

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

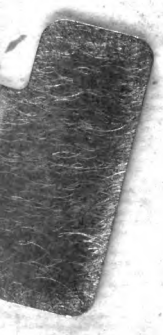
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

PRÆMITTITUR
NOTITIA LITERARIA
TUDII SOCIETATIS BIPONTINÆ

*Caji Silii Italici Punicorum libri
septemdecim ad optimas ...*

Tiberius Catus Asconius Silius Italicus

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

C. SILII ITALICI
PUNICORUM

LIBRI XVII.

THE
MUSEUM

OF THE
CITY OF BOSTON

CAJI SILII ITALICI PUNICORUM

LIBRI SEPTEMDECIM
AD OPTIMAS EDITIONES COLLATI

PRÆMITTITUR
NOTITIA LITERARIA
STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINÆ

EDITIO ACCURATA

BIPONTI
EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS
CICIOCCCLXXXIV

1177-1178

1179-1180

1181-1182

1183-1184

1185-1186

1187-1188

1189

1190

1191

1192

1193

1194

1195

1196

1197

1198

1199

1200

C. SILII ITALICI

VITA

AUCTORE CRINITO.

C. *SILIUS ITALICUS* Heroicus ex Hispania oriundus traditur, deducto genere ab Italica urbe nobili, unde cognomen reportavit. Sed Romæ natus est (ut creditur) atque etiam educatus, neque obscura fama est. Principio adolescentiæ præ se tulisse optimam indolem capiendis literis fertur; cumque studio, & diligentia vehementer præstaret, brevi consecutus est, ut Romæ haberetur inter præcipuos oratores. nam magna solertia, & incredibili cura conatus est exprimere M. Tullii eloquentiam, quem præ ceteris omnibus sibi proposuerat imitandum. Sub Imperatore Nerone dicitur famam suam læsisse, accusatis atque insimulatis nonnullis apud sævissimum principem. cum Vitellio gessit se prudenter, & egregia vitæ honestate. mox factus est Asiæ proconsul, in quo manifesto apparuit, quantam modestiam præstaret, ut qui eam dignitatem gesserit singulari continentia, & integritate maxima. Domitiano Augusto gratissimus fuit, eoque auctore perductus est ad

Silius Italicus.

tertium consulatum honestissimis suffragiis. de quo leguntur adhuc versiculi poetæ Martialis, quibus venerationem suam proficitur:

Augusto pia tura, victimasque
 Pro nostro date Silio, Camoenæ.
 Bissenos jubet en redire fasces
 Noto consule, nobilique virga
 Vatis Castaliam domum fonare.
 Rerum prima salus, & una Cæsar,
 Gaudenti superest adhuc, quod optet
 Felix purpura, tertiusque consul.

C. Plinius permulta refert de poeta Silio in epistolis: quare minime alienum fuerit particulam subjicere, quo facilius atque cumulatius percipiatur, quam elegantè ingenio fuerit, atque studio in prosequendis optimis exemplis. Plures villas, inquit, possidebat, adamatisque novis priores negligebat. multum ubique librorum, multum statuarum, multum imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur. Virgilii ante omnes: cujus natalem religiosius, quam suum, celebrabat; maximeque Neapolim, ubi monumentum ejus, adire, ut templum, solebat. Opus composuit libris XVII, de Bello Punico secundo, non vulgari neque absurdo carmine; etsi illud majore cura (ut traditur) quam ingenio perfecit. præcipue Maronem imitatus est, cujus ingenium, atque felicissimam majestatem admirabatur

*in describendis carminibus. de hoc poemate Sili Mar-
tialis sic refert:*

Sili, Castalidum decus fororum,
Qui perjuria barbari furoris
Ingenti premis ore, perfidosque
Fastus Annibalis, levesque Poenos
Magnis cedere cogis Africanis,
Nostris otia commoda Camoenis.

*Complura leguntur apud eundem Martialem de laude
ingenii, atque optimæ eruditionis Sili, quæ hoc loco
prætermittimus. In agro Neapolitano prædium habuit,
in quo cum frequenter secederet, maxima animi volup-
tate consuevit suum otium transigere. neque dubium est,
eundem ad extremam pæne senectutem devenisse, ut qui
major septuagenario vitam finierit. nam morbo deten-
tus insanabilis clavî, singulari constantia obitum præ-
posuit: felix propemodum, & beatus usque ad extre-
mum diem, ut copiose relatum est a Plinio in epistolis.*

NOTITIA LITERARIA

DE

CAJO SILIO

ITALICO,

EX

Jo. Alb. Fabricii Bibliotheca latina a Jo. Aug.
Ernesti auctius edita Tom. II. Lib. II, Cap. XII,

SILII Ætas.

C. SILIUS ITALICUS, ex Italica civitate Pedignorum, consulatum ¹ Romæ gessit anno fatali Neronis Imp. a. C. 67. quo honore an deinde bis iterum functus sit, incertum est, aliis affirmantibus, aliis negantibus. Ciceronis & præsertim Virgilii ingens cultor fuit, & in utroque scribendi genere, etsi passibus non æquis, imitator, in Campaniâ cum morbi lentitudinem inedia prævertisset annos natus 75 decessit, primis annis Trajani Imperatoris. Prænomen ejus apud Modium in novantiquis lectionibus, & Glandorpium in Onomasticis, non *Cajus*.

¹ Vide Plin. Epist. III, 7.
Est res rara quidem, poeta Consul, inquit Jac. Duportus de

Silio agens p. 264. poematum.

est, sed *Publius* : illud verius. *Italici* cognomen consecutus est vel quacunque ¹ alia de causa, vel quod ipsius aut unius e majoribus ipsius patria fuit Italica Pelignorum, aut Italica Bæticæ, (sequioribus seculis *Talca* : ²) dubium enim illud est viris doctissimis Nic. Antonio Bibliothecæ Hispanæ vet. lib. 5. pag. 85. seq. & Christophoro Cellario in diff. de Silio Italico, edita Halæ Sax. 1694. 4. & in dissertationibus ejus Academicis junctim excusis Lips. 1712. 8. diff. IV. & prolegomenis Arnoldi Drakenborchii ad Silium recusa.

Alia de Silio & ad ejus defensionem Nic. Hieronymus Gundlingius in Gundlingianis parte XII. c. 1. & Nic. Antonius in Bibl. vetere Hispana lib. I. cap. 18. Eruditissimum Poetam appellat Thomas de Pinedo pag. 262. ad Stephanum Byz. non sine causa ille quidem ³, sed fallitur Claudius Dausquejus, qui notis ad Silium p. 641. in descriptione Virtutis & Voluptatis Philostratum Silii oculis obversatum esse, cum scriberet, stilique imitatione sibi expressum persuasit. Nam Philostratus ille post Silium scripsit. Jo. Antonio Vulpio judice p. 113 notis ad Catullum, ubi Statium cum Silio conferre placuit, Statius acrioris ingenii & ad excogi-

¹ Spartianus in Hadriani vita cap. 12. *Italici sunt Itali genere, in provinciis negotiantes, vel fixa etiam sede ibi commorantes.* Alius Silius Proprætor, ad quem Ciceronis Epistolæ libro XIII.

² Acta Eruditorum 1719. pag. 178.

³ Ubique in Silio Græcæ eruditionis vestigia, ubique elegantia. Dan. Heinsius ad II. 626.

tandum promptioris utique videtur, sed *alter ille perpetuo languidus*, Virgiliani poematis compilator, & plane ad aliorum imitationem compositus.

POEMA de bello Punico.

Exstat ejus Poema Heroicum sub *Punicorum* nomine, de bello Punico secundo, quod ætate pro-
vectus, sub Domitiano Imp. usque ad Scipionis
Africani triumphum descripsit *libris XVII*, Histori-
ci magis partibus functus, quam Poetæ ingenio
suo indulgentis: unde majori cura, quam ingenio
scripsisse affirmat Plinius junior lib. III, Epist. 7.
Inventum est Silii Poema a Poggio Florentino in
turri quadam, una cum aliis libris, durante Con-
cilio Constantiensi, si fides Ugolino Verino, e cu-
jus Florentiæ illustratæ libro 2. narrat Colomesius
ad Gyraldi dialog. IV, de Historia poetarum pag.
240. & ante Colomesium Vossius p. 550. de Hist.
latin.

*Quin etiam solers (Poggius) Germanis eruit antris
In Latium altiloqui divina Volumina Sili.*

Sed Vadianus in Dedicatione Melæ, scribit Abbatē
S. Galli, in hujus monasterii Bibliotheca a Poggio
inventum & inde depromptum fuisse.

Alius Codex antiquus, de quo Philippus Rossius
in libro, cui titulus: *Ritratto di Roma antica* p. 83
ubi de Bibliotheca Vaticana: *Fu portato di Spagna*

¶ Martial. VII, 62.

il libro di Silio Italico con l'immagine di Annibale, il quale hoggi si ritrova nella predetta libraria. Versus octoginta lib. VIII, 143. seq. primus e vetusto codice restituit Franciscus Asulanus; de quo post, cum de edit. Aldi dicetur.

De Silii Codice MS. aliisque aliorum præclarorum scriptorum antiquorum lucubrationibus per Poggium in Germania a. 1416. tempore Concilii Constantiensis repertis & feliciter ab interitu vindicatis, vide etiam, si placet, infra cap. 15. in Quintiliano.

Anglica Metaphrasi hunc poetam donavit Thomas Ross, Eques & Regiæ Bibliothecæ præfectus, Lond. 1656 & 1672. cum iconibus æri incisis, fol. Idem continuavit poema Silii a Scipionis triumpho ad Hannibalis usque necem. Non omittendus etiam Franciscus Petrarcha, qui Silium æmulatus, in Africa sua, libris novem, carmine Heroico Latino, bellum Punicum secundum infecuta & Scipionis Africani res descripsit: quod credunt facturum non fuisse, si tum Silii carmen notum fuisset. vid. Apostoli Zeni Dissert. Vol. I pag. 3. Cum Virgilio Silium contulit integro lib. I Virgilii triumphantis Alexander Rossæus, secundo Lucanum. Multa quoque in Silio emendavit, atque illustravit præclarus Joannes Fridericus Gronovius in libris Observationum.

I N D E X
E D I T I O N U M
C. SILII ITALICI
DRAKENBORCHIANO ET FABRICIO-ERNESTINO
AUCTION IN QUATUOR ÆTATES DIGESTUS.

ÆTAS I NATALIS 1471 — 1514:

Silius, anno 1471 bis lucem adspexit Romæ curis Jo. *Andree Aleriensis*, & *Pomponii Lati*; præter quos etiam *Petrus* quidam *Montopolita* & *Domitius Calderinus* in Siliium commentati feruntur; hic certe in Comm. ad Statium suos quoque ad Siliium laudat, nemini adhuc visos. Recensionem novam post illos instituit *Petrus Justinus Philelphus*, Mediolani ab Ant. *Zarotho* an. 1481 expressam. Commentarium vero publicavit *Petrus Marsus*, Pomponii & Dom. Calderini discipulus, qui Venetas tres obtinet, & Parisiis recusus est. Lipsiensis ed. an. 1504 Siliium exhibet ex recensione *Martini Herbipolenfis*, cum argumentis *Hermannii Buschii*. Sed critica diligentia superavit priores *Damianus Benessa*, Lugdunensis an. 1514 curator, assecclas per subsequenter ætatem haud habiturus.

1471 Romana princeps. fol. *Silius Italicus*, una cum *Callipurnio* & *Hesiodo*, per *Conr. Schweynheim* & *Arnold. Pannarz*. In fine: *Anno Dñici Natalis MCCCCXXXI die V mensis Aprilis, summo Pont. Paulo II. Veneto,*

anno Pont. VII. Jo. An. Epus. Alerien. in insula
Cyrno recognitionem absolvit diebus circiter XV. Lector
Benevole vale perpetuo,

Aspicias, illustris Lector, quicunque libellos,
Si cupis artificum nomina nosse, lege,
Aspera ridebis cognomina Teutona; forsan
Mitiget ars Musis infcia verba virum.
Conradus Schweynheim Arnoldus Pannarique ma-
gistri
Romæ impressere talia multa simul.
Petrus cum fratre Francisco Maximus ambo
Huic operi optatam contribuere domum.

Hujus edit. ducenta septuaginta quinque volumina
impressa fuerunt, (ut testis est Jo. An. Alerienensis
Episcopus in præfat. tom. V bibliorum Lyræ; cf.
Fabricii Bibl. Lat. T. III, ed. Ern. p. 565) ex qui-
bus unum nactus Bibliothecæ publicæ Leidensi le-
gavit cel. Perizonius. Contulit eam Drakenborchius
inde a L. VII aut VIII. cf. Maittair. Ann. typ. T. I.
p. 303.

— Romana altera princeps. fol. *Silius Italicus*: ex re-
cognitione *Pomponii*. Memoratur hæc Petro Marso
in præfat. & collata est ab editore recentissimo Jo.
Bapt. Lefebure de Villebrune. vid. Catal. de la Bibl.
du Roi. Bell. Lettr. To. I. p. 316. & Hamberg. T. 2.
p. 203 & 204.

1474 Romana III. fol. Hanc Maittairius non novit, & Cel-
larius præfat. in *Silium* perperam primam vocat;
vidit quoque Drakenborchius. cf. Hambergerum l. c.

1480 Romana IV, fol. visa Drakenborchio.

1481 Parmæ. fol. collata a Nic. Heinsio, cujus MSS. ob-
servaciones & emendd. adhibuit Drakenborchius, &
ipsa visa Drakenborchio.

— Mediolani. fol. *Silius Italicus*. In fine hæc leguntur:
*Hic Syllii Italici codex, quamvis esset Romæ impresso-
rum negligentia multis in locis depravatus, recognitus
est ab eodem Petro Justino PHILELFO, ut nonnullis*

amicis suis obtemperaret, septimo Idus Novembres. Im-
pressit autem Mediolani Antonius ZAROTHUS, opera &
impendio Johannis Legnani anno salutis MCCCCLXXX
primo. LECTOR. BENIVOLE. VALE. PERPE-
TVO. — Hac edit. quæ bonas habet lectiones, usus
est Drakenborch.

- 1483 Veneta I. fol. Sylius Italicus c. commentariis Petri
Marfi. In fine: *Venetiis, per Baptistam de Tortis*
MCCCCLXXXIII die VI Maji. Consulta a Draken-
borchio inde a L. VII aut VIII Silii.
- 1492 Veneta II, fol. c. commentariis Petri Marfi. In fine:
Venetiis opera ingenioque Boneti Locatelli: instinctu
vero ac sumptibus Nobilis Viri Octaviani Scoti Mo-
doetensis, anno salutiferæ incarnationis nonagesimo
secundo supra millesimum ac quadringentesimum
quintodecimo Kalendas Junias.
- 1493 Veneta III, fol. c. commentariis Petri Marfi. cf. clar.
Lengnichii Beytræge Part. II pag. 123. Exstat quo-
que in Bibl. Francof. ad M.
- [1495] Silium c. commentariis J. Bapt. Pii, qui in Bibl.
Barberinæ Catalogo memoratur, hoc anno editum Ve-
netiis fol. frustra quæri, observatur in Bibl. lat. Fa-
bricio - Ernestina T. II, p. 177 extr.]
- 1504 Lipsiæ. fol. ex recensione Martini Herbipolensis. In
fine hæc leguntur: *Habes, candide Lector, divinum opus*
Silii Italici de secundo bello Punico, noviter & emacu-
late impressum cura & impensis Baccalaurei Martini
Herbipolensis, cum argumentis Hermannii Buschii in
singulos libros: ex quibus tibi, quid in unoquoque vo-
lumine continetur, statim apprehendere poteris. Consulta,
est a Drakenborchio.
- 1508 Parisina I, 4. fine notis. In fine: *Silius Italicus finit*;
impressus Parrhisi in Bellovisu pro Radulpho Laliseau,
anno salutis millesimo quingentesimo octavo, die duode-
cima mensis Decembris.
- 1512 Paris. II, c. commentario Petri Marfi. In fine: *Par-*
rhisiis ex ædibus Nicolai de Pratis. XI Kalendas Maji
anno domini supra millesimum quingentesimum duodecimo,
impensis vero honestissimorum virorum, Poncii Probi,
& Francisci Regnault, bibliopolarum. Consuluit eam
Drakenborchius.

- 1514 Lugd. 8 per Damianum *Benessam*; laudata Drakenborchio, & collata a novissimo Silii editore Gallo, Jo. Bapt. Lefebure de Villebrune.

ÆTAS II JUNTINO - ALDINA 1515 — 1600.

- Quamvis Silio lumen attulisset novum Damianus Beneffa; mox tamen aliam iniit viam Juntinæ curator f. corruptor Ambrosius *Nicander*; mirumque sit, quod ejus vestigia legerit Asulanus in ed. Aldinæ. Sic fecit nomen Juntinum cum Aldino, ut Silius contaminatus obtineret etiam in edd. Antverp. Herm. *Buschii* argg. & *scholiis* Basilienses edd. an. 1522 & 1543 & quæ imitata est priorem Parisina Colinæi, ceteræ auctæ sunt.
- 1515 Florentiæ. 8. ap. Philipp. *Juntam*, ex emendatione Ambrosii *Nicandri*, Toletani; sed hunc inconsiderata mutandi prurigne plurimis locis Silium misere corrupisse, clariss. *Drakenborchius* fidem facit.
- 1522 Basil. 8. ap. Thom. *Wolfium*, cum Hermannii *Buschii* argumentis & scholiis in margine adjectis.
- 1523 Venet. 8. apud *Aldum* & *Andream Asulanum* focerum. Asulanus Ambrosii *Nicandri* legit vestigia, & versus libri octavi, ab 145 ad 225, qui a vetustis absunt exemplaribus, is primus invexit, depromptos, ut opinatur, ex collectaneis Jacobi Constantii editis Fani anno 1508, qui eos ad Baptistam Guarinum e Galliis fuisse missos affirmat cap. 92. An Silii sint, multum ambigitur. vid. Nic. Heinsii notas ad Silii VIII, 145. & Catal. Bibl. Bunav. To. I. Vol. 1. p. 347.
- 1531 Paris. 8. ap. Simonem Colinæum. c. argg. & scholiis *Buschii*.
- 1543 Basil. 8. ap. Henricum *Petri*, c. argumentis & scholiis in margine adjectis Hermannii *Buschii*.
- 1547 Lugd. 12. ap. Sebastianum Gryphium.
- 1551 Lugd. 12. ap. Seb. Gryphium.
- 1566 Antverpiæ. 12. ap. Philippum *Nutium*. ad Aldinam si ve And. Asulani editionem expressus.
- 1568 Antv. 12.
- 1578 Lugd. 12. ap. Antonium Candidum.

- 1598 Lugd. 12. ap. Anton. Candidum, cum argumentis Buschii.

ÆTAS III MODIO - HEINSIANA

1600 — 1695

ejus antesignanus fuit Lud. *Carrio*, qui ex Codice antiquissimo & optimæ notæ (Caroli M. ut volunt, ætate, exarato) sed in quo dimidium Libri XVI & totus ultimus desideratur, multa Silii loca feliciter restituit in Emendd. & Antiqq. lectt. libris, (editis Antverp. 1576, 8 & Paris. 1583 atque in Lampade artium Gruteriana recufis Francof. 1604, 8). Plura vero Franc. *Modius* in Novantiquis lectt. (Francof. 1584, 8 & in Lampade Gruteri T. V) restituit; neque vero ipse ejus Silius, quem cum Homero & Virgilio collatum ac locis innumeris emendatum edere voluit, unquam in lucem prodiit. Totum Silium postea ad easdem membranas recensuit, notisque sub *Crepundiorum Silianorum* titulo adjunxit Dan. *HEINSIUS*, tunc natus annos nondum viginti an. 1600. Codicis MS. Oxon. Collegii Reginæ excerpta a Grutero nactus Caspar *Barthius* Silio emaculando & illustrando multa capita tribuit in Adversariorum libris excusis Francof. 1624 fol. Nono anno ante Claudius *Dausquejus*, Sanctomarius, Canonicus Tornacensis, Silium cum Commentariis eruditius edidit; quanquam non semper optimam amplexus est lectionem, & in Modium Heinsiumque invehitur iis quandoque in locis, ubi sequi eos fatius fuerat.

- 1600 Lugd. Bat. Sil. Ital. de secundo bello Punico: In quo ad codicis Modiani fidem versus spurii ejecti sunt, ac legitimi substituti; notæ uberiores sub *Crepundiorum Silianorum* titulo adjectæ opera Dan. *Heinsii*. Ex off. Plantin. *Raphelengii*. 24. Vid. Cat. de la Bibl. du Roi Bell. Lettr. To. I, p. 316.

1601 Antv. 12. ap. Gislerum Jansenium.

- 1603 Aureliæ Allobrogum s. Genevæ 4. ap. Sam. Crispinum, in corpore omnium poetarum Latinorum ed. I vol. II.

- Lugd. 12. ap. Johannem Pillehotte.
 1607 Genevæ 12. ap. hæredes Jacobi Chouet. c. argg. Buschii.
 1611 Lugd. Bat. ap. Christoph. Raphelengium in forma minore.
 — Genev. 4. in corpore poetarum Latin. ed. II Genev. vol. II, p. 146 - 263.
 1614 Lugd. 8. ap. Jo. Pillehotte.
 1615 vel 1618 Parif. 4. In C. *Silii Italici* Punica, seu de bello Punico secundo libr. XVII Claud. *Dausquejus* Sanctomarius, Canonic. Tornacensis. Parisiis ap. Dav. Douceur. *Dausquejus* quamvis optimam lectionem non semper amplexus in Modium Heinsumque invehatur, habetur eruditissimus & enarrandis poetis præcellens judice Barthio. sed ex Nic. Heinsii sententia *glandes* sectatur semper. Quædam exempla hujus ed. habent posteriorem annum.
 1616 Lugdun. in Corp. Poet. Latin. Alexandri *Fichetii* S. J. 4.
 1618 Antv. in off. Plantin. Raphelengii repetita est Heinsii ed. 12.
 1620 Amstel. 24. ap. Guil. Janssonium. Præmissa est Silii vita per Hermannum Buschium.
 1627 Amstel. repet. præcedentis.
 — Genev. 4. in corpore poetarum Latinorum. ed. III, vol. II.
 1631 Amstel. ap. Guil. Blæw. form. min.
 1640 Colon. Allobrog. (Genev.) 4. in corpore omnium veterum poetarum Latinorum. ed. IV.
 1646 Cantabrigiæ. 12. Crepundia Siliana Danielis *Heinsii*. A Rogero Daniele addita est ejusdem *Heinsii* dissertatio de veræ Criticæ apud veteres ortu, progressu, usuque, tum in ceteris disciplinis, tum in sacris: & de religione Ægyptiorum, Græcorum, Latinorumque ex Oriente repetenda origine.

ÆTAS IV CELLARIO - DRAKENBORCHIANA

1695 — 1781

a Duumviris clarissimis, Christoph. CELLARIO Prof. Halensi

& Arnoldo *Drakenborch*, philologo Ultrajectino; quibus præverat Nic. *Heinsius*, qui paternæ editioni adnotaverat emendationes a Jos. *Scaligero* olim Silio adscriptas, dein idem Dausquejanæ editioni lectiones Codd. Oxoniensis & Puteanei, nunc Bibl. reg. Paris. & edd. præscarum Parmensis, Romanæ antiquissimæ, Aldinæ &c. De quibus diligentius disputat Drakenborchius in præf. & nos præcipua ad Cellarianam & Drakenborchianam edd. subnotamus. Utrique nuperrime supervenit novus, si Diis placet, Aristarchus Gallus, Jo. Bapt. *Lefebure de Villebrune*, de cujus opera in Silium collata ancipite plura sententiam Censoris eruditi Gœttingensis secuti infra dicimus.

1695

Lipsiæ. 8. Sil. Ital. de bello Punico secundo libri XVII. Christophorus *Cellarius* recensuit, & notis & tabulis geographicis, ac genuino indice rerum & latinitatis illustravit. ap. Jo. Thom. Fritsch. Cel. *Cellarius* ex prioribus criticis, Modio, Barthio, Gronovio, Nicol. Heinsio aliisque, quæ præcipue ad Silii ornatum ac decus facere videbantur, conquirens, iisque notas suas addens, accuratam fatis atque concinnam editionem dedit. Sed notandum est, Heinsii notas deberi potissimum Jos. Scaligero, ex cujus exemplari notas ad marginem adscriptas Heinsius descripsit. Vide præfat. Drakenborchii.

1713

Lond. fol. in corpore poetarum Latinorum, Maittarii cura edito.

1717

Trajecti ad Rhenum. 4. Caji Silii Italici Punicorum libri septemdecim, cum excerptis ex Francisci *Modii* novantiquis Lectionibus, & Caspari *Barthii* Adversariis, tum Danielis *Heinsii* crepundiis Silianis, & possumis notis Nicolai *Heinsii*, nunc primum editis, curante Arnoldo *Drakenborch*, cujus etiam annotationes passim additæ sunt. apud Guilielmum van de Water, Academ. Typogr. MDCCXVII. 4. c. figg. æn. Præfat. sequitur Christoph. Cellarii Dissertatio de C. Silio Italico poeta consulari. — Hujus textum & nos secuti sumus. Simul, consulturi curiositati studiosorum Silii, subjecimus varietatem lectionis editionis novissimæ Parisinæ Jo. Bapt. *Lefebure de Villebrune*;

ex qua perspicere possint, quidquid ille boni male contulit in Silium.

1775 Mitaviæ. 8. Caji Silii Italicij Punicorum libri septemdecim e recensione Arnoldi *Drakenborch* curavit & glossarium latinitatis adjecit Joannes Petrus Schmid. Mitaviæ apud Jac. Frider. Hinziū. Textum quidem proficitur Drakenborchii; sed ab eo sæpissime aberrat. In glossario refert notas Heinſii, Drakenborchii cett.

1781 C. Silii Italici de bello Punico secundo poema ad fidem veterum monumentorum castigatum, fragmento auctum. Operis integri editio princeps. Curante Jo. Bapt. Lefebvre de Villebrune. Parisiis. 8. Duplex est hæc editio; alia constans tribus voll. 8. cum versione Silii Gallica; alia I vol. textum exhibet notis criticis auctum. Monumenta s. potius Codices, quibuscum editor denuo contulit textum, sunt 1) ille *Puteani*, qui hodie in Bibl. regia Paris. asservatur (etiam Nic. Heinſio consultus) 2) Codex *Tellierii* recentioris ævi, sæc. scil. XV; 3 & 4) Lectt. variæ ex Cod. Colon. & Oxon. a Carrione, Modio & Barthio excerptæ. Præter hæc subsidia editiones præcas ad manus habuit, interque eas Romanam II an. 1471 a nemine antea collatam, & illam Damiani *Benessæ*, quæ plurimum boni habet, sed ex quo a Nicandro, Juntinæ curatore, male præterita erat, neglecta est. Hisce subsidiis instructus multum quidem boni contulit in Silium, lectt. corruptas sanavit * conjectaque Heinſiorum firmavit e libris, aut ab iis derelicta restituit, aliaque ubi illi nil suspicati erant, convicit; sed idem ille temere conjecturas in textum recepit, quarum aliæ ingeniosæ videri possunt, aliæ plurimæ ab omni Latii sapientia critica alienum & arrogantem sensum produnt. Superbius vero etiam maledicit Nic. Heinſio & Drakenborchio, quos viros dum præ se contemnit, immo & Germanorum ingenia in-

* Sic L. I, 425 emendatius legit approbante etiam Censore erudito Gœttingenf. *Jamque gemens geminat contra venabula dentem* ad exemplum Virgilii *Æn.* XI, v. 697 *Securim congeminat.*

Silius Italicus.

b

humanitatis accusat, egregie se ipse turpem dedit. L. XVI post v. 27 editor pannum affuit, tanquam si Silii esset, declamationem Magonis morientis, ex Petrarchae carmine Africa, L. VI extr. decerptam, ac 34 versibus constantem: repetiit etiam versus L. VIII ab 145 ad 225 ab Andrea Asulano in editionem Aldinam primum invecos, ab Heinsio aliisque reiectos; unde hanc suam ed. Operis integri principem gloriose pronuntiat. Verum consulatur de hisce, qui nimiam hominis prurientis licentiam & immodestiam ex merito notavit Censor eruditus Gœttingensis, in Commentariis rerum novarum in orbe lit. gestarum an. 1782 Additam 17, p. 257 - 266. Editioni majori Latino Gallicæ subjunxit indicem iusto maiorem, inscriptum *Nomenclature historique & géographique*; in quo quidem, uti in ipso Commentario sæpius pueros in trivio docere videtur, verborum etyma venatur ex linguis Celtarum & Orientis repetenda, in omnia alia ab Silio illustrando aliena sæpius digreditur.

HERMANNI BUSCHII

ARGUMENTA

IN

C. SILII ITALICI

PUNICORUM

LIBROS XVII.

IN LIBRUM I.

Principio Libycæ describitur urbis origo.

Junonis stimulis furit hic puer Hannibal actus;
 Et jurat medio per Punica numina templo,
 Se fore Romanis hostem patientibus annis.
 Accipit imperium post hæc, successor iniqui
 Hasdrubalis: dura premit obsidione Saguntum;
 In qua Dulichii virtus interrita Murri
 Spectatur, donec rigido cadit ense ferocis
 Hannibalis. Romam cives clam milite pauci
 Sarrano missi; Sisoris quos inter acerbam
 Exponit fortem Patribus fatumque suorum.
 Nec mora. Legati pacis pactique jubentur
 Poscere ruptorem: & spreti, de more vetusto
 Tristia foedifragis indicere prælia Pœnis.

IN LIBRUM II.

Hannibal, ut cernit Latiam per cæcula velis
 Adventare ratem, & mandata afferre Senatus,

Obstreperare Aufoniis lituos jubet. Ocius illi
 Ad muros vertunt iter infelicis Elissæ.
 Adjuvat arma Libys, Garamantum prædita sceptro,
 Asbyte: hanc Theron clava deturbat ab alto
 Bellantem curru: Tyrius quem ductor ovantem
 Virginis extinctæ spoliis, præturbidus ira,
 Occupat, & leto damnat, mittitque vicissim.
 Interea Libycis indicit bella profanis
 Cum socio Fabius. Clypeum fulvo ære micantem
 Callaici donant Regi. Delapsa Saguntum
 Alma Fides populi penetrando pectora firmat:
 Qui se mox sævo per flammæ eximit hoste.

IN LIBRUM III.

Postquam clara fide, Pœno sub Marte, Saguntus
 Arsit, ad Hammonis scitatum oracula Bostar
 Mittitur, ut Superis quænam sit fixa voluntas
 Imperio super, & rerum novitate reportet.
 Ipse ad vicinos ductor, cum conjuge, Gades
 Navigat, & spoliis onerat feralibus aras
 Herculeas: post hæc caram seponit ab armis
 Cum puero, nondum bis feni mensis, Imilcen:
 Et nova mox petitur Carthago classe per undas.
 Atque hic nocturna specie mirabile monstrum
 Vidit, in Italicam stimulans fera pectora gentem.
 Quocirca innumeris Romana in prælia turmis
 Collectis, præpere trans Alpes signa ferebat,
 Lætæque Taurinis statuit tentoria campis.

IN LIBRUM IV.

Fama volat, Pœnum signis hostilibus Alpes
 Transcendisse ducem, totis trepidatur in agris.
 Consultant Patres de bello, intactaque rursus
 Tela novant. Libycis ostendens Hannibal urbem
 Militibus, prædæ cupidos acuebat amore

Ad pugnam. Interea volucris rate Scipio consul
 Massiliæ fidis aderat delatus ab oris :
 Occurritque hosti Ticini ad fluminis undam.
 Atque ibi tunc prima caluerunt litora pugna.
 Sed consul Trebiæ vicinum Scipio collem
 Cedere compulsus petiit. Quo venit & ipse
 Consul accitus Siculo collega Peloro.
 Hostis sed rursus victor, spumantia, captum
 Post Apenninum, Thrasymeni stagna petebat.

IN LIBRUM V.

Apparat hic pugnam, Superisque vetantibus audax
 Flaminius Tyrio Thrasymeni ad stagna tyranno
 Congreditur, quamvis, prudens Corvine futuri,
 Orares dominæ per Dardana moenia Romæ,
 Cederet ut fatis paulum, ominibusque sinistris.
 Sed poenam meruit, proque his temerarius ausis
 Occubuit, dirq; telorum oppressus in arvo
 Agmine. Multa tamen leto dedit ante virorum
 Corpora, & inferias nigrum sibi misit ad Orcum.
 Inter quos stricto cecidit mucrone Sychæus,
 Filius Hasdrubalis. At postquam pugna quievit
 Funere Flamini, victor, Magone sequente,
 Exiit ad cæsos; armisque, minisque retentis,
 Pectoribusque solum sternentes reperit omnes.

IN LIBRUM VI.

Hinc, quibus hæc belli & pugnae fortuna pepercit;
 Elapsi furtim diversa per avia cæcis
 Conduntur tenebris, piceæ & caligine noctis.
 Hos inter fugiens Serranus, vulnere tardus,
 Ad patris quondam comitem devertit, & ipsa
 Tecta Mari armigeri pulsabat fida paterni:
 Acceptusque domo recreatur paupere mensa,

XXII HERMANNI BUSCHII

Infusoque finit tractati vulnera succo.
 Discit & inde Maro clari narrante parentis
 Facta; sed & poenam, qua illum Carthago peremit,
 Ob sanctam non æqua fidem, rapit aure dolenti.
 At Fabium Patres allata ad vulnera belli
 Clade legunt: hostis raptas agit undique prædas,
 Donec eum illecebra mollit Campana furentem.

IN LIBRUM VII.

Electus dubiis dictator & ancora rebus,
 Non facilis vinci, Fabius, virtute, nec assu,
 Mox Superis Romæ per templa indicit honores;
 Ædibus & votis Divum sibi mitigat iram.
 Exin Sidonium cautus contendit ad hostem,
 Non commissurus pugnam, nisi Marte coacto.
 Quem cum non astu solito, terrore nec ullo
 Hannibal eliceret, Dauni tellure relicta,
 Clauditur in tumultis a dictatore Falernis.
 Hinc patriis ad sacra Deis peragenda profectus
 Præposuit castris equitum de more magistrum;
 Sed vetitum conferre manus. Fabio tamen ille
 Absente in pugnam ruit: æquaturque vetanti.
 Moxque, errasse pigens, illi jus omne remisit.

IN LIBRUM VIII.

Hic jam Varro, loquax medio in discrimine rerum,
 Consul Romanas capit, indignante Senatu,
 Infanz plebis stultæque favore, secures
 Cum Paulo Emilio. Noscens nova vulnera Juno
 Præscia Cannarum, stagnis Laurentibus Annam
 Alloquitur, Poenum ut jubeat nunc tendere regem;
 Explicat arentes ubi fervida Apulia campos,
 Fataque promittant ibi prosperiora peractis.
 Anna audita facit; grates agit Hannibal Annæ;

Et movet in campos Diomedis nomine dictos.
Hinc toto e Latio funebria miles in arma
Cogitur. At liquido, variis prodentia monstis,
Numina vicinam cladem ostendere; sed amens
Prodigiis Varro spretis sese objicit hosti.

IN LIBRUM IX.

Demens in pugnam furit hic & vulnere Varro,
Quamvis infelix Solimus monuisset abunde
Varronem, proprio signatis sanguine fati.
Concurrunt igitur Pœni fortesque Latini
Ingenti fremitu, fummoque ardore virorum.
Stat pro Sarranis obtendens ægida Pallas;
Mars pro Romanis infesta fulgurat hasta,
Scipiadæque manu fabricatum porrigit ensē
Incude Ætnæa; magis ardet Gorgone Pallas.
Donec cæruleam demittit Jupiter Irim,
Ut cum fulminea revocet Tritonide Martem.
Vulturum emittit rapidum, Junone volente,
Æolus, adversos ruit acer Paullus in hostes,
Fœde laxatis at Varro fugit habenis.

IN LIBRUM X.

Inter funestæ non prospera tempora pugnæ,
Cannarumque altos & latos stragis acervos
Obruitur Paullus coeuntibus undique telis.
Sedibus hinc tacitis placitum Saturnia Somnum
Evocat, ut juvenem victorem a mœnibus urbis
Arceat. At fugiens Canusinum miles in agrum
Colligitur. Placet exilio mutare labantem
Ausoniam pûbi, pavido suadente Metello.
Sed quatiens gladium flammata Scipio dextra,
Non deserturos patriam jurare coegit.
Interea celebrat laudato funera Paullo

xxiv HERMANNI BUSCHII

Hannibal, & Marti scutorum incendit acervos.
Fama mali tanti tristem levis advolat urbem,
Et redit amisso jactatus milite Varro.

IN LIBRUM XI.

Accepta ad Cannas ferali clade cruentas,
Mox sequitur populi defectio fœda Latini
Ad Tyrii tam fausta ducis memorandaque castra.
At Capua inprimis, rebus sufflata secundis,
Ausu fuit partem summi sibi poscere juris,
Et rejecta suas victori pandere portas,
Invito & frustra Decio prohibente furorem.
Hic cum inter mensas Campanaque pocula victor
Desidet, invisum regem obtruncare parabat
Confidens animi juvenis; cœptumque minaci
Ense patraffet opus, ni se tenuisset euntem
Pactulo genitor. Dehinc natus Hamilcare fratrem
Mittit, ut ad patriæ cupidas hæc nuntiet aures
Pugnatum, & Cannas hostili cæde repletas.

IN LIBRUM XII.

Jam Zephyro in terras flatu redeunte tepenti,
Hostis Parthenopes ad muros agmina ducit.
Irritus hinc cœpti Cumas petit: inde profectus
Martem Dicarchæam parat exagitare juventam.
Hinc movet ad trepidam belli molimina Nolam:
Marcello sed tum fractus pulsusque recessit.
Strenuus & Sardos tutatur ab hoste Libyæ
Torquatus. Miseras ardens incendit Acerras
Hannibal: inde tuos, peritura Petilia, muros:
Et demta madidum luxu capit arce Tarentum.
Nec non & Capuam totis jam viribus urget
Dardanus obsessam: quam cum recreare soluta

Obsidione nequit, Romam ruit acer ad altam
Hostis, ut armorum facto premat orbe vicissim.

IN LIBRUM XIII.

Moenia vix hostis defensa, versus ab urbe,
Cernere desierat, subito cum signa movendi
Incidit ad muros iterum calor. Isset & illuc,
Propter Palladium ni sacram Agrippa negasset
Posse capi Romam. Raptit ergo inde impius arma,
Et te cum pleno spoliat Feronia luco:
Litoreosque petit, quos vertit Bruttius, agros.
Fulvius hinc Capuam rediens, tandemque subactam
Intrat, & infidi punit commissa Senatus.
Tristis sed geminos (quando hæc ita aguntur) Hibera
Scipiadas terra Fors abstulit. Infera mæstus
Scipio regna subit, caras ubi convenit umbras
Et patris, & patruī, & matris loca læta tenentes:
Discit & eximios, quos spondent fata, triumphos.

IN LIBRUM XIV.

Nascitur hinc bellum juvenis post fata tyranni,
Hispano veniens ubi terris nomen ab amne
Imposuit pubes. Nam rege Gelone creatus,
Oblitus monitus, artesque oblitus avitas,
Incepit luxu, sprete virtute, cruento
Flagrare, & rigidis delicta tuentibus armis,
Cingere se ferro, & regnum terrore fovere.
Hoc igitur (neque enim longum violentia durat)
A conjuratis tota cum stirpe peremto,
Marcellus propere Siculis adnavigat oris.
Mutataque videns, trepidos mox spargit in agros
Signa: Leontini fenserunt prima coloni.
Pugnaturque mari, Pænoque per alta fugato
Arma Syracosios capiunt victricia muros.
Silius Italicus.

IN LIBRUM XV.

Quem, ducibus cæsis, iterum jam Bætis ad oras
 Mittat, Romulei quærit dum curâ Senatus,
 Scipiadæ juveni lauro tum forte sub ampla
 Adstitit hinc subito Virtus, hinc blanda Voluptas,
 Et sibi promissis avet utraque jungere magnis.
 Ille sed amplexus Virtutem, crudaque Martis
 Munera fuscipiens, volitantque per æquora classe,
 Arma novæ subito Carthaginis horrida muris
 Impulit, & victor ferro sibi mœnia pandit.
 Interea Hemathius conflat nova bella Philippus,
 Herculeoque fenex Fabius dat jura Tarento,
 Marcellusque cadit, Nomadum circumdatus astu.
 Hasdrubalisque caput, tumidi regione Metauri
 Abscissum, Hannibali monstrat Nero lætus atroci.

IN LIBRUM XVI.

Hannibalem accepit miserandos Bruttia tellus
 Mærentem patriæ casus, fratrisque, suosque.
 Non tamen audebat concurrere Roma gementi.
 Tantus erat Libyci metus & formido tyranni.
 Omnia in auriferis jam Marte subegerat arvis
 Scipio, jam dederat fugientia carbasa ventis
 Exutus castris Mago, jam captus & Hanno
 Præbebat Latiis infelix colla catenis.
 Hasdrubal huic cladis dum nescius addere sese
 Festinat, latebras victus certamine spectat.
 Dein Masinissa novo contingit fœdere dextram
 Scipiadæ, fociumque sibi dux ipse Syphacem
 Conciliat: facit hinc ludos patruoque patrique,
 Et repetit Latium fama spargente triumphum.

I N L I B R U M X V I I.

Postremo Idæis Divorum mater ab oris
Advehitur Romam ; Phrygiam Nasica Cybellen
Excipit, & toto censetur ab ordine Patrum
Optimus. Ipse alacer Libyam dux Scipio classe
Navigat, & Siculo lætus discedit ab Ætna.
Castra Ducum aggressus ferro flammisque duorum
Conficit, Hasdrubalis victor Numidæque Syphacis,
Verterat ad Pœnos qui fœderis immemor arma.
At, cum post idem vires reparasset & enses,
Vincitur, & Latiis oneratur colla catenis.
Hannibalem hinc revocant Patres, sed fulmina vimque
Ferre nequit Latii rectoris. Jura, jugumque
Romanum Carthago capit. Dux ipse reversus
Alta triumphanti scandit Capitolia curru.

C. SILII ITALICI
P U N I C O R U M
LIBRI XVII.

C. SILII ITALICI PUNICORUM LIBER I.

ORDIOR arma, quibus cœlo se gloria tollit
 Æneadum, patiturque ferox Ænotria jura
 Carthago. Da, Musa, decus memorare laborum
 Antiquæ Hesperia; quantosque ad bella creat,
 Et quot Roma viros: sacri cum perfida pacti
 Gens Cadmea super regno certamina movit:
 Quæsitumque diu, qua tandem poneret arce
 Terrarum Fortuna caput. Ter Marte sinistro
 Juratumque Jovi fœdus, conventaque Patrum
 Sidonii fregere duces: atque impius ensis
 Ter placitam suavitatem temerando rumpere pacem.
 Sed medio finem bello excidiumque vicissim
 Molitæ gentes: propiusque fuere periclo,
 Quis superare datum. Referavit Dardanus arces
 Duellor Agenoreas: obfessa Palatia vallo
 Pœnorum, ac muris defendit Roma salutem.
 Tantarum causas irarum, odiumque perenni
 Servatum studio, & mandata nepotibus arma,

Silius Italicus.

A 2

Fas aperire mihi, superasque recludere mentes.
Jamque adeo magni repetam primordia motus.

20

Pygmalioneis quondam per cæula terris
Pollutum fugiens fraterno crimine regnum
Fatali Dido Libyes appellitur oræ:

Tum pretio mercata locos, nova mœnia ponit,
Cingere qua fectō permissum litora tauro.

25

Hic Juno, ante Argos, (sic credidit alta vetustas)
Ante Agamemnoniam gratissima testā Mycenen,
Optavit profugis æternam condere gentem.

Verum, ubi magnanimis Romam caput urbibus alte
Exserere, ac missas etiam trans æquora classes

30

Totum signa videt victricia ferre per orbem,
Jam propius metuens, bellandi corda furore
Phœnicum exstimulat. Sed enim conamine primæ

Contuso pugnæ, fractisque in gurgite cœptis
Sicanio Libycis, iterum instaurata capeffens

35

Arma remolitur. Dux agmina sufficit unus
Turbanti terras, pontumque movere paranti.

Jamque Deæ cunctas sibi belliger induit iras
Hannibal: hunc audet solum componere fati.

Sanguineo tum læta viro, atque in regna Latini

40

Turbine mox sævo venientum haud infcia cladum,
Intulerit Latio, spreta me, Troiūs, inquit,

Exsul Dardaniam, & bis numina capta Penates,
Sceptraque fundarit victor Lavinia Teucris:

Dum Romana tuæ, Ticine, cadavera ripæ

45

Non capiant: similisque mihi per Celtica rura
Sanguine Pergameo Trebia & stipantibus armis
Corporibusque virūm retro fluat; ac sua largo

Stagna reformidet Thrasymenus turbida tabo.
 Dum Cannas tumulum Hesperiae, campumque cruore- 50
 Ausonio mersum sublimis Iapyga cernam :
 Teque vadi dubium coeuntibus, Aufide, ripis
 Per clipeos, galeasque virum, caecosque per artus
 Vix iter Hadriaci rumpentem ad litora ponti.
 Hæc ait; ac juvenem facta ad Mavortia flammæ. 55
 Ingenio motus avidus, fideique sinister
 Is fuit: exsuperans astu; sed devius æqui.
 Armato nullus Divum pudor: improba virtus,
 Et pacis despectus honos: penitusque medullis.
 Sanguinis humani flagrat fitis: his super, ævi 60
 Flore virens, ævet Ægates abolere, parentum
 Dedecus, ac Siculo demergere foedera ponto.
 Dat mentem Juno, ac laudum spe corda fatigat.
 Jamque aut nocturno penetrat Capitolia visu,
 Aut rapidis fertur per summas passibus Alpes. 65
 Sæpe etiam famuli turbato ad limina somno
 Expavere trucem per vasta silentia vocem,
 Ac largo sudore virum invenere futuras.
 Miscentem pugnas, & inania bella gerentem.
 Hanc rabiem in fines Italum, Saturniaque arva 70
 Addiderat quondam puero patrius furor. Ortus
 Sarrana prisca Barcæ de gente, vetustos
 A Belo numerabat avos. Namque orba marito
 Cum fugeret Dido famulam Tyron, impia diri
 Belides juvenis vitaverat arma tyranni, 75
 Et se participem casus sociarat in omnes.
 Nobilis hoc ortu, & dextra spectatus Hamilcar,
 Ut fari primamque datum distinguere lingua

Hannibali vocem, sollers nutrire furores,
 Romanum sevit puerili in pectore bellum. 80
 Urbe fuit media sacrum genetricis Elissæ
 Manibus, & patria Tyriis formidine cultum,
 Quod taxi circum & piceæ squalentibus umbris
 Abdiderant, coelique arcebant lumine, templum.
 Hoc sese (ut perhibent) curis mortalibus olim 85
 Exuerat Regina loco. Stant marmore mæsto
 Effigies, Belusque parens, omnisque nepotum
 A Belo series: stat gloria gentis Agenor,
 Et qui longa dedit terris cognomina Phoenix.
 Ipsa sedet tandem æternum conjuncta Sychæo: 90
 Ante pedes ensis Phrygius jacet. Ordine centum
 Stant aræ coelique Deis, Ereboque potenti.
 Hic, crine effuso, atque Hennææ numina Divæ,
 Atque Acheronta vocat Stygia cum veste sacerdos.
 Immugit tellus, rumpitque horrenda per umbras 95
 Sibila; inaccensū flagrant altaribus ignes.
 Tum magico volitant cantu per inania manes
 Exciti, vultusque in marmore sudat Elissæ.
 Hannibal hæc patrio jussu ad penetralia fertur:
 Ingressique habitus atque ora explorat Hamilcar. 100
 Non ille evantis Massylæ palluit iras,
 Non diros templi ritus, aspersaque tabo
 Limina, & audito surgentes carmine flammæ.
 Olli permulcens genitor caput, oscula libat;
 Attollitque animos hortando, & talibus implet: 105
 Gens recidiva Phrygum Cadmeæ stirpis alumnos
 Foederibus non æqua premit: si fata negarint
 Dedecus id patriæ nostra depellere dextra,

Hæc tua fit laus, nate, velis: age concipe bella
 Latura exitium Laurentibus: horreat ortus
 Jam pubes Tyrrhena tuos: partusque recusent,
 Te surgente, puer, Latiae producere matres.
 His acuit stimulis. Subicitque haud mollia dictu:
 Romanos terra atque undis, ubi competet ætas,
 Ferro ignique sequar, Rhoeteaque fara revolvam.
 Non Superi mihi, non Martem cohibentia pacta,
 Non celsæ obstitierint Alpes, Tarpejaque saxa.
 Hanc mentem juro nostri per numina Martis,
 Per manes, Regina, tuos. Tum nigra triformi
 Hostia mactatur Divæ, raptimque recludit
 Spirantes artus poscens responsa sacerdos,
 Ac fugientem animam properatis consulit extis.
 Ast ubi quæstiras artis de more vetustæ
 Intravit mentes Superum, sic deinde profatur:
 Ætolos late consterni milite campos,
 Idæoque lacus flagrantés sanguine cerno:
 Quanta procul moles scopulis ad sidera tendit,
 Cujus in aerio pendent tua vertice castra!
 Jamque jugis agmen rapitur; trepidantia fumant
 Moenia, & Hesperio tellus porrecta sub axe
 Sidoniis lucet flammis. Fluit ecce cruentus
 Eridanus. Jacet ore truci super arma virosque.
 Tertia qui tulerat sublimis opima Tonanti.
 Heu! quænam subitis horrescit turbida nimbis
 Tempestas, ruptoque polo micat igneus æther?
 Magna parant Superi. Tonat alti regia coeli;
 Bellantemque Jovem cerno. Venientia fara
 Scire ultra vetuit luno: fibræque repente

110

115

120

125

130

135

A 4

Conicquere. Latent casus, longique labores.
 Sic clausum linquens arcano pectore bellum, 140
 Atque hominum finem Gades, Calpenque secutus,
 Dum fert Herculeis Garamantica signa columnis,
 Occubuit sævo Tyrius certamine ductor.
 Interea rerum Hasdrubali traduntur habenæ:
 Occidui qui solis opes, & vulgus Hiberum, 145
 Bæticolasque viros furiis agitabat iniquis.
 Tristia corda ducis, simul immedicabilis ira,
 Et fructus regni feritas erat: asper amore
 Sanguinis, & metui demens credebat honorem:
 Nec nota docilis poena satiare furores. 150
 Ore excellentem, & spectatum fortibus ausis
 Antiqua de stirpe Tagum, Superumque hominumque
 Immemor, erecto suffixum robore mæstis
 Ostentabat ovans populis sine funere regem.
 Auriferi Tagus adscito cognomine fontis, 155
 Perque antra & ripas Nymphis ululatus Hiberis.
 Mæonium non ille vadum, non Lydia mallet
 Stagna sibi, nec qui riguo perfunditur auro
 Campum, atque illatis Hermi flavescebat arenis.
 Primus inire manu, postremus ponere Martem. 160
 Cum rapidum effusis ageret sublimis habenis
 Quadrupedem, non ense virum, non eminus hasta
 Sistere erat: volitabat ovans, aciesque per ambas
 Jam Tagus auratis agnoscebatur in armis.
 Quem postquam diro suspensum robore vidit 165
 Deformem leti famulus, clam corripit ensen
 Dilectum domino, pernixque irrumpit in aulam,
 Atque immite ferit geminato vulnere pectus.

At Poeni succensi ira , turbataque luctu
 Et sævis gens læta , ruunt , tormentaue portant. 170
 Non ignes , candensque chalybs , non verbera passim
 Ictibus innumeris lacerum scindentia corpus ,
 Carnificesve manus , penitusve infusa medullis
 Pestis , & in medio lucentes vulnere flammæ
 Cessavere : ferum visu dictuque , per artem 175
 Sævitiæ extenti , quantum tormenta jubebant ,
 Creverunt artus ; atque , omni sanguine raptò ,
 Ossa liquefactis fumarunt fervida membris.
 Mens intacta manet : superat , ridetque dolores ;
 Spectanti similis , fessosque labore ministros 180
 Increpuit , dominique crucem clamore reposcit.
 Hæc inter spretæ miseranda piacula pœnæ ,
 Erepto trepidus ductore exercitus , una
 Hannibalem voce , atque alacri certamine poscit.
 Hinc studia accendit patriæ virtutis imago , 185
 Hinc fama in populos jurati didita belli ,
 Hinc virides ausis anni , fervorque decorus ,
 Atque armata dolis mens , & vis insita fandi.
 Primi ductorem Libyes clamore salutant :
 Mox & Pyrenes populi , & bellator Hiberus. 190
 Continuoque ferox oritur fiducia menti ,
 Cessisse imperio tantum terræque marisque.
 Æoliis candens Austris , & lampade Phœbi
 Æstifero Libye torretur subdita Cancro ,
 Aut ingens Asiæ latus , aut pars tertia terris. 195
 Terminus huic roseos amnis Lageus ad ortus
 Septeno impellens tumefactum gurgite pontum :
 At qua diversas clementior aspicit Arctos ,

Herculeo dirimente freto, diducta propinquis
 Europes videt arva jugis: ultra obsidet æquor; 200
 Nec patitur nomen proferri longius Atlas,
 Atlas subducto tracturus vertice cœlum.
 Sidera nubiferum fulcit caput, æthereasque
 Erigit æternum compages ardua cervix:
 Canet barba gelu, frontemque immanibus umbris 205
 Pineæ silva premit; vastant cava tempora venti,
 Nimboſoque ruunt ſpumantia flumina riſtu.
 Tum geminæ laterum cautes maria alta fatigant:
 Atque ubi feſſus equos Titan immerſit anhelos,
 Flammiferum condunt ſumanti gurgite currum. 210
 Sed qua ſe campis ſqualentibus Africa tendit,
 Serpentum largo coquitur ſecunda veneno.
 Felix qua pingues mitis plaga temperat agros,
 Nec Cerere Hennæa, Phario nec viſta colono.
 Hic paſſim exſultant Nomades, gens inſcia freni; 215
 Quis inter geminas per ludum mobilis aures
 Quadrupedem fleſcit non cedens virga lupatis.
 Altrix bellorum, bellatorumque virorum
 Tellus, nec fidens nudo ſine fraudibus enſi.
 Altera complebant Hiſpanæ caſtra cohortes, 220
 Auxilia Europa genitoris parta tropæis.
 Martius hinc ſonipes campos hinnitibus implet,
 Hinc juga cornipedes erecti bellica raptant:
 Non Eleus eat campo ſerventior axis.
 Prodigæ gens animæ, & properare facillima mortem. 225
 Namque ubi tranſcendit florescentes viribus annos,
 Impatiens ævi ſpernit noviffe ſeneſtam,
 Et fati modus in dextra eſt. Hic omne metallum:

Electri gemino pallent de femine venæ,
 Atque atros chalybis fetus humus horrida nutrit. 230
 Sed scelerum causas operit Deus. Astur avarus
 Visceribus laceræ telluris mergitur. imis,
 Et redit infelix effosso concolor auro.
 Hic certant, Pactole, tibi Duriusque, Tagusque,
 Quique super Gravios lucentes volvit arenas, 235
 Infernæ populis referens obliviam Lethes.
 Nec Cereri terra indocilis, nec inhospita Baccho,
 Nullaque Palladia sese magis arbore tollit.
 Hæ postquam Tyrio gentes cessere tyranno,
 Utque dati rerum freni, nunc arte paterna 240
 Conciliare viros; armis consulta Senatus
 Vertere, nunc donis: primus sumfisse laborem,
 Primus iter carpisse pedes, partemque subire,
 Si valli festinet opus: nec cetera segnis,
 Quæcunque ad laudem stimulant: somnumque negabat 245
 Naturæ, noctemque vigil ducebat in armis;
 Interdum projectus humi: turbæque Libyssæ
 Insignis sagulo duris certare manipulis:
 Celsus & in magno præcedens agmine ductor
 Imperium perferre suum: tum vertice nudo 250
 Excipere insanos imbres coelique ruinam.
 Spectarunt Pœni, tremuitque exercitus Astur,
 Torquentem cum tela Jovem, permixtaque nimbis
 Fulmina, & excussos ventorum flatibus ignes
 Turbato transfret equo: nec pulvere fessum 255
 Agminis ardenti labefecit Sirius astro.
 Flammiferis tellus radiis cum exulta dehiscit,
 Candentique globo medius coquit æthera fervor,

Feminæum putat humenti jacuisse sub umbra:
 Exorquetque sitim, & spectato fonte recedit. 260.
 Idem correptis sternacem ad proelia frenis
 Frangere equum, & famam letalis amare lacerti;
 Ignotique amnis tranare sonantia saxa,
 Atque e diversa socios arcessere ripa.
 Idem expugnati primus stetit aggere muri: 265.
 Et quoties campo rapidus fera proelia miscet;
 Quo spatulit ferrum, latus rubet æquore limes.
 Ergo instat fatis, & , rumpere foedera certus,
 Qua datur, interea Romam comprehendere bello.
 Gaudet, & extremis pulsat Capitolia terris. 270.
 Prima Saguntinas turbarunt classica portas.
 Bellaque sumta viro belli majoris amore.
 Haud procul Herculei tollunt se litore muri,
 Clementer crescente jugo, quis nobile nomen.
 Conditus excelso sacrauit colle Zacynthos. 275.
 Hic comes Alcidaæ remeabat in agmine Thebas
 Geryone extincto, cœloque ea facta ferebat.
 Tres animas namque id monstrum, tres corpore dextras.
 Armarat, ternaque caput cervice gerebat.
 Haud alium vidit tellus, cui ponere finem. 280.
 Non posset mors una viro, duræque sorores.
 Tertia bis rupta torquerent flamina filo.
 Hinc spolia ostentabat ovans, captivaque victor.
 Armenta ad fontes medio fervore vocabat,
 Cum tumidas fauces accensis sole venenis. 285.
 Calcatus rupit letali vulnere serpens:
 Inachiumque virum terris prostravit Hiberis.
 Mox profugi ducente Noto advertere coloni,

Infula quos genuit Grajo circumflua ponto ,
 Atque auxit quondam Laertia regna Zacynthos: 290
 Firmavit tentes ortus mox Daunia pubes ,
 Sedis inops ; misit largo quam dives alumno ,
 Magnanimis regnata viris , nunc Ardea nomen.
 Libertas populis pacto servata , decusque
 Majorum ; & Poenis urbi imperitare negatum. 295
 Admovet abrupto flagrantia foedere ductor
 Sidonius castra , & latos quatit agmine campos.
 Ipse caput quassans circumlustravit anhelos
 Muros sævus equo , mensusque paventia testæ ,
 Pandere jamdudum portas , ac cedere vallo 300
 Imperat ; & longe clausis sua foedera , longe
 Ausoniam fore , nec veniæ spem Marte subactis :
 Scita Patrum , & leges , & jura , fidemque , Deosque
 In dextra nunc esse sua : verba ocius acer
 Intorto sancit jaculo , figitque per arma 305
 Stantem pro muro , & minitantem vana Caicum.
 Concidit exacti medius per viscera teli :
 Effususque simul prærupto ex aggere membris ,
 Victori moriens tepefactam retulit hastam.
 At multo ducis exemplum clamore securi 310
 Involvunt atra telorum moenia nube.
 Clara nec in numero virtus latet : obvia quisque
 Ora duci portans , ceu solus bella capeffit.
 Hic crebram fundit Baliari verbere glandem ,
 Terque levi ducta circum caput altus habena 315
 Permissum ventis abscondit in aere telum.
 Hic valido librat stridentia saxa lacerto :
 Huic impulsæ levi torquetur lancea nodo:

Ante omnes ductor, patriis insignis in armis,
 Nunc picea jactat fumantem lampada flamma, 320
 Nunc fude, nunc jaculo, nunc saxis impiger instat.
 Aut hydro imbutas, bis noxia tela, sagittas
 Contendit nervo, atque insultat fraude pharetræ:
 Dacus ut armiferis Geticæ telluris in oris,
 Spicula quæ patrio gaudens acuisse veneno. 325
 Fundit apud ripas inopina binominis Histri.
 Cura subit, collem turrita cingere fronte,
 Castelloque urbem circumvallare frequenti.
 Heu priscis numen populis, at nomine solo
 In terris jam nota Fides! Stat dura juvenus, 330
 Ereptamque fugam, & claudi videt aggere muros.
 Sed dignam Aufonia mortem putat esse Sagunto,
 Servata cecidisse fide. Jamque acrius omnes —
 Intendunt vires: adductis stridula nervis
 Phocæis effundit vastos ballista molares: 335
 Atque eadem, ingentis mutato pondere teli,
 Ferratam excutens ornum media agmina rumpit.
 Alternus resonat clangor. Certamine tanto
 Conseruere acies, veluti circumdata vallo
 Roma foret: clamatque super, Tot millia, gentes 340
 Inter tela fata, jam capto stamus in hoste?
 Anne pudet cœpti? pudet ominis? En bona virtus,
 Primitiæque ducis. Taline implere paramus
 Italiam fama? tales præmittere pugnas?
 Accensæ exsultant mentes, haustusque medullis 345
 Hannibal exagitat, stimulantque sequentia bella.
 Invadunt manibus vallum, cæsasque relinquunt
 Dejecti muris dextras. Subit arduus agger,

Imponitque globos pignantum desuper urbi.
 Armavit clausos, ac portis arcuit hostem 350
 Librari multa consueta falarica dextra,
 Horrendum visu robur, celsisque nivosa
 Pyrenes trabs lecta jugis, cui plurima cuspis;
 Vix muris toleranda lues, sed cetera pingui
 Uncta pice, atque atro circumlita sulfure fumant. 355
 Fulminis hæc ritu, summis e moenibus arcis
 Incita, fulcatum tremula secatur aera flamma.
 Qualis sanguineo præstringit lumina crine
 Ad terram cœlo decurrens, ignea lampas.
 Hæc ictu rapido pignantum sæpe per auras, 360
 Attonito ductore, tulit fumantia membra.
 Hæc vastæ lateri turris cum turbine fixa,
 Dum penitus pluteis Vulcanum exercet adefis,
 Arma virosque simul pressit flagrantem ruina.
 Tandem condensæ actæ testudinis armis 365
 Subducto Pœni vallo, cæcæque latebra,
 Pandunt prolapsam suffosis moenibus urbem.
 Terribilem in sonitum procumbens aggere victo
 Herculeus labor, atque immania saxa resolvens,
 Mugitum ingentem cœlo dedit. Alpibus altis 370
 Aeris rupes, scopulorum mole revulsa,
 Haud aliter scindunt resonanti fragmine montem.
 Surgebat cumulo certatim prorutus agger,
 Obstabatque jacens vallum, ne protinus instent
 Hinc atque hinc acies media pugnare ruina. 375
 Emicat ante omnes primævo flore juventæ
 Insignis Rutulo Murrus de sanguine: at idem
 Matre Saguntina Grajus, geminoque parente

Dulichios Italis miscebat prole nepotes:
 Hic magno socios Aradum clamore vocantem; 380
 Qua corpus loricam inter galeamque patescit,
 Conantis motus specularus, cuspside sistit;
 Prostratumque premens telo, voce insuper urget:
 Fallax Poene, jaces: certe Capitolia primus
 Scandebas victor. Quæ tanta licentia voti? 385
 Nunc Stygio fer bella Jovi: Tum fervidus hastam
 Adversus torquens defigit in inguine Hiberi:
 Oraque dum calcat jam singultantia leto,
 Hac iter est, inquit, vobis ad moenia Romæ;
 O metuenda manus. Sic, quo properatis, eundum: 390
 Mox instaurantis pugnam circumfilit arma,
 Et raptò nudum clipeo latus haurit Hiberi.
 Dives agri, dives pecoris, famæque negatus
 Bella feris arcu jaculoque agitabat Hiberus.
 Felix heu! nemorum, & vitæ laudandus opacæ; 395
 Si sua per patrios tenuisset spicula saltus.
 Hunc miseratus adest infesto vulnere Ladmus.
 Cui sævum arridens, Narrabis Hamilcaris umbris
 Hanc, inquit, dextram, quæ jam post funera vulgi
 Hannibalem vobis comitem dabit: & ferit alte 400
 Insurgens gladio cristatæ cassidis æra,
 Perque ipsum tegimen crepitantia dissipat ossa.
 Tum frontem Chremes intonsam umbrante capillo
 Septus, & horrentes effingens crine galeros:
 Tum Masulus, crudaque virens ad bella senecta 405
 Carthalo, non pavidus fetas mulcere lænas,
 Flumineaque urna cælatus Bagraða parmam,
 Et vastæ Nasamon Syrtis populator Hyempsal,

Audax in fluctu laceras raptare carinas ,
 Una omnes dextraque cadunt iraque peremti. 410
 Nec non serpentem diro exarmare veneno
 Doctus Athyr , tactuque graves sopire chelydros ,
 Ac dubiam admoto sobolem explorare cerasse.
 Tu quoque fatidicis Garamanticus accola lucis
 Insignis flexo galeam per tempora cornu , 415
 Heu ! frustra reditum sortes tibi sæpe locutas
 Mentitumque Jovem increpitans , occumbis , Hiarba.
 Et jam corporibus cumulatus creverat agger ,
 Perfusæque atra fumabant cæde ruinæ.
 Tum ductorem avido clamore in prælia poscit. 420
 Fulmineus ceu Spartanis latratibus actus ,
 Cum silvam occurfu venantum perdidit , hirtio
 Horrescit sætis dorso , & postrema capeffit
 Prælia , canentem mandens aper ore cruorem :
 Jamque gemens geminum contra venabula torquet. 425
 At parte ex alia , qua se insperata juvenus
 Extulerat portis , ceu spicula nulla manusque
 Vim ferre exitiumve queant , permixtus utrisque
 Hannibal agminibus passim furit , & quatit ensen ,
 Cantato nuper senior quem fecerat igni 430
 Litore ab Hesperidum Temisus : qui carmine pollens
 Fidebat magica ferrum crudefcere lingua :
 Quantus Bistonis late Gradius in oris
 Belligero rapitur curru , telumque coruscans ,
 Titanum quo pulsa cohors , flagrantia bella 435
 Cornipedum afflatu tonat , & stridoribus axis.
 Jamque Hostum , Rutulumque Pholum , ingentemque Metiscum ,
 Jam Lygdum , Duriumque simul , flavumque Galæsum ,
Silius Italicus. B

Et geminos, Chromin atque Gyan, demiserat umbris.
 Daunum etiam, grata quo non spectatior alter 449
 Voce movere fora, atque orando fingere mentes,
 Nec legum custos sollertior, aspera telis
 Dicta admiscentem: Quænam te, Pœne, paternæ
 Huc adigunt Furia? Non hæc Sidonia testæ
 Feminea fabricata manu, pretiove parata, 449
 Exsulibusve datum dimensis litus arenis.
 Fundamenta Deum, Romanaque foedera cernis.
 Ast illum, toto jactantem talia campo,
 Ingenti raptum nisu, medioque virorum
 Avulsum inter tela globo, & post terga revinctum, 450
 Hannibal ad poenam lentæ mandaverat iræ;
 Increpitanisque suos inferri signa jubebat:
 Perque ipsos cædis cumulos, stragemque jacentum
 Monstrabat furibundus iter, cunctosque ciebat
 Nomine, & in prædas stantem dabat improbus urbem. 451
 Sed postquam a trepidis allatum, fervere partem
 Diversam Marte infausto, Murroque secundos
 Hunc Superos tribuisse diem, ruit ocius amens
 Lymphato cursu, atque ingentes deserit actus.
 Letiferum nutant fulgentes vertice cristæ. 460
 Crine ut flammifero terret fera regna cometes,
 Sanguineum spargens ignem: vomit atra rubentes
 Fax coelo radios, ac sæva luce coruscum
 Scintillat fidus, terrisque extrema minatur.
 Præcipiti dant tela viam, dant signa, virique; 465
 Atque ambæ trepidant acies: jacet igneus hastæ
 Dirum lumen apex, ac late fulgurat umbo.
 Talis ubi Ægæo surgente ad sidera ponto

Per longum vasto Cori cum murmure fluctus
 Suspensum in terras portat mare, frigida nautis 470
 Corda tremunt: sonat ille procul, flatuque tumescens
 Curvatis pavidas transmittit Cycladas undis.
 Non cuncta e muris unum incessentia tela,
 Fumantesque ante ora faces, non saxa per artem
 Tormentis excussa tenent. Ut tegmina primum 475
 Fulgentis galeæ conspexit, & arma cruento
 Inter solem auro rutilantia, turbidus infit:
 En, qui res Libycas, inceptaque tanta retardet,
 Romani Murrus belli mora. Fœdera, faxo,
 Jam noscas, quid vana queant, & vester Hiberus. 480
 Fer tecum castamque fidem servataque jura:
 Deceptos mihi linque Deos. Cui talia Murrus:
 Exoptatus ades. Mens olim proelia poscit,
 Speque tui flagrat capitis: fer debita fraudum
 Præmia, & Italiam tellure inquire sub ima. 485
 Longum in Dardanios fines iter, atque nivalem
 Pyrenen, Alpesque tibi mea dextera donat.
 Hæc inter cernens subeuntem comminus hostem,
 Præruptumque loci fidum sibi, corripit ingens
 Aggere convulso saxum, & nitentis in ora 490
 Devolvit, pronoque filex ruit incitus ictu.
 Subsedit duro concussus fragmine muri.
 Tum pudor accendit mentem, nec conscia fallit
 Virtus pressa loco; frendens luctatur, & ægro
 Scandit in adversum per saxa vetantia nisu. 495
 Sed postquam propior vicino lumine fulsit,
 Et tota se mole tulit, velut incita clausum
 Agmina Poenorum cingant, & cuncta paventem

Castra premant, lato Murrus caligat in hoste.
 Mille simul dextræ, densusque micare videtur 300
 Ensis, & innumeræ nutare in casside cristæ.
 Conclamant utrinque acies, ceu tota Saguntos
 Igne micet: trahit instanti languentia leto
 Membra pavens Murrus, supremaque vota capeffit:
 Conditor Alcide, cujus vestigia sacra 305
 Incolimus, terræ minitantem averte procellam,
 Si tua non segni defenso moenia dextra.
 Dumque orat, coeloque attollit lumina supplex,
 Cerne, ait, an nostris longe Tiryntius ausis
 Justius affuerit. Ni displicet æmula virtus, 310
 Haud me dissimilem, Alcide, primoribus annis
 Agnosces, invicte, ruis: fer numen amicum,
 Et, Trojæ quondam primis memorate ruinis,
 Dexter ades Phrygiæ delenti stirpis alumnos.
 Sic Poenus, pressumque ira simul exigit ense, 315
 Qua capuli statuere moræ: teloque relato
 Horrida labentis perfunditur arma cruore.
 Illicet ingenti casu turbata Juventus
 Procurrit: nota arma viri, corpusque superbo
 Victori spoliare negant. Coit aucta vicissim 320
 Hortando manus, & glomerata mole feruntur.
 Hinc faxis galea, hinc clipeus sonat æreus hastis;
 Incessunt sudibus, librataque pondera plumbi
 Certatim jaciunt: decisæ vertice cristæ,
 Direptumque decus nutantum in cæde jubarum. 325
 Jamque agitur largus per membra fluentia sudor,
 Et stant loricæ squamis horrentia tela:
 Nec requies, tegimenve datur mutare sub ictu.

Genna labant, fessique humeri gestamina laxant.

Tum creber, penitusque trahens suspiria, sicco

§30

Fumat ab ore vapor, nisuque elisus anhelō

Auditur gemitus, fractumque in casside murmur.

Mente adversa domat, gaudetque nitescere duris

Virtutem, & decoris pretio discrimina pensat.

Hic subitus scisso densa inter nubila cœlo

§35

Erupit quatiens terram fragor: & super ipsas

Bis pater intonuit geminato fulmine pugnās.

Inde inter nubes ventorum turbine cæco

Ultrix iniusti vibravit lancea belli,

Ac femine adverso librata cuspide sedit.

§40

Tarpejæ rupes, Superisque habitabile saxum,

Et vos, virginea lucentes semper in ara,

Laomedontæ Trojana altaria flammæ,

Heu! quantum vobis fallacis imagine teli

Promisere Dei? Propius si pressa furenti

§45

Hasta foret, clausæ starent mortalibus Alpes:

Nec, Thrasymene, tuis nunc Allia cederet undis.

Sed Juno, aspectans Pyrenes vertice celsæ

Nava rudimenta, & primos in Marte calores,

Ut videt impressum coniecta cuspide vulnus,

§50

Advolat, obscura circumdata nube, per auras,

Et validam duris evellit ab ossibus hastam.

Ille tegit clipeo fufum per membra cruorem,

Tardaque paulatim & dubio vestigia nisu

Alternata trahens, averfus ab aggere cedit.

§55

Nox tandem optatis terras pontumque tenebris.

Condedit, & pugnās erepta luce diremit.

At duræ invigilant mentes, molemque reponunt

B 3

Noctis opus. Clausos acuunt extrema pericli,
 Et fractis rebus violentior ultima virtus. 560
 Hinc puer, invalidique senes, hinc femina ferre
 Certat opem in dubiis miserando nava labori,
 Saxaque mananti subveſtat vulnere miles.
 Jam Patribus, clarisque ſenum ſua munia curæ.
 Concurrunt, lectoſque viros hortantur; & orant, 565
 Deſeſſis ſubeant rebus, revocentque ſalutem,
 Et Latia extremis implorant caſibus arma.
 Ite citi, remis veliſque impellite puppim,
 Saucia dum caſtris clauſa eſt fera: tempore Martis
 Utendum eſt rapto, & graſſandum ad clara periclis. 570
 Ite citi, deſſete fidem, muroſque ruentes,
 Antiquaque domo meliora arceſſite fata.
 Mandati ſumma eſt: Dum ſtat, remeate, Saguntos.
 Aſt illi celerant, qua proxima litora, greſſum,
 Et fugiunt tumido per ſpumea cærula velo. 575
 Pellebat ſomnos Tithoni roſcida conjux,
 At rutilus primis ſonipes hinnitibus altos
 Aſſarat montes, roſeasque movebat habenas.
 Jam cëlſa e muris exſtructa mole juvenus
 Clauſam nocturnis oſtentat turribus urbem. 580
 Rerum omnes pendent aſtus, & milite mæſto
 Laxata obſidio, ac pugnandi ſubſtitit ardor,
 Inque ducem verſæ tanto diſcrimine curæ.
 Interea Rutulis longinqua per æquora veſtis
 Herculei ponto coepere exſiſtere colles, 585
 Et nebulosa jugis attollere ſaxa Monæci.
 Thracius hos Boreas ſcopulos immitia regna
 Solus habet, ſemperque rigens nunc litora pulſat,

Nunc ipsas alis plangit stridentibus Alpes :
 Atque ubi se terris glaciali fundit ab Arcto., 590
 Haud ulli contra fiducia surgere vento.
 Vorticibus torquet rapidis mare , fractaque anhelant
 Æquora , & injecto conduntur gurgite montes :
 Jamque volans Rhenum Rhodanumque in nubila tollit.
 Hunc postquam Boreæ dirum evasere furorem , 595
 Alternos mæsti casus bellicque marisque ,
 Et dubium rerum eventum sermone volutant.
 O patria , o Fidei domus inclita , quo tua nunc sunt
 Fata loco ? Sacraene manent in collibus arces ,
 An cinis , heu Superi ! tanto de nomine restat ? 600
 Ferte leves auras , flatusque ciete secundos ,
 Si nondum insultat templorum Poenicus ignis
 Culminibus , Latiaeque valent succurrere classes.
 Talibus illacrimant noctemque diemque querelis ,
 Donec Laurentes puppis deferatur ad oras ; 605
 Qua pater , acceptis Anienis ditior undis ,
 In pontum flavo descendit gurgite Thybris.
 Hinc consanguineæ subeunt jam moenia Romæ.
 Concilium vocat angustum , castaque beatos
 Paupertate Patres , ac nomina parta triumphis. 610
 Consul , & æquantem Superos virtute Senatum.
 Facta animosa viros , & recti sacra cupido
 Attollunt , hirtæque comæ , neglectaque mensa ,
 Dexteræque a curvis capulo non segnis aratris ,
 Exiguo faciles , & opum non indiga corda , 615
 Ad parvos curru remeabant sæpe penates.
 In foribus sacris , primoque in limine templi
 Captivi currus , belli decus , armaque raptæ

Pugnantum ducibus , sævæque in Marte secures ,
 Perfossi clipei , & servantia tela cruorem , 620
 Claustraque portarum pendent : hic , Punica bella ,
 Ægates cernas , fusaque per æquora classe
 Exactam ponto Libyen testantia rostra :
 Hic galeæ Senonum , pensatiquæ improbus auri
 Arbitr ensis inest , Gallisque ex arce fugatis 625
 Arma revertentis pompa gestata Camilli :
 Hic spolia Eacidæ , hic Epirotica signa ,
 Et Ligurum horrentes coni , parmæque relatæ
 Hispana de gente rudes , Alpinaque gæsa.
 Sed postquam clades patefecit & horrida bella 630
 Orantum squalor , præsens adstare Sagunti
 Ante oculos visa est extrema precantis imago.
 Tum senior mæsto Sicoris sic incipit ore :
 Sacrata gens clara fide , quam rite fatentur
 Marte satam populi ferro parere subacti , 635
 Ne crede emensos levia ob discrimina pontum.
 Vidimus obsessam patriam , murosque trementes :
 Et , quem insana freta aut coetus genuere ferarum ,
 Vidimus Hannibalem. Procul his a moenibus , oro ,
 Arcete , o Superi , nostroque in Marte tenete 640
 Fatiferæ juvenem dextræ. Qua mole sonantes
 Exigit ille trabes ? & quantus crescit in armis ?
 Trans juga Pyrenes , medium indignatus Hiberum ,
 Excivit Calpen , & mersos Syrtis arenis
 Molitur populos , majoraque moenia quærit. 645
 Spumeus hic , medio qui surgit ab æquore , fluctus ,
 Si prohibere piget , vestras effringet in urbes.
 At tanti pretium motus , ruptique per enses

Fœderis, hoc juveni, jurata in bella ruenti,
 Credinis, ut statuat superatæ jura Sagunto? 650
 Ocius ite, viri, & nascentem exstinguite flammam,
 Ne seræ redeant post aucta pericula curæ.
 Quanquam o, si nullus terror, non obruta jam nunc
 Semina fumarent belli: vestræne Sagunto
 Spernendum consanguineam protendere dextram? 655
 Omnis Hiber, omnis rapidis fera Gallia turmis,
 Omnis ab æstifero sitiens Libys imminet axe.
 Per vos culta diu Rutulæ primordia gentis,
 Laurentemque larem, & genetricis pignora Trojæ,
 Conservate pios, qui permutare coacti 660
 Acrifoneis Tirynthia culmina muris.
 Vos eriam Zanclen Siculi contra arma tyranni
 Juvisse egregium: vos & Campana tueri
 Mœnia, depulso Samnitarum robore, dignum
 Sigæis duxistis avis. Vetus incola Dauni, 665
 Testor vos, fontes, & stagna arcana Numici,
 Cum felix nimium dimitteret Ardea pubem,
 Sacra domumque ferens, & avi penetralia Turni,
 Ultra Pyrenen Laurentia nomina duxi.
 Cur ut decisa, atque avulsa a corpore membra 670
 Despiciar, vesterque luat cur fœdera sanguis?
 Tandem, ut finitæ voces, (miserabile visu)
 Submissi palmas, lacerato regmine vestis,
 Affigunt proni squalentia corpora terræ.
 Inde agitant consulta Patres, curasque fatigant. 675
 Lentulus, ut cernens accensæ testæ Sagunti,
 Poscendum poenæ juvenem, celerique negantis
 Exuri bello Carthaginis arva jubebat.

At Fabius, cauta speculator mente futuri,
 Nec lætus dubiis, parcusque laceffere Martem, 680
 Et melior clauso bellum producere ferro,
 Prima super tantis rebus pensanda: ducisne
 Ceperit arma furor, Patres an signa moveri
 Censuerint; mittique viros, qui exacta reportent.
 Providus hæc, ritu varis, fundebat ab alto 685
 Pectore præmeditans Fabius surgentia bella.
 Ut sæpe e celsa grandævus puppe magister
 Prospiciens signis venturum in carbasa Corum,
 Summo jam dudum substringit lintea malo.
 Sed lacrimæ atque ira mixtus dolor impulit omnes. 690
 Præcipitare latens fatum: lætisque Senatu,
 Qui ductorem adeant: si persistet surdus in armis
 Paſtorum, vertant inde ad Carthaginis arces:
 Nec Divûm oblitis indicare bella morentur.

C. SILII ITALICI P U N I C O R U M

LIBER II.

CÆRULEIS provecta vadis jam Dardana puppis
 Tristia magnanimi portabat iussa Senatus,
 Primoresque Patrum. Fabius, Tirynthia proles,
 Ter centum memorabat avos, quos turbine Martis
 Abstulit una dies, cum Fors non æqua labori
 Patricio Cremeræ maculavit sanguine ripas. 5
 Huic comes æquato sociavit munere curas
 Poplicola, ingentis Volefi Spartana propago.
 Is, cultam referens insigni nomine plebem,
 Ausonios atavo ducebat consule fastus. 10
 Hos ut depositis portum contingere velis
 Allatum Hannibali, consultaque ferre Senatus;
 Jam medio seram bello poscentia pacem,
 Ductorisque simul conceptas foedere poenas;
 Ocius armatas passim per litora turmas 15
 Ostentare jubet minitancia signa, recensque
 Perfusos clipeos, & tela rubentia cæde.
 Haud dictis nunc esse locum; strepere omnia, clamat,

Tyrrhenæ clangore tubæ, gemituque cadentum:
 Dum detur, relegant pontum, neu se addere clausis 20
 Festinent: notum, quid cæde calentibus armis,
 Quantum iræ liceat; motusve quid audeat ensis.
 Sic ducis affatu per inhospita litora pulsi,
 Converso Tyrios petierunt remige Patres.
 Hic alto Pœnus fundentem vela carinam 25
 Incessens dextra, Nostrum, (pro Jupiter!) inquit,
 Nostrum ferre cœut parat illa per æquora puppis.
 Heu cæcæ mentes, tumefactaque corda secundis!
 Armatum Hannibalem pœnæ petit impia tellus.
 Ne deposce, adero: dabitur tibi copia nostri 30
 Ante expectatum: portisque focisque timebis,
 Quæ nunc externos defendis, Roma, Penates.
 Tarpejos iterum scopulos præruptaque saxa
 Scandatis licet, & celsam migretis in arcem,
 Nullo jam capti vitam pensabitis auro. 35
 Incensi dictis animi, & furor additus armis.
 Conditur extemplo telorum nubibus æther,
 Et densa resonant saxorum grandine turres.
 Ardor agit, provecta queat dum cernere muros,
 Inque oculis profugæ Martem exercere carinæ. 40
 Ipse autem incensas promissa piacula turmas
 Flagitat, insignis nudato vulnere, ductor:
 Ac repetens questus furibundo personat ore:
 Poscimus, o focii: Fabiusque e puppe catenas
 Ostentat, dominique vocat nos ira Senatus. 45
 Si tædet cœpti, culpandave movimus arma,
 Ausoniam ponto propere revocate carinam.
 Nil moror: evincta lacerandum tradite dextra.

Nam cur , Eoi deductus origine Beli ,
 Tot Libyæ populis , tot circumfusus Hiberis , 50
 Servitium perferre negem ? Rhoeteius immo
 Imperet æternum , & populis seclisque propaget
 Regna ferox : nos iussa virum nutusque tremamus
 Effundunt gemitus , atque omina tristia vertunt
 In stirpem Æneadam , ac stimulant clamoribus iras. 55
 Discinctos inter Libyas , populosque bilingues
 Marmaricis audax in bella Ænotria signis
 Venerat Asbyte , proles Garamantis Hiarbæ.
 Hammone hic genitus , Phorcynidos antra Medusæ
 Cinyphiumque Macen , & iniquo e sole calentes 60
 Battiadæ late imperio sceptrisque regebat :
 Cui patrius Nasamon , æternumque arida Barce ,
 Cui nemora Autololum , atque infidæ litora Syrtis
 Parebant , nullaque levis Gætulus habena.
 Atque is fundarat thalamos Tritonide nympa : 65
 Unde genus , proavumque Jovem regina ferebat ;
 Et sua fatidico repetebat nomina luco.
 Hæc ignara viri , vacuoque assueta cubili ,
 Venatu & filvis primos defenderat annos :
 Non calathis mollita manus , operatave fuso , 70
 Dictynnam , & saltus , & anhelum impellere planta
 Cornipedem , ac stravisse feras immitis amabat.
 Quales Threiciæ Rhodopen Pangæaque lustrant
 Saxosis nemora alta jugis , cursuque fatigant
 Hebrum innupta manus. Spreti Ciconesque , Getæque , 75
 Et Rhesi domus , & lunatis Bistones armis.
 Ergo habitu insignis patrio , religata fluentem
 Hesperidum dono crinem , dextrumque feroci

Nuda latus Marti, ac fulgentem tegmine lævam
 Thermodontiaca munita in proelia pelta, 80
 Fumantem rapidis quatiebat curfibus axem.
 Pars comitum bijugo curru, pars cetera dorso
 Fertur equi; nec non Veneris jam fœdera passæ
 Reginam cingunt: sed virgine densior ala est.
 Ipsa autem, gregibus per longa mapalia lectos, 85
 Ante aciem ostentabat equos: tumultoque propinquo,
 Dum sequitur gyris campum, vibrata per auras
 Spicula contorquens summa ponebat in arce.
 Hanc, hasta toties intrantem mœnia, Mopsus
 Non tulit, & celsis senior Gortynia muris 90
 Tela sonante fugat nervo, liquidasque per auras
 Dirigit aligero letalia vulnera ferro.
 Cres erat, ærisonis Curetum advectus ab antris;
 Diætæos agitare puer levioribus annis
 Pennata saltus affuetus arundine Mopsus. 95
 Ille vagam cœlo divisit sæpe volucrem;
 Ille procul campo linquentem retia cervum
 Vulnere sistebat: rueretque inopina sub ictu
 Ante fera incauto, quam fibila poneret arcus.
 Nec se tum pharetra jactavit justius ulla, 100
 Eois quamquam certet Gortyna sagittis.
 Verum ut, opum levior, venatu extendere vitam
 Abnuît, atque artæ res exegere per æquor,
 Conjuge cum Meroe natisque inglorius hospes
 Intrarat miseram fato ducente Saguntum. 105
 Coryti fratrum ex humeris, calamique paterni
 Pendebant, volucerque chalybs, Minoia tela.
 Hic, medius juvenum, Massylæ gentis in agmen

Crebra Cydoneo fundebat spicula cornu,
 Jam Garamum, audacemque Thyrum, pariterque ruentes 110
 Gisgonem, levemque Bagam, indignumque sagittæ
 Impubem malas tam certæ occurrere Lyxum
 Fuderat, & plena tractabat bella pharetra.
 Tum, vultum intendens telumque in virginis ora,
 Desertum non grata Jovem per vota vocabat. 115
 Namque ut fatiferos converti prospicit arcus,
 Opposito procul infidiis Nasamonias Harpe
 Corpore, præripuit letum, calamumque volantem,
 Dum clamat, patulo excipiens tramisit hiatu:
 Et primæ ferrum a tergo videre sorores. 120
 At comitis frendens casu labentia virgo
 Membra levat, parvaque oculos jam luce natantes
 Irrorat lacrimis, totisque annisa doloris
 Viribus intorquet letalem in mœnia cornum.
 Illa volans humerum rapido transverberat ictu 125
 Conantis Dorylæ, junctis jam cornibus arcus,
 Et ducti spatium nervi complente sagitta,
 Excutere in ventos resoluta pollice ferrum.
 Tum subitum in vulnus præceps devolvitur altis
 Aggeribus muri: juxtaque cadentia membra 130
 Effusi versa calami fluxere pharetra.
 Exclamat paribus frater vicinus in armis
 Icarus, ulciscique parat lacrimabile fatum:
 Atque illum, raptim prominentem in proelia telum,
 Hannibal excussi prævertit turbine saxi. 135
 Labuntur gelido torpentia frigore membra,
 Deficiensque manus pharetræ sua tela remisit.
 At pater in gemino natorum funere Mopsus

Correptos arcus ter mæsta movit ab ira :
 Ter cecidit dextra , & notas dolor abstulit artes. 140
 Pœnitet heu ! sero dulces liquisse penates ,
 Arreptoque avide , quo concidis , Icare , saxo ,
 Postquam ævum senior percussaque pectora frustra
 Sentit , & , ut tantos compescat morte dolores ,
 Nil opis in dextra , vastæ se culmine turris 145
 Præcipitem jacit , & delapsus pondere pronò
 Membra super nati moribundos explicat artus.
 Dum cadit externo Gortynius advena bello ,
 Jam nova molitus stimulatò milite Theron ,
 Alcidae templi custos , aræque sacerdos , 150
 Non expectatum Tyriis effuderat agmen ,
 Et fera miscebat referata proelia porta.
 Atque illi non hasta manu , non vertice cassis ,
 Sed , fìsus latis humeris & mole juventæ ,
 Agmina vastabat clava , nihil indigus ensis. 155
 Exuviae capiti impositæ , tegimenque leonis ;
 Terribilem attollunt excelsò vertice rictum.
 Centum angues idem Lernæaque monstra gerebat
 In clipeo , & sectis geminam serpentibus hydram.
 Ille Jubam , Thapsumque patrem , clarumque Micipsam 160
 Nomine avi , Maurumque Sacen , a moenibus actos ,
 Palantesque fuga , præceps ad litora cursu
 Egerat , atque una spumabant æquora dextra.
 Nec contentus Idi leto , letoque Cothonis ,
 Marmaridæ nec cæde Rothi , nec cæde Jugurthæ ; 165
 Asbytes currum & radiantis tegmina lænæ
 Poscebat votis , gemmataque lumina peltæ ,
 Atque in belligera versabat virgine mentem.

Quem ruere ut telo vidit regina cruento,
 Obliquos detorquet equos, lævumque per orbem 170
 Fallaci gyro campum secat, ac velut ales
 Averſo rapitur ſinuata per æquora curru.
 Dumque ea ſe ex oculis aufert, atque ocior Euro
 Incita pulveream campo trahit ungula nubem,
 Adverſum late ſtridens rota proterit agmen, 175
 Ingerit & crebras virgo trepidantibus haſtas.
 Hic cecidere Lycus, Thamyriſque, & nobile nomen
 Eurydamas, clari deductum ſtirpe parentis:
 Qui thalamos auſus quondam ſperare ſuperbos,
 (Heu demens!) Ithacique torum: ſed enim arte pudica 180
 Fallacis toties revoluta ſtamine telæ
 Deceptus, merſum pelago jaſtarat Ulixen.
 Aſt Ithacus vero ſicta pro morte loquacem
 Affecit leto, tædæque ad funera verſæ.
 Gens extrema viri campis deletur Hiberis 185
 Eurydamas Nomados dextra: ſuperinſtrepit ater;
 Et ſervat curſum perfractis offibus axis.
 Jamque aderat remeans virgo, inter prælia poſtquam
 Diſtringi Therona videt, lævamque bipennem
 Pedibrans mediæ fronti, ſpolium inde ſuperbum 190
 Herculeæſque tibi exuvias, Diſtynna, vovebat.
 Nec ſegnīs Theron tantæ ſpe laudis, in ipſos
 Adverſus conſurgit equos, villoſaque fulvi
 Ingerit obſectans trepidantibus ora leonis.
 Attoniti terrore novo rictuque minaci 195
 Quadrupedes, jaſtant reſupino pondere currum.
 Tum ſaltu Aſbyten conantem linquere pugnas
 Occupat, incuſſa gemina inter tempora clava;
Silius Italicus. C

Ferventesque rotas, turbataque frena pavore
 Disiecto spargit collisa per ossa cerebro: 200
 Ac rapta properans cædem ostentare bipenni,
 Amputat e curru revolutæ virginis ora.
 Necdum iræ positæ. Celsa nam figitur hasta
 Spectandum caput. Id gestent ante agmina Pœnûm,
 Imperat, & propere currus ad moenia vertant. 205
 Hæc cæcus fati, Divûmque abeunte favore,
 Vicino Theron edebat prælia leto.
 Namque aderat toto ore ferens iramque, minasque
 Hannibal, & cæsam Asbyten, fixique tropæum
 Infandum capitis, furiata mente dolebat. 210
 Ac simul ærati radiavit luminis umbo,
 Et concussa præcul membris velocibus arma
 Letiferum intonueri, fugam perculsa repente
 Ad muros trepido convertunt agmina cursu.
 Sicut agit levibus per fera crepuscula pennis 215
 E pastu volucres ad nota cubilia vesper:
 Aut, ubi Cecropius formidine nubis aquosæ
 Sparsa super flores examina tollit Hymettos,
 Ad dulces ceras & odori corticis antra
 Mellis apes gravidæ properant, densoque volatu. 220
 Raucum connexæ glomerant ad limina murmur.
 Præcipitat metus attonitos, cæcique feruntur.
 Heu blandum cœli lumen! Tantone caverur
 Mors reditura metu, nascentique addita fata?
 Consilium damnant; portaque atque aggere tuto 225
 Erupisse gemant: retinet vix agmina Theron:
 Interdumque manu, interdum clamore minisque:
 State, viri: meus ille hostis: mihi gloria magnas,

State, venit pugnæ. Muro testisque Sagunti
 Hac abigam Poenos dextra: spectacula tantum 230
 Ferte, viri: vel, si cunctos metus acer in urbem
 (Heu deforme!) rapit, soli mihi claudite portas.
 At Poenus rapido præceps ad mœnia cursu,
 Dum pavitant trepidi rerum, fessique salutis,
 Tendebat: stat primam urbem, murosque patentes, 235
 Postposita cæde & dilata, invadere, pugna.
 Id postquam Herculeæ custos videt impiger aræ,
 Emicat, & velox formidine prævenit hostem.
 Gliscit Elissæo violentior ira tyranno.
 Tu solve interea nobis, bone janitor urbis,
 Supplicium, ut pandas, inquit, tua mœnia leto: 240
 Nec plura effari finit ira: rotatque coruscum
 Mucronem: sed contortum prior impete vasto
 Daunius huic robur juvenis jacet: arma fragore
 Ista gravi raucum gemuere, alteque resultant 245
 Ære illisa cavo nodosæ pondera clavæ.
 At viduus teli, & frustrato proditus ictu,
 Pernici velox cursu rapit incita membra,
 Et celeri fugiens perlustrat mœnia planta.
 Instat atrox terga increpitans fugientia victor. 250
 Conclamant matres, celsoque e culmine muri
 Lamentis vox mixta sonat: nunc nomine noto
 Appellant, feras fesso nunc pandere portas
 Possè volunt: quatit hortantum præcordia terror,
 Ne simul accipiant ingentem mœnibus hostem. 255
 Incutit umbonem fesso, assultatque ruenti
 Poenus, & ostentans spectantem e mœnibus urbem;
 I, miseram Asbyten leto solare propinquo.

Hæc dicens, jugulo optantis dimittere vitam
 Infestum condit mucronem; ac regia lætus 260
 Quadrupedes spolia abreptos a moenibus ipsis,
 Quis aditum portæ trepidantum sepserat agmen,
 Victor agit, curruque volat per ovantia castra.
 At Nomadum furibunda cohors miserabile humandi
 Deproperat munus, tumulique adjungit honorem, 265
 Et rapto cineres ter circum corpore lustrat.
 Hinc letale viri robur, tegimenque tremendum
 In flammæ jaciunt: ambustoque ore genisque,
 Deforme alitibus liquere cadaver Hiberis.
 Pœnorum interea quis rerum summa potestas, 270
 Consultant bello super, & quæ dicta ferantur
 Ausonia a populis: oratorumque minaci
 Adventu trepidant. Mover hinc foedusque, fidesque,
 Et testes Superi, jurataque pacta parentum:
 Hinc popularis amor coeptantis magna juventæ: 275
 Et sperare juvat belli meliora. Sed, olim
 Ductorem infestans odiis gentilibus, Hannæ
 Sic adeo increpitat studia incautumque favorem:
 Cuncta quidem, Patres, (neque enim cohibere tantum
 Iræ se valere) premunt formidine vocem. 280
 Haud tamen abstiterim, mortem licet arma propinquent.
 Testabor Superos, & cœlo nota reliquam,
 Quæ postrema salus rerum patriæque reposcit.
 Nec nunc obsessâ demum & fumante Sagunto
 Hæc ferus vates Hannæ canit: anxia rupi 285
 Pectora, ne castris innutrireretur & armis
 Exitiale caput monui, &, dum vita, monebo,
 Ingenitum noscens virus, flatulque paternos.

Ut, qui stelligero speculatur sidera coelo,
 Venturam pelagi rabiem, Caurique futura
 Prædicat miseris haud vanus flamina nautis.
 Confedit folio, rerumque invasit habenas.
 Ergo armis foedus, fasque omne abrumpitur armis.
 Oppida quassantur, longeque in moenia nostra
 Eneadum arrectæ mentes, disjectaque pax est.
 Exagitant Manes juvenem furiaque paternæ,
 Ac funesta sacra, & conversi foedere rupto.
 In caput infidum Superi, Massylæque vates.
 Annuit. Ille novi cæcus caligine regni
 Externas arces quatit ut Tirynthia testa.
 Sic propria luat hoc poena, nec misceat urbis.
 Fata suis: nunc hoc, inquam, hoc in tempore muros.
 Oppugnat, Carthago, tuos, teque obsidet armis.
 Lavimus Hennæas animoso sanguine valles,
 Et vix conducto produximus arma Lacone.
 Nos ratibus laceris Scyllæa replevimus antra,
 Classibus & refluxo spectavimus æquore raptis.
 Contorta e fundo revomentem transtra Charybdis.
 Respice, (pro demens! pro pectus inane Deorum!)
 Egates, Libyæque procul fluitantia membra.
 Quo ruis? & patriæ exitio tibi nomina quæris?
 Scilicet immensæ, visis juvenilibus armis,
 Subsident Alpes? subsidet mole nivali
 Alpibus æquatum attollens caput Appenninus?
 Sed campos fac, vane, dari. Num gentibus istis
 Mortales animi? aut ferro, flammave fatiscunt?
 Haud tibi Neritia cernes cum prole laborem.
 Pubescit castris miles, galeaque teruntur

Nondum signatæ flava lanugine malæ.

Nec requies ævi nota, exsanguisque merendo 320

Stant prima inter signa senes, letumque laceffunt.

Ipse ego Romanas, perfoffo corpore, turmas

Tela intorquentes correpta e vulnere vidi;

Vidi animos, mortisque virum, decorisque furorem.

Si bello abfistis, nec te victoribus offers, 325

Quantum, heu, Carthago, donat tibi sanguinis Hannoni

Gestar ad hæc: namque impatiens asperque coquebat

Jamdudum immites iras, mediamque loquentis

Bis conatus erat turbando abrumpere vocem:

Conciliatione, inquit, Libyæ Tyrioque Senatu, 330

(Pro Superi!) Aufonius miles sedet? armaque tantum

Haud dum sumta viro? Nam cetera non latet hostis.

Nunc geminas Alpes, Appenninumque minatur:

Nunc freta Sicaniæ, & Scyllæi litoris undas:

Nec procul est, quin jam manes umbrasque pavescat 335

Dardanias: tanta accumulât præconia leto

Vulneribusque virum, ac tollit sub fidera gentem.

Mortalem, mihi crede, licet formidine turpi

Frigida corda tremant, mortalem fumimus hostem.

Vidi ego, cum, geminas artis post terga catenis 340

Succineus palmas, vulgo traheretur ovante

Carceris in tenebras spes & fiducia gentis

Regulus Hæctoræ: vidi, cum robore pendens

Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.

Nec vero terrent puerilia protinus ora 345

Sub galea, & pressæ properata casside malæ.

Indole non adeo segni fumus. Aspice, turmæ

Quot Libycæ certant annos anteire labore,

Et nudis bellantur equis. Ipse, aspice, ductor,
 Cum primam tenero vocem proferret ab ore, 350
 Jam bella & lituos, ac flammis urere gentem
 Jurabat Phrygiam, atque animo patria arma movebat.
 Proinde polo crescant Alpes, astrisque coruscis
 Appenninus agat scopulos: per saxa, niveisque,
 (Dicam etenim, ut stimulent atram vel inania mentem) 355
 Per coelum est qui pandat iter. Pudet Hercule tritas
 Desperate vias, laudemque timere secundam.
 Sed Libyæ clades, & primi incendia belli
 Aggerat, atque iterum pro libertate labores
 Hannon ferre vetat. Ponat formidinis æstus, 360
 Parietibusque domus imbellis femina servet
 Singultantem animam: nos, nos contra ibimus hostem.
 Quis procul a Tyria dominos depellere Byrsa,
 Vel Jovè non æquo, fixum est. Sin fata repugnent,
 Et jam damnata cessit Carthagine Mavors, 365
 Occumbam potius, nec te, patria inclita, dedam
 Æternum famulam, liberque Acheronta videbo.
 Nam quæ (pro Superi!) Fabius jubet? Ocius arma
 Exuite, & capta descendite ab arce Sagunti.
 Tum delecta manus scutorum incendat acervos: 370
 Uranturque rates, ac toto absistite ponto.
 Di, procul, o, (merita est nunquam si talia plecti
 Carthago) prohibete nefas, nostrique solutas
 Ductoris servate manus. Ut deinde resedit:
 [Factaque censendi, Patrum de more, potestas: 375
 Hic Hannon reddi propere certamine rapta
 Instat, & auctorem violati foederis addi.]
 Tum vero attoniti, ceu templo irrumperet hostis,

Exfluere Patres, Latioque id verteret omen,
 Oravere Deum. At postquam discordia sensit
 380 Pectora, & infidas ad Martem vergere mentes;
 Non ultra patiens Fabius rexisse dolorem,
 Concilium exposcit propere, Patribusque vocatis
 Bellum se gestare sinu pacemque profatus;
 Quid sedeat legere, ambiguis neu fallere dictis
 385 Imperat; ac, sævo neutrum renuente Senatu,
 Ceu clausas acies gremioque effunderet arma,
 Accipite infaustum Libyæ, eventuque priori
 Par, inquit, bellum: & laxos effundit amictus.
 Tum patrias repetit pugnandi nuntius arces.
 390 Atque ea dum profugæ regnis agitantur Elissæ,
 Accitis velox populis, quis ægra lababat
 Ambiguo sub Marte fides, prædaque gravatus
 Ad muros Poenus revocaverat arma Sagunti.
 Ecce autem clipeum, sævo fulgore micantem,
 395 Oceani gentes ductori dona ferebant,
 Callaicæ telluris opus, galeamque coruscis
 Subnixam cristis, vibrant cui vertice coni
 Albentis niveæ tremulo nutamine pennæ;
 Ensem unum, ac multis fatalem millibus hastam.
 400 Præterea textam nodis auroque trilicem
 Loricam, nulli regimen penetrabile telo.
 Hæc, ære & duri chalybis perfecta metallo,
 Atque opibus perfusa Tagi, per singula lætis
 405 Lustrat ovans oculis, & gaudet origine regni.
 Condebat primæ Dido Carthagini arces,
 Instabatque operi subducta classe juventus.
 Molibus hi claudunt portus: his tecta domusque

Partiris, iustæ Bitia venerande senectæ.

Ostentant caput effossa tellure repertum

410

Bellatoris equi, atque omen clamore salutant.

Has inter species, orbatum classe fuisque,

Ænean pulsum pelago, dextraque precantem

Cernere erat. Fronte hunc avidè regina serena

Infelix, ac jam vultu spectabat amico.

415

Hinc & speluncam, furtivaque foedera amantum

Callaïcæ fecere manus: it clamor ad auras

Latratufque canum, subitoque exterrita nimbo

Occultant alæ venantum corpora filvis.

Nec procul Æneadum vacuo jam litore classis

420

Æquora nequidquam revocante petebat Elissa.

Ipsa, pyram super ingentem stans, saucia Dido

Mandabat Tyriis ultricia bella futuris:

Ardentemque rogi media spectabat ab unda

Dardanus, & magnis pandebat carbasa fatis.

425

Parte alia supplex infernis Hannibal aris

Arcanum Stygia libat cum vate cruorem,

Et primo bella Æneadum jurabat ab ævo.

At senior Siculis exsultat Hamilcar in arvis:

Spirantem credas certamina anhelâ movere.

430

Ardor inest oculis, torvumque minatur imago.

Necnon & lævum clipei latus aspera signis

Implebat Spartana cohors: hanc ducit ovantem

Ledæis veniens victor Xanthippus Amyclis.

Juxta triste decus pendet sub imagine pœnæ

435

Regulus, & fidei dat magna exempla Sagunto:

Lætior at circa facies, agitata ferarum

Agmina venatu, & cælata mapalia fulgent.

Nec procul uſta cutem nigri ſoror horrida Mauri
 Affuetas patrio mulcet ſermone lænas. 440
 It liber campi paſtor , cui fine fine ullo
 Invetitum ſaltus penetrat pecus : omnia Pœnum
 Armenti vigilem patrio de more ſequuntur :
 Gæſaque , latratorque Cydon , teſtumque , focique
 In ſilicis venis , & fiſtula nota iuvenſis. 445
 Eminent excelſo conſurgens colle Saguntos :
 Quam circum immenſi populi , condensaſque cingunt
 Agmina certantum , pulſantque trementibus haſtis.
 Extrema clipei ſtagnabat Hiberus in ora ,
 Curvatis claudens ingentem flexibus orbem. 450
 Hannibal , abrupto tranſgreſſus ſœdere ripas ,
 Pœnorum populos Romana in bella vocabat.
 Tali ſublimis dono , nova tegmina latis
 Aptat concutiens humeris , celſuſque proſatur :
 Heu quantum Auſonio ſudabitis , arma , cruore ! 455
 Quas , belli iudex , pœnas mihi , Curia , pendes !
 Jamque ſeneſcebat vallatis mœnibus hoſtis ,
 Carpebatque dies urbem , dum ſigna manuſque
 Exſpectant feſſi ſocias. Tandem æquore vano
 Avertunt oculos , fruſtrataque litora ponunt, 460
 Et propius ſuprema vident. Sedet aſta medullis
 Jamdudum , atque inopes penitus coquit intima peſtis.
 Eſt furium lento miſere durantia tabo
 Viſcera , & exurit ſiccitas ſanguine venas
 Per longum celata fames. Jam lumina retro 465
 Exeſis fugere genis : jam lurida ſola
 Teſta cute , & venis male juncta trementibus oſſa
 Exſtant , conſumtis viſu deformia membris.

Humentis rores noctis terramque madentem
 Solamen fecere mali, casloque labore 470
 E ficco frustra prefferunt robore succos.
 Nil temerare piget. Rabidi jejunia ventris
 Insolitis adigunt vesci: resolutaque, nudos
 Linquentes clipeos, armorum tegmina mandunt.
 Desuper hæc coelo spectans Tirynthius alto, 475
 Illacrimat fractæ nequidquam casibus urbis.
 Namque metus, magnique tenent præcepta parentis,
 Ne sævæ tendat contra decreta novercæ.
 Sic igitur, coepta occultans, ad limina sanctæ
 Contendit Fidei; secretaque pectora tentat. 480
 Arcanis Dea læta, polo tum forte remoto
 Coelicolûm magnas volvebat conscia curas:
 Quam tali alloquitur Némææ pacator honore.
 Ante Jovem generata, decus Divûmque hominumque,
 Qua sine non tellus pacem, non æquora norunt, 485
 Justitiæ consors, tacitumque in pectore numen;
 Exitiumne tuæ dirum spectare Sagunti,
 Et tot pendentem pro te, Dea, cernere poenas
 Urbem lenta potes? Moritur tibi vulgus, & unam
 Te matres, vincente Fame, te mæsta virorum 490
 Ora vocant; primaque sonant te voce minores.
 Fer coelo auxilium, & fessis da surgere rebus.
 Hæc satûs Alcmena: contra cui talia virgo.
 Cerno equidem, nec pro nihilo est mihi foedera rumpi;
 Statque dies, ausis olim tam tristibus ultor. 495
 Sed me, pollutas properantem linquere terras,
 Sedibus his, testisque novis succedere adegit
 Fecundum in fraudes hominum genus: impia liqui,

Et, quantum terrent, tantum metuentia regna,
 Ac furias auri, nec vilia præmia fraudum, § 00
 Et super hæc, ritu horribicos, ac more ferarum
 Videntes raptò populos, luxuque solutum
 Omne decus, multaque oppressum nocte pudorem.
 Vis colitur, jureisque locum sibi vindicat ens:
 Et probris cessit virtus. En, aspice gentes: § 05
 Nemo insons: pacem servant commercia culpæ.
 Sed secura tua fundata ut mœnia dextra
 Dignum te servant memorando sine vigorem;
 Dedita nec fessi transmittant corpora Pœno:
 (Quod solum nunc fata sinunt seriesque futuri) § 10
 Extendam leti decus, atque in secula mittam,
 Ipsaque laudatas ad manes prosequar umbras.
 Inde severa levi decurrens æthere virgo
 Luctantem fatis petit inflammata Saguntum:
 Invadit mentes, & pectora nota pererrat, § 15
 Immittitque animis numen. Tum, fusa medullis,
 Implicat, atque sui flagrantem inspirat amorem.
 Arma volunt, tentantque ægros ad prælia nifus.
 Insperatus adest vigor, interiusque recurfat
 Dulcis honos Divæ, & sacrum pro virgine letum. § 20
 It tacitus fessis per ovantia pectora sensus,
 Vel leto graviora pati, sævasque ferarum
 Attentare dapes, & mensis addere crimen.
 Sed prohibet culpa pollutam extendere lucem
 Casta Fides, paribusque famem compescere membris. § 25
 Quam simul invisæ gentis conspexit in arce,
 Forte ferens sese Libycis Saturnia castris,
 Virgineum increpitat miscentem bella furorem,

Atque, ira turbata gradum, ciet ocius atram
 Tisiphonen, imos agitantem verbere manes : 530
 Et palmas tendens, Hos, inquit, noctis alumna,
 Hos muros impelle manu : populumque ferocem
 Dextris sterne suis : Juno jubet. Ipsa propinqua
 Effectus studiumque tuum de nube videbo.
 Illa Deos summumque Jovem turbantia tela, 535
 Quis Acheronta moves, flammam, immanesque chelydros,
 Stridoremque tuum, quo territa comprimit ora
 Cerberus, ac, mixto quæ spumant felle, venena,
 Et quidquid scelerum, poenarum quidquid & iræ
 Pectore secundo coquitur tibi, congere præceps 540
 In Rutulos, totamque Erebo demitte Saguntum.
 Hac mercede Fides constet delapsa per auras.
 Sic voce instimulans, dextra Dea concita sævam
 Enmenida incussit muris : tremuitque repente
 Mons circum, & gravior sonuit per litora fluctus. 545
 Sibilat, insurgens capiti, & turgentia circum
 Multus colla micat squalenti tergore serpens.
 Mors graditur, vasto pandens cava guttura rictu,
 Casuroque inhiat populo : tunc luctus, & atri
 Pectora circumstant planctus, mærorque, dolorque : 550
 Atque omnes adsunt poenæ, formaque trisaudi
 Personat insomnis lacrimosæ janitor aulæ.
 Protinus affimulat faciem mutabile monstrum
 Tiburnæ, gressumque simul, sonitumque loquentis.
 Hæc bello vacuos, & sævi turbine Martis 555
 Lugebat thalamos, Murro spoliata marito ;
 Clara genus, Daunique trahens a sanguine nomen.
 Cui vultus induta pares, disjectaque crinem

Eumenis, in medios irrumpit turbida coetus:
 Et mæstas lacerata genas, Quis terminus, inquit? 560
 Sat Fidei proavisque datum. Vidi ipsa cruentum,
 Ipsa meum vidi lacerato vulnere nostras
 Terrentem Murrum noctes, & dira sonantem:
 Eripe te, conjux, miserandæ casibus urbis:
 Et fuge, si terras adimit victoria Pœni, 565
 Ad manes, Tiburna, meos: cecidere Penates:
 Occidimus Rutuli: tenet omnia Punicus ensis.
 Mens horret; nec adhuc oculis absistit imago.
 Nullane jam posthac tua testâ, Sagunte, videbo?
 Felix, Murre, necis, patriaque superflite felix. 570
 At nos, Sidoniis famulatum matribus actas,
 Post belli casus vastique pericula ponti,
 Carthago adspiciet victrix: tandemque supremum,
 Nocte obita, Libyæ gremio captiva jacebo.
 Sed vos, o juvenes, vetuit quos conscia virtus 575
 Posse capi, quis telum ingens contra aspera mors est,
 Vestris servitio manibus subducite matres.
 Ardua virtutem profert via. Pergite primi
 Nec facilem populis, nec notam invadere laudem.
 His ubi turbatas hortatibus impulit aures, 580
 Inde petit tumulum, summo quem vertice montis
 Amphitryoniades spectandum ex æquore navis
 Struxerat, & grato cineres decorarat honore.
 Excitus sedē (horrendum.) prorumpit ab ima
 Cæruleus maculis auro squalentibus anguis: 585
 Ignea sanguinea radiabant lumina flamma;
 Oraque vibranti stridebant sibila lingua:
 Isque inter trepidos coetus, mediamque per urbem

Volvitur, & mutis propere delabitur altis,
 Ac similis profugo vicina ad litora tendit, 590
 Spumantisque freti præceps immergitur undis.
 Tum vero excussæ mentes, ceu prodita tecta
 Expulsi fugiant manes, umbræque recusent
 Captivo jacuisse solo. Sperare saluti
 Pertæsum: damnantque cibos: agit addita Erinny. 595
 Haud gravior duris Divûm inclementia rebus,
 Quam leti proferre moras: abrumpere vitam
 Ocuis attoniti quærunt, lucemque gravantur.
 Certatim structus surrectæ molis ad astra
 In media stetit urbe rogos; portantque, trahuntque 600
 Longæ pacis opes, quæsitæque præmia dextris,
 Callaïco vestes distinctas matribus auro,
 Armaque Dulichia proavis portata Zacyntho,
 Et prisca advectos Rutulorum ex urbe Penates:
 Hue quidquid superest captis, clipeosque, simulque 605
 Infaustos jaciunt enses, & condita bello
 Effodiunt penitus terra: gaudentque superbi
 Victoris prædam flammis donare supremis.
 Quæ postquam congesta videt feralis Erinny,
 Lampada, flammiferis tinctam Phlegethontis in undis, 610
 Quassat, & inferna Superos caligine condit.
 Inde opus aggressi, toto quod nobile mundo
 Æternum invictis infelix gloria servat.
 Princeps Tisiphone, lentum indignata parentem,
 Pressit ovans capulum, cunctantemque impulit ensen, 615
 Et dirum insonuit Stygio bis terque flagello.
 Invitas maculant cognato sanguine dextras,
 Miranturque nefas averſa mente peractum,

Et factō sceleri illacrimant. Hic , turbidus ira ,
 Et rabie cladum , perpeſſæque ultima vitæ , 620
 Obliquos verſat materna per ubera viſus :
 Hic , raptam librans dilectæ in colla securim
 Conjugis , increpitat ſeſe , mediumque furorem
 Projeſta damnat ſtupefactus membra bipenni.
 Nec tamen evaſiſſe datur. Nam verbera Erinnyſ 625
 Incutit , atque atroſ inſibilat ore tumores.
 Sic thalami fugit omnis amor : dulceſque marito
 Effluxere tori , & ſubiere oblivia tædæ.
 Ille jacit , totis conniſus viribus , ægrum
 In flammas corpus , denſum qua turbine nigro 630
 Exundat fumū piceus caligine vertex.
 At medios inter cœtus pietate ſiniſtra ,
 Infelix Tymbrene , furis , Pœnoque parentis
 Dum properas auferre necem , reddentia formam
 Ora tuam laceras , temeraſque ſimillima membra. 635
 Vos etiam primo gemini cecidiſtis in ævo ,
 Eurymedon fratrem , & fratrem mentite Lycorma ,
 Cuncta pares ; dulciſque labor ſua nomina natis
 Reddere , & in vultu genetrici ſtare ſuorum.
 Jam fixus jugulo culpa te ſolverat enſis , 640
 Eurymedon , inter miſeræ lamenta ſeneſcæ :
 Dumque malis turbata parens , deceptaque viſis ,
 Quo ruiſ ? Huc ferrum , clamat , convertè , Lycorma ;
 Ecce ſimul jugulum perfoderat enſe Lycormas.
 Sed magno , Quinam , Eurymedon , furor iſte ? ſonabat 645
 Cum planctu ; geminæque nota decepta figuræ ,
 Funera mutato revocabat nomine mater :
 Donec , tranſacto tremebunda per ubera ferro ,

Tunc etiam ambiguos cecidit super incia natos.
 Quis diros urbis casus, laudanda monstra,
 Et Fidei pœnas, & tristia fata piorum
 Imperet evolvens lacrimis? Vix Punica fletu
 Cessassent castra, ac miserescere nescius hostis.
 Urbs, habitata diu Fidei, cœloque parentem
 Murorum repetens, ruit inter perfida gentis
 Sidoniæ tela, atque immania facta suorum,
 Injustis neglecta Deis: furit ensis & ignis:
 Quique caret flamma, seclerum est locus. Erigit atro
 Nigrantem fumo rogos alta ad sidera nubem.
 Ardet in excello proceri vertice montis
 Arx, intacta prius bellis: hinc Punica castra,
 Litoraue, & totam soliti spectare Saguntum:
 Ardent testa Deum. Resplendet imagine flammæ
 Æquor, & in tremulo vibrant incendia ponto.
 Ecce inter medios cædum Tiburna furores,
 Fulgenti dextram mucrone armata mariti,
 Et læva infelix ardentem lampada quassans,
 Squalentemque erecta comam, ac liventia planctu
 Pectora nudatis ostendens sæva lacertis,
 Ad tumultum Murri super ipsa cadavera fertur.
 Qualis, ubi inferni dirum tonat aula parentis,
 Iraque turbatos exercet regia manes,
 Alesto solium ante Dei sedemque tremendam
 Tartareo est operata Jovi, pœnasque ministrat.
 Arma viri, multo nuper defensa cruore,
 Imponit tumulo illacrimans: manesque precatæ,
 Acciperent sese, flagrantem lampada subdit.
 Tunc rapiens letum, Tibi ego hæc, ait, optime conjux;
 Silius Italicus.

D

Ad manes, en, ipsa fero: sic ense recepto
 Arma super ruit, & flammæ invadit hiatu. 680
 Semiambuga jacet nullo discrimine passim,
 Infelix obitus, permixto funere, turba.
 Ceu, stimulante fame, cum victor ovilia tandem
 Faucibus invasit lictis leo, mandit hianti
 Ore fremens imbellis pecus, patuloque redundat 685
 Gutturæ ructatus large cruor: incubat atris
 Semesæ stragis cumulis; aut, murmure anhelato
 Infrensus, laceros inter spatatur acervos.
 Late fusa jacent pecudes, custosque molossus,
 Pastorumque cohors, stabulique gregisque magister; 690
 Totaque vastatis disiecta mapalia testis.
 Irrumpunt vacuum Pœni tot cladibus arcem.
 Tum demum ad manes, perfectæ munere, Erinnyes
 Junoni laudata redit, magnamque superba
 Exultat rapiens secum sub Tartara turbam/ 695
 At vos, fidereæ, quas nulla æquaverit ætas,
 Ite, decus terrarum, animæ, venerabile vulgus,
 Elysium & castas sedes decorate piorum.
 Gai vero non æqua dedit victoria nomen,
 (Audite, o gentes, neu rumpite fœdera pacis, 700
 Nec regnis posserte fidem!) vagus exsul in orbe
 Errabit toto, patriis projectus ab oris;
 Tergaque vertentem trepidans Carthago videbit.
 Sæpe Saguntinis somnos exterritus umbris
 Optabit cecidisse manu; ferroque negato, 705
 Invisus quondam Stygias bellator ad undas
 Deformata feret liventi membra veneno.

C. SILII ITALICI PUNICORUM

LIBER III.

POSTQUAM rupta fides Tyriis, & mœnia castæ,
 Non æquo Superûm genitore, everſa Sagunti;
 Extemplo poſitos finiti cardine mundi
 Viſtor adit populos, cognataque limina Gades.
 Nec vatum mentes agitare & præſcia corda
 Ceſſatum ſuper imperio. Citus æquore Boſtar
 Vela dare, & rerum prænoſcere fata jubetur.
 Priſca fides adytis longo ſervatur ab ævo,
 Qua ſublime ſedens, Cirrhæis æmulus antris,
 Inter anhelantes Garamantas corniger Hammon
 Fatidico pandit venientia ſecula luco.
 Hinc omen cœptis, & caſus ſcire futuros
 Ante diem, bellique vices noviſſe petebat.
 Exin clavigeri veneratus numinis aras
 Captivis onerat donis, quæ nuper ab arce
 Viſtor fumantis rapuit ſemuſta Sagunti.
 Vulgatum (nec caſſa fides) ab origine fanī
 Impoſitas durare trabes, ſolaſque per ævum

5

10

15

D 2

Condentum novisse manus : hinc credere gaudent
 Confedisse Deum , seniumque repellere templis. 20
 Tum , quis fas & honos adyti penetralia nosse ,
 Femineos prohibent gressus , ac limine curant
 Sætigeros arcere fues : nec discolor ulli
 Ante aras cultus : velantur corpora lino ,
 Et Pelusiaco præfulget flamine vertex. 25
 Discinctis mos tura dare , atque e lege parentum
 Sacrificam lato vestem distinguere clavo.
 Pes nudus , tonsæque comæ , castumque cubile ,
 Irrestincta focis servant altaria flammæ.
 Sed nulla effigies , simulacrave nota Deorum 30
 Majestate locum & sacro implevere timore.
 In foribus labor Alcidæ Lernæa recisis
 Anguibus hydra jacet , nexuque elisa leonis
 Ora Cleonæi patulo cælantur hiatu.
 Ast Stygius , sævis terrens latratibus umbras , 35
 Janitor , æterno tum primum tractus ab antro ,
 Vincula indignatur , metuitque Megæra catenas.
 Juxta Thraces equi , pestisque Erymanthia , & altos
 Æripedis ramos superantia cornua cervæ.
 Nec levior vinci Libycæ telluris alumnus 40
 Matre super , stratique genus deforme bimembres
 Centauri , frontemque minor truncam amnis Acarnan.
 Inter quæ fulget sacratis ignibus Æte ,
 Ingentemque animam rapiunt ad sidera flammæ.
 Postquam oculos varia implevit virtutis imago , 45
 Mira dehinc cernit : surgentis mole profundi
 Injectum terris subitum mare , nullaue circa
 Litora , & infuso stagnantes æquore campos.

Nam qua cæruleis Nereus evolvitur antris,
 Atque imo freta contorquet Neptunia fundo,
 Proruptum exundat pelagus, cæcosque relaxans.
 Oceanus fontes torrentibus ingruit undis.
 Tum vada, ceu sævo penitus permota tridenti,
 Luctantur terris tumefactum imponere pontum.
 Mox remeat gurgēs, tractoque relabitur æstu,
 Ac ratis erepto campis deserta profundo,
 Et fusi transtris exspectant æquora nautæ.
 Cymothoes ea regna vagæ, pelagique labores
 Luna movet: Luna, immixtis per cæula bigis.
 Fertque, refertque fretum, sequiturque reciproca Tethys. 60
 Hæc propere spectata duci: nam multa fatigant.
 Curarum prima exercet, subducere bello
 Confortem thalami, parvumque sub ubere natum.
 Virgineis juvenem tædis, primoque Hymenæo
 Imbuerat conjux, memorique tenebat amore. 65
 At puer, obfessæ generatus in ore Sagunti,
 Bissenos Lunæ nondum compleverat orbēs.
 Quos, ut seponi stetit, & fecernere ab armis,
 Affatur ductor: Spes o Carthaginis altæ,
 Nate, nec Æneadum levior metus, amplior, oro, 70
 Sis patrio decore, & factis tibi nomina condas,
 Quis superes bellator avum: jamque ægrā timoris
 Roma tuos numeret lacrimandos matribus annos.
 Ni præfaga meos ludunt præcordia sensus,
 Ingens hic terris crescit labor: ora parentis 75
 Agnosco, torvaque oculos sub fronte minaces,
 Vagiturque gravem, atque irarum elementa mearum.
 Si quis forte Deūm tantos inciderit actus,

Ut nostro abrumpat lero primordia rerum ;
 Hoc pignus belli , conjux , servare labora. 80
 Cumque datum fari , duc per cunabula nostra ;
 Tangat Elissæas palmis puerilibus aras ,
 Et cineri juret patrio Laurentia bella.
 Inde , ubi floræ novo pubescet firmior ætas ,
 Emicet in Martem , & , calcato fœdere , victor 85
 In Capitolina tumulum mihi vindicet arce.
 Tu vero , tanti felix quam gloria partus
 Exspectat , veneranda fide , discede periclis
 Incerti Martis , duosque relinque labores :
 Nos clausæ nivibus rupes , suppositaque cœlo 90
 Saxa manent ; nos , Alcidæ mirante noverca ,
 Sudatus labor , & , bellis labor acrior , Alpes.
 Quod si promissum vertat Fortuna favorem ,
 Lævaque sit coeptis , te longa stare senecta ,
 Ævumque extendisse velim : tua justior ætas , 95
 Ultra me impropere ducant cui fila sorores.
 Sic ille. At contra Cirrhæi sanguis Imilce
 Castalii , cui materno de nomine dicta
 Castulo Phœbei servat cognomina vatis ,
 Atque ex sacrata reperebat stirpe parentes : 100
 Tempore quo Bacchus populos domitabat Hiberos ,
 Concutiens thyrsos atque armata Mænade Calpen ,
 Lascivo genitus Satyro nymphaque Myrice ,
 Milichus indigenis late regnarat in oris ,
 Cornigeram attollens genitoris imagine frontem. 105
 Hinc patriam clarumque genus referebat Imilce ,
 Barbarica paulum vitiato nomine lingua.
 Quæ tunc sic lacrimis sensim manantibus infit :

Mene, oblite tua nostram pendere salute,
 Abnuis inceptis comitem? Sic foedera nota, 110
 Primitiæque tori, gelidos ut scandere tecum
 Deficiam montes conjux tua? Crede vigori
 Femineo: castum haud superat labor ullus amorem.
 Sin solo aspicimur sexu, fixumque relinqui:
 Cedo equidem, nec fata moror: Deus annuat, oro. 115
 I felix, i numinibus votisque secundis:
 Atque, acies inter flagrantiaque arma, relictæ
 Conjugis & nati curam servare memento.
 Quippe nec Ausonios tantum, nec tela, nec ignes,
 Quantum te, metuo: ruis ipsos acer in enses, 120
 Objectasque caput telis: nec te ulla secundo
 Eventu fatiat virtus: tibi gloria soli
 Fine caret, credisque viris ignobile letum
 Belligeris in pace mori. Tremor implicat artus:
 Nec quenquam horresco, qui se tibi conferat unus. 125
 Sed tu, bellorum genitor, miserere, nefasque
 Averte, & serva caput inviolabile Teucris.
 Jamque adeo egressi steterant in litore primo,
 Et promota ratis, pendentibus arbore nantis,
 Aptabat sensim pulsanti carbasa vento; 130
 Cum, lenire metus properans, ægramque levare
 Attonitis mentem curis, sic Hannibal orsus:
 Ominibus parce & lacrimis, fidissima conjux,
 Et pace & bello cunctis stat terminus ævi,
 Extremumque diem primus tulit: ire per ora. 135
 Nomen in æternum paucis mens ignea donat,
 Quos pater æthereis coelestium destinat oris.
 An Romana juga, & famulas Carthaginis arces.

Perpetiar? Stimulant manes, noctisque per umbras
 Increpitans genitor: stant aræ atque horrida sacra 140
 Ante oculos, brevitæque vetat mutabilis horæ
 Prolatare diem. Sedeamne, ut noverit una
 Me tantum Carthago? &, qui sim, nesciat omnis
 Gens hominum? letique metu decora alta relinquam?
 Quantum etenim distant a morte silentia vitæ? 145
 Nec tamen incautos laudum exhorresce furores:
 Et nobis est lucis honos, gaudetque senectæ
 Gloria, cum longo titulis celebratur in ævo.
 Te quoque magna manent suscepti præmia belli:
 Dent modo se Superi, Thybris tibi serviet omnis, 150
 Iliacæque nurus, & dives Dardannus auri.
 Dumque ea permixtis inter se fletibus orant,
 Confusus pelago celsa de puppe magister
 Cunctantem ciet. Abripitur divulsa marito.
 Hærent intenti vultus, & litora servant; 155
 Donec, iter liquidum volucris rapiente carina,
 Consumsit visus pontus, tellusque recessit.
 At Pœnus belli curis avertere amorem
 Apparat; & repetit properato moenia gressu.
 Q æ dum perlustrat, crebroque obit omnia visu, 160
 Tandem sollicito cessit vis dura labori,
 Belligeramque datur somno componere mentem.
 Tum pater omnipotens gentem exercere periculis
 Dardaniam, & fama sævorum tollere ad astra
 Bellorum meditans, priscosque referre labores, 165
 Præcipitat consulta viri; segnemque quietem
 Terret, & immissa rumpit formidine somnos.
 Jamque per humentem noctis Cýllenus umbram

Aligero lapsu portabat iussa parentis.

Nec mora. Mulcentem securo membra sopore

170

Aggreditur juvenem, ac monitis incessit amaris:

Turpe duci totam somno consumere noctem,

O rector Libyæ. Vigili stant bella magistro.

Jam maria effusas cernes turbare carinas,

Et Latiam toto pubem volitare profundo,

175

Dum lentus cœpti terra cunctaris Hibera.

Scilicet, id satis est decoris, memorandaque virtus;

Quod tanto cecidit molimine Graja Saguntos?

En age, si quid inest animo par fortibus ausis,

Fer gressus agiles mecum, & comitare vocantem:

180

Respexisse veto: (monet hoc pater ille Deorum)

Victorem ante altæ statuam te moenia Romæ.

Jamque videbatur dextram injectare, graduque

Lætantem trahere in Saturnia regna citato;

Cum subitus circa fragor, & vibrata per auras

185

Exterrent sævis a tergo sibila linguis:

Ingentique metu Divûm præcepta paventi

Effluxere viro, & turbatus lumina flectit.

Ecce jugis rapiens silvas, ac robora vasto

Contorta amplexu, tractasque per invia rupes,

190

Ater letifero stridebat turbine serpens.

Quantus non æquas perlustrat flexibus Arctos,

Et geminum lapsu fidus circumligat anguis:

Immani tantus fauces diducit hiatu,

Attollensque caput nimboris montibus æquat.

195

Congeminat sonitus rupti violentia coeli,

Imbriferamque hiemem permixta grandine torquet.

Hoc trepidus monstro (neque enim sopor ille, nec altæ

Vis aderat noctis, vîrgaque fugante tenebras
 Misouerat lucem somno Deus) ardua quæ sit, 200
 Scitatur, pestis; terrasque urgentia membra
 Quo ferat, & quosnam populos deposcat hiatu.
 Cui gelidis almæ Cyllenes editus antris:
 Bella vides optata tibi. Te maxima bella,
 Te strages nemorum, te moto turbida coelo 205
 Tempestas, cædesque virûm, magnæque ruinæ
 Idæi generis, lacrimosaque fata sequuntur.
 Quantus per campos populatis montibus ætas
 Contorquet silvas squalenti tergo serpens,
 Et late humectat terras spumante veneno: 210
 Tantus, perdomitis decurrens Alpibus, atro
 Involves bello Italiam, tantoque fragore
 Eruta convulsis prosterne oppida muris.
 His ægrum stimulis liquere Deusque soporque.
 It membris gelidus sudor: lætoque pavore 215
 Promissa evolvit somni, noctemque retractat.
 Jamque Deûm regi Martique sub omine fausto
 Instauratus honos; niveoque ante omnia tauro
 Placatus meritis monitor Cyllenius aris.
 Extemplo edicit convellere signa, repensque 220
 Castra quatit clamor permixtis dissona linguis.
 Prodite, Calliope, famæ, quos horrida cœpta
 Excierint populos, tulerintque in regna Latini:
 Et quas indomitis urbes armarit Hiberis,
 Quasque Parætônio glomerarit litore turmas 225
 Ausa sibi Libye rerum deposcere frenos,
 Et terris mutare jugum. Non ulla, nec unquam
 Sævior it trucibus tempestas æta procellis:

Nec bellum raptis tam dirum mille carinis
 Acrius infremuit, trepidumque exterruit orbem. 230
 Princeps signa tulit Tyria Carthagine pubes,
 Membra levis, celsique decus fraudata superbum
 Corporis; at docilis fallendi, & neſtere teſtos
 Nunquam tarda dolos. Rudis his tunc parma; brevique
 Bellabant enſe; at veſtigia nuda, ſinſque 235
 Cingere inaſſuetum; & rubræ velamine veſtis
 Ars erat in pugna fuſum occuſiſſe cruorem.
 His reſtor fulgens oſtro ſuper altior omnes
 Germanus nitet Hannibalis, gratoque tumultu
 Mago quatit currus, & fratrem ſpirat in armis. 240
 Proxima Sidoniis Utica eſt effuſa maniplis,
 Priſca ſitu, veteriſque ante arces condita Byrſæ
 Tum, quæ Sicanio præcinxit litora muro,
 In clipei ſpeciem curvatis turribus, Aſpis.
 Sed dux in ſeſe converterat ora Sychæus, 245
 Haſdrubalis proles, cui vano corda tumore
 Maternum implebat genus, & reſonare ſuperbo
 Hannibal haud unquam ceſſabat avunculus ore.
 Affuit undoſa cretus Berenicide miles;
 Nec, tereti dextras in pugnam armata dolone, 250
 Deſtituit Barce ſitientibus arida venis.
 Nec non Cyrene Pelopei ſtirpe nepotis
 Battiadas pravos fidei ſtimulavit in arma:
 Quos trahit antiquo laudatus Hamilcare quondam,
 Conſilio viridis, ſed belli ſerus, Ilertes. 255
 Sabratha tum Tyrium vulgus, Sarranaque Leptis,
 Œaque Trinacrios Afris permixta colonos,
 Et Tingin rapido mittebat ab æquore Lixus.

Tum Vaga, & antiquis dilectus regibus Hippos;
 Quæque procul cavit non æquos Ruspina fluctus;
 Et Zama, & uberior Rutulo nunc sanguine Thapsus.
 Ducit tot populos, ingens & corpore & armis,
 Herculeam factis servans ac nomine famam,
 Antæus, celsumque caput super agmina tollit.
 Venere Æthiopes, gens haud incognita Nilo,
 Qui magneta fecant: solis honor ille metalli,
 Intactum chalybem vicino ducere saxo.
 His simul, immitem testantes corpore solem,
 Exusti venere Nubæ. Non ærea cassis,
 Nec lorica riget ferro, nec tenditur arcus:
 Tempora multiplici mos est defendere lino,
 Et lino munire latus, scelerataque succis
 Spicula dirigere, & ferrum infamare veneno.
 Tum primum castris Phœnicum tendere ritu
 Cinyphii didicere Macæ. Squalentia barba
 Ora viris: humerosque tegunt velamine capri
 Sætigero: panda manus est armata cateja.
 Versicolor contra cætra, & falcatus ab arte
 Ensis Adyrmachidis, ac lævo tegmina crure.
 Sed mensis asper populus, victuque maligno:
 Nam calida tristes epulæ torrentur arena.
 Quin & Massyli fulgentia signa tulere,
 Hesperidum veniens lucis domus ultima terræ.
 Præfuit intortos demissus vertice crines
 Bocchus atrox, qui sacratas in litore silvas,
 Atque inter frondes revirescere viderat aurum.
 Vos quoque desertis in castra mapalibus itis,
 Misceri gregibus Gætulia sueta ferarum,

Indomitique loqui, & sedare leonibus iras:
 Nulla domus; plaustris habitant: migrare per arva 290
 Mos, atque errantes circumvestare penates.
 Hinc mille alipedes turmæ, velocior Euris,
 Et doctus virgæ sonipes in castra ruebant.
 Ceu pernix cum densa vagis latratibus implet
 Venator dumeta Lacon, aut exigit Umber 295
 Nare sagax e calle feras, perterrita late
 Agmina præcipitant volucres formidine cervi.
 Hos agit haud læto vultu, nec fronte serena,
 Asbytes nuper cæsæ germanus, Acherras.
 Marmaridæ, medicum vulgus, strepuere catervis: 300
 Ad quorum cantus serpens oblita veneni,
 Ad quorum tactum mites jacuere cerasæ.
 Tum, chalybis pauper, Banjuræ cruda juventus,
 Contenti parca durasse hastilia flamma,
 Miscebant avidi trucibus fera murmura linguis. 305
 Nec non Autololes, levibus gens ignea plantis;
 Cui sonipes cursu, cui cesserit incitus annis,
 Tanta fuga est: certant pennæ; campumque volatu
 Cum rapuere, pedum frustra vestigia quæras.
 Spectati castris, quos succo nobilis arbor, 310
 Et dulci pascit lotos nimis hospita bacca.
 Quique atro rabidas effervescente veneno
 Dipsadas immensis horrent Garamantes arenis.
 Fama docet, cæsæ rapuit cum Gorgonis ora
 Perseus, in Libyam dirum fluxisse cruorem; 315
 Inde Medusæis terram exundasse ehelydris.
 Millibus his ductor spectatus Marte Coaspes;
 Neritia Meninge fatus, cui tragula semper

Fulmineam armabat, celebratum missile, dextram.
 Hinc coit æquoreus Nasamon, invadere fluctu 320
 Audax naufragia, & prædas avellere ponto:
 Hinc, qui stagna colunt Tritonidos alta paludis,
 Qua virgo (ut fama est) bellatrix edita lympha
 Invento primam Libyen perfudit olivò.
 Nec non totus adest vesper, populique reposti. 325
 Cantaber ante omnes, hiemisque æstusque famisque
 Inviæctus, palmamque ex omni ferre labore.
 Mirus amor populo, cum pigra incanuit ætas,
 Imbelles jam dudum annos prævertere saxo,
 Nec vitam sine Marte pati. Quippe omnis in armis 330
 Lucis causa sita, & damnatum vivere paci.
 Venit & Auroræ lacrimis perfusus in orbem
 Diversum, patrias fugit cum devius oras,
 Armiger Eoi non felix Memnonis Astyr. 335
 His parvus sonipes, nec Marti notus: at idem
 Aut inconcusso glomerat vestigia dorso,
 Aut molli pacata celer rapit effeda collo.
 Cydnus agit, juga Pyrenes venatibus acer
 Metiri, jaculove extendere proelia Mauro.
 Venere & Celtæ sociati nomen Hiberis. 340
 His pugna cecidisse decus, corpusque cremari
 Tale nefas. Cœlo credunt Superisque referri,
 Impastus carpat si membra jacentia vultur.
 Fibrarum & pennæ divinarumque sagacem
 Flammarum, misit dives Callæcia pubem, 345
 Barbara nunc patriis ululantem carmina linguis,
 Nunc, pedis alterno percussa verbere terra,
 Ad numerum resonas gaudentem plaudere cætras.

Hæc requies ludusque viris, ea sacra voluptas.

Cetera femineus peragit labor: addere fulco 350

Semina, & impresso tellurem vertere aratro,

Segne viris. Quidquid duro sine Marte gerendum,

Callaïci conjux obit irrequieta mariti.

Hos Viriathus agit, Lusitanumque remotis

Extractum lustris: primo Viriathus in ævo, 355

Nomen Romanis factum mox nobile damnis.

Nec Cerretani, quondam Tirynthia castra,

Aut Vasco, infuetus galeæ, ferre arma morati.

Non, quæ Dardanios post vidit, Ilerda, furores,

Nec qui, Massageten monstrans feritate parentem, 360

Cornipedis fusa satiaris, Concane, vena.

Jamque Ebusus Phoenissa movet, movet Arbacus arma,

Aclyde, vel tenui pugnax instare veruto:

Jam cui Tlepolemus sator, & cui Lyndus origo,

Funda bella ferens Baliaris & alite plumbo; 365

Et quos nunc Gravios violato nomine Grajùm

Æneæ misere domus, Ætolaque Tyde.

Dat Carthago viros, Teucro fundata vetusto,

Phocaïcæ dant Emporiæ, dat Tarraco pubem

Vitifera, & Latio tantum cessura Lyæo. 370

Hos inter clara thoracis luce nitebat

Sedetana cohors, quam Sucro rigentibus undis,

Atque altrix celsa mittebat Sætabis arce,

Sætabis & telas Arabum sprevisse superba,

Et Pelusiaco filum componere lino. 375

Mandonius populis, domitorque insignis equorum

Imperitat Cæso, & socio stant castra labore.

At Vectonum alas Balarus probat æquore aperto.

Hic adeo , cum ver placidum , flatusque tepescit ,
 Concubitus servans tacitos , grex perstat equarum , 380
 Et Venerem occultam genitali concipit aura.
 Sed non multa dies generi : properatque senectus ,
 Septimaque his stabulis longissima ducitur æstas.
 At non Sarmaticos attollens Uxama muros
 Tam levibus perfultat equis. Hinc venit in arma 385
 Haud ævi fragilis sonipes , crudoque vigore
 Asper frena pati , aut iussis parere magistris.
 Rhyndacus his ductor ; telum sparus. Ore ferarum
 Et risu horrificant galeas ; venatibus ævum
 Transfigitur , vel , more patrum , vis raptaque pascunt. 390
 Fulgent præcipuis Parnasia Castulo signis ,
 Et celebre Oceano atque alternis æstibus Hispal ,
 Ac Nebrissa Dionyseis conscia thyrsis ,
 Quam Satyri coluere leves , redimitaque sacra
 Nebride , & arcano Mænas nocturna Lyæo. 395
 Arganthoniacos armat Carteja nepotes.
 Rex proavis fuit humani ditissimus ævi ,
 Ter denos decies emensus belliger annos.
 Armat Tartessos , stabulanti conscia Phœbo ,
 Et Munda , Hemathios Italidis paritura labores : 400
 Nec decus auriferæ cessavit Corduba terræ.
 Hos duxere viros flaventi vertice Phorcys ,
 Spiciferisque gravis bellator Arauricus oris ,
 Æquales ævi ; genuit quos ubere ripa
 Palladio Bætis umbratus cornua ramo. 405
 Talia Sidonius per campos agmina ductor
 Pulvere nigrantes raptat , lustransque sub armis ,
 Qua visu comprehendere erat , fulgentia signa

Ibat ovans, longaue umbram tellure trahebat.
 Non aliter, quoties perlabitur æquora curru,
 Extremamque petit, Phoebea cubilia, Tethyn
 Frenatis Neptunus equis, fuit omnis ab antris
 Nereïdum chorus, & sueto certamine nandi
 Candida perspicuo connectunt brachia ponto.
 At Pyrenæi frondosa cacumina montis
 Turbata Poenus terrarum pace petebat.
 Pyrene celsa nimborum verticis arce
 Divisos Celtis late prospectat Hiberos,
 Atque æterna tenet magnis divortia terris.
 Nomen Bebrycia duxere a virgine colles,
 Hospitis Alcidae crimen; qui, sorte laborum
 Geryonæ peteret cum longa tricornis arva,
 Possessus Baccho sæva Bebrycis in aula
 Lugendam formæ sine virginitate reliquit
 Pyrenen, letique Deus (si credere fas est)
 Causa fuit leti miseræ Deus. Edidit alvo
 Namque ut serpentem, patriasque exhorruit iras,
 Confestim dulces liquit turbata penates.
 Tum noctem Alcidae solis plangebat in antris,
 Et promissa viri silvis narrabat opacis:
 Donec mærentem ingratos raptoris amores,
 Tendentemque manus, atque hospitis arma vocantem
 Diripere feræ. Laceros Tirynthius artus,
 Dum remeat victor, lacrimis perfudit, & amens
 Palluit invento dilectæ virginis ore.
 At voce Herculeæ percussa cacumina montis
 Intremuere jugis: mæsto clamore ciebat
 Pyrenen; scopulique omnes ac lustra ferarum
Silius Italicus.

E

Pyrenen resonant. Tumulo tum membra reponit,
 Supremum illacrimans: nec honos intercidit ævo, 440
 Desletumque tenent montes per secula nomen.
 Jamque per & colles, & densos abierte lucos
 Bebryciæ Poenus fines transcederat aulæ.
 Inde ferox quæstum armis per inhospita rura
 Volcarum populatur iter, tumidique minaces 445
 Accedit Rhodani festinè milite ripas.
 Aggeribus caput Alpinis & rupe nivali
 Proferit in Celtas, ingentemque extrahit amnem
 Spumanti Rhodanus proscindens gurgite campos,
 Ac propere in pontum lato ruit incitus alveo. 450
 Auget opes flanti similis, tacitoque liquore
 Mixtus Arar; quem gurgitibus complexus anhelis
 Cunctantem immergit pelago, raptumque per arva
 Ferre vetat patrium vicina ad litora nomen.
 Invadunt alacres inimicum pontibus amnem: 455
 Nunc celso capite & cervicibus arma tuentur,
 Nunc validis gurges certatim frangitur ulnis.
 Fluminea sonipes religatus ducitur alno;
 Belua nec retinet tardante Libyssa timore:
 Nam trabibus vada, & injecta tellure repertum 460
 Connexas operire trabes, ac ducere in altum
 Paulatim ripæ resolutis aggere vinclis.
 At gregis illapsu fremebundo territus acris
 Expavit moles Rhodanus, stagnisque refusus
 Torfit arenoso minitancia murmura fundo. 465
 Jamque Tricastinis intendit sinibus agmen;
 Jam faciles campos, jam rura Vocuntia carpit.
 Turbidus hic truncis saxisque Druentia lætum

Ductoris vastavit iter. Namque Alpibus ortus,
 Avulsas ornos & adest fragmina montis 470
 Cum sonitu volvens, fertur latrantibus undis,
 Ac vada translato mutat fallacia cursu,
 Non pediti fidus, patulis non puppibus æquus:
 Et tunc, imbre recens fuso, correpta sub armis
 Corpora multa virum spumanti vertice torquens 475
 Immerfit fundo laceris deformia membris.
 Sed jam præteritos ultra meminisse labores
 Conspectæ propius demsere paventibus Alpes.
 Cuncta gelu canaque æternum grandine testa
 Atque ævi glaciem cohibent: riget ardua montis 480
 Ætherei facies, surgentique obvia Phœbo
 Duratas nescit flammis mollire pruinas.
 Quantum Tartareus regni pallentis hiatus
 Ad manes imos atque atræ stagna paludis
 A supera tellure patet: tam longa per auras 485
 Erigitur tellus, & cœlum intercipit umbra.
 Nullum ver usquam, nullique æstatis honores.
 Sola jugis habitat diris, sedesque tuetur
 Perpetuas deformis hiems: illa undique nubes
 Huc atras agit, & mixtos cum grandine nimbos. 490
 Jam cuncti flatus ventique furentia regna
 Alpina posuere domo. Caligat in altis
 Obtutus fax, abeuntque in nubila montes.
 Mixtus Athos Tauro, Rhodopeque adjuncta Mimanti,
 Ossaque cum Pelio, cumque Hæmo cesserit Othrys. 495
 Primus inexpertas adiit Tirynthius arces.
 Scindentem nubes, frangentemque ardua montis
 Spectarunt Superi, longisque ab origine seclis

Intemerata gradu magna vi saxa domantem.
 At miles dubio tardat vestigia gressu; 500
 Impia ceu sacros in fines arma per orbem;
 Natura prohibente, ferant, Divisque repugnant.
 Contra quæ ductor, non Alpibus ille, nec ullo
 Turbatus terrore loci; sed languida mæstus
 Corda virum fovet hortando, revocatque vigorem. 505
 Non pudet, obsequio Superum fessosque secundis,
 Post belli decus atque acies, dare terga nivosis
 Montibus, & segnes submittere rupibus arma?
 Nunc, o, nunc, foeci, dominantis moenia Romæ
 Credite vos, summumque Jovis conscendere culmen. 510
 Hic labor Ausoniam, dabit hic in vincula Thybrim.
 Nec mora: commotum promissis ditibus agmen
 Erigit in collem, & vestigia linquere nota
 Herculis edicit magni, crudisque locorum
 Ferre pedem, ac proprio turmas evadere calle. 515
 Rumpit inaccessos aditus, atque ardua primus
 Exsuperat, summaque vocat de rupe cohortes.
 Tum, qua durati concreto frigore collis
 Lubrica frustratur canenti semita clivo,
 Lucantem ferro glaciem premit. Haurit hiatu 520
 Nix resoluta viros, altoque e culmine præceps
 Humentis turmas operit delapsa ruina.
 Interdum adverso glomeratas turbine Corus
 In media ora nives fuscis agit horridus alis.
 Aut rursus immani stridens avulsa procella 525
 Nudatis rapit arma viris, volvensque per orbem
 Contorto rotat in nubes sublimia flatu.
 Quoque magis subiere jugo, atque, evadere nisi,

Erexere gradum, crescit labor. Ardua supra
 Sese aperit fessis, & nascitur altera moles: 530
 Unde nec edomitos exsudatosque labores
 Respexisse libet: tanta formidine plana
 Exterrent repetita oculis; atque una pruinae
 Canentis, quacunque datur permittere visus,
 Ingeritur facies. Medio sic navita ponto, 535
 Cum dulces liquit terras, & inania nullos
 Inveniunt ventos securo carbasa malo,
 Imensas prospectat aquas; ac, victa profundis
 Æquoribus, fessus renovat sua lumina cœlo.
 Jamque, super clades atque importuna locorum, 540
 Illuvie rigidæque comæ squalore perenni
 Horrida semiferi promunt e rupibus ora:
 Atque effusa cavis exesi pumicis antris
 Alpina invadit manus, assuetoque vigore
 Per dumos, notasque nives, atque invia pernix 545
 Clausum montivagis infestat cursibus hostem.
 Mutatur jam forma locis. Hic sanguine multo
 Infectæ rubuere nives: hic, nescia vinci,
 Paulatim glacies cedit tepefacta cruore:
 Dumque premit sonipes duro vestigia cornu, 550
 Ungula perfoßis hæsit compressa pruinis.
 Nec pestis lapsus simplex: abscisa relinquunt
 Membra gelu, fractosque asper rigor amputat artus.
 Bis fenos soles, rotidem per vulnera sævas
 Emenß noctes, optato vertice fidunt, 555
 Castraque præruptis suspendunt ardua saxis.
 At Venus, ancipiti mentem labefacta timore,
 Affatur genitorem, & rumpit mæsta querelas:

Quis pœnæ modus, aut pereundi terminus, oro,
 Æneadis erit? & quando terrasque fretumque 560
 Emenfis sedisse dabis? Cur pellere nostros
 A te concessa Pœnus parat urbe nepotes?
 Alpibus imposuit Libyen, finemque minatur
 Imperio. Casus metuit jam Roma Sagunti.
 Quo Trojæ extremos cineres, sacramque ruinam, 565
 Affaracique larem, & Vestæ secreta feramus,
 Da sedem, genitor, tutisque jacere. Parumne est,
 Exsilia errantes totum quæsisse per orbem?
 Anne iterum capta repetentur Pergama Roma?
 His Venus; & contra genitor sic deinde profatur. 570
 Pelle metus: neu te Tyriæ conamina gentis
 Turbarint, Cytherea: tenet, longumque tenebit,
 Tarpejas arces sanguis tuus. Hac ego Martis
 Mole viros spectare paro, atque expendere bello.
 Gens ferri patiens, ac læta domare labores, 575
 Paulatim antiquo patrum desuescit honori:
 Atque ille, haud unquam parcus pro laude cruoris,
 Et semper famæ sitiens, obscura sedendo
 Tempora agit, mutum volvens inglorius ævum,
 Sanguine de nostro populus: blandoque veneno 580
 Desidiæ virtus paulatim evicta senescit.
 Magnæ molis opus, multoque labore parandum,
 Tot populos inter, soli sibi poscere regna.
 Jamque tibi veniet tempus, quo maxima rerum
 Nobilior sit Roma malis. Hinc nomina nostro 585
 Non indigna polo referet labor: hinc tibi Paullus,
 Hinc Fabius, gratusque mihi Marcellus opimis.
 Hi tantum parient Latio per vulnera regnum,

Quod luxu & multum mutata mente nepotes
 Non tamen everitisse queant. Jamque ipse creatus,
 Qui Pœnum revocet patriæ, Latioque repulsum
 Ante suæ muros Carthaginis exuat armis.

590

Hinc, Cytherea, tuis longo regnabitur ævo.

Exin se Curibus virtus cœlestis ad astra

Efferet; & sacris augebit nomen Iulis.

595

Bellatrix gens baccifero nutrita Sabino.

Hinc pater ignotam donabit vincere Thulen;

Inque Caledonios primus trahet agmina lucos:

Compescet ripis Rhenum, reget impiger Afros,

Palmiferamque senex bello domitabit Idumen.

600

Nec Stygis ille lacus, viduataque lumine regna;

Sed Superùm sedes, nostrosque tenebit honores.

Tum juvenis, magno præcellens robore mentis,

Excipiet patriam molem, celsusque feretur,

Æquatum imperio tollens caput. Hic fera gentis.

605

Bella Palæstinæ primo delebit in ævo.

At tu transcendes, Germanice, facta tuorum,

Jam puer auricamo præformidate Batavo.

Nec te terruerint Tarpeji culminis ignes:

Sacrilegas inter flammæ servabere terris.

610

Nam te longa manens nostri consortia mundi.

Huic laxos arcus olim Gangetica pubes

Submittet, vacuasque ostendent Bactra pharetras.

Hic & ab Arctoo currus aget axe per Urbem,

Ducet & Eoos, Baccho cedente, triumphos.

615

Idem, indignantem transmittere Dardana signa,

Sarmaticis victor compescet sedibus Histrum.

Quin & Romuleos superabit voce nepotes,

E. 4

Quis erit eloquio partum decus. Huic sua Musæ
 Sacra ferent; meliorque lyra, cui substitit Hebrus, 610
 Et venit Rhodope, Phœbo miranda loquetur.
 Ille etiam, qua prisca (vides) stat regia nobis,
 Aurea Tarpeja ponet Capitolia rupe,
 Et junget nostro templorum-culmina cœlo.
 Tunc, o nate Deum, Divosque dature, beatas 615
 Imperio terras patrio rege. Tarda senectam
 Hospitia excipient cœli, solioque Quirinus
 Concedet, mediumque parens fraterque locabunt:
 Siderei juxta radiabunt tempora nati.
 Dum pandit seriem venturi Jupiter ævi, 620
 Ductor Agenoreus, tumulis delatus iniquis,
 Lapsantem dubio devexa per invia nisu
 Firmabat gressum, atque humentia saxa premebat.
 Non acies hostisve tenet, sed prona minaci
 Prærupto turbant, & cautibus obvia rupes. 625
 Stant clausi; mætentque moras, & dura viarum.
 Nec refovere datur torpentia membra quiete:
 Noctem operi jungunt, & robora ferre coactis
 Approperant humeris, ac raptas collibus ornos.
 Jamque ubi nudarunt silva densissima montis, 630
 Aggeffere trabes; rapidisque accensus in orbem
 Excoquitur flammis scopulus. Mox proruta ferro
 Dat gemitum putris resoluta pondere moles,
 Atque aperit fessis antiqui regna Latini.
 His tandem ignotas transgressus casibus Alpes, 635
 Taurinis ductor statuit tentoria campis.
 Interea, voces Jovis atque oracula portans,
 Emenfis aderat Garamantum lætus arenis

Bostar; & ut viso stimulabat corda Tonante :
 Maxime Belide , patriis qui moenibus arces 650
 Servitium dextra , Libycas penetravimus aras :
 Nos tulit ad Superos perfundens fidera Syrtis :
 Nos pæne æquoribus tellus violentior haufit .
 Ad finem cœli medio tenduntur ab orbe
 Squalentes campi . Tumulum natura negavit 655
 Immenfis spatiiis ; nisi quem cava nûbila torquens
 Construxit turbo , impacta glomeratus arena :
 Vel si perfractò populatus carcere terras
 Africus , aut pontum spargens super aera Corus ,
 Invasere truces capientem prælia campum , 660
 Iaque vicem ingesto cumularunt pulvere montes .
 Has observatis valles enavimus astris :
 Namque dies confundit iter ; peditemque profundo
 Errantem campo , & semper media arva videntem ,
 Sidoniis Cynosura regit fidissima nautis . 665
 Verum ubi defessi lucos , nemorosaque regna
 Cornigeri Jovis , & fulgentia templa subimus ,
 Exceptos hospes tectis inducit Arisbas .
 Stat fano vicina (novum & memorabile !) lympa ,
 Quæ nascente die , quæ deficiente repescit , 670
 Quæque riget , medius cum sol accendit Olympum ,
 Atque eadem rursus nocturnis fervet in umbris .
 Tum loca plena Deo , dites sine vomere glebas ,
 Ostentat senior , lataque ita mente profatur :
 Has umbras nemorum , & connexa cacumina cœlo , 675
 Calcatosque Jovi lucos prece , Bostar , adora .
 Nam cui dona Jovis non divulgata per orbem ,
 In gremio Thebes geminas sedisse columbas ?

Quarum, Chaonias pennis quæ contigit oras,
 Implet fatidico Dodonida murmure quercum. 680
 At quæ, Carpathium super æquor uestra, per auras
 In Libyen niveis tranavit concolor alis,
 Hanc sedem templo Cythiëræa condidit ales:
 Hic ubi nunc aram lucosque videtis opacos,
 Ductore electo gregis, (admirabile dictu!) 685
 Lanigeri capitis media inter cornua perstans,
 Marmaricis ales populis responsa canebat.
 Mox subitum nemus atque annofo robore lucus
 Exsiluit; qualesque premunt nunc fidera quercus,
 A prima venere die: prisco inde pavore 690
 Arbor numen habet, coliturque tepentibus aris.
 Dumque ea miramur, subito stridore tremendum
 Impulsæ patuere fores, majorque repente
 Lux oculos ferit. Ante aras stat veste sacerdos
 Effulgens nivea, & populi concurrere certant. 695
 Inde ubi mandatas effudi pectore voces,
 Ecce intrat subitus vatem Deus. Alta sonoro,
 Collisis trabibus,volvuntur murmura luco,
 Ac major nota jam vox prorumpit in auras:
 Tenditis in Latium, belloque agitare paratis. 700
 Affraci prolem, Libyes. Cœpta aspera cerno,
 Gradivumque trucem currus jam scandere, & atram
 In latus Hesperium flammam expirare furentes.
 Cornipedes, multoque fluentia sanguine lora.
 Tu, qui pugnarum eventus, extremaque fati 705
 Deposcis, claroque ferox das vela labori,
 Invade Ætoli ductoris Iapyga campum;
 Sidonios augebis avos; nullique relinques,

Altius Aufoniæ penetrare in viscera gentis :
Donec victa tibi trepidabunt Dardana regna.
Nec ponet pubes unquam Saturnia curam ,
Dum carpet superas in terris Hannibal auras.
Talia portabat lætis oracula Bostar ,
Implebatque viros pugnae propioris amore.

710

C. SILII ITALICI PUNICORUM

LIBER IV.

FAMA per Aufoniæ turbatas spargitur urbes;
 Nubiferos montes & saxa minantia cœlo
 Accepisse jugum, Pœnosque per invia vectos,
 Æmulaque Herculei jactantem facta laboris
 Descendisse ducem: diros canit improba motus;
 Et gliscit gressu, volucrique citatior Euro
 Terrificis quatit attonitas rumoribus arces.
 Adstruit auditis, docilis per inania rerum
 Pascere rumorem vulgi, pavor: itur in acres
 Bellorum raptim curas; subitusque per omnem
 Aufoniam Mavors strepit, & ciet arma virosque.
 Pila novant, ac deterfa rubigine sævus
 Induitur ferro splendor: niveumque repostæ
 Instaurant galeæ coni decus: hasta juvatur
 Amento: revocantque nova fornace bipennes.
 Conseritur tegimen laterum impenetrabile, multas
 Passurus dextras atque irrita vulnera, thorax.
 Pars arcu invigilaant, domitat pars verbere anhelum

Cornipedem in gyros , saxoque exasperat ensem.
Nec vero muris , quibus est luctata v^etustas , 20
Ferre morantur opem : subveſtant ſaxa , cavaſque
Retraſtant turres , edit quas longior ætas.
Hinc tela accipiunt arces ; ac robora portis ,
Et ſidos certant obices arceſſere ſilva :
Circumdant foſſas. Haud ſegnīs cuncta magiſter 25
Præcipitat timor , ac vaſtis trepidatur in arvis.
Deſeruere larem : portant cervicibus ægras
Attoniti matres , ducenteſque ultima ſila
Grandævos rapuere ſenes : tum crine ſoluto
Ante agitur conjux : dextra lævaque trahuntur 30
Parvi , non æquo comitantes ordine , nati.
Sic vulgus traduntque metus , nec poſcitur auſtor.
At Patres (quanquam exterrent immania cœpta ,
Inque ſinu bellum ; atque Alpes & pervia ſaxa
Decepere) tamen crudam contra aſpera mentem 35
Et magnos tollunt animos. Juvat ire periclis
Ad decus , & dextra memorandum condere nomen ,
Quale dedit nunquam rebus Fortuna ſecundis.
Sed Libyæ ductor tuto fovet agmina vallo ,
Feſſa gradum , multoque gelu torpentia nervos : 40
Solandique genus , lætis oſtentat ad Urbem
Per campos ſupereſſe viam , Romamque ſub iſtu :
At non & rerum curas conſultaque belli
Stare probat , ſoluſque nequĩt perferre quietem.
Armiferæ quondam priſca inter tempora gentes 45
Anſonium invaſere latus , ſedeſque beatas ;
Et metui peperere manu. Mox impia bella
Tarpejus pater & capti ſenſere Quirites.

Hic dum sollicitat donis, & inania corda
 Ac fluxam morum gentem fovet, armaque jungit; 50
 Jam Consul, volucris pervectus litora classe,
 Scipio Phocæicis sese referebat ab oris:
 Ingentesque duces, pelagi terræque laborem
 Diversum emensos, propiora pericula vallo
 Jungebant, magnæque aderant primordia cladis. 55
 Namque ut, collatis admoto Consule castris,
 Sustulerat Fortuna moras, signumque furoris
 Accensæ viso poscebant hoste cohortes:
 Debellata procul, quæcunque vocantur Hiberis,
 Ingenti Tyrius numerosa per agmina ductor 60
 Voce sonat, non Pyrenen Rhodanumve ferocem
 Jussa aspernatos, Rutulam fumasse Saguntum,
 Raptum per Celas iter, & , qua ponere gressum
 Amphitryoniadæ fuerit labor, isse sub armis
 Pœnorum turmas, equitemque per ardua vectum 65
 Insultasse jugo, & fremuisse hinnitibus Alpes.
 Contra pulchra suos vocat ad discrimina Consul.
 Hostem, miles, habes fractum ambustumque nivosis
 Cautibus, atque ægre torpentia membra trahentem.
 En age, qui sacros montes, rupesque profundas 70
 Tranfluit, discat, quanto stat celsius arce
 Herculeæ vallum; & , majus fit, scandere colles,
 An vestros rupisse globos. Det inania famæ:
 Dum magna fuso pugna, retroque ruenti,
 Qua ventum est, obstant Alpes. Super ardua ductum 75
 Huc egere Dei, Latios ut sanguine fines
 Imbueret, tellusque hostilis conderet ossa.
 Scire libet, nova nunc nobis atque altera bellum

Carthago, anne eadem mittat, quæ, merfa sub æquor,
Ægates inter vasto jacet obruta ponto.

80

Hæc ait; atque agmen Ticini flecit ad undas.

Cæruleas Ticinus aquas, & stagna vadoso

Perspicuus servat turbare nescia fundo,

Ac nitidum viridi lente trahit amne liquorem.

Vix credas labi: ripis tam mitis opacis,

85

Argutos inter volucrum certamine cantus,

Somniferam ducit lucenti gurgite lympham.

Jamque sub extremum noctis fugientibus umbris

Lux aderat, Somnusque suas confecerat horas.

Explorare locos Consul, collisque propinqui

90

Ingenium, & campis quæ sit natura, parabat.

Par studium Pœno, similesque in pectore curæ.

Ergo aderant, rapidis equitum comitantibus alis.

Verum ubi commoto docuerunt pulvere nubes,

Hostem ferre gradum; & propius propiusque sonoro

95

Quadrupedum cornu tellus gemit; ac simul acer

Vincendum lituos hinnitus sævit equorum:

Arma, viri, rapite arma, viri; dux instat uterque.

Ambobus velox virtus, geminusque cupido

Laudis, & ad pugnas Martemque insania concors.

100

Haud mora: jam tantum campi dirimebat ab ictu,

Quantum impulsa valet comprehendere lancea nodo;

Cum subitum liquida, non ullis nubibus, æthra

Augurium mentes oculosque ad fidera vertit.

Accipiter, medio tendens a limite Solis,

105

Dilectas Veneri, notasque ab honore Diones,

Turbabat violentus aves: atque unguibus idem,

Idem nunc rostro, duris nunc ictibus alæ,

Ter quinas dederat sæva inter vulnera leto.
 Nec finis fatiasve, novi sed sanguinis ardor 110
 Gliscere; & urgebat trepidam jam cæde priorum,
 Incertamque fugæ, pluma labente, columbam:
 Donec Phœbeo veniens Jovis ales ab ortu
 In tenues tandem nubes dare terga coegit.
 Tum victrix lætos signa ad Romana volatus 115
 Convertit; prolesque ducis qua parte decora
 Scipio quassabat puerilibus arma lacertis,
 Clangorem bis terque dedit, rostroque coruscæ
 Præstringens conum galeæ, se reddidit astris.
 Exclamat Liger: (huic Superos sentire monentes 120
 Ars fuit, ac penna monstrare futura magistra:)
 Poene, bis octonos Italis in finibus annos,
 Audaci similis volucris, sectabere pubem
 Ausoniam, multamque feras cum sanguine prædam;
 Sed compesce minas: renuit tibi Daunia regna 125
 Armiger ecce Jovis. Nosco te, summe Deorum.
 Adfis o, firmesque tuæ, pater alitis omen.
 Nam tibi servantur (ni vano cassâ volatu
 Mentitur Superos præpes) postrema subactæ
 Fata, puer, Libyæ, & majus Carthagine nomen. 130
 Contra læta Bogus Tyrio canit omina regi;
 Et faustum accipitrem, cæsalque in nube volucres
 Æneadis cladem, & Veneris portendere genti.
 Tum dictis comitem contorquet primus in hostes,
 Ceu suadente Deo, & fatorum conscius, hastam. 135
 Illa volans patuli longe per inania campi
 Ictum perdiderat spatium, ni, fusus habenas,
 Dum primæ decus affectat decerpere pugna,

Obvia quadrupedis præceps Catus ora tulisset.
 Sic elanguescens , ac jam casura , petitem 140
 Invenit vulnus , cædemque accepit ab hoste
 Cornus , & oblatae stetit inter tempora frontis.
 Incurrunt acies , magnoque fragore per æquor
 Suspendunt cuncti frenis sublime reductos
 Cornipedes , ultroque ferunt. Erectus in auras 145
 It sonipes , rapidaque volans per aperta procella
 Tenuia vix summo vestigia pulvere signat.
 Bojorum ante alias Cryxo duce mobilis ala
 Arietat in primos , obicitque immania membra.
 Ipse , tumens atavis , Brenni se stirpe ferebat 150
 Cryxus , & in titulos Capitolia capta trahebat.
 Tarpejoque jugo demens & vertice sacro
 Pensantes aurum Celtas umbone gerebat.
 Colla viri fulvo radiabant lactea torque ,
 Auro virgatae vestes , manicæque rigeant 155
 Ex auro , & simili vibrabat crista metallo.
 Sternitur impulsu vasto perculsa Camertum
 Prima phalanx ; spissæque ruunt conferta per arma
 Undæ Bojorum : sociata examina densent
 Infandi Senones : collisæque quadrupedantum 160
 Pectoribus toto volvuntur corpora campo.
 Arva natant , altusque virum cruor , altus equorum
 Lubrica belligeræ sorbet vestigia turmæ.
 Seminecum letum peragit gravis ungula pulsu ,
 Et circumvolitans tætros a sanguine rores 165
 Spargit humo , miserisque suo lavit arma cruore.
 Spicula prima , puer , tumidi , Tyrrhene , Pelori
 Purpureo moriens victricia sanguine tingis.

Silius Italicus.

F

Nam tibi, dum stimulas cornu, atque in proelia mentes
 Accendis, renovaſque viros ad vulnera cantu, 170
 Hæſit barbaricum ſub anhelò gutture telum;
 Et clauſit raucum letali vulnere murmur.
 At ſonus, extremo morientis ſuſus ab ore,
 Flexa pererravit mutis jam cornua labris.
 Cryxus Picentem, Laurumque, nec eminus ambo; 175
 Sed gladio Laurum: Picenti raſilis haſta,
 Ripis leſta Padi, letum tulit. Avia namque
 Dum petit, ac lævo meditatùr fallere gyro,
 Haſta viri femur & pariter per anhelà volantis
 Mìa ſedit equi, & geminam dedit horrida mortem. 180
 Idem, ſanguinea Venuli cervice revellens,
 Sternit præcipitem tepido te, Farfare, telo:
 Et te ſub gelido nutritum, Tulle, Velino,
 Egregium Auſoniæ decus; ac memorabile nomen,
 Si dent fata moras, aut ſervent fœdera Poeni. 185
 Tum Remulum, atque olim celeberrima nomina bello
 Tiburtes Magios, Hiſpellatemque Metaurum,
 Et Clanium, dubia meditatus cuſpide vulnus.
 Nec locus eſt Tyriis belli pugnaeve, ſed omnem
 Celticus implevit campum furor: irrita nulli 190
 Spicula torquentur, ſtatque omne in corpore ferrum.
 Hic inter trepidos immane Quirinius audens,
 Cui fugere ignotum, atque inviſta mente placebat
 Rebus in adverſis exceptum pectore letum,
 Cuſpide ſtat ſtatim equum, ac diſpergit gæſa lacerto: 195
 Si referare viam, atque ad regem rumpere ferro
 Detur iter; certuſque necis petit omnibus auſis,
 Quod nequeat ſentire, decus. Cadit inguine ſoſſo

Teutalus, & vasto quatitur sub pondere tellus.
 Occumbit Sarmens, flavam qui ponere victor 200
 Cæsariem crinemque tibi, Gradive, vovebat
 Auro certantem, & rutilum sub vertice nodum.
 Sed Parcæ intonsa non exaudita voventem
 Ad manes traxere coma: per candida membra
 It fumans cruor, & tellus perfusa rubescit. 205
 At, non tardatus jaculo occurrente, Ligaunus
 Irruit, adversumque viro rotat obvius ens;
 Et ferit insurgens, humero qua brachia lenti
 Annectunt nervi, decisaque vulnere læva
 Laxatis paulum moribunda pependit habenis. 210
 Dumque micans tremulo conatu lora retentat,
 Flecentem assuetos imitatur nescia frenos.
 Demeit averfi Vogesus tum colla, jubaque
 Suspensam portans galeam, atque inclusa peremti
 Ora viri, patrio Divos clamore salutat. 215
 Dumque ea Gallorum populi dant funera campo,
 Accitas propere castris in proelia Consul
 Raptabat turmas, primusque ruebat in hostem,
 Candenti sublimis equo. Trahit undique lectum
 Divitis Ausoniæ juvenem, Marfosque, Coramque, 220
 Laurentumque decus, jaculatoremque Sabellum,
 Et Gradivicolam celso de colle Tuderem,
 Indutosque simul gentilia lina Faliscos;
 Quosque sub Herculeis taciturno flumine muris
 Pomifera arva creant Anjenicolæ Catilli; 225
 Quosque in prægelidis duratos Hernica rivis
 Mittebant saxa, & nebulosi rura Cafini.
 Ibant in Martem terræ dominantis alumni,

Damnati Superis, nec jam reditura juvenus.

Scipio, qua medius pugnae vorat agmina vertex, 230

Infert cornipedem, atque, instinctus strage suorum,

Inferias caesis mactat Labarumque Padumque,

Et Caunum, & multo vix fuscum vulnere Breucum,

Gorgoneoque Larum torquentem lumina vultu.

Occidis & tristi, pugnam Lepontice, fato. 235

Nam dum frena ferox objecto corpore prensat,

Atque aequat celsus residentis Consul's ora

Ipse pedes, frontem in mediam gravis incidit ensis;

Et divisum humeris jacuit caput. At Batus, amens

Qui luctatur equo, parmaque incurfibus obstat, 240

Ictu quadrupedis fulva porrectus arena

Elisa incussis amisit calcibus ora.

Perfurit Aufonius turbata per æquora ductor,

Ceu Geticus Boreas, totum cum sustulit imo

Icarium fundo victor mare; navita vasto 245

Jactatur sparsus, lacerata classe, profundo:

Cunctaque canenti perfunditur æquore Cyclas.

Cryxus, ut in tenui spes, exiguumque salutis

[Jam videt esse suæ, mortemque adstare propinquam,]

Armat contemptu mentem necis: horrida barba 250

Sanguinea rutilat spuma, rictusque furentis

Albet, & affuso squalent a pulvere crines.

Invadit Tarium, vicino Consule pugnas

Miscentem, sævisque virum circumtonat armis.

Volvitur ille solo: nam prænum effundit in armos 255

Fata extrema ferens abies, rapiturque pavore

Tractus equi, victis connexa ad cingula membris.

Longa cruor sparso linquit vestigia campo,

Et tremulos cuspis ductus in pulvere signat.
 Laudabat leti juvenem, egregiosque parabat 260
 Ulcisci Consul manes, cum dira per auras
 Vox venit, & Cryxum ferri clamoribus audit,
 Haud notum vultu. Surgit violentior ira
 Comminus, atque oculos optato in corpore figit:
 Tum, stimulans grato plausæ cervicis honore, 265
 Cornipedem alloquitur: Vulgum Martemque minorem
 [Hactenus, & leto dedimus sine nomine gentem.]
 Mox, Gargane, vocant Superi ad majora. Videsne
 Quantus eat Cryxus? Jam nunc tibi præmia pono.
 Illum, Sidonio fulgentem ardore, tapeta, 270
 Barbaricum decus; & fulvis donabere frenis.
 Sic fatus, magno Cryxum clamore ciebat
 In pugnam, ac vacuo poscebat proelia campo.
 Nec detrectantem par ira accenderat hostem.
 Ut jussæ cessere retro, spatiumque dederunt 275
 Hinc atque hinc alæ, & medio stetit æquore pugna:
 Quantus Phlegræis telluris alumnus in arvis,
 Movit signa Mimas, & coelum exterruit armis;
 Tantus semifero Cryxus sub pectore murmur
 Torquet, & horrifonis ululatibus erigit iras. 280
 Nemone incensæ captæque superfuit urbi,
 Ut tibi, quas Brenni populus ferremus in arma,
 Narraret, dexteras? Disce en nunc, inquit: & una
 Contorquet nodis & obusto robore diram
 Vel portas quassare trabem. Sonat illa tremendum, 285
 Ac nimio jactu servasse improvida campi
 Distantis spatium, propiorem transvolat hostem.
 Cui Consul: Ferre hæc umbris proavoque memento.

Quam procul occumbas Tarpeja sede : tibi que
 Haud licitum sacri Capitolia cernere montis. 290
 Tum nodo curfuque levi simul adjuvat hastam,
 Dignum mole viri nifus. Fugit illa per oras
 Multiplicis lini, subtextaque regmina nervis,
 Atque altum tota mentur cuspide pectus.
 Procumbit lata porrectus in arva ruina, 295
 Et percussa gemit tellus ingentibus armis.
 Haud aliter, strueto Tyrrhena ad litora saxo;
 Pugnatura fretis subter cæcisque procellis,
 Pila, immane sonans, impingitur ardua porto.
 Immugit Nereus, divisaque cærule pulsu 300
 Illisum accipiunt irata sub æquora montem.
 Ductore amisso pedibus se credere Celtæ:
 Una spes anima tantusque pependerit ardor.
 Ac veluti summo venator densa Picano
 Cum lustra exagitat, spissisque cubilibus atram 305
 Immittit passim dumosa per invia pestem:
 Dum tacitas vires & flammam colligit ignis,
 Nigranti piceus sensim caligine vertex
 Volvitur, & pingui contorquet nubila fumo;
 Mox subita in tanto lucent incendia monte. 310
 Fit sonitus: fugere feræ, fugere volucres;
 Atque ima longe trepidant in valle juvencæ.
 At Mago, ut vertisse globos, primumque laborem;
 Qui solus genti est, cassum videt, arma suorum
 Ac patrium in pugnas equitem vocat. Undique nadi 315
 Affiliant frenis, infrenatique manipuli.
 Nunc Itali in tergum versis referuntur habenis;
 Nunc rursus Tyrias tetro pavor avehit alas:

Aut illi dextros lunatis flexibus orbes;

Aut illi laevos sinuant in cornua gyros:

320

Texunt alterno glomerata volumina cursu,

Atque eadem refuga cedentes arte resolvunt.

Hac pontum vice, ubi exercet discordia ventos;

Fert Boreas, Eurisque refert: molemque profundi,

Nunc huc alterno, nunc illuc, flamine gestant.

325

Advolat aurato præfulgens murice ductor

Sidonius, circaque Metus, Terrorque, Furorque.

Isque ubi Callaici radiantem tegminis orbem

Extulit, & magno percussit lumine campos,

Spes virtusque cadunt, trepidaque a mente recedit

330

Vertere terga pudor: nec leti cura decori,

Sed fugere infixum est, terræque optantur hiatus.

Sic, ubi Caucasus tigris se protulit antris,

Linquuntur campi, & tutas petit omne latebras

Turbatum infano vultu pecus: illa pererrat

335

Desertas victrix valles: jamque ora reducto

Paulatim nudat rictu, ut præsentia mandens

Corpora, & immani stragem meditatur hiatus.

Non illum Metabus, non illum celsior Ufens.

Evasere tamen; quamvis hic alite planta,

340

Hic ope cornipedis totis ferretur habenis.

Nam Metabum ad manes demisit cuspide fulgens.

Fraxinus, Ufentem collapsum poplite caeso

Ensis obit, laudemque pedum cum sanguine ademit.

Jamque dedit leto Sthenium, Laurumque, domoque

345

Collinum gelida, vitreo quem Fucinus antro

Nutrierat, dederatque lacum tramittere nando.

Eit socius leti conjecta Massicus hasta,

E 4

Vitiferi sacro generatus vertice montis ,
 Et Liris nutritus aquis , qui fonte quieto 350
 Diffimulat cursum , ac , nullo mutabilis imbri ,
 Perstringit tacitas gemmanti gurgite ripas.
 Exoritur rabies cædum , ac vix tela furori
 Sufficiunt , teritur junctis umbonibus umbo ,
 Pesque pedem premit , & nutantes casside crissæ 355
 Hostilem tremulo pulsant conamine frontem.
 Tergemini primam ante aciem fera proelia fratres
 Miscebant , quos Ledæo Sidonia Barce
 Xanthippo felix uteri inter bella creatar.
 Res Grajæ , ductorque parens , ac nobile Amyclæ 360
 Nomen , & injectus Spartanis colla catenis
 Regulus inflabant veteri præcordia fama :
 Marte probare genus , factisque Lacona parentem
 Ardebant , gelidosque dehinc invisere montes
 Taygeta , & tandem bellis innare subactis 365
 Eurotan patrium , ritusque videre Lycurgi.
 Sed Spartam penetrare Deus , fratresque negarunt
 Aufonii , totidem numero ; quos miserat altis
 Egeriæ genitos immitis Aricia lucis ,
 Ætatis mentisque pares : at non dabat ultra 670
 Cloto dura lacus aramque videre Dianæ.
 Namque ut in adversos , impacti turbine pugnæ ,
 Eumachus & Critias & lætus nomine patris
 Xanthippos junxere gradus , ceu bella leones
 Inter se furibunda movent , & murmure anhelò 375
 Squalentes campos & longa mapalia complent :
 Omnis in occultas rupes atque avia pernix
 Maurus saxa fugit , conjuxque Libyssa profuso ,

Vagitus cohibens, suspendit ab ubere natos;
 Illi dira fremunt, perfractaque in ore cruento 380
 Offa sonant, pugnantque feris sub dentibus artus.
 Haud secus Egeriæ pubes, hinc Virbius acer,
 Hinc Capys, affiliunt, paribusque Albanus in armis.
 Subfidens paulum perfoffa proruît alvo
 Albanum Critias; (ast illi cuncta repente 385
 Implernnt clypeum miserando viscera lapsu)
 Eumachus inde Capyn: sed tota mole tenebat
 Ceu fixum membris tegimen; tamen improbus ensis
 Annexam parmæ decedit vulnere lævam,
 Inque suo pressa est non reddens tegmina nisu 390
 Infelix manus, atque hæsit labentibus armis.
 Ultima restabat fufis jam palma duobus
 Virbius. Huic trepidos simulanti ducere gressus
 Xanthippus gladio, rigida cadit Eumachus hasta,
 Et tandem æquata geminato funere pugnae. 395
 Inde alterna viris transegit pectora mucro,
 Inque vicem erepta posuerunt prælia vita.
 Felices leti, pietas quos addidit umbris!
 Optabunt similes venientia secula fratres,
 Æternumque decus memori celebrabitur ævo: 400
 Si modo ferre diem, serosque videre nepotes
 Carmina nostra valent, nec famam invidit Apollo:
 At Consul toto palantes æquore turmas
 Voce tenet, dum voce viget: Quo signa refertis?
 Quis vos, heu! vobis pavor abstulit? Horrida primi 405
 Si fors visa loci, pugnaeque laceffere frontem;
 Post me state viri, & pulsa formidine tantum
 Aspicite. Has dextras capti genuere parentes.

Quo fugitis? Quæ spes victis? Alpesne petemus?
 Ipsam turrigero portantem vertice muros. 410
 Credite summissas Romam nunc tendere palmas.
 Natorum passim raptus, cædemque parentum,
 Vestalesque focos extinguere sanguine cerno.
 Hoc arcete nefas. Postquam inter talia crebro
 Clamore obrusæ crassoque a pulvere fauces, 415
 Hinc læva frenos, hinc dextra corripit arma;
 Et latum objectat pectus, strictumque minatur
 Nunc sibi, nunc trepidis, ni restent, comminus enses.
 Quas acies alto genitor dum spectat Olympo,
 Consulis egregii movere pericula mentem. 420
 Gradivum vocat, & patrio sic ore profatur:
 Magnanimi me, nate, viri, ni bella capeffis,
 Haud dubie extremus terret labor: eripe pugna
 Ardentem; oblitumque sui dulcedine cædum
 Siste ducem Libyæ. Nam plus petit improbus uno 425
 Consulis exitio, tota quam strage cadentum.
 Præterea, (cernis) teneræ qui proelia dextræ
 Jam credit puer, atque annos transcendere factis
 Molitur, longumque putat pubescere bello:
 Te duce primitias pugna, te magna magistro 430
 Audeat, & primum hoc vincat, servasse parentem.
 Hæc rerum sator. At Mavors in proelia currus
 Odryfia tellure vocat: tum fulminis attri
 Spargentem flammæ clipeum, galeamque Deorum
 Haud ulli facilem, multoque labore Cycloperum. 435
 Sudatum thoraca capit, quassatque per auras
 Titanum bello fariatam sanguinis hastam,
 Atque implet cursu campos. Exercitus una

Irarum, Eumenidesque simul, letique cruenti
 Innumeræ facies, frenisque operata regendis 440
 Quadrijugos atro stimulat Bellona flagello.
 Fertur ab immenso tempestas horrida cœlo,
 Nigrantesque globos & turbida nubila torquens
 Involyit terras: quatitur Saturnia sedes
 Ingressu tremefacta Dei, ripasque relinquit, 445
 Audito curru, fontique relabitur amnis.
 Ductorem Ausonium telis Garamantica pubes
 Cinxerat, & Tyrio regi nova dona parabat,
 Armorum spoliū, & rorantia Consulis ora.
 Stabat Fortunæ non cedere certus, & acri 450
 Mole retorquebat, crudescens cœdibus, hastas.
 Jamque suo, jamque hostili perfusa cruore
 Membra madent: cecidere jubæ; gyroque per orbem
 Arrato, Garamas jaculis propioribus instat,
 Et librat sæva conjectum cuspide ferrum. 455
 Hic puer ut patrio defixum corpore telum
 Conspexit, maduere genæ, subitoque trementem
 Corripuit pallor, gemitumque ad sidera rupit.
 Bis conatus erat præcurrere fata parentis,
 Conversa in semet dextra: bis transtulit iras 460
 In Pœnos Mavors. Fertur per tela, per hostes
 Intrepidus puer, & Gradivum passibus æquat.
 Continuo cessere globi, latusque repente
 Apparet campo limes. Metit agmina tectus
 Cœlesti clipeo, & sternit super arma jacentum 465
 Corporaque auctorem teli, multasque paternos
 Ante oculos animas, optata piacula, mactat.
 Tunc, rapta propere duris ex ossibus hasta,

Innixum cervice ferens humeroque parentem,
 Emicat. Attonitæ tanta ad spectacula turmæ 470
 Tela tenent: ceditque loco Libys asper, & omnis
 Late cedit Hiber: pietasque insignis & ætas
 Belligeris fecit miranda silentia campis.
 Tum celso e curru Mavors, Carthaginis arces
 Exscindes, inquit, Tyriosque ad fœdera coges. 475
 Nulla tamen longo tanta exorietur in ævo
 Lux tibi, care puer. Macte, o macte indole sacra,
 Vera Jovis proles: & adhuc majora supersunt:
 Séd nequeunt meliora dari. Tum nubila Mavors
 Ætheraque, emenso terras jam sole, capeffit; 480
 Et fessas acies castris clausere tenebræ.
 Condebat noctem devexo Cynthia curru,
 Fraternalis afflata rotis, & ab æquore Eo
 Surgebant rosæ media inter cærula flammæ.
 At Consul tristis, campos Pœnisque secundam 485
 Planitiem metuens, Trebiam collesque petebat.
 Jamque dies rapti curfu navoque labore,
 Et medio abruptus fluitabat in amne solutis
 Pons vinclis, qui Dardanium transvexerat agmen;
 Eridani rapidas aderat cum Pœnus ad undas. 490
 Dumque vada & molles aditus, per devia flexo.
 Circuitu, petit, & stagni languentia quærit,
 Interdum rapta vicinis saltibus alno
 Flumineam texit, qua transvehat agmina, classem:
 Ecce aderat, Trebiæque simul vicina tenebat, 495
 Trinacrio accitus per cærula longa Peloro,
 Gracchorum proles, Consul. Gens inclita magno
 Atque animosa viro, multusque in imagine claris.

Præfulgebat avus titulis bellicæ domique.

Nec Poeni, positis trans amnem in gramine castris, 500

Deerant: namque animos stimulant prospera rerum,

Increpitanque super ductor: Quis tertius Urbi

Jam superest Consul? Quænam altera restat in armis

Sicania? En omnes Latine, Dænique nepotum

Convenere manus. Feriant nunc fœdera mecum 505

Ductores Italum, ac leges & pacta reposcant.

At tu, donata tela inter Martia luce,

Infelix animæ, sic, sic vivaque, tuoque

Des iterum hanc laudem nato: nec finē sub ævi

Oppetere in bello detur, cum fata vocabunt. 510

Pugnantem cecidisse meum est. Hæc personat ardens.

Inde levi jaculo, Massylamque impiger alis

Castra sub ipsa datis irritat, & elicit hostem.

Nec Latius vallo miles debere salutem

Fas putat, aut clausas pulsari cuspide portas. 515

Erumpunt, cunctisque prior volat aggere aperto

Degener haud Gracchis Consul. Quatit aura comantes

Cassidis Auruncæ cristas, humeroque refulget

Sanguinei patrium saguli decus. Agmina magno

Respectans clamore vocat; quaque obvia densos 520

Artat turba globos, rumpens iter æquore fertur.

Ut torrens celsi præceps e vertice Pindi

Cum sonitu ruit in campos, magnoque fragore

Avulsum montis volvit latus: obvia passim

Armenta, immanesque feræ, silvæque trahuntur. 525

Spumea saxosis clamat convallibus unda.

Non, mihi Mæoniæ redeat si gloria linguæ,

Centenasque pater det Phœbus fundere voces,

Tot cædes proferre queam , quot dextera magni
 Consulis , aut contra Tyriæ furor edidit iræ.

330

Murranum ductor Libyæ , ductorque Phalantum
 Ausonius , gnaros belli , veteresque laborum ,
 Alter in alterius fuderunt comminus ore.

Monte procelloso Murranum miserat Anxur ,
 Tritonis niveo te sacra , Phalante , profundo.

335

Ut primum insigni fulsit velamine Consul ,
 Quanquam orbus partem visus , unoque Cupencus
 Lumine sufficiens bellis , citat improbus hastam ,
 Et summæ figit tremebundam margine parmæ.

Cui Consul, namque ira coquit : Pone, improbe, quidquid 340

Restat in ore fero , & truncata fronte relucet.

Sic ait , intorquens directo turbine robur ,

Et dirum tota tramittit cuspide lumen.

Nec levior dextra generatus Hamilcare sævit.

Huic cadit infelix nivæis Varenus in armis.

345

Mevanas Varenus , arat cui divitis uber

Campi Fulginia , & patulis Clitumnus in arvis

Candentes gelido perfundit flumine tauros.

Sed tristes Superi , atque ingrata maxima cura

Victima Tarpejo frustra nutrita Tonanti.

350

Instat Hiber levis , & levior discurrere Maurus.

Hinc pila , hinc Libycæ certant subtexere cornus

Densa nube polvm : quantumque interjacet æqui

Ad ripas campi , tantum vibrantia condunt

Tela : nec artatis locus est in morte cadendi.

355

Allius , Argyripa Daunique profectus ab arvis

Venator , rudibus jaculis & lapyge campum

Perfultabat equo , mediosque investus in hostes

Appula non vana torquebat spicula dextra.
 Huic horret thorax Samnitis pellibus ursæ,
 Et galea annosi vallatur dentibus apri.
 Verum ubi turbantem, solo cœu lustra pererret
 In nemore, aut agitet Gargano terga ferarum,
 Hinc Mago, hinc sævus pariter videre Maharbal,
 Ut subigente fame diversis rupibus urfi
 Invadunt trepidum gemina inter proelia taurum,
 Nec partem prædæ patitur furor. Haud secus acer
 Hinc atque hinc jaculo devolvitur Allius acto.
 It stridens per utrumque latus Maurusia taxus:
 Obvia tum medio sonuerunt spicula corde,
 Incertumque fuit, letum cui cederet hastæ.
 Et jam, dispersis Romana per agmina signis,
 Palantes agit, ad ripas (miserabile) Poenus
 Impellens trepidos, fluvioque immergere certat.
 Tum Trebia infausto nova proelia gurgite fessis
 Inchoat, & precibus Junonis suscitatur undas.
 Haurit subsidens fugientum corpora tellus,
 Infidaque soli frustrata voragine sorbet:
 Nec niti, lentoque datur convellere limo
 Merfa pedum penitus vestigia: labe tenaci
 Hærent devincti gressus, resolutaque ripa
 Implicat, aut cæca prosternit fraude paludis.
 Jamque alius super atque alius per lubrica surgens,
 Dum sibi quisque viam per inextricabile litus
 Præripit, & putri luctatur cespite, lapsi
 Occumbunt, seseque sua pressere ruina.
 Ille, celer nandi, jam jamque apprehendere tuta
 Dum parat, & celso connisus corpore prensat

560

565

570

575

580

585

Gramina summa manu, liquidisque emergit ab undis;
Contorta ripæ pendens affigitur hasta.

590

Hic hostem, orbatus telo, complectitur ulnis,
Luctantemque vado permixta morte coerces.

Mille simul leti facies. Ligus occidit arvis;
Sed projecta viri lymphis fluvialibus ora

Sanguineum hauserunt longis singultibus amnem.

595

Enabat tandem medio vix gurgite pulcher
Ipinus, sociumque manus clamore vocabat:

Cum rapidis illatus aquis, & vulnere multo
Impulit asper equus, fessumque sub æquora merfit.

Accumulat clades subito conspecta per undas

600

Vis elephantorum turrato concita dorso.

Namque vadis præceps rapitur, ceu proruta cautes

Avulsi montis, Trebiamque insueta timentem

Præ se pectore agit, spumantique incubat alveo.

Explorant adversa viros, perque aspera duro

605

Nititur ad laudem virtus interrita clivo.

Namque inhonoratam Fibrenus perdere mortem;

Et famæ nudam impatiens, Spectabimur, inquit,

Nec, Fortuna, meum condes sub gurgite letum.

Experiar, sitne in terris, domitare quod ensis

610

Non queat Aufonius, Tyrrhæave permeet hasta.

Tum jacet assurgens, dextroque in lumine sistit

Spicula sæva feræ, telumque in vulnere linquit.

Stridore horrifono penetrantem cuspidis ictum

615

Belua prosequitur, laceramque cruore profuso

Attollit frontem, ac lapso dat terga magistro.

Tum vero invadunt jaculis crebraque sagitta,

Ausi jam sperare necem, immensosque per armos

Et laterum extensus venit atra cuspide vulnus.
 Stat multa in tergo & nigranti lancea dorso,
 Ac silvam ingentem, concusso corpore, vibrat.
 Donec, consumptis longo certamine telis,
 Concidit, & clausit magna vada pressa ruina.
 Ecce per adversum; quanquam tardata morantur
 Vulnere membra virum, subit implacabilis ampem
 Scipio, & innumeris infestat cædibus hostem.
 Corporibus, clypeisque simul, galeisque cadentum
 Contegitur Trebia, & vix cernere linquitur undas.
 Mazæus jaculo, Gestar prostermitur ense:
 Tum Pelopeus avis Cyrenes incola Telgon.
 Huic torquet rapido correptum e gurgite pilum;
 Et, quantum longo ferri tenuata rigore
 Procedit cuspis, per hiantia transigit ora.
 Pulsati ligno sonuere in vulnere dentes.
 Nec leto quæsitæ quies. Turgentia membra
 Eridano Trebia, Eridanus dedit æquoris undis:
 Tu quoque, Thapse, cadis, tumulo post fata negato.
 Quid domus Hesperidum, aut luci juvere Dearum,
 Fulvos aurifera fervantes arbore ramos?
 Intumuit Trebia, & stagnis se sustulit imis:
 Jamque ferox totum propellit gurgite fontem,
 Atque omnes torquet vires. Furit unda sonoris
 Vorticibus; sequiturque novus cum murmure torrens.
 Sensit, & accensa ductor violentius ira,
 Magnas, o Trebia, & meritas mihi, perfide, poenâs
 Exsolves, inquit. Lacerum per Gallica rivis
 Dispergam rura, atque amnis tibi nomina demam:
 Quoque aperis te fonte, premam: nec tangere ripas,
Silius Italicus.

G

620

625

630

635

640

645

Illabique Pado dabitur. Quænam ista repente
 Sidonium, infelix, rabies te reddidit amnem? 650
 Talia jactantem confurgens agger aquarum
 Impulit, atque humeros curvato gurgite preffit.
 Arduus adversa mole incurrentibus undis
 Stat ductor, clypeoque ruentem sustinet amnem.
 Nec non a tergo fluctus stridente procella 655
 Spumeus irrorat summas aspergine cristas.
 Ire vadis, stabilemque vetat defigere gressum
 Subducta tellure Deus: percussaque longe
 Raucum saxa sonant; undæque ad bella parentis
 Excitæ pugnant, & ripas perdidit amnis. 660
 Tum madidos crines, & glauca fronde revinctum
 Attollit cum voce caput. Poenæne superbas
 Insuper, & nomen Trébiæ delere minaris,
 O regnis inimice meis? Quot corpora porto
 Dextra fusa tua! Clypeis galeisque virorum, 665
 Quos mactas, attatus iter cursumque reliqui.
 Cæde (vides) stagna alta rubent, retroque feruntur.
 Adde modum dextræ, aut campis incumbere propinquis.
 Hæc, Venere adjuncta, tumultu spectabat ab alto
 Mulciber, obscuræ testus caligine nubis. 670
 Ingravat ad cælum sublati Scipio palmis:
 Dî patrii, quorum auspiciis stat Dardana Roma,
 Talin' me leto tanta inter proelia nuper
 Servastis? Fortune animam hanc exscindere dextra
 Indignum est visum? Redde o me, nate, periclis; 675
 Redde hosti. Liceat bellanti arcessere mortem,
 Quam patriæ fratrique probem. Tum percita dictis
 Ingemuît Venus, & rapidas direxit in amnem

Conjugis invicti vires. Agit undique flammam

Dispersus ripis ignis, multosque per annos

680

Nutritas fluvio populatur fervidus umbras.

Uritur omne nemus: lucosque effusus in altos

Immissis crepitat victor Vulcanus habenis.

Jamque ambusta comas abies, jam pinus, & alni:

Jam, solo restans trunco, dimisit in altum

685

Populus assuetas ramis habitare volucres.

Flamma vorax imo penitus de gurgite tractos

Abforbet latices, sævoque urgente vapore

Siccus inarescit ripis cruor. Horrida late

Scinditur in rimas, & hiatu rupta dehiscit

690

Tellus, ac stagnis altæ sedere favillæ.

Miratur pater æternos cessare repente

Eridanus cursus: Nympharumque intima mæstus

Implevit chorus attonitis ululatibus antra,

Ter caput ambustum conantem attollere jacta

695

Lampade Vulcanus merfit fumantibus undis:

Ter correpta Dei crines nudavit arundo.

Tum demum admissæ vires, & voce precantis,

Orantique datum ripas servare priores:

Ac tandem a Trebîa revocavit Scipio fessas

700

Munitum in collem, Graccho comitante, cohortes.

At Poenus, multo fluvium veneratus honore,

Gramineas undis statuit socialibus aras;

Nescius heu! quanto Superi majora moverent;

Et quos Ausoniæ luctus, Thrasymenæ, parares.

705

Bojorum nuper populos turbaverat armis

Flaminius, facilisque viro tum gloria belli,

Corde levem atque astus inopem contundere gentem.

Sed labor haud idem Tyrio certasse tyranno.
 Hunc, lævis Urbi genitum ad fatalia damna 710
 Ominibus, parat imperio Saturnia fesso.
 Ductorem, dignumque virum veniente ruina.
 Inde ubi prima dies juris, clavumque regendæ
 Invasit patriæ, ac sub nutu castra fuere,
 Ut pelagi rudis, & pontum tractare per artem 715
 Nescius, accepit miseræ si jura carinæ,
 Ventorum tenet ipse vicem, cunctisque procellis
 Dat jactare ratem. Fertur vaga gurgite puppis
 Ipsi in scopulos dextra impellente magistri.
 Ergo agitur raptis præceps exercitus armis 720
 Lydorum in populos, sedemque ab origine prisca
 Sacratam Corythi, junctosque a sanguine avorum
 Mæonios Italis permixta stirpe colonos.
 Nec regem Afrorum noscenda ad coepta moratur
 Laude super tanta monitor Deus. Omnia somni 725
 Condiderant, ægrisque dabant oblivias curis;
 Cum Juno, in stagni numen conversa propinqui,
 Et madidæ frontis crines circumdata fronde
 Populea, stimulat subitis præcordia curis,
 [Ac rumpit ducis haud spernenda voce quietem.] 730
 O felix famæ, & Latio lacrimabile nomen
 Hannibal, Aufonia si te Fortuna creasset,
 Ad magnos venture Deos! Cur fata tenemus?
 Pelle moras. Brevis est magni Fortuna favoris.
 Quantum vovisti, cum Dardana bella parenti 735
 Jurares, fluet Aufonio tibi corpore tantum
 Sanguinis, & patrias fatiabis cædibus umbras.
 Nobis persolves meritos securus honores.

Namque ego sum, celsis quem cinctum montibus ambit
 Tmolus missa manus, stagnis Thrasymenus opacis. 740
 His agitur monitis, & lætam numine pubem.
 Protinus aerii præceps rapit aggere montis.
 Horrebat glacie saxa inter lubrica, summo.
 Piniferum coelo miscens caput, Apenninus.
 Condiderat nix alta trabes, & vertice celfo 745
 Canus apex structa surgebat ad astra pruina.
 Ire jubet. Prior exstingui labique videtur
 Gloria, post Alpes si stetur montibus ullis.
 Scandunt prærupti nimboſa cacumina saxi,
 [Nec superasse jugum finit mulcetque laborem.] 750
 Plana natant, putrique gelu liquentibus undis.
 Invia limosa restagnant arva palude.
 Jamque ducis nudus tanta inter inhospita vertex
 Sævitia quatitur cœli, manante per ora
 Perque genas oculo. Facilis sprevisse medentes, 755
 Optatum bene credit enim quocunque periclo.
 Bellandi tempus. Non frontis parcat honori,
 Dum ne perdat iter: non cetera membra moratur
 In pretium belli dare, si victoria poscat:
 Satque putat lucis, Capitolia cernere victor 760
 Qua queat, atque Italum feriat qua comminus hostem.
 Talia perpeſſi tandem inter sæva locorum
 Optatos venere lacus; ubi deinde per arma
 Sumeret amissi numerosa piacula visus.
 Ecce autem Patres aderant Carthagine missi, 765
 (Causa viæ non parva viris) nec læta ferebant.
 Mos fuit in populis, quos condidit advena Dido;
 Poscere cæde Deos veniam, ac flagrantibus aris

(Infandum dictu!) parvos imponere natos.

Urna reducebat miserandos annua casus,

770

Sacra Thoanteæ ritusque imitata Dianæ.

Cui fato fortique Deum de more petebat

Hannibalis prolem discors antiquitus Hannon.

Sed propior metus armati ductoris ab ira,

Et magna ante oculos stabat genitoris imago.

775

Asperat hæc fœdata genas, lacerataque crines,

Atque urbem complet mæsti clamoris, Imilce.

Edonis ut Pangæa super trieteride mota

It juga, & inclusum suspirat pectore Bacchum.

Ergo inter Tyrias, facibus ceu subdita, matres

780

Clamat, Io conjux, quocunque in cardine mundi

Bella moves, huc signa refer. Violentior hic est,

Hic hostis propior. Tu nunc fortasse sub ipsis

Urbis Dardaniæ muris vibrantia tela.

Excipis intrepidus clypeo, sævamque coruscans

785

Lampada Tarpejis infers incendia tectis.

Interea tibi prima domus atque unica proles

Heu! gremio in patriæ Stygias raptatur ad aras.

I nunc, Aufonios ferro populare penates,

Et vetitas molire vias. I, pacta resigna,

790

Per cunctos jurata Deos. Sic præmia reddit

Carthago, & tales jam nunc tibi solvit honores.

Quæ porro hæc pietas, delubra aspergere tabo?

Heu primæ scelerum causæ mortalibus ægris,

Naturam nescire Deum! Justa ite precati

795

Ture pio, cædumque feros avertite ritus.

Mite & cognatum est homini Deus. Hactenus, ora,

Sit satis ante aras cæcos vidisse juvencos:

Aut si, velle nefas Superos, fixumque sedetque,

Me, me, quæ genui, vestris absumite votis.

800

Cur spoliare juvat Libycas hac indole terras?

An flendæ magis Ægates, & merfa profundo

Punica regna forent, olim si forte cruenta

Effet tanta mei virtus prærepta mariti?

Hæc, dubios vario Divûmque hominumque timore,

805

Ad cauta illexere Patres; ipsique relictum,

Abnueret sortem, an Superûm pareret honori.

Tum vero trepidare metu vix compos Imilce,

Magnanimi metuens immitia corda mariti.

His avide auditis, ductor sic deinde profatur:

810

Quid tibi pro tanto non impar munere solvat

Hannibal æquatus Superis? Quæ præmia digna

Inveniam, Carthago parens? Noctemque diemque

Arma feram: templisque tuis hinc plurima faxo

Hostia ab Aufonio veniât generosa Quirino.

815

At puer armorum & belli servabitur heres.

Spes, o nate, meæ, Tyriarumque unica rerum;

Hesperia minitante, salus, terraque fretoque

Certare Æneadis, dum stabit vita, memento.

Perge, patent Alpes; nostroque incumbit labori:

820

Vos quoque, Dî patrii, quorum delubra piantur

Cædibus, atque coli gaudent formidine matrum,

Huc lætos vultus totasque advertite mentes.

Namque paro sacra, & majores molior aras.

Tu, Mago, adversi confide in vertice montis.

825

Tu lævos propior colles accede, Choaspe.

G. 4

'Ad claustra & fauces ducat per opaca Sychæus.

'Ast ego te , Thrasymene , vago cum milite præceps

Lustrabo , & Superis quæram libamina belli.

Namque haud parva Deus promissis spondet apertis , 830

Quæ spectata , viri , patriam referatis in urbem.

C. SILII ITALICI PUNICORUM

LIBER V.

CEPERAT Etruscos occulto milite colles
 Sidonus ductor, perque alta silentia noctis
 Silvarum anfractus cæcis infiderat armis.
 At parte læva, restagnans gurgite vasto,
 Effigiem n pelagi lacus humectabat inertis,
 Et late multo foedabat proxima limo :
 Quæ vada Faunigenæ regnata antiquitus Auno,
 Nunc volve te die Thrasymeni nomina servant.
 Lydus huic gnitor, Tmoli decus, æquore longa
 Mæoniam quorundam in Latias advexerat oras
 Tyrrhenus puer, dederatque vocabula terris :
 Isque insueta tuba monstravit murmura primus
 Gentibus, & bellis ignava silentia rupit.
 Nec modicus voti nam ad majora fovebat.
 Verum ardens puero, altumque exuta pudorem,
 (Nam forma certare De Thrasymene valeres)
 Litore correptum stagnis emisit Agylle,
 Flore capi juvenum primæo lubrica mentem

Nympha, nec Idalia lenta incaluisse sagitta.
 Solatæ viridi penitus fovere sub antro
 Naïdes amplexus undosæque regna trementem.
 Hinc dotale lacus nomen, lateque Hymenæo
 Conscia lascivo Thrasymentus dicitur unda.
 Et jam curriculo nigram nox rosca metam
 Stringebat, nec se thalamis Tithonia conjux
 Protulerat, stabatque nitens in limine primo;
 Cum minus abnuerit noctem defuisse viator,
 Quam coepisse diem: Consul carpebat iniquas,
 Prægrediens signa ipsa, vias, omnisque ruebat
 Mixtus eques; nec discretis levia arma manipulis,
 Insertique globo pedites, & inutile Marti
 Lixarum vulgus, præfago cuncta tumultu
 Implere, ac pugnam fugientum more petebant.
 Tum super ipse lacus, densam caligine cæca
 Exhalans nebulam, late corruperat omnem
 Prospectum miseris, atque atræ noctis amictu
 Squalebat pressum picea inter nubila coelum.
 Nec Poenum liquere doli. Sedet ense-reposito
 Abditus, & nullis properantem occurribus aret.
 Ire datur; longeque patet, ceu pace quieta.
 Incustoditum, mox irremeabile, litus.
 Namque sub angustas artato limite fauces
 In fraudem ducebat iter, geminumque-eceptis
 Exitium, hinc rupes, hinc undæ claustra premebant.
 At cura umbroso servabat vertice montis
 Hostilem ingressum, refugos habitura sub ictu.
 Haud secus ac vitreas sollers pisctor ad undas,
 Ore levem patulo texens de vinne nassam,

20

21

30

35

40

45

Cautius interiora ligat, mediamque per alvum,
 Sensim fastigans, compressa cacumina nectit; 50
 Ac fraude artati remeare foraminis arcet
 Introitu facilem, quem traxit ab æquore, piscem.
 Ocius interea propelli signa jubebat
 Excussus Consul fatorum turbine mentem:
 Donec flammiferum tollentes æquore currum 55
 Solis equi sparsere diem. Jamque, orbe renato,
 Diluerat nebulas Titan, sensimque fluebat
 Caligo in terras nitido resoluta sereno.
 Tunc ales, priscum populis de more Latinis
 Auspicium, cum bella parant, mentesque Deorum 60
 Explorant super eventu, ceu præscia luctus,
 Damnavit vesci, planctuque alimenta refugit.
 Nec rauco taurus cessavit flebile ad aras
 Immugire sono, pressamque ad colla bipennem
 Incerta cervice ferens, altaria liquit. 65
 Signa etiam affusa certant dum vellere mole,
 Tæter humo lacera nitentum erupit in ora
 Exultans cruor, & cædis documenta futura
 Ipsa parens miseris gremio dedit atra cruento:
 Ac super hæc Divum genitor, terrasque fretumque 70
 Concutiens tonitru, Cyclopum rapta caminis
 Fulmina Tyrrenas Thrasymeni torfit in undas:
 Ictusque ætherea per stagna patentia flamma
 Fumavit lacus, atque arserunt fluctibus ignes.
 Heu vani monitus, frustra morantia Parcas 75
 Prodigia! heu fatis Superi certasse minores!
 Atque hic, egregius linguæ, nomenque superbum,
 Corvinus, Phoebea sedet cui casside fulva

Ostentans ales proavitæ insignia pugnæ,
 Plenus & ipse Deum, & focium terrente pavore;
 Immiscet precibus monita, atque his vocibus infit.
 Iliacas per te flammæ, Tarpejaque saxa,
 Per patrios, Consul, muros, suspensaque nostræ
 Eventu pugnæ natorum pignora, cedas
 Oramus Superis, tempusque ad prælia dextrum
 Opperiare. Dabunt idem camposque diemque
 Pugnandi: tantum, ne dedignare secundos
 Expectare Deos. Cum fulserit hora, cruentam
 Quæ stragem Libyæ portet, tum signa sequentur
 Nulla vulsa manu, vescique interritus ales
 Gaudebit, nullosque vomet pia terra cruores.
 An te præstantem belli fugit, improba quantum
 Hoc possit Fortuna loco? Sedet obvius hostis
 Adversa fronte; at circa nemorosa minantur
 Insidias iuga, nec læva stagnantibus undis
 Effugium patet, & tenui stant tramite fauces.
 Si certare dolis, & bellum ducere cordi est,
 Interea rapidis aderit Servilius armis,
 Cui par imperium, & vires legionibus æquæ.
 Bellandum est astu. Levior laus in duce dextræ.
 Talia Corvinus, primoresque addere passim
 Orantum verba, & divisus quisque timori
 Nunc Superos, ne Flaminio, nunc deinde precari
 Flaminium, ne Coelicolis contendere perstet.
 Acrius hoc accensa ducis surrexerat ira,
 Auditoque furens, socias non defore vires:
 Siccine nos, inquit, Bojorum in bella ruentes
 Spectastis, cum tanta lues vulgusque tremendum

80

85

90

95

100

105

Ingrueret, rupeſque iterum Tarpeja paveret ?
 Quas ego tunc animas dextra, quæ corpora fudi, 110
 Irata tellure ſata, & vix vulnere vitam
 Reddentes uno ! Jacuere ingentia membra
 Per campos, magniſque premunt nunc offibus arva.
 Scilicet has ſera ad laudes Servilius arma
 Adjungat, niſi diſiſſo viciffiſſe triumpho 115
 Ut nequeam, & decoris contentus parte quieſcam ?
 Quippe monent Superi. Similes ne ſingite vobis,
 Claffica qui tremitis, Divos. Sat magnus in hoſtem
 Augur adefſt enſis; pulchrumque & milite dignum
 Auspicium Latio, quod in armis dextera præſtat. 120
 An, Corvine, fedet, clauſum ſe Conſul inerti
 Ut teneat vallo ? Pœnos nunc occupet altos
 Arreti muros, Corythi nunc diruat arcem ?
 Hinc Cluſina petat ? poſtremo ad moenia Romæ
 Illæſus contendat iter ? Deforme ſub armis 125
 Vana Superſtitio eſt. Dea ſola in peſtore Virtus
 Bellantum viger. Umbrarum me noctibus atris
 Agmina circumſtant, Trebiæ qui gurgite, quique
 Eridani volvuntur aquis, inhumata juventus.
 Nec mora. Jam medio cœtu ſignisque ſub ipſis 130
 Poſtrema aptabat nulli exorabilis arma.
 Ære atque æquorei tergo flavente juveni
 Caſſis erat munita viro : cui vertice ſurgens
 Triplex criſta jubas effundit crine Suëvo :
 Scylla ſuper, fracti contorquens pondera remi, 135
 Inſtabat, ſævoſque canum pandebat hiatus :
 Nobile Gargeni ſpolium, quod rege ſuperbus
 Bojorum cæſo capiti illacerabile victor

Aprarat, pugnasque decus portabat in omnes.
 Loricam induitur; tortos huic nexilis hamos 140
 Ferro squama rudi, permixtoque asperat auro.
 Tum clypeum capit, aspersum quem cædibus olim
 Celticus ornarat cruor, humentique sub antro,
 Ceu fetum, lupa permulcens puerilia membra,
 Ingentem Assaraci coelo nutribat alumnum. 145
 Hinc ense lateri, dextræque accommodat hastam.
 Stat sonipes, vexatque ferox humentia frena,
 Causas instratus virgato corpore tigrim.
 Inde exceptus equo, qua dant angusta viarum,
 Nunc hos, nunc illos adit, atque hortatibus implet. 150
 Vestrum opus est, vestrumque decus, suffixa per Urbem
 Pœni ferre ducis spectanda parentibus ora.
 Unum hoc pro cunctis sat erit caput. Aspera quisque
 Hortamenta sibi referat: Meus, heu! meus atris
 Ticini frater ripis jacet: at meus alta 155
 Metitur stagna Eridani sine funere natus.
 Hæc sibi quisque: sed est, vestrum cui nulla doloris
 Privati rabies, is vero ingentia sumat
 E medio, fodiant quæ magnas pectus in iras,
 Perfractas Alpes, passamque infanda Saguntum, 160
 Quosque nefas vetiti transcendere nomen Hiberi,
 Tangere jam Thybrim. Nam dum vos augur, & extis
 Quæsitæ fibræ, vanusque moratur haruspex,
 Solum jam superest, Tarpejo imponere castra.
 Turbidus hæc, visoque artis in millibus atras 165
 Bellatore jubas aptante, Est, Orphite, munus;
 Est, ait, hoc certare tuum, quis opima volenti
 Dona Jovi portet feretro suspensa cruento.

Nam cur hæc alia pariat gloria dextra?

Hinc prævestus equo, postquam inter proelia notam 170

Accepit vocem, Procul hinc te Martius, inquit,

Murrane, ostendit clamor; videoque furentem

Jam Tyria te cæde: venit laus quanta! sed, oro,

Hæc angusta loci ferro patefacta relaxa.

Tum Soracte satum, præstantem corpore & armis, 175

Æquum noscens, patrio cui ritus in arvo,

Cum pius arcitenens accensis gaudet acervis,

Extæ ter, innocuos lætum portare per ignes,

Sic in Apollinea semper vestigia pruna

Inviolata teras, victorque vaporis ad aras 180

Dona serenato referas sollemnia Phœbo:

Concipe, ait, dignum factis, Æquane, furorẽ

Vulneribusque tuis. Socio te cædis & iræ

Non ego Marmaridum mediam penetrare phalangem;

Cinyphięque globos dubitarim irrumpere turmæ. 185

Nec jam ultra monitus & verba morantia Martem

Ferre valet, longo Æneadis quod flebitur ævo.

Increpuere simul feralia classica signum;

Ac tuba terrificis fregit stridoribus auras.

Heu dolor, heu lacrimæ, nec tot post secula feræ! 190

Horresco ut pendente malo, ceu ductor ad arma

Exciret Tyrius: latebrosis collibus Astur,

Et Libys, & torta Baliaris sævus habena,

Erumpunt, multusque Maces, Garamasque, Nomasque:

Tum, quo non alius venalem in proelia dextram 195

Orior attulerit, conductaque bella probarit,

Cantaber, & galeæ contempto tegmine Vasco.

Hinc pariter rupes, lacus hinc, hinc arma, simulque

Consona vox urget, signum clamore vicissim,
 Per colles Tyria circumfundente corona. 200
 Avertere Dei vultus, fatoque dederunt
 Majori non sponte locum: timet ipse tyranni
 Fortunam Libyci Mavors, disiectaque crinem
 Illacrimat Venus, & Delum pervectus Apollo
 Tristem mærenti solatur pectine luctum. 205
 Sola, Apennini residens in vertice, diras
 Exspectat cædes immiti pectore Juno.
 Primæ Picentum, rupto ceu turbine fusa
 Agmina & Hannibalem ruere ut videre, cohortes
 Invadunt ultro, & poenas pro morte futura, 210
 Turbato victore, petunt accensa juvenus:
 Et, velut erepto metuendi libera coelo,
 Manibus ipsa suis præsumta piacula mittit.
 Funditur unanimo nisu & concordibus ausis
 Pilorum in Pœnos nimbus, fixosque repulsi 215
 Submittunt clypeos curvato pondere reli.
 Acrius hoc rursus Libys, ut præsentia sævi
 Exstimulat ducis, hortantes se quisque vicissim
 Incumbunt, pressoque impellunt pectore pectus.
 Ipsa facem quatiens, ac flavam sanguine multo 220
 Sparsa comam, medias acies Bellona pererrat.
 Stridit Tartaræ nigro sub pectore Divæ
 Letiferum murmur, feralique horrida cantu
 Buccina lymphatas agit in certamina mentes.
 His iras adversa sovent, crudusque ruente 225
 Fortuna stimulus spem projecisse salutis:
 Hos dexter Deus, & læto Victoria vultu
 Arridens acuit, Martisque favore fruuntur.

Abreptus pulchro cædum Lateranus amore,
 Dum sequitur dextram, in medios penetraverat hostes. 230
 Quem postquam florens æquali Lentulus ævo
 Conspexit, nimium pugnae, nimiumque cruoris,
 Infestas inter non æquo Marte catervas
 Fata irritantem; nifu se concitat acri,
 Immitemque Bagam, qui jam vicina serebat 235
 Vulnera pugnantis tergo, velocior hasta
 Occupat, & socium duris se casibus addit.
 Tunc alacres arma agglomerant, geminaque corusci
 Fronte micant, paribus fulgent capita ardua cristis.
 Actus in adversos casu (namque obvia ferre 240
 Arma quis auderet? nisi quem Deus ima colentum
 Damnaisset Stygiæ nocti) præfracta gerebat
 Syrticus excelsò decurrens robora monte,
 Et, quatiens acer nodosi pondera rami,
 Flagrabat geminae nequidquam cædis amore. 245
 Non hic Ægates infidaque litora nautis,
 O juvenes, motumque novis sine Marte procellis
 Fortunam bello pelagus dabit: æquoris olim
 Victores, media sit qualis, discite, terra
 Bellator Libys; & meliori cedite regno. 250
 Ac simul infesto Lateranum vulnere truncæ
 Arboris urgebat, jungens convicia pugnae.
 Lentulus huic frendens ira: Thrasymenus in altos
 Ascendet citius colles, quam sanguine roret
 Iste pio ramus. Subsidentque ilia nifu 255
 Conantis suspensa fodit. Tum fervidus atro
 Pulmone exundat per hiantia viscera sanguis.
 Nec minus accensis in mutua funera dextris

Silius Italicus.

H

Parte alia campi sævit furor. Altus lertus
 Obtruncat Nerium, Rullo ditissimus agri 260
 Occumbis, generose Volunx, nec clausa repostis
 Pondera thesauris, patrio nec regia quondam
 Præfulgens ebore, & possessa mapalia soli
 Profuerunt. Quid rapta juvant? Quid gentibus auri
 Nunquam extincta sis? Modo quem Fortuna fovendo 265
 Congestis opibus donisque referfit opimis,
 Nudum Tartarea portabit navita cymba.
 Juxta bellator juvenilibus Appius ausis
 Pandebat campum cæde: atque, ubi plurima virtus,
 Nullique aspirare vigor, decus inde petebat. 270
 Obvius huic Atlas, Atlas a litore Hiberno,
 Nequidquam extremæ longinquus cultor arenæ,
 Imperit os hasta, leviterque e corpore summo
 Degustat cuspis generosum extrema cruorem.
 Intronuere minæ, violentaque lumina flammis 275
 Exarsere novis: furit, & diffulminat omnem
 Obstantum turbam. At clausum sub casside vulnus
 Martia commendat mananti sanguine membra.
 Tum vero aspiceres pavitantem, & condere semet
 Nitentem in sociis juvenem: ceu tigride cerva 280
 Hyrcana cum pressa tremit; vel territa pennas
 Colligit accipitrem cernens in nube columba;
 Aut dumis subit, albenti si sensit in æthra
 Librantem nifus aquilam, lepus ore citato.
 Ense ferit tum colla viri, dextramque micantem 285
 Demetit; ac mutat successu sævior hostem.
 Stabat fulgentem portans in bella bipennem
 Cinyphius, focerique miser Magonis inire

Optabat pugnam ante oculos, spe laudis, Isalces;

Sidonia tumidus sponsa, vanoque superbus

290

Fœdere promissæ post Dardana prælia tædæ.

Huic immittit atrox violentas Appius iras,

Conantique gravem fronti librare securim,

Altior insurgens, galeam super exigit ictum.

At fragilis valido conamine solvitur ensis

295

Ære in Cinyphio: nec dispar fortis Isalces

Umbonem incerto deterfit futilis ictu.

Tum quod humo haud unquam valuisset tollere saxum,

Ni vires trux ira daret, contorquet anhelans

Appius, & lapsu resupino in terga cadentem

300

Mole premit scopuli, perfractisque ossibus urget.

Vidit conjuncto miscens certamina campo

Labentem socer, & lacrimæ sub casside fuscæ

Cum gemitu, rapidusque ruit: data fœdera nuper

Accendunt animos expectatique nepotes.

305

Jamque aderat: clypeumque viri, atque immania membra

Lustrabat visu, propiorque a fronte coruscæ

Lux galeæ sævas paulum tardaverat iras.

Haud secus, e specula præceps delatus opaca,

Subsidens campo submissos contrahit artus,

310

Cum vicina trucidis conspexit cornua tauri,

Quamvis longa fames stimulet, leo: nunc ferus alta

Surgentes cervice toros, nunc torva sub hirta

Lumina miratur fronte, ac jam signa moventem,

Et sparsa pugnas meditantem spectat arena.

315

Hic prior intorquens telum sic Appius inquit:

Si qua tibi pietas, ictum ne desere fœdus,

Et generum comitare, socer. Per tegmina velox

H 2

Tunc ærisque moras lævo stetit hasta lacerto.
 At contra non dicta Libys, sed fervidus hastam 320
 Perlibrat, magni donum memorabile fratris:
 Cæso quam victor sub mœnibus ille Sagunti
 Abstulerat Durio, ac spectatæ nobile pugnae
 Germano dederat portare in prælia pignus.
 Tekum ingens, perque arma viri, perque ora, doloris 325
 Adjutum nisu, letalem pertulit ictum:
 Exsanguisque viri conantis vellere ferrum
 In vulnus cecidere manus. Jacet æquore nomen
 Clarum Mæonio, atque Italæ pars magnæ ruinæ
 Appius: intremuere lacus, corpusque refugit 330
 Contractis Thrasymenus aquis: telum ore cruento
 Exspirans premit, atque admorsæ immurmurat hastæ.
 Nec fati melior Mæmercus corpore toto
 Exsolvit poenas, nulli non saucius hosti.
 Namque per adversos, qua Lusitana ciebat 335
 Pugnas dira manus, raptum cum sanguine cæsi
 Signiferi magna vexillum mole ferebat,
 Et trepida infelix revocabat signa suorum.
 Sed furiata cohors, ausisque accensa superbis,
 Quodcunque ipsa manu gestabat missile, quidquid 340
 Præbebat telus, sparsis vix pervia telis,
 Injecit pariter, pluresque in corpore nullo
 Invenere locum perfossis ossibus hastæ.
 Advolat interea fraterni vulneris ira
 Turbatus Libyæ ductor; visoque cruore, 345
 Num lateri cuspis, num toto pondere telum
 Sedisset, fratremque amens sociosque rogabat.
 Utque metum leti procul, & leviora pavore

Cognovit, proprio tectum gestamine præceps
 Ex acie rapit, & tutis a turbine pugnae 350
 Constituit castris. Medicas hinc ocus artes,
 Et senioris opem Synhali vocat: ungere vulnus
 Herbarum hic succis, ferrumque e corpore cantu
 Exigere, & somnum tacto misisse chelydro,
 Anteibat cunctos, nomenque erat inde per urbes 355
 Perque Parætoniæ celebratum litora Syrtis.
 Ipse olim antiquo primum Garamanticus Hammon
 Scire pater dederat Synhalo, morsusque ferarum
 Telorumque graves ictus sedare medendo.
 Atque is deinde suo moriens cœlestia dona 360
 Monstravit nato, natusque heredis honori
 Tramisit patrias artes: quem deinde secutus
 Haud levior fama Synhalus Garamantica sollers
 Monstrata augebat studio, multaue vetustum
 Hammonis comitem numerabat imagine patrem. 365
 Tum, proavita ferens leni medicamina dextra,
 Ocus, intortos de more adstrictus amictus,
 Mulcebat lympa purgatum sanguine vulnus.
 At Mago, exuvias secum cæsiq; volutans
 Hostis mente necem, fraternas pectore curas 370
 Pellebat dictis, & casum laude levabat:
 Parce metu, germane. Meis medicamina nulla
 Adversis majora feres: jacet Appius hasta
 Ad manes pulsus nostra. Si vita relinquit,
 Sat nobis actum est, sequar hostem lætus ad umbras. 375
 Quæ dum turbatos avertunt æquore campi
 Ductores, valloque tenent: ex agmine Pœnum,
 Cedentem Consul tumulto speculatus ab alto,

Atque atram belli castris se condere nubem,
 Turbidus extemplo trepidantes milite mæsto 380
 Invadit cuneos, subitoque pavore relaxat
 Jam rareſcentes acies: tum voce feroci
 Poſcit equum, ac mediæ ruit in certamina vallis.
 Sic ubi torrentem crepitanti grandine nimbum
 Illidit terris, molitus Jupiter altas 385
 Fulmine nunc Alpes, nunc mixta Ceraunia cœlo,
 Intremuere ſimul tellus, & pontus, & æther;
 Ipſaque commoto quatiuntur Tartara mundo.
 Incidit attonitis inopino turbine Pœnis
 Haud ſecus improvifa lues, gelidusque ſub offa 390
 Pervafit miſeris conſpecti Conſulis horror.
 It medius, ferroque ruens denſiſſima latum
 Pandit iter. Clamor vario discrimine vocum
 Fert belli rabiem ad Superos, & ſidera pulſat.
 Ceu pater Oceanus cum ſæva Tethye Calpen 395
 Herculeam ferit, atque exeſa in viſcera montis
 Contortum pelagus latrantibus ingerit undis.
 Dant gemitum ſcopuli, fractasque in rupibus undas
 Audit Tarteſſos latis diſtermina terris:
 Audit non parvo diviſus gurgite Lixus. 400
 Ante omnes jaculo tacitas fallente per auras
 Occumbit Bogus, infauſtum qui primus ad amnem
 Ticini rapidam in Rutulos contorſerat haſtam.
 Ille ſibi longam Clotho turbamque nepotum
 Crediderat, vanis deceptus in alite ſignis. 405
 Sed non augurio Parcarum impellere metas
 Conceſſum cuiquam. Ruit inter tela cruentis
 Suſpiciens oculis cœlum, Superosque repaſcit

Tempora promissæ media jam morte senectæ.
 Nec Pagaso exultare datum, atque impune relictum 410
 Consulis ante oculos vita spoliassè Libonem.
 Laurigeris decus illud avis navaque juvena
 Florebat: sed Massylus succiderat ensis
 Pubescente caput mala, properoque virentes
 Delerat leto bellator barbarus annos. 415
 Flaminium implorassè tamen jam morte suprema
 Haud frustra fuit: avulsa est nam protinus hosti
 Ore simul cervix; juvit punire feroci
 Victorem exemplo, & monstratum reddere letum.
 Quis Deus, o Musæ, paribus tot funera verbis 420
 Evolvat? tantisque umbris in carmine digna
 Quis lamenta ferat? certantes laude cadendi
 Primævos juvenes, mortisque in limine cruda
 Facta virum, & fixis rabiem sub pectore telis?
 Sternitur alternus vastis concursibus hostis: 425
 Nec spoliare vacat, prædæque advertere mentem.
 Urget amor cædum, clausis dum detinet hostem
 Fratrum castris vulnus: funditque, ruitque
 Nunc jaculis, nunc ense: modo inter millia Consul
 Bellantum conspectus equo; modo Marte feroci 430
 Ante aquilas & signa pedes. Fluit impia rivis
 Sanguineis vallis: tumulique & concava saxa
 Armorum sonitus flatulque imitantur equorum.
 Miscebat campum, membrorum in prælia portans
 Celsius humano robur, visaque paventes 435
 Mole gigantei vertebat corporis alas
 Othrys Marmarides: lati super agmen utrumque
 Ingens tollebant humeri caput; hirtaque torvæ

Frontis cæsaries, & crinibus æmula barba
 Umbrabat rictus: squalore huic hispida diro
 Et villosa feris horrebant pectora sætis.
 Aspirare viro, propioremque addere Martem
 Haud ausum cuiquam. Laxo ceu belua campo
 Incessabatur tutis ex agmine telis,
 Tandem vefanos palantum in terga ferenti
 Cum fremitu vultus tacita per nubila penna
 Intravit torvum Gortynia lumen arundo,
 Avertitque virum. Fugientis ad agmina Consul
 Intorquet tergo jaculum, quod tegmine nudas
 Irrupit costas, hirtoque a pectore primum
 Mucronem ostendit. Rapidus convellere tentat,
 Qua nasci ferrum fulgenti cuspide cernit;
 Donec, abundanter defuso sanguine, late
 Procubuit moriens, & telum vulnere pressit.
 Spiritus exundans vicinum pulvere moto
 Perflavit campum, & nubem disperfit in auras.
 Nec minor interea tumultis filvisque fremebat
 Diversis Mavors, variaque per ardua pugna
 Et saxa & dumi rorantes cæde nitebant.
 Exitium trepidis letique & stragis acerbæ
 Causa, Sychæus erat: Murranum ille eminus hasta
 Perculerat; quo non alius, cum bella filerent,
 Dulcius Œgrios pulsabat pectine nervos.
 Occubuit silva in magna, patriosque sub ipso
 Quæsiuit montes leto, ac felicia Baccho
 Æquana, & Zephyro Surrentum molle salubri.
 Addiderat misero comitem, pugnæque ferocis
 Gaudebat tristi victor novitate Sychæus.

440

445

450

455

460

465

Palantes nam dum sequitur , pervaserat altam
 In silvâ , & priscæ reclinis ab ictibus ulmi 470
 Terga tuebatur trunco , frustraue relictos
 Tauranus comites suprema voce ciebat.
 Transegit juvenem , ac perfoffis incita membris
 Hæsit in opposito cuspis Sidonia ligno.
 Quid vobis ? Quænam ira Deûm , vel mente sinistra 475
 Quæ sedit formido , viri ? qui , Marte relicto ,
 Ramorum quæfistis opem. Non æquus in artis
 Nimirum rebus suasor metus. Arguit asper
 Exitus eventu pravi consulta timoris.
 Annosa excelsos tendebat in æthera ramos 480
 Æsculus , umbrosum magnas super ardua filvas
 Nubibus insertans altis caput , instar (aperto
 Si stare campo) nemoris , lateque tenebat
 Frondosi nigra tellurem roboris umbra.
 Par juxta quercus , longum molita per ævum 485
 Vertice canenti proferre sub alstra cacumen ,
 Diffusas patulo laxabat stipite frondes ;
 Umbrabatque coma summi fastigia montis.
 Huc Hennæa cohors , Triquetris quam miserat oris
 Rex , Arethusa , tuus , defendere nescia morti 490
 Dedecus , & mentem nimio mutata pavore ,
 Certatim sese tulit , ascendenque vicissim
 Preffit nutantes incerto pondere ramos.
 Moxque alius super atque alius consistere tuto
 Dum certant , pars excussi : (nam fragmine putri 495
 Ramorum & senio male fida fefellerat arbor)
 Pars trepidi celfo inter tela cacumine pendent.
 Turbato una properans consumere peste

Corripit æratam jam dudum in bella bipennem,
Deposito clypeo mutatus tela, Sychæus.

500

Incumbunt sociæ dextræ, magnoque fragore
Pulsa gemit, crebris succumbens ictibus, arbos.

Fluctuat infelix concussio stipite turba:

Ceu Zephyrus quatit antiquos ubi flamine lucos,

Frõnde super tremuli vix tota cacuminis hærens

505

lactatur, nido pariter nutante, volucris.

Procubuit tandem multa devicta securi

Suffugium infelix miseris & inhospita quercus,

Elisitque virum spatiosa membra ruina.

Inde aliæ cladum facies. Contermina cædis

510

Collucet, rapidoque involvitur æsculus igni.

Jamque inter frondes, arenti robore gliscens

Verticibus sævis, torquet Vulcanus anhelos

Cum fervore globos flammaram, & culmina torret.

Nec tela interea cessant. Semusta gementum,

515

Atque amplexa cadunt ardentes corpora ramos.

Hæc inter miseranda virum certamina Consul

Ecce aderat, volvens iram exitiumque Sychæo.

At juvenis dubio tantæ discrimine pugnae

Occupat eventum telo tentare priorem;

520

Cui medio leviter clypeo stetit æris in ora

Cuspis, & oppositas vetita est tramittere crates.

Sed non & Consul misso concedere telo

Fortunam optatæ cædis parat, ac latus ense

Haurit; nec crudæ tardarunt tegmina parmæ.

525

Labitur infelix, atque appetit ore cruento

Tellurem exspirans. Tum, diffundente per artus

Frigore se Stygio, manantem in viscera mortem

Accipit, & longo componit lumina somno.
Atque ea dum variis permixtus tristia Mavors
Casibus alternat, jam castris Mago relictis,
Jam Libyæ ductor properantia signa citato
Raptabant cursu, & cessata reponere avebant
Tempora cæde virûm, ac multo pensare cruore.

530

It globus intorquens nigranti turbine nubem
Pulveris, & surgit sublatis campus arenis :
Quaque ferens gressum flectit vestigia ductor,
Undanti circum tempestas acta procella
Volvitur, atque altos operit caligine montes.

535

Occubuere semur Fontanus, Buta canorum
Transfixi guttur, pressoque e vulnere cuspis
Prospexit terga. Hunc tristes luxere Fregellæ
Multiplicem proavis, hunc mater Anagnia flevit.
Haud dispar fortuna tibi, Lævine; sed auso
Non eadem: neque enim Tyrio concurrere regi
Tentas, sed lectus par ad certamen Ithemon;
(Autololum moderator erat) quem poplite cæso
Dam spoliâs, gravis immiti cum turbine costas
Fraxinus irrupit, collapsaque membra sub ictu
Hoste superfuso subita cecidere ruina.

540

545

Nec Sidicina cohors desit. Viridastus armat
Mille viros, nulli victus vel ponere castra,
Vel junxisse ratem, duroque resolvere muros
Ariete, & in turrim subitos immittere pontes.

550

Quem postquam Libyæ ductor virtute feroci
Exsultare videt, (namque illi vulnere præceps
Terga dabat levibus diffusus Arauricus armis)
Acrius hoc pulchro Mavorte accensus in iram,

555

Et dignum sese ratus in certamina sævo
 Comminus ire viro, referenti e corpore telum 360
 Advolat, & fodiens pectus, Laudande laborum,
 Quisquis es, haud alia decuit te occumbere dextra.
 Ad manes leti perfer decus. Itala gentis
 Ni tibi origo foret, vita donatus abires.
 Hinc Fadum petit & veterem bellare Labicum, 365
 Cui Siculis quondam terris congressus Hamilcar
 Clarum spectato dederat certamine nomen.
 Immemor annorum, seniumque oblitus, in arma
 Ille quidem cruda mente & viridissimus iræ
 Ibat; sed vani frigentem in Marte senectam 370
 Prodebant ictus: stipula crepitabat inani
 Ignis iners, cassamque dabat sine robore flammam.
 Quem postquam accepit patrio monstrante superbus
 Armigero Poenū ductor, Certamina primæ
 Hic lue nunc, inquit, pugna: te notus Hamilcar 375
 Hac trahit ad manes dextra. Tum librat ab aure
 Intorquens jaculum, & versantem in vulnere sese
 Transigit. Extracta foedavit cuspide sanguis
 Canitiem, ac longos finivit morte labores.
 Nec minus Herminium primis obruncat in armis, 380
 Assuetum, Thrasymene, tuos prædantibus hamis
 Exhaustire lacus, patriæque alimenta senectæ
 Ducere suspenso per stagna jacentia lino.
 Interea exanimem mæsti super arma Sychæum
 Portabant Poeni, corpusque in castra ferebant. 385
 Quos ubi conspexit tristi clamore ruentes
 Ductor, præfago percussus pectora luctu,
 Quinam, inquit, dolor, o socii, quemve ira Deorum,

Eripuit nobis? Num te, dulcedine laudis
 Flagrantem & nimio primū Mavortis amore,
 Atra, Sychæe, dles properato funere carpsit?
 Utque dato gemitu lacrimæ assensere ferentum,
 Et dictus pariter cædis mærentibus auctor;
 Cerno, ait, adverso pulchrum sub pectore vulnus
 Cuspidis Iliacæ. Dignus Carthagine, dignus
 Hasdrubale ad manes ibis: nec te optima mater
 Dissimilem lugebit avis, Stygiave sub umbra
 Degenerem cernens noster vitabit Hamilcar.
 At mihi Flaminius, tam mæsti causa doloris,
 Morte sua minuet luctus. Hæc pompa sequetur
 Exsequias, feroque emtum volet impia Roma,
 Non violasse mei corpus mucrone Sychæi.
 Sic memorans torquet fumantem ex ore vaporem;
 Iraque anhelatum proturbat pectore murmur:
 Ut multo accensis fervore exuberat undis,
 Clausus ubi exusto liquor indignatur aeno.
 Tum præceps ruit in medios, solumque fatigat
 Flaminium incessens: nec dicto segnius ille
 Bella capeſſebat, propiorque insurgere Mavors
 Cœperat, & campo junctus jam stabat uterque;
 Cum subitus per saxa fragor, motique repente
 (Horrendum) colles, & summa cacumina totis
 Intremuere jugis; nutant in vertice silvæ
 Pinifero, fractæque ruunt super agmina rupes.
 Immugit penitus convulsis ima cavernis
 Dissiliens tellus, nec parvos rumpit hiatus:

590

595

600

605

610

615

Atque umbras late Stygias immensa vorago
 Faucibus ostendit patulis; manesque profundi
 Antiquum expavere diem. Lacus ater, in altos
 Sublatus montes & fede excussus avita, 620
 Lavit Tyrrhenas ignota aspergine filvas.
 Jamque eadem populos magnorumque oppida regum
 Tempestas & dira lues stravitque, tulitque.
 Ac super hæc reflui pugnarunt montibus amnes,
 Et retro fluctus torfit mare. Monte relicto, 625
 Apenninicolæ fugere ad litora Fauni.
 Pugnat tamen (heu belli vecordia!) miles,
 Jactatus titubante solo, tremebundaque tela,
 Subducta tellure ruens, torquebat in hostem;
 Donec pulsa vagos cursus ad litora vertit 630
 Mentis inops, stagnisque illata est Daunia pubes.
 Quis Consul terga increpitans, nam turbine motæ
 Ablatis terræ inciderat, Quid deinde, quid, oro,
 Restat, io, profugis? Vos en ad mœnia Romæ
 Ducitis Hannibalem: vos in Tarpeja Tonantis 635
 Tecta faces ferrumque datis. Sta, miles, & acres
 Disce ex me pugnæ: vel, si pugnare negatum,
 Disce mori. Dabit exemplum non vile futuris
 Flaminius; ne terga Libys, ne Cantaber unquam
 Consulis aspiciat. Solus, si tanta libido 640
 Est vobis rabiesque fugæ, tela omnia solus
 Pectore confumo, & moriens, fugiente per auras
 Hac anima, vestras revocabo ad prælia dextas.
 Dumque ea commemorat, densosque obit obviis hostes,

PUNICORUM LIB. V.

Advolat ora ferus mentemque Ducarius : acri
 Nomen erat gentile viro , fufisque catervis
 Bojorum quondam patriis , antiqua gerebat
 Vulnere barbaricæ mentis : nofcenſque ſuperbi
 Viſtoris vultus , Tunc , inquit , maximus ille
 Bojorum terror ? Libet hoc cognoscere telo ,
 Corporis an tanti manet de vulnere ſanguis .
 Nec vos poeniteat , populares , fortibus umbris
 Hoc maſtare caput . Noſtros hic curribus egit
 Inſiſtens viſtos alta ad Capitolia patres .
 Ultrix hora vocat . Pariter tunc undique fuſis
 Obruitur telis , nimboque ruente per auras
 Contectus , nulli dextra jaſtare reliquit
 Flaminium cecidiſſe ſua . Nec pugna peremto
 Ulterior duſtore fuit : namque agmine denſo
 Primores juvenum , læva ob discrimina Martis
 Inſenſi Superis dextrisque , & cernere Poenum
 Viſtorem plus morte rati , ſuper ocuus omnes
 Membra ducis ſtratoſque artus certamine magno
 Telaque , corporaque , & non fauſto Marte cruentas
 Injecere manus . Sic denſi cædiſ acervo ,
 Ceu tumulo , texere virum . Tum , ſtrage per undas ,
 Per ſilvas ſparſa , perque altam ſanguine vallem
 In medias fratre inveſtus comitante catervas
 Cæſorum juvenum Poenus , Quæ vulnere cernis ?
 Quas mortes ? inquit . Premit omnis dextera ferrum ,
 Armatusque jacet ſervans certamina miles .
 Hos , en , hos obitus noſtræ ſpectate cohortes .

127

645

650

655

660

665

670

Fronte minæ durant, & stant in vultibus iræ.

Et vereor, ne, quæ tanta creat indole tellus

Magnanimos fecunda viros, huic fata dicarint

675

Imperium, atque ipsis devincat cladibus orbem:

Sic fatus cessit nocti; finemque dedere

Cædibus, infusæ subducto sole, tenebræ:

C. SILII ITALICI P U N I C O R U M

LIBER VI.

JAM, Tarteſſiaco quos ſolverat æquore, Titan,
 In noctem diffuſus, equos jungebat Eois
 Litoribus, primique novo Phaethonte reſecti
 Seres lanigeris repetebant vellera lucis.
 Et foeda ante oculos ſtrages, propiusque patebat
 Inſani Mavortis opus: ſimul arma virique
 Ac mixtus ſonipes, dextræque in vulnere, cæſi
 Hærentes haſtis: paſſim clypeiue, jubæque,
 Atque artus trunci capitum, fractuſque jacebat
 Oſſibus in duris enſis: nec cernere deerat
 Fruſtra ſeminecum quærentia lumina cœlum.
 Tum ſpumans ſanie lacus, & fluitantia ſummo
 Æternum tumulis orbata cadavera ponto.
 Nec tamen adverſis fuerat fracta Itala virtus.
 Brutius ingenti miſerandæ cædis acervo,
 Non æquum oſtentans conſoſſo corpore Martem;
 Extulerat vix triſte caput, truncoſque trahebat
 Per ſtragem, nervis interlabentibus, artus;

Silius Italicus.

I

Tenuis opum, non patre nitens, linguave; sed asper
 Ense, nec e Volſca quiſquam vir gente redemit
 Plus ævi, nec magnanima puer addere ſeſe
 Pubefcente gena caſtris optarat, & acri
 Flaminio ſpectatus erat, cum Celtica victor
 Obrueret bello Divis melioribus arma.
 Inde honor, ac ſacræ cuſtodia Marte ſub omni
 Alitis: hinc cauſam nutrit gloria leti.
 Namque, necis certus, captæ prohibere nequiret
 Cum Pœnos aquilæ, poſtquam ſubſidere fata
 Viderat, & magna pugnam inclinare ruina,
 Occulere interdum & terræ mandare parabat.
 Sed, ſubitis victus telis, labentia membra
 Proſtravit ſuper, atque injeſta morte tegebat.
 Verum ubi lux nocte e Stygia miſeroque ſopore
 Reddita, vicini de ſtrage cadaveris haſta
 Erigitur, ſoloque vigens conamine, late
 Stagnantem cæde & facilem diſcedere terram
 Enſe fodit, clauſamque aquilæ infelicis adorans
 Effigiem, palmis languentibus æquat arenas.
 Supremus feſſi tenues tum ceſſit in auras
 Halitus, & magnam miſit ſub Tartara mentem.
 Juxta cernere erat meritæ ſibi poſcere carmen
 Virtutis ſacram rabiem. Lævinus, ab alto
 Priverno, vitis Latiae præſignis honore,
 Exanimum Naſamona Tyreu ſuper ipſe jacebat
 Exanimis: non haſta viro, non enſis: in artis
 Abſtulerat Fors arma: tamen certamine nudo
 Invenit Marti tekum dolor. Ore cruento
 Pugnatum, ferrique vicem dens præbuit iræ.

20

25

30

35

40

45

Jam laceræ nares, foedataque lumina morfu,
 Jam truncum raptis caput auribus, ipsaque diris
 Frons depasta modis, & sanguine abundat hiatus:
 Nec satias; donec mandentia linqueret ora
 Spiritus, & plenos rictus mors atra teneret.
 Talia dum præbet tristis miracula virtus,
 Diverſo interea fugientes faucia turba
 Jactantur casu, filvisque per avia cæcis
 Ablati furtim multo cum vulnere solos
 Per noctem metantur agros. Sonus omnis & aura
 Exterrent, pennaque levi commota volucris.
 Non sopor, aut menti requies. Agit asper acerba
 Nunc Mago attonitos, nunc arduus Hannibal hasta.
 Serranus, clarum nomen, tua, Regule, proles,
 Qui, longum semper fama gliscente per æyum,
 Infidis servasse fidem memorabere Pœnis,
 Flore nitens primo, patriis, heu! Punica bella
 Auspiciis ingressus erat; miseramque parentem,
 Et dulces tristi repetebat forte penates
 Saucius. Haud illi comitum super ullus, & atris
 Vulneribus qui ferret opem: per devia, fractæ
 Innitens hastæ, furtoque ereptus opacæ
 Noctis, iter tacitum Perusina ferebat in arva:
 Ac fessus parvi (quæcunque ibi fata darentur)
 Limina pulsabat tecti: cum membra cubili
 Evolvens non tarda Marus (votus ille parentis
 Miles, & haud furda tractarat proelia fama)
 Procedit, renovata focus & paupere Vesta
 Lumina prætendens: utque ora agnovit, & ægrum
 Vulneribus duris, ac (lamentabile visu)

50

55

60

65

70

75

Lapsantes fulcrum truncata cuspide gressus,
 Funesti rumore mali jam saucius aures, 80
 Quod scelus, o, nimius vitæ, nimiumque ferendis
 Adversis genitus cerno? Te, maxime, vidi,
 Ductorum, cum captivo Carthaginis arcem
 Terreres vultu, crimen culpamque Tonantis,
 Occidere; atque hausi, quem non Sidonia testæ 85
 Expulerint everta meo de corde, dolorem.
 Estis ubi, en, iterum, Superi? Dat pectora ferro
 Regulus, ac stirpem tantæ perjura recidit
 Surgentem Carthago domus. Inde ægra reponit
 Membra toro. Nec ferre rudis medicamina (quippe 90
 Callebat bellis) nunc purgat vulnera lymphæ,
 Nunc mulcet succis. Ligat inde, ac vellera molli
 Circumdat tactu, & torpentes mitigat artus.
 Exin cura seni, tristem depellere fessio
 Ore sitim, & parca vires arcessere mensa. 95
 Quæ postquam properata, sopor sua munera tandem
 Applicat, & mitem fundit per membra quietem.
 Necdum exorta dies; Marus instat vulneris æstus
 Expertis medicatæ modis, gratumque teporem,
 Exutus senium, trepida pietate ministrat. 100
 Hic juvenis, mæstos tollens ad sidera vultus,
 Cum gemitu lacrimisque simul: Si culmina nondum
 Tarpeja exosus damnasti sceptræ Quirini,
 Extremas Italûm res Ausoniamque ruentem
 Aspice, ait, genitor: tandemque adverte procellis 105
 Æquos Iliacis oculos. Amisimus Alpes,
 Nec deinde adversis modus est. Ticinus, & ater
 Stragibus Eridanus, tuque insignite tropæis

Sidoniis Trebia, & tellus lacrimabilis Auni.
 Sed quid ego hæc? Gravior quanto vis ecce malorum! 110
 Vidi crescentes Thrasymeni cædibus undas
 Prostrataque virum mole: inter tela cadentem
 Vidi Flaminium. Testor, mea numina, manes,
 Dignam me pœnæ tum nobilitate paternæ
 Strage hostis quæsisse necem, ni tristia letum, 115
 Ut quondam patri, nobis quoque fata negassent.
 Cetera acerbantem questu lenire laborans,
 Effatur senior: Patrio, fortissime, ritu,
 Quidquid adest duri, & rerum inclinata feramus.
 Talis lege Deum clivoso tramite vitæ 120
 Per varios præceps casus rota volvitur ævi:
 Sat tibi, sat magna, & totum vulgata per orbem
 Stant documenta domus: sacer ille, & numine nullo
 Inferior, tuus ille parens decora alta paravit
 Restando adversis: nec virtutem exiit ullam 125
 Ante, reluctantes liquit quam spiritus artus.
 Vix puerile mihi tempus confecerat ætas,
 Cum primo malas signabat Regulus ævo.
 Accessi comes, atque omnes sociavimus annos;
 Donec Dis Italæ visum est extinguere lumen 130
 Gentis, in egregio cujus sibi pectore sedem
 Ceperat alma Fides, mentemque amplexa tenebat.
 Ille ensen nobis magnorum hunc instar honorum
 Virtutisque ergo dedit, & sordentia fumo
 Quæ cernis nunc, frena, sed est argenteus ollis 135
 Fulgor: nec cuiquam Marus est post talia dona
 Non prælatus eques. Verum superavit honores
 Omnes hasta meos. Cui me libare Lyæi

Quod cernis latices, dignum est cognoscere causam.

Turbidus arentes lento pede sulcat arenas

146

Bagrada, non ullo Libycis in finibus amne

Victus limosas extendere latius undas,

Et stagnante vado patulos involvere campos.

Hic studio laticum, quorum est haud prodiga tellus,

Per ripas læti sævis confedimus arvis.

145

Lucus iners juxta Stygium pallentibus umbris

Servabat sine sole nēmus, crassusque per auras

Halitus erumpens tætrum exspirabat odorem.

Intus dira domus, curvoque immanis inantro

Sub terras specus, & tristes sine luce tenebræ.

150

Horror mente redit. Monstrum exitiabile & ira

Telluris genitum, cui par vix viderat ætas

Ulla virum, serpens centum porrectus in ulnas

Letalem ripam & lucos habitabat Avernos.

Ingluviem immensi ventris gravidamque venenis

155

Alvum deprensi satiabant fonte leones,

Aut acta ad fluvium torrenti lampade solis

Armenta, & tractæ foeda gravitate per auras

Ac tabe affatus volucres. Semesa jacebant

Ossa solo informi: lateque repletus & asper

160

Vastatis gregibus nigro ruſtabat in antro.

Isque ubi ferventi concepta incendia paſtu

Gurgite mulcebat rapido & ſpumantibus undis,

Nondum etiam toto demerſus corpore in amnem

Jam caput adverſæ ponebat margine ripæ.

165

Imprudens tantæ peſtis gradiebar, Aquino

Apenninicola atque Umbro comitatus Avente:

Scire nemus, pacemque loci explorare ſiſebat.

Jamque propinquantum tacitus penetravit in artus
 Horror, & occulto riguerunt frigore membra.
 Intramus tamen, & Nymphas numenque precamur.
 Gurgitis ignoti, trepidosque & multa paventes.
 Arcano gressus audemus credere luco.
 Ecce e vestibulo primisque e faucibus antri
 Tartareus turbo atque insano sævior Euro
 Spiritus erumpit, vastoque e gutture fusa
 Tempestas oritur, mixtam stridore procellam.
 Cerbereo intorquens. Pavescit clade vicissim
 Aspicimus resonare solum, tellusque moveri,
 Atque antrum ruere, & visi procedere manes.
 Quantis armati coelum petiere Gigantes
 Anguibus; aut quantus Lernæ lassavit in undis.
 Amphitryoniaden serpens; qualisque comantes
 Auro servavit ramos Junonius anguis:
 Tantus disjecta tellure sub astra coruscum
 Extulit assurgens caput, atque in nubila primam
 Disperfit saniem, & coelum foedavit hiatu.
 Diffugimus, tenuemque metu conamur anhel
 Tollere clamorem frustra: nam sibila totum
 Implebant nemus. At subita formidine cæcus.
 Et facti damnandus Avens (sed fata trahebant).
 Antiquæ quercus ingenti robore sese
 Occulit, infandum si possit fallere monstrum.
 Vix egomet credo: spiris ingentibus artæ
 Arboris abstraxit molem, penitusque revulsam
 Evertit fundo, & radicibus eruit imis.
 Tum trepidum ac socios extrema voce cientem
 Corripit, atque haustu sorbens & faucibus atris.

170

175

180

185

190

195

I 4

(Vidi respiciens) obscoena condidit alvo.

Infelix fluvio sese & torrentibus undis

200

Crediderat, celerique fuga jam nabat Aquinus.

Hunc medio invasit fluctu, ripæque relatos

(Heu genus infandum Ieti !) depascitur artus.

Sic dirum nobis & lamentabile monstrum

Effugisse datur. Quantum mens ægra finebat,

205

Appropero gressum, & ductori singula pando.

Ingemuit, casus juvenum miseratus acerbos.

Utque erat in pugnas, & Martem, & proelia, & hostem

Igneus, & magna audendi flagrabat amore,

Ocius arma rapi, & spectatum Marte sub omni

210

Ire jubet campis equitem. Ruit ipse, citatum

Quadrupedem planta fodiens, scutataque raptim

Consequitur jussu manus, & muralia portat

Ballistas tormenta graves, suetamque movere

Excelsas turres immensæ cuspidis hastam.

215

Jamque ubi feralem strepitu circumtonat aulam

Cornea gramineum persultans ungula campum;

Percitus hinnitu serpens evolvitur antro,

Et Stygios æstus fumanti exhibilat ore.

Terribilis gemino de lumine fulgurat ignis:

220

At nemus arrectæ & procera cacumina saltus

Exsuperant cristæ: trifido vibrata per auras

Lingua micat motu, atque assultans æthera lambit.

Ut vero strepuere tubæ, conterritus alte

Immensum attollit corpus, tergoque residens

225

Cetera sinuatis glomerat sub pectore gyris.

Dira dehinc in bella ruit, rapideque resolvens

Contortos orbes directo corpore totam

Extendit molem , subitoque propinquus in ora
 Lato distantum spatio venit : omnis anhelat
 Attonitus serpentis equus , frenoque teneri
 Impatiens , crebros exspirat naribus ignes.
 Arduus ille super tumidis cervicibus altum
 Nutat utroque caput : trepidos inde incitus ira
 Nunc sublime rapit , nunc vasto pondere gaudet
 Elifisse premens. Tunc fractis ossibus atram
 Absorbet saniem , & , tabo manante per ora ,
 Mutat hians hostem , semesaque membra relinquit.
 Cedebant jam signa retro , victorque catervas
 Longius avertas afflatus peste premebat ;
 Cum ductor , propere revocatam in proelia turmam
 Vocibus impellens , Serpentine Itala pubes
 Terga damus , Libycisque parem non esse fatemur
 Anguibus Aufoniam ? Si debellavit inertes
 Halitus , ac viso mens ægra effluxit hiatu ;
 Ibo alacer , solusque manus componere monstro
 Sufficiam. Clamans hæc atque interritus hastam
 Fulmineo volucrum torquet per inane lacerto.
 Venit in adversam non vano turbine frontem
 Cuspis , & , haud paulum vires adjuta ruentis
 Contra ardore feræ , capiti tremebunda refedit.
 Clamor ad astra datur : vocesque repente profusæ
 Æthereas adiere domos. Furit ilicet ira
 Terrigena , impatiens dare terga , novusque dolori ,
 Et chalybem longo tum primum passus in ævo.
 Nec frustra rapidi , stimulante dolore , fuisset
 Impetus , ablato ni Regulus arte regendi
 Instantem elusisset equo , rursusque secutum

230

235

240

245

250

255

Cornipedis gyros flexi curvamine tergi

Detortis læva celer effugisset habenis.

164

At non spectator Marus inter talia segni

Torpebat dextra. Mea tanto in corpore monstri

Hasta secunda fuit. Jam jamque extrema trifulca

Lambebat lingua fessi certamine terga

Quadrupedis: torſi telum, atque urgentia velox

165

In memet ſævi serpentis proelia verto.

Hinc imitata cohors certatim ſpicula dextris.

Congerit, alternasque ferum diducit in iras:

Donec murali balliſta coercuit iſtu.

Tum fractus demum vires: nec jam amplius ægra

170

Conſuetum ad niſus ſpina præſtante rigorem,

Et ſolitum in nubes tolli caput, acrius inſtat.

Jamque alvo penitus demerſa ſalarica ſedit,

Et geminum volucres lumen rapuere ſagittæ:

Jam patulis vaſto ſub vulnere faucibus aer

175

Tabificam exſpirat ſaniem: ſpecus ultima jamque

Ingenti cauda. & jaculis, & pondere conti

Hæret humi, laſſoque tamen minitatur hiatu:

Donec tormentis ſtridens magnoque fragore

Diſcuſſit, trabs acta caput, longoque reſolvens.

180

Aggere ſe ripæ tandem exhalavit in auras.

Liventem nebulam fugientis ab ore veneni.

Erupit triſti fluvio mugitus, & imis.

Murmura ſuſa vadis; ſubitoque & lucus, & antrum;

Et reſonæ ſilvis ulularunt ſtebile ripæ.

185

Heu quantis luimus mox triſtia proelia damnis!

Quantaque ſupplicia & quales exhaustimus iras!

Nec tacuere pii vates, famulumque ſororum.

Naiadum, tepida quas Bagrada nutrit in unda,
Nos violasse manu feris monuere periclis. 290
Hæc tunc halta, decus nobis pretiumque secundi
Vulneris, a vestro, Serrane, tributa parente,
Princeps quæ sacro bibit e serpente cruorem.
Jamdudum vultus lacrimis atque ora rigabat
Serranus, medioque viri sermone profatur: 295
Huic si vita duci nostrum durasset in ævum,
Non Trebia infaustas superasset sanguine ripas;
Nec, Thrasymene, tuus premeret tot nomina gurges.
Tunc senior, Magnas, inquit, de sanguine poenas
Percepit Tyrio, & præsumpta piacula mortis. 300
Nam, defecta viris & opes attrita, supinas
Africa tendebat palmas, cum fidere diro
Misit Agenoreis ductorem animosa Therapæ.
Nulla viro species, decorisque & frontis egenum
Corpus; in exiguis vigor (admirabile) membris 305
Vividus, & nisu magnos qui vinceret artus.
Jam Martem regere, atque astus adjungere ferro,
Et durus facilem per inhospita ducere vitam.
Haud isti, quem nunc penes est sollertia belli,
Cederet Hannibali. Vellem hunc, o tristia nobis 310
Taygeta, hunc unum non durassetis opacis
Eurotæ ripis. Vidissem moenia flammis
Phoenissæ ruere, aut certe non horrida fata
Flevissem ducis, & nulla quos morte nec igni
Exutos servans portabo in Tartara luctus. 315
Consertæ campis acies, multusque per arva
Fervebat Mavors; nec mens erat ulla sine ira.
Hic inter medios memorandis Regulus ausis

Laxabat ferro campum, ac per iniqua ruebat,
 Nec repetenda dabat letali vulnera dextra. 320
 Sic ubi nigrantem torquens stridentibus austru
 Portat turbo globum, piceaque e nube ruinam
 Pendentem terris pariter pontoque minatur;
 Omnis & agricola, & nemoroso vertice pastor,
 Et pelago trepidat subductis navita velis. 325
 At fraudem neccens, socios ubi concava faxa
 Claudebant, vertit subito certamine Grajus,
 Et dat terga celer ficta formidine ductor.
 Haud secus ac, stabulis procurans ora, pastor
 In foveam parco testam velamine frondis 330
 Ducit nocte lupos positæ balatibus agnæ.
 Abripuit, traxitque virum fax mentis honestæ
 Gloria, & incerti fallax fiducia Martis.
 Non socios, comitumve manus, non arma sequentum
 Respicere; insano pugnæ tendebat amore 335
 Jam solus: nubes subito cum densa Laconum
 Saxosis latebris intento ad prælia circum
 Funditur, & Poena insurgit vis sæva virorum.
 O diram Latio lucem, fastisque notandam!
 Dedecus o, Gradive, tuum! Tibi dextera & urbi 340
 Nata tuæ tristi damnatur sorte catenæ.
 Haud unquam abfistam gemitu. Te, Regule, vidit
 Sidonius carcer? Tuque huic sat magna triumpho
 Visa es, Carthago, Superis? Quæ poena sequetur
 Digna satis tali pollutos Marte Laconas? 345
 At nova Elissæ jurato foedera Paires
 Consultant mandare duci, pacisque sequestrem
 Mittere, poscentes vindictam inter prælia pubem

Captivamque manum ductore pendere nostro.

Nec mora : jam stabat primis in litoris undis

350

Navali propulsa ratis ; jam nautica pubes

Aut silvis stringunt remos , aut abiete secta

Transtra novant : his intortos aptare rudentes ,

His studium erecto componere carbasa malo.

Unica locant prora curvati pondera ferri.

355

Ante omnes doctus pelagi rectorque carinae

Puppin aptat clavumque Cothon. Micat æreus alta

Fulgor aqua trifidi splendentis in æquore rostri.

Tela simul variamque ferunt contra aspera ponti

Rerum ad tempus opem. Mediæ stat margine puppis ,

360

Qui voce alternos nautarum temperet ictus ,

Et remis dicet sonitum , pariterque relatis

Ad numerum plaudat resonantia cærule tonis.

Postquam confectum nautis opus , horaque cursus ,

Atque armata ratis , ventoque dedere profundum ;

265

Omnis turba ruit , matres , puerique , senesque.

Per medios coërus trahit atque inimica per ora

Spestandum Fortuna ducem. Fert lumina contra

Pacatus frontem : qualis cum litora primum

Attingit appulsa rector Sidonia classe.

370

Accessi comes haud ipso renuente , ratiq̃ue

Impositus mæstis socium me casibus addo.

Illuviem , atque inopes mensas , durumque cubile ,

Et certare malis urgentibus , hoste putabat

Devicto majus ; nec tam fugisse cavendo

375

Adversa egregium , quam perdomuisse ferendo.

Spes tamen una mihi , (quanquam bene cognita & olim

Atrox illa fides) urbem , murosque , domumque

- Tângere si miseris licuisset, corda moveri
 Possè viro, & vestro certe mitescere fletu. 380
- Claudebam sub corde metus, lacrimasque putabam
 Esse viro, & nostræ similem inter tristia mentem:
 Cum tandem patriæ Tiberino allabimur amni.
 Servabam vultus ducis ac prodentia sensum
 Lumina, & obtutu perstabam intentus eodem. 385
- Si qua fides, unum, puer, inter mille labores,
 Unum etiam in patria, sævaque in Agenoris urbe,
 Atque unum vidi poenæ quoque tempore vultum.
 Obvia captivo cunctis simul urbibus ibat
 Ausonia, &, campum turba vincente, propinqui 390
 Implentur colles: strepit altis Albula ripis.
 Ipsi Poenorum proceres immitia corda
 Ad patrios certant cultus revocare, togæque
 Addebatur honos. Stetit, illacrimante Senatu,
 Et matrum turba, juvenumque dolore profuso, 395
 Inter tot gemitus immobilis: aggere Consul
 Tendebat dextram, & patria vestigia primus
 Ponentem terra occurfu celebrabat amico.
 Collegit gressum; monitusque recedere Consul,
 Nec summum violare decus: cingente superba 400
 Poenorum turba, captivoque agmine septus
 Ibat, & invidiam cœlo Divisique ferebat.
 Ecce trahens geminum natorum Marcia pignus,
 Infelix nimia magni virtute mariti,
 Squalentem crinem & tristes lacerabat amictus. 405
 Agnoscesne diem? an teneris non hæsit in annis?
 Atque ea, postquam habitu juxta & velamine Pœno
 Deformem aspexit, fufis ululatibus ægra

Labitur, & gelidos mortis color occupat artus.
 Si qua Deis pietas, tales, Carthago, videre 410
 Dent tibi Sidonias matres! Me voce quæta
 Affatus, jubet & vestros & conjugis una
 Arcere amplexus, patet impenetrabilis ille
 Luctibus, & nunquam submissus colla dolori.
 Hic alto juvenis gemitu lacrimisque coortis, 415
 Magne parens, inquit, quo majus numine nobis
 Tarpeja nec in arce sedet, si jura querelis
 Sunt concessa piis, cur hoc matrique mihi que
 Solamen, vel cur decus hoc, o dure, negasti;
 Tangere sacros vultus, atque oscula ab ore 420
 Libavisse tuo? Dextram mihi prendere dextra
 Non licitum? Leviora forent hæc vulnera quantum,
 Si ferre ad manes infixos mente daretur
 Amplexus, venerande, tuos. Sed vana recordor
 Ni, Mare, (nam primo tunc hærebamus in ævo) 425
 Humana major species erat: horrida cano
 Vertice descendens ingentia colla tegebat
 Cæsaries, frontique coma squalente sedebat
 Terribilis decor, atque animi venerabile pondus:
 Nil posthac oculis simile incidit. Excipit inde 430
 Jam Marus, atque, inhibens convellere vulnera questu,
 Quid, cum præteritis invisa penatibus, inquit,
 Hospitia & sedes Poenorum intravit acerbas?
 Affixi clypei, currusque, & spicula nota
 Ædibus in parvis, magni monumenta triumphî, 435
 Pullabant oculos, conjuxque in limine primo
 Clamabat, Quo fers gressus? Non Punicus hic est,
 Regule, quem fugias, carcer. Vestigia nostri

Casta tori, domus & patrium sine crimine servat
 Inviolata larem. Semel hic, iterumque (quid, oro, 440
 Pollutum est nobis?) prolem, gratante Senatu
 Et patria, sum enixa tibi. Tua (respice) sedes
 Hæc est, unde ingens humeris fulgentibus ostro
 Vidisti Latios Consul procedere fasces;
 Unde ire in Martem, quo capta referre solebas, 445
 Et victor mecum suspendere postibus arma.
 Non ego complexus & sanctæ fœdera rædæ
 Conjugiumve peto. Patrios damnare Penates
 Abstiste, ac natis fas duc concedere noctem.
 Hos inter fletus junctus vestigia Pœnis 450
 Limine se clusit Tyrio, questusque reliquit.
 Vixdum clara dies summa lustrabat in Æta
 Herculei monumenta rogi, cum Consul adire
 Accirque jubet Libyas. Tum limina templi
 Vidimus intrantem. Quæ consultata Senatus, 455
 Quasve viri voces extremum Curia mærens
 Audierit, placido nobis ipse edidit ore.
 Intulit ut gressus, certatim voce manumque
 Ad solitam sedem & vestigia nota vocabant.
 Abnuit, antiquumque loci aspernatus honorem est. 460
 At circumfusi non secius undique dextram
 Prenfare, ac, patriæ ductorem nomine tanto
 Redderet, orabant: captiva posse redemptum
 Pensari turba: ac Tyrias tum justius arces
 Arsuras dextra, fuerit quæ vineta catenis. 465
 Tum palmas simul attollens ac lumina coelo:
 Justitiæ rectique dator, qui cuncta gubernas,
 Nec levior mihi Diva Fides, Sarranaque Juno,

Quos redivus teſtes jurata mente vocavi ,
 Si mihi fas me digna loqui , Latioſque tueri 470
 Voce focus ; ibo ad Tyrios non ſegnior , inquit ,
 Stante fide redivus & ſalvo foedere poenæ.
 Sic nobis rerum exitio deſiſtite honorem
 Tendere. Tot bellis , totque annis fregimus ævum :
 Nunc etiam vinclis & longo carcere torpent 475
 Captivo in ſenio vires. Fuit ille , nec unquam ,
 Dum fuit , a duro ceſſavit munere Martis
 Regulus. Exſanguis ſpectatis corpore nomen.
 At non Carthago , fraudum domus , inſcia quantum
 E nobis reſtât , juvenes parat , aſpera ferro 480
 Peſtora , captivos noſtra penſare ſenecta.
 Ite dolos contra : gensque aſtu fallere læta
 Diſcat , me capto quantum tibi , Roma , ſuperſit.
 Nec vero placeat , niſi quæ de more parentum
 Pax erit. Expoſcunt Libyes , nobiſque dedere 485
 Hæc referenda , pari libeat ſi pendere bellum
 Foedere , & ex æquo geminas conſcribere leges.
 Sed mihi ſit Stygios ante intraviſſe penates ,
 Talia quam videam ferientes pacta Latinos.
 Hæc ſatus Tyriæ ſeſe jam reddidit iræ , 490
 Nec monitus ſpernente graves fidosque Senatu ,
 Poenorum dimiſſa cohors. Quæ mæſta repulſa ,
 Ac minitans capto , patrias properabat ad oras.
 Proſequitur vulgus Patres : ac planctibus ingens
 Perſonat & luctu campus. Revocare libebat 495
 Interdum , & juſto raptum retinere dolore.
 At trepida , & ſubito ceu ſtans in funere , conjux
 Ut vidit puppi properantem intrare , tremendum
 Silius Italicus. K

Vociferans, celerem gressum referebat ad undas:
 Tollite me, Libyes, comitem poenæque necisque. 308
 Hoc unum, conjux, uteri per pignora nostri
 Unum oro; liceat tecum quoscunque ferentem
 Terrarum pelagique pati coelique labores.
 Non ego Amyclæum ductorem in proelia misi,
 Nec nostris tua sunt circumdata colla catenis. 309
 Cur usque ad Poenos miseram fugis? Accipe mecum
 Hanc prolem. Forsan duras Carthaginis iras
 Flectemus lacrimis: aut, si præcluserit aures
 Urbs inimica suas, eadem tunc hora manebit
 Teque tuosque simul: vel, si stat rumpere vitam, 310
 In patria moriamur. Adest comes ultima fati.
 Has inter voces, vinclis resoluta moveri
 Paulatim, & ripa coepit decedere puppis.
 Tum vero infelix, mentem furiata dolore,
 Exclamat, fessas tendens ad litora palmas: 311
 En, qui se jactat Libyæ populisque nefandis
 Atque hosti servare fidem! Data foedera nobis;
 Ac promissa fides thalamis ubi, perfide, nunc est?
 Ultima vox duras hæc tunc penetravit ad aures:
 Cetera percussi vetuerunt noscere remi. 320
 Tum fluvio raptim ad pelagi devolvimur oras,
 Ac legimus pontum, pinuque immane cavata
 Æquor, & immensas curva trabe findimus undas.
 Ludibrium necis horrescens, vis aspera ponti
 Obrueret, scopulisque ratem furor improbus Euri 325
 Frangeret, optabam: letum id commune fuisset.
 Sed nos ad poenam moderato flamine lenes
 Vexerunt Zephyri, Tyrioque dedere furori.

Infelix vidi, patriamque remissus in urbem
 Narrator pœnæ dura mercede reverti. 530
 Nec tibi nunc, ritus imitantem irasque ferarum,
 Pygmalioneam tentarem expromere gentem,
 Si majus quidquam toto vidisset in orbe
 Gens hominum, quam quod vestri veneranda parentis
 Edidit exemplum virtus. Pudet addere questus 535
 Supplicii, quæ spectavi placido ore ferentem.
 Tu quoque, care puer, dignum te sanguine tanto
 Fingere ne cessa, atque orientes comprime fletus.
 Præfixo paribus ligno mucronibus omnes
 Armantur laterum crates, densumque per artem 540
 Texitur erecti stantisque ex ordine ferri
 Infelix stimulus, somnisque hac fraude negatis
 Quocunque inflexum producto tempore torpor
 Inclinauit iners, fodiunt ad viscera corpus.
 Absiste, o juvenis, lacrimis. Patientia cunctos 545
 Hæc superat currus. Longo revirescet in ævo
 Gloria, dum coeli sedem terrasque tenebit
 Casta Fides; dum virtutis venerabile nomen
 Vivet; eritque dies, tua quo, dux inclite, fata
 Audire horrebunt a te calcata minores. 550
 Hæc Marus, & mæsta refovebat vulnera cura.
 Interea, rapidas perfusa cruoribus alas,
 Sicut sanguinea Thrasymeri tinxerat unda,
 Vera ac ficta simul spargebat fama per Urbem.
 Allia, & infandi Senones, captæque recurfat 555
 Attonitis arcis facies. Excussit habenas
 Luctificus pavor, & tempestas aucta timendo.
 Hinc raptim ruit in muros. Vox horrida fertur,

Hostis adest. Jaciuntque fudes & inania tela.
 Ast aliæ, laceris canentes crinibus, alta 364
 Verrunt testa Deum, & feris post fata suorum
 Sollicitant precibus. Requiem tenebræque diesque
 Amisere: jacent portis, ululantque dolore
 Dispersum vulgus, remeantumque ordine longo.
 Servat turba gradus: pendent ex ore loquentum. 365
 Nec lætis sat certa fides, iterumque morantur
 Orando, & vultu interdum sine voce precati,
 Quod rogitant, audire pavent. Hic fletus, ubi aures
 Percussæ graviore malo: metus inde, negatum
 Si scire, & dubius responsi nuntius hæst. 370
 Jamque ubi conspectu redeuntia visa propinquo
 Corpora, sollicitæ læti funduntur, & ipsis
 Oscula vulneribus figunt, Superosque fatigant.
 Hic inter trepidos, curæ venerandus, agebat
 Serranum Marus: atque olim post fata mariti 375
 Non egressa domum vitato Marcia coetu,
 Et lucem causa natorum passa, ruebat
 In luctum similem antiquo: turbata repente,
 Agnoscentque Marum, Fidei comes inclite magnæ,
 Hunc certe mihi reddis, ait. Leve vulnus? an alte 380
 Usque ad nostra ferus penetravit viscera mucro?
 Quidquid id est, dum non victum Carthago catenis
 Abripiat, pœnæque instauret monstra paternæ,
 Gratum est, o Superi. Quoties heu! nate, petebam,
 Ne patrias iras animosque in proelia ferres, 385
 Neu te belligeri stimulares in arma parentis
 Triste decus. Nimium vivacis dura senectæ
 Supplicia expendi. Quæso, jam parcite, si qua

Numina pugnaſtis nobis. At cladis acerbae
 Diſcuſſa ceu nube, Patres conquirere feſſis
 Jam rebus meditantur opem, atque ad munera belli
 Certatur, pulſuſque timor graviore periclo.
 Maxima curarum, rectorem ponere caſtris,
 Cui Latium & moles rerum quaſſata recumbat,
 Spectante occaſum patria. Jovis illa ruenti
 Auſoniae atque Italidis tempus protendere regnis
 Cura fuit: nam Tyrrhenos Poenumque ſecundis
 Albana ſurgens reſpexerat arce tumentem:
 Qui ferre in muros viſtricia ſigna parabat.
 Tunc quaſſans caput, Haud unquam tibi Jupiter, inquit, 60
 O juvenis, dederit portas transcendere Romae,
 Atque inferre pedem. Tyrrhenas ſternere valles
 Cædibus, & ripas fluviorum exire Latino
 Sanguine fas fuerit. Tarpejum accedere collem;
 Muſiſque aſpirare veto. Quater inde coruſcum
 Contorſit dextra fulmen, quo tota reluxit
 Mæonidum tellus, ætramque per æthera volvens
 Abrupto fregit cœlo ſuper agmina nubem.
 Nec Poenum avertiſſe ſatis: dat numine magno
 Æneadis mentem, gremio deponere tuto
 Romuleam tandem, Fabioque ſalutis habenas
 Credere ductori. Cui poſtquam tradita belli
 Jura videt; Non hunc, inquit, ſuperaverit unquam
 Invidia, aut blando popularis gloria ſuco:
 Non aſtus fallax, non præda, aliuſve cupido.
 Bellandi vetus, ac laudum cladumque quieta
 Mente capax; par ingenium caſtrisque togæque.
 Sic genitor Divum, recipitque ad ſidera gremium

Hic, circumspēctis nulli deprensus in armis,
 Laudatusque Jovi, Fabius mirabile quantum 620
 Gaudebat reducem patriæ annumerare reversus,
 Duxerat egrediens quam secum in proelia, pubem.
 Nec membris quisquam natove pepercit amato
 Acris, aut vidit focium per bella cruorem
 Tristior. Atque idem, perfusus sanguine victor 625
 Hostili, plenis repetebat mœnia castris.
 Stirpe genus clarum, cœloque affinis origo.
 Nam remeans longis olim Tirynthius oris,
 Et triplicis monstri famam & spectacula captas
 Mira boves hac, qua fulgent nunc mœnia Romæ, 630
 Egit ovans. Tunc Arcadius (sic fama) locabat
 Inter desertos fundata Palatia dumos
 Paupere sub populo ductor; cum regia virgo,
 Hospite victa sacro, Fabium de crimine læto
 Procreat, & magni commiscet seminis ortus 635
 Arcas in Herculeos mater ventura nepotes.
 Ter centum domus hæc Fabios armavit in hostem,
 Limine progressos uno; pulcherrima quorum
 Cunctando Fabius superavit facta, ducemque
 Hannibalem æquando. Tantis tunc, Poene, fuisti 640
 Dum se perculsi renovant in bella Latini,
 Turbatus Jove, & exuta spe mœnia Romæ
 Pulsandi, colles Umbros atque arva petebat
 Hannibal, excelso summi qua vertice montis
 Devexum lateri pendet Tuder, atque ubi latis 645
 Projecta in campis nebulas exhalat inertes,
 Et sedet ingentem pascens Mevania taurum,
 Dona Jovi; tum Palladios se fundit in agros

Picenū dives prædæ, atque, errantibus armis,
 Quo spolia invitant, transfert populantia signa;
 Donec pestiferos mitis Campania cursus
 Tardavit, bellumque sinu indefensa recepit.
 Hic dum stagnosi spectat templumque domosque
 Literni ductor, varia splendentia cernit.
 Pictura, belli patribus monimenta prioris
 Exhausti; (nam porticibus signata manebant).
 Quis inerat longus rerum & spectabilis ordo.
 Primus bella truci suadebat Regulus ore;
 Bella neganda, viro si noscere fata daretur.
 At princeps Pœnis indicta more parentum
 Appius adstabat pugna, lauroque revinctus.
 Iustum Sarrana ducebat cæde triumphum.
 Equoreum juxta decus & navale tropæum,
 Rostra gerens, nivea surgebat mole columna:
 Exuvias Marti donumque Duilius, alto
 Ante omnes. merfa Pœnorum classe, dicabat.
 Cui, nocturnus honos, funalia clara sacerque
 Post epulas tibicen adest; castosque penates.
 Insignis læti repetebat murmure cantus.
 Cernit & extremos defuncti civis honores.
 Scipio ductoris celebrabat funera Pœni,
 Sardo victor terra. Videt inde ruentem
 Litoribus Libycis dispersa per agmina pubem;
 Instabat crista fulgens, & terga premebat
 Regulus: Autololes, Nomadesque, & Maurus, & Hammon,
 Et Garamas positis dedebant oppida telis.
 Lentus arenoso spumabat Bagrada campo.
 Viperea sanie, turmisque minantibus ultro.

650

655

660

665

670

(675

Pugnat serpens, & cum duce bella gerebat.
 Nec non projectum puppi, frustra que vocantem 680
 Numina, Amyclæum mergebat perfida ponto
 Rectorem manus, & seras tibi, Regule, poenas
 Xanthippus digni pendebat in æquore leti.
 Addiderant geminas medio consurgere fluctu
 Ægates; laceræ circum fragmenta videres 685
 Classis, & effusos fluitare in gurgite Pœnos.
 Possessor pelagi, pronaque Lutatius aura
 Captivas puppes ad litora victor agebat.
 Hoc inter victos religatus in ordine Hamilcar,
 Ductoris genitor, cunctarum ab imagine rerum 690
 Totius in sese vulgi converterat ora.
 Sed pacis faciem & pollutas foederis aras
 Deceptumque Jovem ac distantes jura Latinos
 Cernere erat. Strictas trepida cervice secures
 Horrebat Libys, ac submissis ordine palmis 695
 Orantes veniam jurabant irrita pacta.
 Hæc Eryce e summo spectabat læta Dione.
 Quæ postquam infesto percussit omnia vultu,
 Arridens Pœnus, lenta proclamat ab ira:
 Non leviora dabis nostris inscribere testis 700
 Acta meæ dextræ: captam, Carthago, Saguntum
 Da spectare, simul ferro flammaque ruentem,
 Perfodiant patres natorum membra: nec Alpes
 Exiguus domitas capiet locus: ardua celsis
 Perfultet juga victor equis Garamasque Nomasque. 705
 Addes Ticini spumantes sanguine ripas,
 Et nostrum Trebiam, & Thrasymeni litora Tusci
 Clausa cadaveribus. Ruat ingens corpore & armis

Flaminius: fugiat Consul manante cruore

Scipio, & ad socios nati cervice vehatur.

710

Hæc mitte in populos, & adhuc majora dabuntur.

Flagrantem effinges facibus, Carthago, Libyffis

Romam, & dejectum Tarpeja rupe Tonantem.

Interea vos, ut dignum est, ista, ocius ite,

O juvenes, quorum dextris mihi tanta geruntur,

715

In cineres monumenta date, atque involvite flammis.

C. SILII ITALICI
PUNICORUM
LIBER VII.

INTEREA trepidis Fabius spes unica rebus.
 Ille quidem socios atque ægram vulnere præcep-
 Ausoniam armabat, viridique ad dura laborum
 Bellator senio jam castra movebat in hostem.
 Sed mens humana major, nec tela, nec enses,
 Nec fortes spectabat equos. Tot millia contra
 Pœnorum invictumque ducem, tot in agmina solus
 Ibat, & in sese cuncta arma virosque gerebat.
 Ac ni sacra seni vis, impressumque fuisset,
 Sistere Fortunam cunctando adversa foventem,
 Ultima Dardanii transisset nominis ætas.
 Ille modum Superis in Punica castra favoris
 Addidit; & Libyæ finem inter prospera bella
 Vincendi statuit. Tumefactum cladibus ille
 Hesperiiis lento Pœnum moderamine ludit.
 Summe ducum, qui regna iterum labentia Trojæ,
 Et fluxas Latii res, majorumque labores,
 Qui Carmentis opes, & regna Evandria servas,

Surge, age, & emerito sacrum caput infere cœlo.
 At Libyæ ductor, postquam nova nomina lecto 20
 Dictatore vigent, raptim mutata Latinis
 Imperia haud frustra reputans, cognoscere avebat,
 Quæ fortuna viro, quodnam decus; ultima fessis
 Ancora cur Fabius, quem post tot Roma procellas
 Hannibali putet esse parem. Fervore carentes 25
 Angebant anni, fraudique inaperta senectus.
 Ocius accitum captivo ex agmine poscit
 Progeniem ritusque ducis, dextræque laborem.
 Cilnius, Arretî Tyrrenis ortus in oris,
 Clarum nomen erat: sed læva adduxerat hora 30
 Ticini juvenem ripis, fususque ruentis
 Vulnere equi, Libycis præbebat colla catenis.
 Hic ardens extrema malis, & rumpere vitam:
 Non cum Flaminio tibi res, nec fervida Gracchi
 In manibus consulta, inquit. Tirynthia gens est: 35
 Quam si fata tuis genuissent, Hannibal, oris,
 Terrarum imperium Carthaginis arce videres.
 Non ego te longa serie per singula ducam.
 Hoc sat erit. Nosces Fabios certamine ab uno.
 Vejentum populi violata pace negabant 40
 Acceptare jugum, ac vicino Marte furebat
 Ad portas bellum, Consulque ciebat ad arma.
 Delectus vetiti, privataque castra Penates
 Herculei implere: domo (mirabile) ab una
 Patricius junctis exercitus ibat in armis. 45
 Ter centum exsiluere duces: quocunque liberet,
 Uno non pavidus rexisses bella magistro.
 Sed, dirum egressis omen, Scelerata minaci

Stridentis sonitu tremuerunt limina portæ ;
 Maximaque Herculei mugivit numinis ara.
 Invasere hostem , numerarique aspera virtus
 Haud est passa viros , & plures milite cædes.
 Sæpe globo densi , sæpe & per devia passim
 Dispersi subiere , vicis meritiq; labore
 Æquato. Nulli quisquam virtute secundus ,
 Ducere ter centum Tarpeja ad templa triumphos.
 (Spes heu ! fallaces , oblitaque corda caducum ,
 Mortali quodcunque datur.) Grex ille virorum ,
 Qui Fabia gente incolumi deforme putabat
 Publica bella geri , pariter cecidere Deorum.
 Invidia , subitis circumvenientibus armis.
 Nec tamen occisos est cur lætere. Superfunt.
 Quod tibi sit Libyæque fatis , certaverit unus
 Ter centum dextris. Tam vivida membra , laborque
 Providus , & cauta sollertia testa quiete.
 Nec vero , calidi , nunc tu , cui sanguinis ætas ,
 Foderis in pugna velocius ilia planta
 Bellatoris equi , frenisque momorderis ora.
 Quem cernens avidum leti post talia Pœnus ,
 Nequidquam nostras , demens , ait , elicis iras ,
 Et captiva paras moriendo evadere vincla.
 Vivendum est. Arta servantur colla catena.
 Hæc juvenis , Divisq; tumens ausisq; secundis.
 At Patres Latiasque nurus raptabat ad aras
 Cura Deum. Mæsto suffusæ lumina vultu
 Feminæus matres graditur chorus ; ordine longo ,
 Junoni pallam conceptaque vota dicabant.
 Huc ades , o regina Deum , gens casta precamur ;

Et ferimus, digno quæcunque est nomine, turba
 Ausonidum pulchrumque, & acu subtemine fulvo; 86
 Quod nostræ nevere manus, venerabile donum.
 Ac dum decrescit matrum metus, hoc tibi, Diva,
 Interea velamen erit. Si pellere nostris
 Marmaricam terris nubem dabis, omnis in auro
 Pressa tibi varia fulgebit gemma corona. 87
 Nec non & proprio venerantur Pallada dono,
 Phœbumque, armigerumque Deum, primamque Dionem.
 Tanta adeo, cum res trepidæ, reverentia Divum
 Nascitur: at raræ fumant felicibus aræ.
 Dum Roma antiquos templis indicit honores, 90
 Jam Fabius, tacito procedens agmine, & arte
 Bellandi lento similis, præcluserat omnes
 Fortunæque hostique vias. Discedere signis
 Haud licitum: summumque decus, quo tollis ad astra
 Imperii, Romane, caput, parere docebat. 95
 Verum ubi prima satis conspecta in montibus ætis
 Signa procul, fulsitque novis exercitus armis,
 Arrestæ spes Sidoniæ; fervetque secundis
 Fortunæ juvenis. Vincendi sola videtur,
 Quod nondum steterint acies, mora: Pergite, clamat: 100
 Ite citi; ruite ad portas; propellite vallum
 Pectoribus. Quantum campi distamus, ad umbras
 Tantum hosti superest. Refides ad bella vocantur,
 Quis pudeat certare, senes. Quodcunque videtis,
 Hoc reliquum est, primo damnatum, ut inutile, bello. 105
 En, ubi nunc Gracchi, atque ubi nunc sunt fulmina gentis
 Scipiadæ? Pulsi Ausonia non ante paventem
 Dimisere fugam, quam terror ad ultima mundi

Oceanumque tulit : profugus nunc errat uterque ,
 Nomina nostra tremens , & ripas servat Hiberi. 110
 Est etiam , cur Flaminio mihi gloria cæso
 Creverit , & titulis libeat cur figere hostris
 Crudum Marte viri nomen. Quot demere noster
 Huic annos Fabio gladius valet ! & tamen audet.
 Audeat. Haud ultra faxo spectetur in armis. 115
 Talia vociferans volucris rapit agmina cursu ,
 Ac , prævectus equo , nunc dextra provocat hostem ,
 Nunc voce increpitat , missa nunc eminus hasta
 Fertur ovans , pugnæque agitat simulacra futuræ.
 Ut Thetidis proles Phrygiis Vulcania campis 120
 Arma tulit , clypeo amplexus terramque polumque ,
 Maternumque fretum , totumque in imagine mundum.
 Cassarum sedet irarum spectator , & alti
 Celsus colle jugi domat exsultantia corda ,
 Infractasque minas dilato Marte fatigat 125
 Sollers cunctandi Fabius. Ceu nocte sub atra
 Munitis pastor stabulis per ovilia clausum
 Impavidus somni servat pecus : effera sævit ,
 Atque impasta truces ululatus turba luporum
 Exercet , morsuque quatit restantia claustra. 130
 Irritus incepti movet inde , atque Apula tardo
 Arva Libys passu legit , ac nunc vâlle residit
 Conditus occulta , si præcipitare sequentem ,
 Atque inopinata detur circumdare fraude :
 Nunc nocturna parat cæcæ celantibus umbris 135
 Furta viæ ; retroque abitum fictosque timores
 Assimulat : tum castra citus deserta relicta
 Ostentat præda , atque invitat prodigus hostem.

Qualis Mæonia passim Mæandrus in ora ,
 Cum sibi gurgitibus flexis revolutus oberrat. 140
 Nulla vacant incepta dolis : simul omnia versat ;
 Miscetque exacuens varia ad conamina mentem.
 Sicut aquæ splendor , radiatus lampade Solis ,
 Diffultat per testæ , vaga sub imagine vibrans
 Luminis , & tremula laquearia verberat umbra. 145
 Jamque dolore furens ita secum immurmurat iræ :
 Obvia si primus nobis hic tela tulisset ,
 Nulla essent Trebiæ & Thrasymeni nomina , nulli
 Lugerent Itali. Nunquam Phaethontius amnis
 Sanguinea pontum turbasset decolor unda. 150
 Inventum (dum se cohibet , terimurque sedendo ,)
 Vincendi genus est. Quoties , velut obvius iret ,
 Discinxit ratione dolos , fraudesque resolvit !
 Hæc secum , mediam somni cum buccina noctem
 Divideret ; jamque , excubias sortitus iniquas , 155
 Tertius abrupta vigil iret ad arma quiete.
 Vertit iter , Daunique retro tellure relicta
 Campanas remeat notus populator in oras.
 Hic vero , intravit postquam uberis arva Falerni ;
 (Dives ea , & nunquam tellus mentita colono) 160
 Addunt frugiferis inimica incendia ramis.
 Haud fas , Bacche , tuos tacitum tramittere honores ,
 Quanquam magna incepta vocant. Memorabere , sacri
 Largitor laticis , gravidæ cui nectare vites
 Nulli dant prælis nomen præferre Falernis. 165
 Massica fulcabat meliore Falernus in ævo
 Ensis ignotis senior juga. Pampinus umbras
 Nondum uva virides nudo texebat in arvo ;

Pocula nec norant succis mulcere Lyæi,
 Fonte fitim & pura soliti defendere lymphæ. 170
 Attulit hospitio, pergentem ad litora Calpes
 Extremumque diem, pes dexter & hora Lyæum:
 Nec pigitum parvosque lares humilisque subire
 Limina coelicolam tecti. Cepere volentem
 Fumosi postes, & ritu pauperis ævi 175
 Ante focos mensæ: lætus nec senserat hospes
 Advenisse Deum; sed enim de more parentum
 Grato cursabat studio, instabatque senectæ.
 Donec opes festas puris nunc poma canistris
 Composuit, nunc irriguis citus extulit hortis 180
 Rorantes humore dapes. Tum lacte favisque
 Distinxit dulces epulas, nulloque cruore
 Polluta castus mensa cerealia dona
 Attulit, ac primum Vestæ decerpfit honorem
 Undique, & in mediam jecit libamina flammam. 185
 Deesse tuos latices, hac sedulitate senili
 Captus, lacche, vetas. Subito (mirabile dictu)
 Fagina pampineo spumarunt pocula succo,
 Pauperis hospitii pretium: vilisque rubenti
 Fluxit mulstra mero, & quercu in cratera cavata 190
 Dulcis odoratis humor sudavit ab uvis.
 En cape, Bacchus ait, nondum tibi nota, sed olim
 Viticolæ nomen pervulgatura Falerni,
 Munera: & haud ultra latuit Deus. Inde nitentem
 Lumine purpureo frontem cinxere corymbi, 195
 Et fusæ per colla comæ, dextraque pependit
 Cantharus, ac vitis, thyrsos delapsa virenti,
 Festas Nysæo redimivit palmitè meas.

Nec facilis læto certasse, Falerne, sapor,
 Postquam iterata tibi sunt pocula, jam pede risum, 200
 Jam lingua titubante moves, patrique Lyæo
 Tempora quassatus, grates & præmia digna
 Vix intellectis conaris reddere verbis.
 Donec composuit lustrantia lumina Somnus,
 Somnus, Bacche, tibi comes additus. Hic ubi primo 205
 Ungula disperfit rores Phaethontia Phœbo,
 Uviseris late florebat Massicus arvis,
 Miratus nemora & lucentes sole racemos.
 Id monti decus: atque ex illo tempore dives
 Tmolus, & ambrosiis Ariusia pocula succis, 210
 Ac Methymna ferox lacubus cessere Falernis.
 Hæc dum vasta dabat, terrisque infestus agebat
 Hannibal, & ficci stimulabant sanguinis enses,
 Ludificante ducem Fabio; jamque improba castris
 Ausoniis vota, & pugnandi prava libido 215
 Gliscebant; proni decurrere monte parabant.
 Da famæ, da, Musa, virum, cui vincere bina
 Concessum castra, & geminos domitare furores.
 Fervida si nobis corda abruptumque putassent
 Ingenium Patres, & si clamoribus, inquit, 220
 Turbari facilem mentem; non ultima rerum
 Et deplorati mandassent Martis habenas.
 Stat pensata diu belli sententia, vincam
 Servare invitos, urgentesque ultima fata.
 Nulli per Fabium e vobis cecidisse licebit. 225
 Si lucis piget, & supremis esse cupido est
 Nominis Ausonii, tædetque in tempore tali
 Nullum clade nova claræque fragore ruinæ

Silius Italicus.

L

Insignem fecisse locum; revocandus ab atris
 Flaminius vobis est sedibus. Ille ruendi
 Jam dudum properans signum auspiciumque dedisset.
 An nondum præceps vicinaque fata videtis?
 Una, ut debellet, satis est victoria Pœno.
 State, viri, & sentite ducem. Cum optabile tempus
 Deposcet dextras, tunc ista ferocia dicta
 Aequentur factis. Non est, mihi credite, non est
 Arduus in pugnas ferri labor. Una reclusis
 Omnes jam portis in campum effuderit hora.
 Magnum illud, solisque datum, quos mitis euntes
 Jupiter aspexit, magnum est, ex hoste reverti.
 Fortunæ Libys incumbit, flatuque secundo
 Fidit agens puppim. Dum desinat aurâ, sinusque
 Destituat tumidos subducto flamine ventus,
 In rem cunctari fuerit. Non ulla perenni
 Amplexu Fortuna fovet. Jam copia quanto
 Arrior est nullo Tyriis certamine! Quantum
 Detritum est famæ! Quin inter cetera nostra
 Haud laude afuerit, modo qui. Sed parcere dictis
 Sit melius. Jam vos acies & prælia & hostem
 Poscitis? O maneat, Superi, fiducia talis!
 Interea, exclusa majoris sorte pericli,
 Me solum, quæso, toti me opponite bello.
 His dictis fractus furor, & rabida arma quierunt.
 Ut cum turbatis placidum caput extulit undis
 Neptunus, totumque videt, totique viderur
 Regnator ponto; sævi fera murmura venti
 Dimittunt, nullasque movent in frontibus alas:
 Tum, sensim infusa tranquilla per æquora pace,

230

235

240

245

250

255

Languentes tacito lucent in litore fluctus.

Sensit cura sagax Pœni, fraudisque veneno

260

Aggreditur mentes. Pauca, atque hæc ruris aviti

Jugera, nec multis Fabius vertebat arâtris;

Mafficus uviferis addebat nomina glebis.

Hinc pestem placitum moliri, & spargere causas

In castra ambiguas. Ferro flammisque pepercit,

265

Suspectamque loco pacem dedit arte maligna:

Ceu clandestino traheretur foedere bellum.

Intellectus erat Fabio, Tyriosque videbat

Dictator sævire dolos: at non vacat ægre

Invidiam gladios inter lituosque timere,

270

Et dubia morsus famæ depellere pugna.

Donec reptantem, & nequidquam sæpe trahendo

Huc illuc castra, ac scrutantem proelia Pœnum,

Qua nemorosa jura & scopulosi vertice colles

Exsurgunt, clausit sparsa ad divortia turma.

275

Hinc Læstrygoniæ saxoso monte premebant

A tergo rupes, undosis squalida terris:

Hinc Literna palus: nec ferri aut militis usum

Poscebat regio. Septos sed fraude locorum

Arta fames, pœnas miseræ exactura Sagunti,

280

Urgebat; finisque aderat Carthaginis armis.

Cuncta per & terras & lati stagna profundi

Condiderat somnus, positoque labore dierum

Pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.

At non Sidonium curis flagrantia corda

285

Ductorem, vigilesque metus haurire sinebant

Dona soporiferæ noctis. Nam membra cubili

Erigit, & fulvi circumdat pelle leonis,

L 2

Qua super instratos projectus gramine campi
 Prefferat ante toros. Tunc ad tentoria fratris 290
 Fert gressus vicina citos: nec degener ille
 Belligeri ritus, taurino membra jacebat
 Effultus tergo, & mulcebat tristia somno.
 Haud procul hasta viri terræ defixa propinquæ;
 Et dira e summa pendebat cuspide cassis: 295
 At clypeus circa, loricaque, & ensis, & arcus;
 Et telum Baliare, simul tellure quiescunt.
 Juxta lecta manus, juvenes in Marte probati;
 Et sonipes strato carpebat gramina dorso.
 Ut pepulere levem intrantis vestigia somnum, 300
 Heus! inquit, (pariterque manus ad tela ferebat)
 Quæ te cura vigil fessum, germane, fatigat?
 Ac jam constiterat, sociosque in cespite fufos
 Incussa revocat castrorum ad munera planta.
 Cum Libyæ ductor: Fabius me noctibus ægris, 305
 In curas Fabius nos excitat: illa senectus,
 Heu! fatis quæ sola meis currentibus obstat.
 Cernis, ut armata circumfundare corona,
 Et vallet clauso collectos miles in orbe.
 Verum, age, (nunc quoniam res artæ) percipe porro, 310
 Quæ meditata mihi. Latos correpta per agros
 Armenta assueto belli de more sequuntur.
 Cornibus arentes edicam innectere ramos,
 Sarmentique leves fronti religare maniplos:
 Admotus cum fervorem disperferit ignis, 315
 Ut passim exsultent stimulante dolore juvenci,
 Et vaga per colles cervice incendia jactent.
 Tum terrore novo trepidus laxabit iniquas

Custos excubias, majoraque nocte timebit.
 Si cordi consulta, (moras extrema recusant) 320
 Accingamur, ait. Gemino tentoria gressu
 Inde petunt. Ingens clypeo cervice reposta
 Inter equos, interque viros, interque jacebat
 Capta manu spolia & rorantia cæde Maraxes;
 Arc dirum, in somno ceu bella capefferet, amens 325
 Clamorem tum forte dabat; dextraque tremente
 Arma toro & notum quærebat fervidus ens.
 Huic Mago, inversa quatiens ut dispulit hasta
 Bellantem somnum: Tenebris, fortissime ductor;
 Iras compesce, atque in lucem prælia differ. 330
 Ad fraudem, occultamque fugam, tutosque receptus
 Nunc nocte utendum est. Arentes nectere frondes
 Cornibus, & latis accensa immittere filvis
 Armenta, oppositi referent quo claustra manipuli;
 Germanus parat, atque obseffa evellere castra. 335
 Emergamus; & hic Fabio persuadeat astus,
 Non certare dolis. Nihil hinc cunctante, sed acris
 Incepti læto juvene, ad tentoria Acherræ
 Festinant: cui parca quies, minimumque soporis;
 Nee notum somno noctes æquare: feroci 340
 Pervigil inservibat equo, fessumque levabat
 Tractando, & frenis ora exagitata fovebat.
 At focii renovant tela, arentemque cruorem
 Ferro detergunt, & dant mucronibus iras.
 Quid fortuna loci poscat, quod tempus, & ipsi 345
 Quænam agitent, pandunt; & coeptis ire ministrum
 Haud segnem hortantur. Discurrit tessera castris:
 Intentique docent, quæ sint properanda, monentque.

Quisque suos: instat trepidis, stimulatque ruentes
 Navus abire timor, dura cæca silentia, dumque 350
 Majores umbræ. Rapida jam subdita peste
 Virgulta, atque altis surgunt e cornibus ignes.
 Hic vero ut, gliscente malo & quassantibus ægra
 Armentis capita, adjutæ pinguescere flammæ
 Cœpere, & vincens fumos erumpere vertex: 355
 Per colles dumosque, (lues agit atra) per altos
 Saxosi scopulos montis lymphata feruntur
 Corpora anhela boum, atque obsessis naribus igni
 Luctantur frustra rabidi mugire juvenci.
 Per juga, per valles errat Vulcania pestis, 360
 Nusquam stante malo; vicinaque litora fulgent.
 Quam multa, affixus cœlo sub nocte serena,
 Fluctibus e mediis sulcator navita ponti
 Astra videt: quam multa videt, fervotibus atris
 Cum Calabros urunt ad pingua pabula saltus, 365
 Vertice Gargani residens incendia pastor.
 At facie subita volitantum montibus alris
 Flammarum, quis tunc cecidit custodia forti,
 Horrere, atque ipsos nullo spargente vagari
 Credere, & indomitos pasci sub collibus, ignes. 370
 Cœlone exciderint, & magna fulmina dextra
 Torserit omnipotens, ac cæcis rupta cavernis
 Fuderit egestas accenso sulfure flammæ
 Infelix tellus, media in formidine quærunt.
 Jamque abeunt: faucesque viæ citus occupat armis 375
 Pœnus, & in patulos exultans emicat agros.
 Huc tamen usque vigil processerat arte regendi
 Dictator, Trebiam & Tusci post stagna profundi,

Effet ut Hannibali Fabium Romanaque tela.
 Evasisse satis. Quin & vestigia pulsi. 380
 Et gressus premeret castris, nisi sacra vocarent
 Ad patrios veneranda Deos. Tum, versus ad Urbem,
 Alloquitur juvenem, cui mos transmittere signa.
 Et belli summam primasque jubebat habenas;
 Atque his præformat dictis, fingitque monendo: 385
 Si factis nondum, Minuci, te cauta probare
 Erudiit Fortuna. meis; nec ducere verba
 Ad verum decus, ac pravis arcere valebunt.
 Vidisti clausum Hannibalem. Nil miles & alæ
 Juvere, aut densis legio conferta manipulis. 390
 [Testor te, solus clausi, nec deinde morabor.]
 Dis sine me libare dapem, & sollemnia ferre.
 Nunc iterum, atque iterum victum vel montibus altis;
 Amnibus aut rapidis (modo pugna abfistite) tradam.
 Interea (crede experto, non fallimus) ægris 395
 Nil movisse salus rebus. Sit gloria multis,
 Et placeat, quippe egregium, prosternere ferro
 Hostem; sed Fabio sic vos servasse triumphus.
 Plena tibi castra atque intactus vulnere miles
 Creditur: hos nobis (erit hæc tibi gloria) redde. 400
 Jam cernes Libycum hunc vallo assultare leonem,
 Jam prædas offerre tibi, jam vertere terga,
 Respectantem adeo, atque iras cum fraude loquentem.
 Claude, oro, castra; & cunctas spes eripe pugna.
 Hæc monuisse satis. Sed si compescere corda 405
 Non datur oranti, magno te jure pioque
 Dictator capere arma veto. Sic castra relinquens.
 Vallarat monitis, ac se referebat ad Urbem.

Ecce autem flatu classis Phœnissæ secundo
 Litora Cajetæ Læstrygoniosque recessus 410
 Sulcabat rostris, portusque intrarat apertos,
 Ac totus multo spumabat remige pontus;
 Cum trépidaæ fremitu vitreis e sedibus antri
 Æquoreæ pelago simul emersere sorores,
 Ac possessa vident infestis litora proris. 415
 Tum magno percussa metu Nereïa turba,
 Attonitæ propere resiliunt ad limina nota,
 Teleboï medio surgunt qua regna profundo;
 Pumiceæque procul sedes. Immanis in antro
 Conditur abrupto Proteus, ac spumea late 420
 Cautibus objectis rejectat cærula, vates.
 Is postquam (sat gnarus enim rerumque metusque)
 Per varias ludit formas, & terruit attri
 Serpentis squamis, horrendaque sibila torfit,
 Aut fremuit torvo mutatus membra leone, 425
 Dicite, ait, quæ causa viæ? Quisve ora repente
 Pervasis pallor? Cur scire futura libido?
 Ad quæ Cymodoce, Nympharum maxima natu
 Italidum, Nosti nostros, præsage, timores.
 Quid Tyriæ classes, ereptaque litora nobis 430
 Portendunt? Num migrantur Rhœteïa regna
 In Libyam Superis? Aut hos Sarranus habebit
 Navita jam portus? Patria num sede fugatæ
 Atlantem & Calpen extrema habitabimus antra?
 Tum sic, involvens repetita exordia, retro 435
 Incipit ambiguus vates, referatque futura.
 Laomedonteus Phrygia cum sedit in Ida
 Pastor, &, errantes dumosa per avia tauros

Arguta revocans ad roscida pascua canna,
 Audivit sacræ lentus certamina formæ: 440
 Tum matris currus nivæos agitabat olores,
 Tempora sollicitus litis servasse, Cupido.
 Parvulus ex humero corytos & aureus arcus
 Fulgebat, nutuque vetans trepidare parentem,
 Monstrabat gravidam telis se ferre pharetram. 445
 Alit alius nivea comebat fronte capillos;
 Purpureos alius vestis religabat amictus:
 Cum sic suspirans roseo Venus ore decoros
 Alloquitur natos: Testis certissima vestræ
 Ecce dies pietatis adest. Quis credere salvis 450
 Hoc ausit vobis? de forma atque ore (quid ultra
 Jam superest rerum?) certat Venus. Omnia parvis
 Si mea tela dedi blando medicata veneno,
 Si vester, cœlo ac terris qui fœdera fancit,
 Stat supplex, cum vultis, avus, victoriam nostra 455
 Cypron Idumæas referat de Pallade palmas;
 De Junone Paphos centum mihi fumet in aris.
 Dumque hic aligeris instat Cytherea, sonabat
 Omne nemus gradiente Dea. Jam bellica virgo;
 Ægide deposita, atque assuetum casside crinem 460
 Involvi tum comta tamen, pacemque serenis
 Condiscens oculis, ibat, lucoque ferebat
 Prædicto sacræ vestigia concita plantæ.
 Parte alia intrabat jussis Saturnia silvis,
 Judicium Phrygis & fastus pastoris & Idam 465
 Post fratris latura toros: postrema nitenti
 Affulsit vultu ridens Venus. Omnia circa
 Et nemora & penitus frondosis rupibus antra

Spirantem sacro traxerunt vertice odorem.
 Nec judex sedisse valet; fessique nitoris
 Luce cadunt oculi, ac metuit dubitasse videri.
 Sed victæ fera bella Deæ vexere per æquor,
 Atque excisa suo pariter cum judice Troja est.
 Tum pius Æneas, terris jactatus & undis,
 Dardanios Itala posuit tellure Penates. 478
 Dum cete ponto innabunt, dum sidera cœlo
 Lucebunt, dum Sol Indo se litore tollet,
 Hic regna, & nullæ regnis per secula metæ.
 At vos, o natæ, currit dum immobile filum,
 Hadriaci fugite infaustas Saronis arenas: 480
 Sanguineis tumidus ponto miscebitur undis
 Aufidus, & rubros impellet in æquora fluctus:
 Damnatoque Deum quondam per carmina campo
 Ætolæ rursus Teucris pugnabitis umbræ.
 Punica Romuleos quatient mox spicula muros, 484
 Multaque Hasdrubalis fulgebit strage Metaurus.
 Hinc ille e furto genitus patruique piabit
 Idem ultor patrisque necem: tum litus Elissæ
 Implebit flammis, avelletque Itala Pœnum
 Viscera torrentem, & propriis superabit in oris. 490
 Huic Carthago armis, huic Africa nomine cedit.
 Hic dabit ex sese, qui tertia bella fatiget,
 Et cinerem Libyæ ferat in Capitolia victor.
 Quæ dum arcana Deum vates evolvit in antro,
 Jam monita & Fabium bellique equitumque magister 494
 Exuerat mente, ac præceps tendebat in hostem.
 Pascere nec Pœno pravum ac nutrire furorem
 Deerat, &, ut parvo majora ad proelia damno

Eliceret, dabat interdum simulantia terga.
 Non aliter, quam qui sparsa per stagna profundi
 Evocat e liquidis piscem penetralibus esca. 500
 Cumque levem summa vidit jam nare sub unda;
 Ducit sinuato captivum ad litora lino.
 Fama furit, versos hostes, Poenumque salutem
 Invenisse fuga: liceat si vincere, finem 505
 Promitti cladum: sed enim ditione carere
 Virtutem, & poenas vincentibus esse repostas.
 Clausurum jam castra ducem, rursusque referri
 Vaginæ jussurum enses, reddatur in armis
 Ut ratio, & purget miles, cū vicerit hostem. 510
 Hæc vulgus: nec non Patrum Saturnia mentes
 Invidiæ stimulo fodit & popularibus auris.
 Tunc indigna fide censent optandaque Pœno,
 Quæ mox haud parvo luerent damnata periclo.
 Dividitur miles; Fabioque equitumque magistro 515
 Imperia æquantur penitus. Cernebat, & expers
 Irarum senior, magnas ne penderet alti
 Erroris poenas patria inconsulta, timebat.
 Ac tum, multa putans secum, ut remeavit ab Urbe,
 Partitus socias vires, vicina propinquis 520
 Signa jugis locat, & specula sublimis ab alta
 Non Romana minus servat, quam Punica castra.
 Nec mora: disjecto Minucî vecordia vallo,
 Perdendi simul & pereundi ardebat amore.
 Quem postquam rapidum vidit procedere castris 525
 Hinc Libys, hinc Fabius; simul accendere sagaces
 In subitum curas. Propere capere arma manipulis
 Edicit, vallique tenet munimine turmas

Aufonius. Torquet totas in prælia vires
 Pœnorum ductor, propellitque agmina voce: 530
 Dum dictator abest, rape, miles, tempora pugnæ.
 Non sperata diu plano certamina campo
 Offert ecce Deus. Quoniam data copia, longum
 Detergete situm ferro, multoque cruore
 Exsatiare, viri, plenos rubiginis enses. 535
 Atque ea cunctator pensabat ab aggere vassi,
 Perlustrans campos oculis, tantoque periculo
 Discere, quinam esset Fabius, te, Roma, dolebat.
 Cui natus, juncta arma ferens, Dabit improbus, inquit;
 Quas dignum, pœnas; qui per suffragia cæca 540
 Invasit nostros hæc ad discrimina fasces.
 Insanæ spectate tribus. Pro lubrica rostra,
 Et vanis fora læta viris! Nunc munera Martis
 Æquent imperio, & solem concedere nostri
 Sciscant imbelles. Magna mercede piabunt 545
 Erroris rabiem, & nostrum violasse parentem.
 Tum senior, quatiens hastam, lacrimisque coortis:
 Sanguine Pœnorum, juvenis, tam tristitia dicta
 Sunt abolenda tibi. Patiarne ante ora manusque
 Civem deleri nostras? Aut vincere Pœnum, 550
 Me spectante, finam? Nos æquavisse minori,
 Solvetur culpa, si sunt mihi talia corda.
 Jamque hoc (ne dubites) longævi, nate, parentis
 Accipe, & æterno fixum sub pectore ferva:
 Succenfere nefas patriæ: nec foedior ulla 555
 Culpa sub extremas fertur mortalibus umbras.
 Sic docuere senes. Quantus, qualisque fuisti,
 Cum pulsus lare & extorris Capitolia curru

Intrares exsul ! Tibi corpora cæsa , Camille ,
 Damnata quot sunt dextra ! Pacata fuissent
 Ni consulto viro , mensque impenetrabilis iræ ;
 Mutassentque solum sceptris Æneia regna ,
 Nullaque nunc stares terrarum vertice , Roma.
 Pone iras , o nate , meas. Socia arma feramus.

Acceleremus opem. Jamque intermixta sonabant

Claffica , procurfusque viros colliferat acer.

Primus claustra manu portæ Dictator & altos

Disjecit postes , rupitque in proelia cursum.

Non graviore movent venti certamina mole ,

Odrysius Boreas , & Syrtim tollere pollens

Africus : obnixa cum bella furentia torquent ,

Distraxere fretum , ac diversa ad litora volvunt

Æquor quisque suum ; sequitur stridente procella

Nunc huc , nunc illuc , raptum mare , & intonat undis.

Haud prorsus daret ullus honos , tellusque subacta

Phoenicum , & Carthago ruens , injuria quantum

Orta ex invidia decoris tulit : omnia namque

Dura simul devicta viro , metus , Hannibal , iræ ,

Invidia , atque una Fama & Fortuna subactæ.

Pœnus ab excelso rapidos decurrere vallo

Ut vidit , tremuere iræ , ceciditque repente

Cum gemitu spes haud dubiæ præsumta ruinæ :

Quippe aciem denso circumvallaverat orbe ,

Hausurus clausos coniectis undique telis.

Atque hic Dardanius pravo certamine ductor

Jam Styga & æternas intrarat mente tenebras.

Nam Fabium auxiliumque viri sperare pudebat.

Cum senior , gemino complexus proelia cornu ,

Ultiore ligat Pœnorum terga corona :

Et modo claudentes aciem , nunc extima , cingens 590

Clausos ipse tenet. Majorem surgere in arma ,

Majoremque dedit cerni Tiryntius. Altæ

Scintillant cristæ , & (mirum) velocibus ingens

Per subitum membris venit vigor : ingerit hastas ,

Aversumque premit telorum nubibus hostem. 595

Qualis post juvenem , nondum fubeunte senecta ,

Rektor erat Pylius bellis ætate secunda.

Inde ruens , Thurin , & Buten , & Marin , & Arsen

Dat leto , sisumque manus conferre Mahalcen ,

Cui decus insigne , & quæsitum cuspide nomen. 600

Tum Garadum , largumque comæ prosternit Adherbem ,

Et geminas acies superantem vertice Thylin ,

Qui summas alto prensabat in aggere pinnas.

Eminus hos : gladio Sapharum , gladioque Monæsum ,

Et Morinum pugnas æris stridore cientem , 605

Dexteriore gena sedit cui letifer ictus ,

Perque tubam fixæ decurrens vulnere malæ ,

Extremo fluxit propulsus murmure sanguis.

Proximus huic jaculo Nasamonius occidit Idmon.

Namque super tepido lapsantem sanguine , & ægra 610

Lubrica nitentem nequidquam evadere planta ,

Impacto prosternit equo , trepideque levantem

Membra afflicta solo pressa violentius hasta

Implicuit terræ , telumque in cæde reliquit.

Hæret humi cornus motu tremefacta jacentis , 615

Et campis servat mandatum affixa cadaver.

Nec non exemplo laudis furiata juvenus ,

Sullæque , Crassique simul , junctusque Metello

Furnius, ac melior dextræ Torquatus, inibant
 Proelia, & unanimi vel morte emisse volebant
 Spectari Fabio. Miser hinc vestigia retro
 Dum rapit, & molem subducto corpore vitat
 Intorti Bibulus saxi, atque in terga refertur,
 Strage super lapsus socium, qua fibula morsus
 Loricæ crebro laxata resolverat ictu,
 Accepit lateri, penitusque in viscera adegit,
 Exstabat fixo quod forte cadavere, ferrum.
 Heu sortem necis! evasit Garamantica tela
 Marmaridumque manus, ut inertis cuspide fusus
 Occideret, telo non in sua vulnera misso.
 Volvitur exanimis, turpatque decora juvenia
 Ora novus pallor; membris dimissa solutis
 Arma fluunt, erratque niger per lumina somnus.
 Venerat ad bellum Tyria Sidone, nepotum
 Excitus prece, & auxilio socia arma ferebat,
 Eoa tumidus pharetrati militis ala,
 Gens Cadmi; Cleadas; fulva cui plurima passim
 Casside, & aurato fulgebat gemma monili.
 Qualis ubi Oceani renovatus Lucifer unda
 Laudatur Veneri, & certat majoribus astris.
 Ostro ipse, ac sonipes ostro, totumque per agmen
 Purpura Agenoreis saturata micabat aenis.
 Hic, avidum pugnæ, & tam clarum excidere nomen
 Brutum exoptantem, varie nunc lævus in orbem,
 Nunc dexter levibus flexo per devia gyris
 Ludificatus equo, volucrem post terga sagittam
 Fundit, Achæmenio detrectans proelia ritu.
 Nec damnata manus, medio sed (flebile) mento

620

625

630

635

640

645

- Armigeri Cascae penetrabilis hæsit arundo ,
 Obliquumque secans surrecta cuspide vulnus 650
 Uventi ferrum admovit repesacta palato.
 At Brutus , diro casu turbatus amici ,
 Ausum multa virum , & spargentem in vulnera sævos
 Fraude fugæ calamos , jam nullis cursibus instat
 Prendere cornipedis , sed totam pectoris iram 655
 Mandat atrox hastæ , telumque volatile nodo
 Excutit , ac summum , qua laxa monilia crebro
 Nudabant versu , tramittit cuspide pectus.
 Labitur intento cornu transossus , & una
 Arcum læva cadens , dimisit dextra sagittam. 660
 At non tam tristi sortitus proelia Marte
 Phoebei Soractis honor Carmelus agebat :
 Sanguine quippe suo jam Bagrada tinxerat ensem ;
 Dux rectorque Nubæ populi ; jam susus eidem
 Zeusis , Amyclæi stirps impacata Phalanti , 665
 Quem tulerat mater claro Phœnissa Laconi.
 Talia dum metuit , nec pugnae sisus in hoste
 Tam rapido , nec deinde fugæ , suadente pavore ,
 Per dumos miser in vicina cacumina quercus
 Repserat , atque alta sese occultabat in umbra 670
 Hampficus , insistens tremulis sub pondere ramis.
 Hunc longa , multa orantem , Carmelus , & altos
 Mutantem saltu ramos , transverberat hasta.
 Ut , qui viscatos populatur arundine lucos ,
 Dum nemoris celsi procera cacumina sensim 675
 Substructa certat tacitus contingere meta ,
 Sublimem calamo sequitur crescente volucrem.
 Effudit vitam , atque alte manante cruore

Membra pependerunt curvato exsanguia ramo.

Iamque in palantes ac versos terga feroces

680

Pugnabant Itali, subitus cum mole pavenda

Terrificis Maurus prorumpit Tunger in armis.

Nigra viro membra, & furvi iuga celsa trahebant

Cornipedes, totusque novæ formidinis arte

Concolor æquabat liventia currus equorum

685

Terga; nec erectis similes imponere cristis

Cessarat pennas, aterque tegebat amictus.

Ceu quondam æternæ regnator noctis, ad imos

Cum fugeret thalamos, Hennæa virgine rapta

Egit nigram Stygia caligine currum.

690

At Cato, tum prima sparsus lanugine malas,

Quod peperere decus Circæo Tuscula dorso

Moenia, Laertæ quondam regnata nepoti,

Quamquam tardatos turbata fronte Latinos

Collegisse gradum videt, imperterritus ipse

695

Ferrata calce atque effusa largus habena

Cunctantem impellebat equum. Negat obvius ire,

Et trepidat cassa sonipes exterritus umbra.

Tum, celer in pugnam dorso delatus ab alto

Alipedem planta currum premit, atque volanti

700

Afflit a tergo. Cecidere & lora repente,

Et stimuli: ferrumque super cervice tremiscens

Palluit infelix subducto sanguine Maurus.

Ora rapit gladio, præfixaque cuspide portat.

At sævo Mayorte ferox perrumpit anhelum

705

Dictator cum cæde globum. Miserabile visu,

Vulneribus fessum ac multo labente cruore

Ductorem cernit suprema ac foeda precantem.

Silius Italicus.

M

Manavere genis lacrimæ, clypeoque paventem
 Protegit, & natum stimula, Fortissime, labem; 710
 Hanc pellamus, ait; Poenoque ob mitia facta,
 Quod nullos nostris ignes disperferit agris,
 Dignum expendamus pretium. Tunc, arte paterna
 Ac stimulis gaudens, juvenis circumdata Poenum
 Agmina deturbat gladio, campumque relaxat; 715
 Donec Sidonius decederet æquore ductor.
 Ceu, stimulante fame, rapuit cum Marius agnum
 Averso pastore lupus, fetumque tementem
 Ore tenet presso; tum, si vestigia cursu
 Auditis celeret balatibus obvia pastor, 720
 Jam sibimet metuens, spirantem dentibus imis
 Rejicit prædam, & vacuo fugit æger hiatu.
 Tum demum terris, quas circumfuderat atra
 Tempestas, Stygiæ tandem fugere tenebræ.
 Torpebant dextræ, & sese meruisse negabant 725
 Servari, subitisque bonis mens ægra natabat.
 Ut, qui collapsa pressi jacuere ruina,
 Eruta cum subito membra, & nox atra recessit;
 Connivent, solemque pavent agnoscere visu.
 Quis actis, senior, numerato milite lætus, 730
 Colles & tuto repetebat in aggere castra.
 Ecce autem e media jam morte renata juvenus,
 Clamorem tollens ad sidera, & ordine longo
 Ibat ovans, Fabiumque decus, Fabiumque salutem
 Certatim, & magna memorabant voce parentem. 735
 Tum, qui partitis discederat ante manipulis,
 Sancte, ait, o genitor, revocato ad lucis honorem
 Si fas vera queri, cur nobis castra virosque

Dividere est licitum? Patiens cur arma dedisti,
 Quæ solus rexisse vales? Hoc munere lapsi. 740
 Æternas multo cum sanguine vidimus umbras.
 Ocius huc aquilas servataque signa referte.
 Hic patria est: murique Urbis stant pectore in uno.
 Tuque dolos, Poene, atque astus tandem exue notos:
 Cum solo tibi jam Fabio sunt bella gerenda. 745
 Hæc ubi dicta dedit, mille hinc (venerabile visu)
 Cespite de viridi surgunt properantius aræ.
 Nec prius aut epulas, aut munera grata Lyæi
 Fas cuiquam tetigisse fuit, quam multa precatus
 In mensam Fabio sacrum libavit honorem. 750

C. SILII ITALICI PUNICORUM

LIBER VIII.

PRIMUS Agenoridum cedentia terga videre
 Æneadis dederat Fabius: Romana parentem
 Solum castra vocant, solum vocat Hannibal hostem:
 Impatiensque moræ fremit. Ut sit copia Martis,
 Expectanda viri fata, optandumque sub armis
 Parcarum auxilium. Namque, hac spirante senecta,
 Nequidquam sese Latium sperare cruorem.
 Jam vero concors miles, signisque relatis
 Indivisus honos, iterumque & rursus eidem
 Sôli obluendum Fabio, majoribus ægrum
 Angebat curis. Lentando fervida bella
 Dictator, cum multa adeo, tum miles egenus
 Cunctarum ut rerum Tyrius foret, arte sedendi
 Egerat, & quanquam finis pugnaque manuque
 Haud dum partus erat, jam bello vicerat hostem.
 Quin etiam ingenio fluxi, sed prima feroces,
 Vaniloquum, Celtæ, genus ac mutabile mentis,
 Respectare domos. Mærebant, cæde sine ulla

8

10

15

(Insolitum sibi) bella geri, siccasque cruore
 Inter tela siti Mavortis hebescere dextras. 20
 His super internæ labes & civica vulnus
 Invidia augebant: lævus conatibus Hannō
 Ductoris non ulla domo submittere Patres
 Auxilia, aut ullis opibus juvisse sinebat,
 Quis lacerum curis, & rerum extrema paventem 25
 Ad spes armorum & furialia vota reducit
 Præscia Cannarum Juno, atque elata futuris.
 Namque hac accitam stagnis Laurentibus Annam
 Affatur voce, & blandis hortatibus implet:
 Sanguine cognato juvenis tibi, Diva, laborat 30
 Hannibal, a vestro nomen memorabile Beto.
 Perge, age, & insanos curarum comprime fluctus.
 Excute sollicito Fabium. Sola illa Latinos
 Sub juga mittendi mora. Jam discingitur armis:
 Cum Varrone manus, & cum Varrone serenda 35
 Proelia. Ne desit fatis ad signa movenda.
 Ipsa adero. Tendat jamdudum in Iapyga campum.
 Huc Trebiæ rursus & Thrasymeni fata sequantur.
 Tum Diva, Indigetis castis contermina lueis,
 Haud, inquit, tua jus nobis præcepta morari 40
 Sit fas, sit tantum, quæso, retinere favorem
 Antiquæ patriæ mandataque magna sororis:
 Quanquam inter Latios Annæ stet numen honores.
 Multa retro rerum jacet, atque ambagibus ævi
 Obtegatur densa caligine versa vetustas, 45
 Cur Sarrana dicent Enotri numina templo,
 Regnisque Æneadum germana colatur Eliffas.
 Sed pressis stringam revocatam ab origine famam.

M. 3.

Narrandi metis, breviterque antiqua revolvam.
 Iliaco postquam deserta est hospite Dido, 50
 Et spes abrupta e medio, in penetralibus atram
 Festinat furibunda pyram. Tum corripit enses
 Certa necis, profugi donum exitiale mariti.
 Despectus tædæ regnis se imponit Hiarbas,
 Et tepido fugit Anna rogo. Quis rebus egenis 55
 Ferret opem, Nomadum late terrente tyranno?
 Battus Cyrenen molli tum forte fovebat
 Imperio, mitis Battus, lacrimasque dedisse
 Casibus humanis facilis. Qui, supplice visa,
 Intremuit regum eventus, dextramque tetendit. 60
 Atque ea, dum flavas bis tondet messor aristas,
 Servata interea sedes: nec longius uni
 His opibus Battoque fuit. Nam ferre per æquor
 Exitium miseræ jam Pygmaliona docebat.
 Ergo agitur pelago, Divis inimica sibi que, 65
 Quod se non dederit comitem in suprema forori.
 Donec jactatam laceris (miserabile) velis
 Fatalis turbo in Laurentes expulit oras.
 Non cœli, non illa soli, non gnara colentum
 Sidonis in Latia trepidabat naufraga terra. 70
 Ecce autem Æneas, sacro comitatus Iulo,
 Jam regni compos, noto sese ore ferebat.
 Qui terræ defixam oculos, & multa timentem,
 Ac deinde allapsam genibus lacrimantis Iuli,
 Attollit, mitique manu intra limina ducit. 75
 Atque ubi jam casus adversorumque pavorem
 Hospitii lenivit honos, tum discere mæsta
 Exposcit cura letum infelicis Elissæ.

Cui sic, verba trahens largis cum fletibus, Anna
 Incipit, & blandas addit pro tempore voces: 80
 Nate Dea, solus regni lucisque fuisti
 Germanæ tu causa meæ. Mors testis: & ille,
 (Heu! cur non idem mihi tum?) rogas. Ora videre
 Postquam est ereptum miseræ tua, litore sedit
 Interdum, stetit interdum; ventosque secuta 85
 Infelix oculis, magno clamore vocabat
 Æneam, comitemque tuæ se imponere solam
 Orabat paterere rati. Mox turbida anhelum
 Retulit in thalamos cursum, subitoque tremore
 Substitit, & sacrum timuit tetigisse cubile. 90
 Inde amens, nunc fideream fulgentis Iuli
 Effigiem fovet amplexu: nunc tota repente
 Ad vultus conversa tuos, ab imagine pendet.
 Conqueriturque tibi, & sperat responsa remitti.
 Non unquam spem ponit amor. Jam testâ domumque 95
 Deserit, & rursus portus furibunda revisit,
 Si qui te referant converso flamine venti.
 Ad magicas etiam fallax atque improba gentis
 Massylæ levitas descendere compulit artes.
 Heu sacri vatum errores! Dum numina noctis 100
 Eliciunt, spondentque novis medicamina curis,
 Quod vidi decepta nefas! Congessit in atram
 Cuncta tui monumenta pyram, & non prospera dona.
 Tum sic Æneas dulci reperitus amore:
 Tellurem hanc juro, vota inter nostra frequenter 105
 Auditam vobis; juro caput, Anna, tibi que
 Germanæque tuæ dilecti, invitus, Iuli,
 Respiciens, ægerque animi tum regna reliquit

Vestra, nec abscessem thalamo, ni magna minatus
 Meque sua ratibus dextra imposuisset, & alto 110
 Egisset rapidis classem Cyllenius Euris.
 Sed cur, (heu feri monitus!) cur tempore tali
 Incustodito sævire dedistis amorì?
 Contra sic infit, volvens vix murmur anhelum
 Inter singultus, labiisque trementibus Anna: 115
 Nigro forte Jovi, cui tertia regna laborant,
 Atque atri sociæ thalami nova sacra parabam,
 Quis ægram mentem & trepidantia corda levaret
 Infelix germana tori; furvasque trahebam
 Ipsa manu, properans ad visa pianda, bidentes. 120
 Namque asper somno dirus me impleverat horror,
 Terque suam Dido, ter cum clamore vocarat,
 Et læta exultans ostenderat ora Sychæus.
 Quæ dum abigo menti, &, sub lucem ut visa secudent,
 Oro coelicolas, ac vivo purgor in amni; 125
 Illa, cito passu pervecta ad litora, mutæ
 Oscula, qua steteras, bis terque infixit arenæ.
 Deinde amplexa sinu late vestigia fovit;
 Ceu cinerem orbata preffant ad pectora matres.
 Tum rapido præceps cursu, resolutaque crinem, 130
 Evalsit propere in celsam, quam struxerat ante
 Magna mole, pyram: cujus de fede dabatur
 Cernere cuncta freta & totam Carthaginis urbem.
 Hic Phrygiam vestem & baccatum induta monile,
 Postquam illum infelix hausit, quo munera primum 135
 Sunt conspecta, diem, & convivia mente reduxit,
 Festasque adventu mensas, totque ordine Trojæ
 Narrantem longos, se pervigilante, labores,

In portus amens rorantia lumina flexit.

[Atque hæc sparsa comam Divis in morte profudit:] 140

Di longæ noctis, quorum jam numina nobis

Mors instans majora facit, precor, inquit, adeste,

Et placidi victos ardore admittite manes.

Æneæ conjux, Veneris nurus, ulta maritum,

Vidi constructas nostræ Carthaginis arces. 145

Nunc ad vos magni descendet corporis umbra.

Me quoque fors dulci quondam vir notus amore

Exspectat, curas cupiens æquare priores.

Hæc dicens, ense media in præcordia adegit,

Ensem Dardanii quæsitum in pignus amoris. 150

Viderunt comites, tristisque per atria planctu

Concurrunt: magnis resonant ululatibus ædes.

Accepi infelix, dirisque exterrita fatis,

Ora manu lacerans, lymphato regia cursu

Tecta peto, celsosque gradus evadere nitor. 155

Ter diro fueram conata incumbere ferro,

Ter cecidi exanimæ membris revoluta sororis.

Jamque ferebatur vicina per oppida rumor.

Tum Cyrenæam fatis agitantibus urbem

Devenio; hinc vestris pelagi vis appulit oris. 160

Motus erat, placidumque animum mentemque quietam

Troïus in miseram rector susceperat Annam.

Jamque omnes luctus omnesque e pectore curas

Dispulerat, Phrygiis nec jam amplius advena testis

Illa videbatur. Tacito nox atra sopore 165

Cuncta per & terras & lati stagna profundi

Condiderat, tristi cum Dido ægerrima vultu

Has visa in somnis germanæ effundere voces:

His, foror, in tectis longæ indulgere quieti,
 Heu! nimium secura, potes? Nec, quæ tibi fraudes. 170
 Tendantur, quæ circumstent discrimina, cernis?
 Ac nondum nostro infaustos generique soloque
 Laomedontæ noscis telluris alumnos?
 Dum cœlum rapida stellas vertigine volvet,
 Lunaque fraterno lustrabit lumine terras: 175
 Pax nulla Æneas inter Tyriosque manebit.
 Surge, age, jam tacitas suspecta Lavinia fraudes
 Molitur, dirumque nefas sub corde volutat.
 Præterea (ne falsa putes hæc fingere somnum)
 Haud procul hinc parvo descendens fonte Numicus. 180
 Labitur, & leni per valles volvitur amne.
 Huc rapies, germana, viam tutosque receptus.
 Te sacra excipient hilares in flumina Nymphæ,
 Æternumque Italis numen celebrabere in oris. 185
 Sic fata in tenuem Phœnissa evanuit auram.
 Anna novis somno excutitur perterrita visis,
 Itque timor totos gelido sudore per artus.
 Tunc, ut erat tenui corpus velamine tecta,
 Profiluit stratis, humilique egressa fenestra
 Per patulos currit plantis pernicipibus agros: 190
 Donec arenoso (sic fama) Numicius illam
 Suscepit gremio, vitreisque abscondidit antris.
 Orta dies totum radiis impleverat orbem,
 Cum nullam Æneadæ thalamis Sidonida nacti,
 Et Rutulum magno errantes clamore per agrum, 195
 Vicini ad ripas fluvii manifesta sequuntur
 Signa pedum, dumque inter se mirantur, ab alto
 Amnis aquas cursumque rapit. Tum sedibus imis

Inter cæruleas visa est residere sorores
 Sidonis, & placido Teucros affari ore. 200
 Ex illo primis anni celebrata diebus
 Per totam Aufoniam venerando numine culta est.
 Hanc postquam in tristes Italûm Saturnia pugnas
 Hortata est, celeri superum petit æthera curru,
 Optatum Latii tandem potura cruorem. 205
 Diva Deæ parere parat, magnumque Libyssiæ
 Ductorem gentis nulli conspecta petebat.
 Ille, virûm coetu tum forte remotus ab omni,
 Incertos rerum eventus bellique volutans,
 'Anxia ducebat vigili suspiria voce. 210
 Cui Dea sic dictis curas solatur amicis:
 Quid tantum ulterius, rex o fortissime gentis
 Sidoniæ, ducis cura ægrescente dolorem?
 Omnis jam placata tibi manet ira Deorum,
 Omnis Agenoridis rediit favor. Eia, age, segnes 215
 Rumpe moras, rape Marmaricas in proelia vires.
 Mutati fasces. Jam bellum atque arma Senatus
 Ex inconsulto posuit Tirynthius heros:
 Cumque alio tibi Flaminio sunt bella gerenda.
 Me tibi, ne dubites, summi matrona Tonantis 220
 Misit. Ego Ænotris æternum numen in oris
 Concelebror, vestri generata e sanguine Beli.
 Haud mora fit: rapido belli rape fulmina cursu,
 Celsus lapygios qua se Garganus in agros
 Explicat. Haud longe tellus. Huc dirige signa. 225
 [Hæc, ut Roma cadat, sat erit victoria Pœnis.]
 Dixit, & in nubes humentia sustulit ora.
 Cui dux, promissæ revirescens pignore laudis:

Nympha, decus generis, quo non sacratius ullum
 Numen, ait, nobis, felix oblata secundes. 230
 Ast ego te, compos pugnae, Carthaginis arce
 Marmoreis sistam templis, juxtaque dicabo
 Aequatam gemino simulacri munere Dido.
 Hæc fatus socios stimulat tumefactus ovantes:
 Pone graves curas tormenta que lenta sedendi, 235
 Fatalis Latio miles. Placavimus iras
 Coelicolûm: redeunt Divi. Finita maligno
 Hinc Fabio imperia & mutatos Consule fasces
 Nuntio. Nunc dexteras mihi quisque atque illa referto;
 Quæ Marte exclusus promittere magna solebas. 240
 En, numen patrium spondet majora peractis.
 Vellantur signa, ac Diva ducente petamus
 Infaustum Phrygibus Diomedis nomine campum.
 Dumque Arpos tendunt instincti pectora Pœni,
 Subnixus raptò plebeji muneris ostro, 245
 Sævit jam Rostris Varro, ingentique ruinæ
 Festinans aperire locum, fata admovet Urbi.
 Atque illi sine luce genus, surdumque parentum
 Nomen, & immodice vibrabat in ore canoro
 Lingua procax. Hinc auctus opes, largusque rapinæ 250
 Infima dum vulgi fovet, oblatratque Senatum;
 Tantum in quassata bellis caput extulit urbe,
 Momentum ut rerum & fati foret arbiter unus,
 Quo conservari Latium victore pueret.
 Hunc Fabios inter, sacrataque nomina Marti 255
 Scipiadas, interque Jovi spolia alta ferentem
 Marcellum, fastis labem suffragia cæca
 Addiderant, Cannasque malum exitiale fovebat

Ambitus, & Grajo funestior æquore campus.
 Idem, ut turbarum sator, atque accendere sollers 260
 Invidiam, pravusque togæ, sic debilis arte
 Belligera, Martemque rudis versare, nec ullo
 Spectatus ferro, lingua sperabat adire
 Ad dextræ decus, atque e Rostris bella ciebat.
 Ergo alacer, Fabiumque moræ increpitare professus; 265
 Ad vulgum in Patres & ovantia verba ferebat.
 Vos, quorum imperium est, Consul præcepta modumque
 Bellandi posco. Sedeone, an montibus erro,
 Dum mecum Garamas & adustus corpora Maurus
 Dividit Italiam? An ferro, quo cingitis, utor? 270
 Exaudi, bone Dictator, quid Martia plebes
 Imperitet. Pelli Libyas, Romamque levare
 Hoste jubet. Num festinant, quos plurima passos
 Tertius exurit lacrimosis casibus annus?
 Ite igitur, capite arma, viri. Mora sola triumpho 275
 Parvum iter est. Quæ prima dies ostenderit hostem,
 Et Patrum regna & Poenorum bella resolvat.
 Ite alacres, Latia devinctum colla catena
 Hannibalem, Fabio, ducam, spectante, per Urbem.
 Hæc postquam increpuit, portis arma incitus effert, 280
 Impellitque moras, veluti cum carcere rupto
 Auriga indocilis totas effundit habenas,
 Et, præceps trepida pendens in verbera planta,
 Impar fertur equis; fumat male concitus axis,
 Ac frenâ incerto fluitant discordia curru. 285
 Cernebat Paullus (namque huic communia Campus
 Jura atque arma tulit) labi, mergente sinistro
 Consule, res, pessumque dari: sed mobilis ira

- Turbati vulgi, signataque mente cicatrix
 Undantes ægro frenabat corde dolores. 290
 Nam cum perdomita est armis juvenilibus olim
 Illyris ora viri, nigro allatraverat ore
 Victorem invidia, & ventis jactarat iniquis.
 Hinc inerat metus & duræ reverentia plebis.
 Sed genus admotum Superis, summumque per altos 295
 Attingebat avos cœlum. Numerare parentem
 Assaracum retro præstabat Amulius auctor,
 Assaracusque Jovem: nec, qui spectasset in armis,
 Abnueret genus. Huic Fabius jam castra petenti:
 Si tibi cum Tyrio credis fore maxima bella 300
 Ductore, invitus vocem hanc e pectore rumpam,
 Frustraris, Paulle, Aufoniam. Te proelia dira,
 Teque hostis castris gravior manet: aut ego multo
 Nequidquam didici casus prænoscere Marte.
 Spondentem audiui, (piget, heu! tædetque senectæ, 305
 Si, quas prospicio, restat passura ruinas!)
 Cum duce tam fausti Maris, qua viderit hora,
 Sumtutum pugnam. Quantum nunc, Paulle, supremo
 Absumus exitio, vocem hanc si Consulis ardens
 Audivit Pœnus! Jam latis obvia credo 310
 Stat campis acies, expectaturque sub ictu
 Alter Flaminius. Quantos, insane, ciebis
 Varro viros! Tu, (pro Superi!) tu protinus arma?
 Tu campum noscas ante, exploreſque trahendo
 Quantum hosti victus. Tu non, quæ copia rerum, 315
 Quæ natura loci, quod sit, rimabere sollers,
 Armorum genus? Et stantem super omnia tela
 Fortunam aspicies? Fer, Paulle, in devia recti

Pectora : cur , uni patriam si affligere fas est ,
 Uni fit servare nefas ? Eget improbus arto 320
 Jam victu Libys , & , belli fervore retuso ,
 Laxa fides socium est. Non hic domus hospita testo
 Invitat patrio , non fidæ mœnibus urbes
 Excipiunt , renovatque pari se pube juvenus.
 Tertia vix superest , crudo quæ venit Hiberno , 325
 Turba virum. Persta , & lenti meditamina belli
 Cantus ama. Si qua interea invitaverit aura ,
 Annueritque Deus , velox accede secundis.
 Cui breviter mæsto Consul sic ore vicissim :
 Mecum erit hæc prorsus pietas , mentemque feremus 330
 In Pœnos , invicte , tuam. Nec me unica fallit
 Cunctandi ratio , qua , te grassante , senescens
 Hannibal oppressum vidit confidere bellum.
 Sed quænam ira Deum ? Consul datus alter , opinor ,
 Ausoniæ est , alter Pœnis. Trahit omnia secum , 335
 Et metuit demens , alio ne Consule Roma
 Concidat. E Tyrrio consortem accite Senatu :
 Non tam sæva volet. Nullus , qui portet in hostem ,
 Sufficit infano somipes. Incedere noctis
 Quæ tardent cursum , tenebras dolet : itque superbus 340
 Tantum non strictis mucronibus ; ulla retardet
 Ne pugnas mora , dum vagina ducitur ensis.
 Tarpejæ rupes , cognataque sanguine nobis
 Tecta Jovis , quæque arce sua nunc stantia linquo
 Mœnia felicitis patriæ , quocunque vocabit 345
 Summa salus , testor , spreto discrimine , iturum.
 Sed si furda mihi pugnabunt castra monenti ,
 Haud ego vos ultra , nati , dulcemque morabor

Affaraci de gente domum ; similemve videbit
 Varroni Paullum redeuntem saucia Roma. 350
 Sic tum diversa turbati mente petebant
 Castra duces. At prædictis jam federat arvis
 Ætolos Pœnus servans ad prælia campos.
 Non alias majore virum , majore sub armis
 Agmine cornipedum concussa est Itala tellus. 355
 Quippe extrema simul gentique Urbique timebant ;
 Nec spes certandi plus uno Marte dabatur.
 Faunigenæ socio bella invasere Sicano
 Sacra manus Rutuli , servant qui Daunia regna ,
 Laurentique domo gaudent , & fonte Numici : 360
 Quos Castrum , Phrygibusque gravis quondam Ardea misit ,
 Quos celfo devexa jugo Junonia sedes
 Lanuvium , atque altrix casti Collatia Bruti.
 Quique immire nemus Triviæ , quique ostia Tusci
 Amnis amant , tepidoque foveat Almone Cybelen : 365
 Hinc Tibur , Catille , tuum , sacrisque dicatum
 Fortunæ Præneste jugis , Antemnaque prisco
 Crustumio prior , atque habiles ad aratra Labici :
 Nec non sceptriferi qui potant Thybridis undam ,
 Quique Anienis habent ripas , gelidoque rigantur 370
 Simbruvio , rastrisque domant Æquicula rura.
 His Scaurus monitor. Tenero tunc Scáurus in ævo ;
 Sed jam signa dabat nascens in secula virtus.
 Non illis solitum crispare hastilia campo ,
 Nec mos pennigeris pharetram implevisse sagittis ; 375
 Pila volunt , brevibusque habiles mucronibus enses :
 Ære caput tecti surgunt super agmina cristis.
 At quos ipsius mensis seposita Lyæi

Setia, & incelebri miserunt valle Velitræ,
 Quos Cora, quos spumans immiti Signia musto;
 Et quos pestifera Pomptini uligine campi,
 Qua Saturæ nebulosa palus restagnat, & atro
 Liventes cœno per squalida turbidus arva
 Cogit aquas Ufens, atque inficit æquora limo,
 Ducit avis pollens, nec dextra indignus avorum
 Scævola, cui diræ cælatur laudis honora
 Effigie clypeus. Flagrant altaribus ignes,
 Tyrrhenum valli medio stat Mucius ira
 In semet versa, sævitque in imagine virtus.
 Tunc isti specie ruere acri in bella magistro.
 Cernitur effugiens ardentem Porfena dextram.
 Quis Circæa juga, & scopulosi verticis Anxur,
 Hernicaque impresso raduntur vomere saxa,
 Quis putri pinguis fulcaris Anagnia gleba,
 Sulla Ferentinis Privernatumque manipulis
 Ducebat simul excitis: Soræque juvenus
 Addita fulgebat telis. Hic Scaptia pubes,
 Hic Fabrateriæ vulgus; nec monte nivoso
 Descendens Atina aberat, detritaque bellis
 Sueffa, atque a duro Frusino haud imbellis aratro.
 At, qui, Fibreno miscentem flumina, Lirim
 Sulfureum, tacitisque vadis ad litora lapsum,
 Accolit, Arpinas, accita pube Venafro
 Ac Larinatum dextris, socia hispidus arma
 Commovet, atque viris ingens exhaurit Aquinum.
 Tullius æratas raptabat in agmina turmas,
 Regia progenies, & Tullo sanguis ab alto.
 Indole pro! quanta juvenis, quantumque daturus

Silius Italicus.

N

Aufoniæ populis ventura in secula eivem !
 Ille , super Gangen , super exauditus & Indos , 410
 Implebit terras voce , & furialia bella
 Fulmine compescet linguæ , nec deinde relinquet
 Par decus eloquii cuiquam sperare nepotum.
 Ecce inter primos Therapnæo a sanguine Clausi
 Exsultat rapidis Nero non imitabilis ausis. 415
 Hunc Amiterna cohors , & Baëtris nomina ducens
 Casperia , hunc Foruli , magnæque Reate dicatum
 Cœlicolûm Matri , nec non habitata pruinis
 Nursia , & a Tetrica comitantur rupe cohortes.
 Cunctis hasta decus , clypeusque refertur in orbem , 420
 Conique implumes , ac lævo tegmina crure.
 Ibant , & læti pars Sancum voce canebant
 Auctorem gentis , pars laudes ore ferebant ,
 Sabe , tuas , qui de proprio cognomine primus
 Dixisti populos magna ditioe Sabinos. 425
 Quid , qui Picenæ stimulat telluris alumnos ,
 Horridus & squamis & equina Curio crista ?
 Pars belli quam magna venit ! Non æquore verso
 Tam creber fractis albescit fluctus in undis :
 Nec cœtu leviori , ubi mille per agmina virgo 430
 Lunatis acies imitatur Martia peltis ,
 Perstrepit & tellus & Amazonius Thermodon.
 Hic & , quos pascunt scopulosæ rura Numanæ ,
 Et quîs litoreæ fumant altaria Cupræ ,
 Quique Truentinas servant cum flumine turres , 435
 Cernere erat : clypeata procul sub sole corusco
 Agmina sanguinea vibrant in nubila luce.
 Stat fucare colus nec Sidone vilior Ancon ,

Murice nec Libyco : statque humectata Vomano
 Hadria , & inclemens hirsuti signifer Ascli. 440
 Hoc Picus , quondam nomen nemorabile ab alto
 Saturno , statuit genitor , quem carmine Circe
 Exutum formæ volitare per æthera iussit ,
 Et sparsit plumis croceum fugientis honorem.
 Ante (ut fama docet) tellus possessa Pelasgis , 445
 Quis Æfis regnator erat , fluvioque reliquit
 Nomen , & a sese populos tum dixit Asilos.
 Sed non ruricolæ firmarunt robore castra
 Deteriore , cavis venientes montibus , Umbri.
 Hos Æfis Sapisque lavant , rapidasque sonanti 450
 Vertice contorquens undas per saxa Metaurus ,
 Et lavat ingentem perfundens flumine sacro
 Clitumnus taurum , Narque albescentibus undis
 In Thybrim properans , Tiniaque inglorius humor ;
 Et Clanis , & Rubico , & Senonum de nomine Sena. 455
 Sed pater ingenti medios illabitur amne
 Albula , & admota perstringit moenia ripa.
 His urbes Arna , & lætis Mevania pratis ,
 Hispellum , & duro monti per saxa recumbens
 Narnia , & infestum nebulis humentibus olim 460
 Iguvium , patuloque jacens sine moenibus arvo
 Fulginia : his populi fortes Amerinus , & armis
 Vel rastris laudande Camers , his Saffina dives
 Lætis , & hand parci Martem coluisse Tudertes. 465
 Ductor Piso viros spernaces mortis agebat
 Ora puer , pulcherque habitum : sed corde sagaci
 Æquabat senium , atque astu superaverat annos.
 Is primam ante aciem pictis radiabat in armis ;

Arfacidum & fulvo micat ignea gemma monili.
 Jamque per Etruscos legio completa maniplos 470
 Rectorem magno spectabat nomine Galbam.
 Huic genus orditur Minos, invisaque tauro
 Pasiphae, clarique dehinc stant ordine patres.
 Lectos Cære viros, lectos Cortona superbi
 Tarcontis domus & veteres misere Graviscae. 475
 Nec non Argolico dilectum litus Haleso
 Asium, & obsessæ campo squalente Fregellæ.
 Affuit & sacris interpres fulminis alis
 Fæsula, & antiquus Romanis mœnibus horror
 Clusinum vulgus; cum, Porfena magne, jubebas 480
 Nequidquam pulsos Romæ imperitare Superbos.
 Tunc quos a niveis exegit Luna metallis,
 Insignis portu, quo non spatiosior alter
 Innumeras tepisse rates, & claudere pontum,
 Mæoniæque decus quondam Vetulonia gentis. 485
 Bissenos hæc prima dedit præcedere fasces,
 Et junxit totidem tacito terrore secures:
 Hæc altas eboris decoravit honore curules,
 Et princeps Tyrio vestem prætexuit ostro:
 Hæc eadem pugnas accendere protulit ære. 490
 His mixti Nepefina cohors Æquique Falisci,
 Quique tuos, Flavina, focos, Sabatia quique
 Stagna tenent Ciminique lacum, qui Sutria testæ
 Haud prætul, & sacrum Phoebo Soraeste frequentant.
 Spicula bina gerunt; capiti cudone ferino 495
 Sat cautum: Lycios damnant hastilibus arcus.
 Hæc bellare acies norant. At Marfica pubes
 Et bellare manu, & chelydri cantare soporem,

Vipereumque herbis hebetare & carmine dentem.
 Ætæ prolem Angitiâ mala gramina primam 500
 Montravisse ferunt, ta&uque domare venena,
 Et lunam excussisse polo, stridoribus amnes
 Frenantem, ac silvis montes nudasse vocatis.
 Sed populis nomen posuit metuentior hospes;
 Cum fugeret Phrygios trans æquora Marsya Crenos, 505
 Mygdoniam Phœbi superatus pectine loton.
 Marruvium, veteris celebratum nomine Marri,
 Urbibus est illis caput, interiorque per udos
 Alba sedet campos, pomisque rependit aristas.
 Cetera in obscuro famæ, & sine nomine, vulgi 510
 Sed numero castella valent: conjungitur acer
 Pelignus, gelidoque rapit Sulmone cohortes.
 Nec cedit studio Sidicinus sanguine miles,
 Quem genere Cales. Non parvus conditor urbi
 (Ux fama est) Calais, Boreæ quem rapta per auras 515
 Orithyia vago Geticis nutrit in antris.
 Haud ullo levior bellis Vestina juvenis,
 Agmina densavit, venatu dura ferarum:
 Quæ, Fiscelle, tuas arces, Pinnamque virentem,
 Pascuaque, haud tarde redeuntia tondet Avellæ; 520
 Marrucina simul Frentanis æmula pubes
 Corfini populos, magnumque Teate trahebat.
 Omnibus in pugna fertur sparus, omnibus alto
 Affuetæ volucrem coelo demittere fundæ.
 Pectora pellis obit cæsi venatibus urfi. 525
 Jam vero, quos dives opum, quos dives avorum,
 E toto dabat ad bellum Campania tractu,
 Ductorum adventu vicinis sedibus Osci.

Servabant; Sinuessæ tepens, fluctuque sonorum
 Vulturum, quasque evertere silentia, Amyclæ, 330
 Fundique, & regnata Lamo Cajeta, domusque
 Antiphatæ compressa freto, stagnisque palustre
 Litternum, & quondam fatorum conscia Cyme:
 Illic Nuceria, & Gaurus navalibus acta,
 Prole Dicarchea; multo cum milite Graja 335
 Illic Parthenope, ac Pœno non pervia Nola,
 Allifæ, & Clanio contemptæ semper Acerræ:
 Sarraſtis etiam populos totasque videres
 Sarni mitis opes: illic, quos sulfure pingues
 Phlegræi legere sinus, Misenus, & ardens 340
 Ore giganteo sedes Ithacæſia Baji;
 Non Prochyte, non ardentem sortita Typhœa
 Inarime, non antiqui saxosa Telonis
 Insula, nec parvis aberat Calatia muris;
 Surrentum, & pauper sulci cerealis Abella: 345
 In primis Capua, heu! rebus servare serenis
 Inconsulta modum, & pravo peritura tumore.
 Lætos rectoris formabat Scipio bello.
 Ille viris pila, & ferro circumdare pectus
 Addiderat; leviora domo de more parentum 350
 Gestabant tella, ambustas sine cuspidē cornos:
 Aclydis usus erat, factæque ad rura bipennes.
 Ipse inter medios venturæ ingentia laudis
 Signa dabat, vibrare sudem, transmittere saltu
 Murales fossas, undosum frangere nando 355
 Indutus thoraca vadum: spectacula tanta
 Ante acies virtutis erant. Sæpe alite planta
 Ilia perfossū, & campi per aperta volantem

Ipse pedes prævertit equum : sæpe arduus idem
 Castrorum spatium & saxo tramisit & hasta : 560
 Maria frons , facilesque comæ , nec pone retroque
 Cæsaries brevior : flagrabant lumina miti
 Aspectu , gratulque inerat visentibus horror.
 Affuit & Samnis , nondum vergente favore
 Ad Pœnos ; sed nec veteri purgatus ab ira. 565
 Qui Batulum , Nucrasque metunt , Boviania quique
 Exagitant lustra , aut Caudinis faucibus hærent ,
 Et quos aut Rufsæ , quos aut Ælernia , quosve
 Obscura incultis Hærdonia misit ab agris.
 Bruttius haud dispar animorum , unaque juvenus. 570
 Lucanis excita jugis , Hirpinaque pubes
 Horrebat telis , & tergo hirsuta ferarum.
 Hos venatus alit. Lustra incoluere , sitimque
 Avertunt fluvio , somnique labore parantur.
 Additur his Calaber , Sallentinæque cohortes , 575
 Nec non Brundisium , quo definit Italia tellus.
 Parebat legio audaci permissa Cethego.
 Cui socias vires , atque indiscreta manipulis
 Arma recensabant , nunc sese ostendere milēs
 Eucosia e scopulis , nunc quem Picentia Pæsto 580
 Misit , & exhaustæ mox Pœno Marte Cerillæ ,
 Nunc Silarus quos nutrit aquis , quo gurgite tradunt
 Duritiem lapidum merfis inolescere ramis.
 Ille & pugnacis laudavit tela Salerni
 Falcatos enses , & quæ Buxentia pubes. 585
 Aptabat dextris irrasæ robora clavæ.
 Ipse , humero exsertus gentili more parentum ,
 Difficili gaudebat equo , roburque juvenatæ

Flexi cornipedis duro exercebat in ore.
 Vos etiam accisæ defolatæque virorum 590
 Eridani gentes, nullo attendente Deorum
 Votis tunc vestris, casura ruistis in arma.
 Certavit Mutinæ quassata Placentia bello:
 Mantua mittenda certavit pube Cremonæ,
 Mantua Musarum domus, atque ad sidera cantu 595
 Evecta Aonio, & Smyrnæis æmula plestris.
 Tum Verona Athesi circumflua, & undique sollers
 Arva coronantem nutrire Faventia pinum.
 Vercellæ, fuscique ferax Pollentia villi,
 Et quondam Teucris comes in Laurentia bella 600
 Oeni prisca domus, parvique Bononia Rheni.
 Quique gravi remo, limosis segniter undis,
 Lenta paludosæ proscindunt stagna Ravennæ.
 Tum Trojana manus, tellure antiquitus orti
 Euganeæ, profugique sacris Antenoris oris. 605
 Nec non cum Venetis Aquileja superfluit armis.
 Tum pernix Ligus, & sparsi per saxa Vagenni
 In decus Hannibalis duos misere nepotes.
 Maxima tot populis rector fiducia Brutus
 Ibat, & hortando notum accendebat in hostem. 610
 Læta viro gravitas, ac mentis amabile pondus,
 Et sine tristitia virtus. Non ille rigoris
 Ingratas laudes, nec aubem frontis amabat,
 Nec famam lævo quærebat limite vitæ.
 Addiderat ter mille viros, in Marte sagittæ 615
 Expertos, fidus Sicula regnator ab Ætna.
 Non totidem Ilva viros, sed lectos cingere ferrum,
 Armarat patrio, quo nutrit bella, metallo.

Ignosset, quamvis avido cōmittere pugnam,
 Varroni, quicumque simul tot tela videret.
 Tantis agminibus Rhœteo litore quondam
 Fervere, cum magnæ Trojam invasere Mycenæ,
 Mille rates vidit Leandrius Hellespontus.
 Ut ventum ad Cannas, urbis vestigia priscae,
 Defigunt diro signa infelicia vallo.
 Nec, tanta miseris jamque impendente ruina,
 Cessarunt Superi vicinas prodere clades.
 Per subitum attonitis pila exarsere manipulis,
 Et celsæ toto ceciderunt aggere pinnae,
 Nutantique ruens prostravit vertice silvas
 Garganus, fundoque imo mugivit anhelans
 Ausidus, & magno late distantia ponto
 Terruerunt pavidos accensa Ceraunia nautas.
 Quæsitivæ Calaber, subducta luce repente
 Immenfis tenebris, & terram & litora Sipus:
 Obseditque frequens castrorum limina bubo.
 Nec densæ trepidis apium se involvere nubes
 Cessarunt aquilis: non unus crine corusco
 Regnorum everfor rubuit letale cometes.
 Castra quoque & vallum rabidæ sub nocte silenti
 Irrupere feræ, raptique ante ora paventum
 Adjunctos vigilis sparserunt membra per agros.
 Ludificante etiam terroris imagine somnos,
 Gallorum visi bustis erumpere manes:
 Terque quaterque solo penitus tremuere revulsæ
 Tarpejæ rupes, atque atro sanguine flumen

620

625

630

635

640

645

Manavit Jovis in templis, lacrimæque vetusta
Effigie patris large fluxere Quirini.

Major & horrificis sese extulit Allia ripis.

Non Alpes sedere loco, non nocte dieve

65a

Ingentes inter stetit Apenninus hiatus.

Axe super medio, Libyes a parte, coruscæ

In Latium venere faces, ruptusque fragore

Horribono polus, & vultus patuere Tonantis.

Ætnæos quoque contorquens e cautibus ignes

65b

Vesbius intonuit, scopulisque in nubila jactis.

Phlegreæus tetigit trepidantia sidera vertex.

Ecce inter medios belli præfagus, & ore

Attonito sensuque simul, clamoribus implet

Miles castra feris, & anhelat clade futura.

66a

Parcite, crudeles Superi, jam stragis acervis

Deficiunt campi, video per densa volantem

Agmina ductorem Libyæ, currusque citatos

Arma virum super atque artus & signa trahentem

Turbinebus furit insanis, & proelia ventus

66b

Inque oculos inque ora rotat. Cadit immemor ævi

Nequidquam, Thrasymene, tuis Servilius oris

Subductus. Quo, Varro, fugis? Pro Juppiter! ictu

Procumbit saxi fessis spes ultima Paulus.

Cesserit huic Trebia exitio. Pons ecce cadentum

67a

Corporibus struitur, reicitque cadavera fumans

Aufidus, ac victrix insultat belua campis.

Gestat Agenoreus nostro de more secures

Consulis, & sparsos lictor fert sanguine fasces.

In Libyam Aufonii portatur pompa triumphi.

675,

O dolor ! hoc etiam, Superi, vidisse jubetis ?

Congesto, lævæ quodcunque avellitur, auro

Metitur Latias victrix Carthago ruinas.

C. SILII ITALICI

P U N I C O R U M

LIBER IX.

TURBATO monstribus Latio, cladisque futuræ
 Signa per Aufoniæ prodentibus irrita Divis,
 Haud secus, ac si fausta forent & prospera pugnae
 Omina venturæ, Consul traducere noctem
 Exsomnis, telumque manu vibrare per umbras,
 Ac modo segnitiae Paullum increpitare, modo acres
 Exercere tubas nocturnaue classica velle.
 Nec minor in Pœno properi certaminis ardor.
 Erumpunt vallo, fortuna urgente sinistra,
 Consertæque manus: jam, sparsi ad pabula campis.
 Vicinis raptanda, Macæ fudere volucrem
 Telorum nubem. Ante omnes invadere bella.
 Mancinus gaudens, hostilique ungere primus
 Tela cruore, cadit; cadit & numerosa juvenus.
 Nec pecudum fibras Varro & contraria Paullo
 Auspicia incusante Deum compesceret arma,
 Ni fors alterius juris, quo castra reguntur,
 Arbitrium pugnae properanti in fata negasset.

Quæ tamen haud valuit perituris millibus una
 Plus donasse die. Rediere in castra, gemente 20
 Haud dubie Paullo, qui craftina jura videret
 Amenti cessura viro, frustra que suorum
 Servatas a cæde animas: nam turbidus ira
 Infensusque moræ dilata ob prælia ductor:
 Siccine, sic, inquit, grates pretiumque rependis, 25
 Paulte, tui capitis? Meruerunt talia, qui te
 Legibus atque umæ dira eripuerunt minanti?
 Tradant immo hosti revocatos illicet enses,
 Tradant arma, jube, aut pugnântum deripe dextras.
 Sed vos, quorum oculos atque ora humentia vidi, 30
 Vertere cum Consul terga & remeare juberet,
 Ne morem & pugnae signum exspectate petendæ;
 Dux sibi quisque viam rapito, cum spargere primis
 Incipiet radiis Gargana cacumina Phœbus.
 Pandam egomet propere portas. Ruite ocius, atque hunc 35
 Ereptum revocate diem. Sic turbidus ægra
 Pestifero pugnae castra incendebat amore.
 At Paullus, jam non idem nec mente nec ore,
 Sed qualis stratis deleta milite campis
 Post pugnam stetit, ante oculos atque ora futuro 40
 Obversante malo; ceu jam spe lucis ademta,
 Cum stupet exanimata parens, nati que tepentes
 Nequidquam fovet extremis amplexibus artus:
 Per toties, inquit, concussæ moenia Romæ,
 Perque has, nox Stygia quas jam circumvolat umbra, 45
 Infantes animas, cladi parce obviis ire:
 Dum transit Divûm furor, & consumitur ira
 Fortunæ, novus Hannibalis, sat, nomina ferre

Si discit miles, nec frigidus aspicit hostem.
 Nonne vides, cum vicinis auditur in arvis, 50
 Quam subito linquat pallentia corpora sanguis?
 Quamque fluant arma ante tubas? Cunctator & æger,
 Ut rere, in pugnas Fabius quosunque sub illis
 Culparis duxit signis, nunc arma capeſſunt.
 At quos Flaminius. Sed dira avertite, Divi. 55
 Sin nostris animus monitis precibusque repugnat;
 Aures pande Deo. Cecinit Cymæa per orbem
 Hæc olim vates, & te præſaga tuosque
 Vulgavit terris proavorum ætate furores.
 Jamque alter tibi, nec perplexo carmine, coram 60
 Fata cano vates; ſiſtis ni crastina ſigna,
 Firmabis noſtro Phœbeæ dicta Sibyllæ
 Sanguine. Nec Grajo poſthac Diomede ferentur,
 Sed te, ſi perſtas, inſignes Conſule campi.
 Hæc Paullus, lacrimæque oculis ardentibus ortæ. 65
 Nec non & noctem ſcleratus polluit error.
 Xanthippo captus, Libycis tolerarat in oris
 Servitium Satricus, mox inter præmia regi
 Autololum dono datus ob virtutis honorem:
 Huic domus & gemini fuerant Sulmone relictæ 70
 Matris in uberibus nati, Mancinus & una
 Nomine Rhæteo Solimus: nam Dardana origo,
 Et Phrygio genus a proavo, qui, ſceptra ſecutus
 Æneæ, claram muris fundaverat urbem
 Ex ſeſe dictam Solimon: celebrata colonis 75
 Mox Italis paulatim attrito nomine Sulmo.
 Ac tum barbaricis Satricus cum rege catervis
 Advectus, q̄to non ſperetum (ſi poſceret uſus)

Nolere Gætulis Latias interprete voces.
 Postquam posse datum Peligna revifere teſta , 80
 Et patrium ſperare larem , ad conamina noctem
 Advocat , ac furtim caſtris evadit iniquis.
 Sed fuga nuda viri : ſumto nam prodere coepta
 Vitabat clypeo , & dextra remeabat inermi.
 Exuvias igitur proſtrataque corpora campo 85
 Luſtrat , & exutis Mancini cingitur armis.
 Jamque metus levior : verum , cui demta ferebat
 Exſangu ſpolia , & cujus nudaverat artus ,
 Natus erat , paullo ante Maca proſtratus ab hoſte.
 Ecce ſub adventum noctis primumque ſoporem 90
 Alter natorum Solimus veſtigia vallo
 Auſonio vigil extulerat , dum ſorte viciffim
 Alternat portæ excubias , fratrisque petebat
 Mancini ſtratum ſparſa inter funera corpus ,
 Furtiva cupiens miſerum componere terra. 95
 Nec longum celerarat iter , cum tendere in armis
 Aggere Sidonio venientem conſpicit hoſtem.
 Quodque dabat Fors in ſubitis nec opina , ſepulcro
 Ætoli condit membra occultata Thoantis.
 Inde , ubi nulla ſequi propius pone arma , virumque 100
 Incomitata videt veſtigia ferre per umbras ,
 Proſiliens thūmulo contorquet nuda parentis
 In terga , haud fruſtra , jaculum : Tyriamque ſequentum
 Satricus eſſe manum & Sidonia vulnera credens ,
 Auſtorem cæci trepidus circumſpicit iſtus. 105
 Verum ubi victorem juvenili robore curſus
 Attulit , & notis fulſit lux triſtis ab armis ,
 Fraternalque procul , luna prodente , reſexit

Ante oculos sese, & radiavit comminus umbo;
 Exclamat juvenis, subita flammatus ab ira: 110
 Non sim equidem Sulmone satus tua, Satrice, proles;
 Nec frater, Mancine, tuus, fatearque nepotem
 Pergameo indignum Solimo, si evadere detur
 Huic nostras impune manus. Tu nobile gestes
 Germani spolium ante oculos, referasque superba, 115
 Me spirante, domus Pelignæ perfidus arma?
 Hæc tibi, cara parens Acca, ad solatia luctus
 Dona feram, nati ut figas æterna sepulcro.
 Talia vociferans stricto mucrone ruebat.
 Ast illi jam tela manu, jamque arma fluebant, 120
 Audita patria, natisque, & conjuge, & armis;
 Ac membra & sensus gelidus stupefecerat horror.
 Tum vox semanimi miseranda effunditur ore:
 Parce precor dextræ, non ut mihi vita supersit,
 (Quippe nefas hac velle frui) sed sanguine nostro 125
 Ne damnes, o nate, manus. Carthaginis ille
 Captivus, patrias nunc primum advectus in oras,
 Ille ego sum Satricus, Solimi genus. Haud tua, nate,
 Fraus ulla est. Jaceres in me cum servidus hastam,
 Poenus eram. Verum, castris elapsus acerbis, 130
 Ad vos & caræ properabam conjugis ora.
 Hunc rapui exanimi clypeum: sed jam, unice nobis,
 Hæc fratris tumulis arma excusata reporta.
 Curarum tibi prima tamen sit, nate, referre
 Duçtori monitus Paullo, producere bellum 135
 Nitatur, Poenoque neget certamina Martis.
 Augurio exultat Divum, immensamque propinqua
 Stragem acie sperat. Quæso, cohibete furem

Varronem : namque hunc fama est impellere signa.

Sat magnum hoc miseræ fuerit mihi cardine vitæ

140

Solamen , cavisse meis. Nunc ultima , nate ,

Invento simul atque amisso redde parenti

Oscula. Sic fatus galeam exuit , atque rigentis

Invadit nati tremebundis colla lacertis ,

Attonito & nitens verbis sanare pudorem

145

Vulneris impressi , telum excusare laborat ,

Quis testis nostris , quis conscius affuit actis ?

Non nox errorem nigranti condidit umbra ?

Cur trepidas ? Da , nate , magis , da jungere pectus.

Absolvo pater ipse manum , atque in fine laborum

150

Hac condas oculos dextra , precor. At miser , imo

Pectore suspirans , juvenis non verba vicesque

Alloquio vocemve refert ; sed sanguinis attri

Sistere festinat cursum , laceroque ligare

Ocius illacrimans altum velamine vulnus.

155

Tandem inter gemitus miseræ erupere querelæ :

Siccine te nobis , genitor , Fortuna reducit

In patriam ? sic te nato , natumque parenti

Impia restituit ? Felix o terque quaterque

Frater , cui fatis genitorem agnoscere ademtum !

160

Alst ego , Sidoniis imperditus , ecce , parentem

Vulnere cognosco. Saltem hoc , Fortuna , fuisset

Solamen culpæ , dubia ut mihi signa dedisses

Infausti generis. Verum linquetur iniquis

Non ultra Superis nostros celare labores.

165

Hæc dum amens queritur , jam , deficiente cruore ,

In vacuas senior vitam disperferat auras.

Tum juvenis , mæstum attollens ad sidera vultum :

Silius Italicus.

O

Pollutæ dextræ & facti Titania testis
 Infandi, quæ nocturno mea lumine tela 170
 Dirigis in patrium corpus, non amplius, inquit,
 His oculis & damnato violabere visu.
 Hæc memorat, simul ense fodit præcordia, &, atrum
 Sustentans vulnus, mananti sanguine signat
 In clypeo mandata patris, FUGE PRÆLIA VARRO: 175
 Ac summi tegimen suspendit cuspide teli,
 Desletumque super prosternt membra parentem.
 Talia venturæ mittebant omina pugnæ
 Aufoniis Superi, sensimque abeuntibus umbris
 Conscia nox sceleris roseo cedebat Eoo. 180
 Ductor in arma suos Libys, & Romanus in arma
 Excibant de more suos: Pœnisque redibat,
 Qualis nulla dies omni surrexerit ævo.
 Nec verborum, inquit, stimulantum, Pœnus, egetis,
 Herculeis iter a metis ad lapygis agros 185
 Vincendo emensi: nusquam est animosa Saguntos:
 Concessere Alpes: pater ipse superbus aquarum
 Aufonidum Eridanus captivo defluit alveo.
 Strage virum merfus Trebia est, atque ora sepulto
 Lydia Flaminio premitur, lateque refulgent 190
 Offibus, ac nullo fulcantur vomere campi.
 Clarior his titulus, plusque allatura cruoris
 Lux oritur. Mihi magna satis, fat vero superque
 Bellandi merces sit gloria: cetera vobis
 Vincantur. Quidquid diti devexit Hiberno, 195
 Quidquid in Ætnæis jactavit Roma triumphis;
 Quin etiam Libyco si quid de litore raptum
 Condidit, in vestros veniet sine fortibus enses.

Ferte domos, quod dextra dabit: nil victor honoris
 Ex opibus posco. Raptor per secula longa 200
 Dardanus edomitum vobis spoliaverit orbem.
 Qui Tyria ducis Sarranum ab origine nomen,
 Seu Laurens tibi, Sigeo fulcata colono,
 Arridet tellus, seu sunt Byzacia cordi
 Rura magis, centum Cereri fruticantia culmis, 205
 Electos optare dabo inter præmia campos.
 Addam etiam, flava Thybris quas irrigat unda,
 Captivis late gregibus depascere ripas.
 Qui vero externo socius mihi sanguine Byrsæ
 Signa moves, dextram Aufonia si cæde cruentam 210
 Attolles, hinc jam civis Carthaginis esto.
 Neu vos Garganus Daunique fefellerit ora;
 Ad muros statis Romæ: licet avia longe
 Urbs agat, & nostro procul a certamine distet,
 Hic hodie ruet. Atque ultra te ad prælia miles 215
 Nulla voco. Ex acie tende in Capitolia cursum.
 Hæc memorat. Tum, propulso munimine valli,
 Fossarum rapuere moras, aciemque locorum
 Consilio curvis accommodat ordine ripis.
 Barbaricus lævo stetit ad certamina cornu 220
 Bellator Nasamon, unaque immanior artus
 Marmarides, tum Maurus atrox, Garamasque, Macesque,
 Et Massylæ acies, & ferro vivere lætum
 Vulgus Adyrmachidæ pariter, gens accola Nili,
 Corpora ab immodico fervans nigrantia Phœbo: 225
 Quis positum agminibus caput imperiumque Nealces.
 At parte in dextra, sinuat qua flexibus undam
 Aufidus, & curvo circum errat gurgite ripas,

Mago regit, subiere leves, quos horrida misit
 Byrene, populi, varioque auxere tumultu 230
 Flumineum latus refulget cætrata juvenus;
 Cantaber ante alios, nec testus tempora Vasco,
 Ac torto miscens Baliaris prælia plumbo,
 Bærigenæque viri. Celsus media ipsa coercent
 Agmina, quæ patrio firmavit milite, quæque 235
 Celtarum Eridano perfusus sæpe catervis.
 Sed qua se fluvius retro labentibus undis
 Eripit, & nullo cuneos munimine vallat,
 Turritæ moles, ac propugnacula dorso
 Belua migranti gestans, ceu mobilis agger, 240
 Nutat, & erectos attollit ad æthera muros.
 Cetera jam Numidis circumvolitare, vagosque
 Ferre datur cursus, & toto fervere campo.
 Dum Libys incenso dispensat milite vires,
 Hortandoque iterum atque iterum insatiabilis urget 245
 Factis quemque suis, & se cognoscere jactat,
 Qua dextra veniant stridentis fibila teli;
 Promittitque viris, nulli se defore testem:
 Jam Varro, exacta vallo legione, movebat
 Cladum principia; ac pallenti lætus in unda 250
 Laxabat sedem venturis portitor umbris.
 Stant primi, quos sanguineæ pendente vetabant
 Ire notæ clypeo, defixique omine torpent.
 Juxta terribilis facies; miseranda jacebant
 Corpora in amplexu, natulque in pectore patris 255
 Imposita vulnus dextra letale tegebat.
 Effusæ lacrimæ, Mancinique inde reversus
 Fraternal sub morte dolor, tum triste movebat

Augurium, & similes defuncto in corpore vultus.

Ocius erroris culpam, deslendaque fata.

260

Ductori pandunt, atque arma vetantia pugnam.

Ille, ardens animi, Ferte hæc, ait, omina Paulo:

Namque illum, cui femineo stant corde timores,

Moverit ista manus, quæ, cæde imbuta nefanda,

Cum Furia expeterent poenas, fortasse paterno

265

Signavit moriens scelesatum sanguine carmen.

Tum minitans propere describit munera pugnae;

Quaque feras, sævus gentes aciemque Nealces

Temperat, hac sese Marso cum milite, cumque

Samnitum opponit signis, & Iapyge alumno.

270

At campi medio. (namque hac in parte videbat.

Stare ducem Libya) Servilius obvia adire.

Arma, & Picentes Umbrosque inferre iubetur.

Cetera Paullus habet dextro certamina cornu.

His super infidias contra Nomadumque volucrem

275

Scipiadae datur ire manum: quæque arte dolisque

Scindent se turmae, prædicit spargere bellum.

Jamque propinquabant acies, agilique virorum.

Discurfu, mixtoque simul calefacta per ora

Gornipedum hinnitu, & multum strepitantibus armis.

280

Errabat cæcum turbata per agmina murmur.

Sic, ubi prima movent pelago certamina venti,

Inclusam rabiem ac sparsuras astra procellas.

Parturit unda freti, fundoque emota minaces.

Exspirat per saxa sonos, atque acta cavernis.

285

Torquet anhelantem spumanti vertice pontum.

Nec vero, fati tam sævo in turbine, solum

Terrarum fuit ille labor, discordia demens.

Q. 32

Intravit cœlo , Superosque ad bella coegit.
 Hinc Mavors , hinc Gradivum comitans Apollo , 290
 Et domitor tumidi pugnat maris : hinc Venus amens ,
 Hinc Vesta , & captæ stimularus cæde Saguntî
 Amphitryoniades , pariter veneranda Cybele ,
 Indigetæque Dei , Faunusque , satorque Quirinus ,
 Alternusque animæ mutato Castore Pollux. 295
 Contra cincta latus ferro Saturnia Juno ,
 Et Pallas , Libycis Tritonidos edita lymphis ,
 Ac patrius flexis per tempora cornibus Hammon ,
 Multaque præterea Divorum turba minorum.
 Quorum ubi mole , simul venientum & gressibus , alma 300
 Intremuit tellus , pars implere propinquos
 Divisi montes , pars sedem nube sub alta
 Ceperunt : vacuo descensum ad prælia cœlo.
 Tollitur immensus deserta ad fidera clamor ,
 Phlegræis quantas effundit ad æthera voces 305
 Terrigena in campis exercitus : aut sator ævi
 Quanta Cyclopes nova fulmina voce poposcit
 Jupiter , exstructis vidit cum montibus ire
 Magnanimos raprum coelestia regna gigantas.
 Nec vero prima in tantis concursibus hasta 310
 Ulla fuit. Stridens nimbus certante furore
 Telorum simul effusus , cupidæque cruoris
 Hinc atque hinc animæ gemina cecidere procella.
 Acrius insanus dextra qua ducitur ensis ,
 Bellantum pars magna jacet. Super ipsa fuorum 315
 Corpora consistunt avidi , calcantque gementes.
 Nec magis aut Libyco protrudi Dardana nisu
 Avertive potest pubes , aut ordine pelli

Fixa suo Sarrana manus, quam vellere. sede
 Si coeptet Calpen impacto gurgite pontus. 310
 Amisere ictus spatium, nec morte peracta.
 Artatis cecidisse licet. Galea horrida fletu
 Adversæ ardescit galeæ, clypeusque fatiscit
 Impulsu clypei, atque ensis contunditur ense.
 Pes pede, virque viro teritur: tellusque videri 325
 Sanguine operta nequit, coelumque & sidera pendens.
 Abstulit ingestis nox densa sub æthere telis.
 Quis altare loco dederat Fortuna secundo,
 Contorum longo & proceræ cuspidis ictu,
 Ceu primas agitent acies, certamina miscent. 330
 At quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo,
 Missilibus certant pugnas æquare priorum.
 Ultra clamor agit bellum, milesque, cupiti
 Martis inops, sævis impellit vocibus hostem.
 Non ullum desit teli genus. Hi sude pugnas, 335
 Hi pinu flagrantem cient, hi pondere pili:
 At faxis fundaque alius, jaculoque volucris.
 Interdum stridens per nubila fertur arundo,
 Interdumque ipsis metuenda salarica muris.
 Speramusne, Deæ, quarum mihi sacra coluntur, 340
 Mortali totum hunc aperire in secula voce
 Posse diem? Tantumne datis confidere linguæ,
 Ut Cannas uno ore sonem? Si gloria vobis
 Nostra placet, neque vos magnis avertitis ausis,
 Huc omnes cantus Phœbumque vocate parentem. 345
 Verum utinam posthac animo, Romane, secunda,
 Quanto tunc adversa, feras! sitque hæcenus, oro,
 Nec libeat tentare Deis, an Troia proles

- Par bellum tolerare queat. Tuque, anxia fati,
 Pone, precor, lacrimas, & adora vulnera, laudes. 350
 Perpetuas paritura tibi. Nam tempore, Roma,
 Nullo major eris. Mox sic labere secundis,
 Ut sola cladum tuearis nomina fama.
 Jamque, inter varias, Fortuna, utrinque virorum
 Alternata vices, incerto eluserat iras 355
 Eventu, mediaque diu pendente per ambas
 Spe gentes, paribus Mavors flagrabat in armis.
 Mitia ceu virides agitant cum flamina culmos,
 Necdum maturas impellit ventus aristas,
 Huc atque huc it summa seges, nutansque vicissim 360
 Alternò lente motu incurvata nitescit.
 Tandem barbaricis perfractam viribus acri
 Dissipat incurrens aciem clamore Nealces:
 Laxati cunei, perque intervalla citatus
 Irrupit trepidis hostis. Tum turbine nigro 365
 Sanguinis exundat torrens: nullumque sub una
 Cuspide procumbit corpus. Dum vulnera tergo
 Bellator timet Aufonius, per pectora sævas
 Exceptat mortes, & leto dedecus areet.
 Stabat cum primis mediæ certamine pugnæ, 370
 Aspera semper amans, & par cuicunque periclo,
 Scævola; nec tanta vitam jam strage volebat,
 Sed dignum proavo letum, & sub nomine mortem.
 Is postquam frangi res, atque augescere vidit.
 Exitium, Brevis hoc vitæ, quodcunque relictum, 375
 Extendamus, ait: nam virtus futile nomen,
 Ni decori sat sint pariendo tempora leti.
 Dixit: & in medios, qua dextera concita Poeni

Limitem agit , vasto connixus turbine fertur.
 Hic exsultantem Caralim , atque erepta volentem 380
 Induere excelfo cæsi gestamina trunco ,
 Ense subit , capuloque tenuis ferrum impulit ira.
 Volvitur ille ruens , atque arva hostilia morfu
 Appetit , & mortis premit in tellure dolores.
 Nec Gabari Sicchæque virum tenuere furentes 385
 Concordi virtute manus ; sed perdidit acer ,
 Dum stat , decisam Gabar inter prælia dextram.
 At Siccha auxilium , magno turbante dolore ,
 Dum temere accelerat , calcato improvidus ense
 Succidit , ac nudæ sero vestigia plantæ 390
 Damnavit , dextraque jacet morientis amici.
 Tandem convertit fatalia tela Nealcæ
 Fulminei gliscens juvenis furor. Exfilit ardens ,
 Nomine tam claro stimulante , ad præmia cædis.
 Tum filicem scopulo avulsum , quem montibus altis 395
 Depulerat torrens , raptum contorquet in ora
 Turbidus. Incusso crepuerunt pondere malæ ,
 Ablatusque viro vultus : concreta cruento
 Per nares cerebro sanies fluit , atraque manant
 Orbibus elisis & trunca lumina fronte. 400
 Sternitur unanimo Marius succurrere Capro
 Conatus , metuensque viro superesse cadenti.
 Lucis idem auspicium , ac patrium & commune duobus
 Paupertas ; sacro juvenes Præneste creati
 Misçuerant studia , & juncta tellure serebant. 405
 Velle ac nolle ambobus idem , sociataque toto
 Mens ævo , ac parvis dives concordia rebus.
 Occubere simul : votisque ex omnibus unum

Id Fortuna dedit, junctam inter proelia mortem.

Arma fuere decus victori bina Symætho.

410

Sed longum tanto lætari munere casus

Haud licitum Poenis. Aderat terrore minaci

Scipio, conversæ miseratus terga cohortis,

Et cuncti fons Varro mali, flavusque comarum

Curio, & a primo descendens Consule Brutus.

415

Atque his fulta viris acies repararet ademtum

Mole nova campum, subito ni turbine Poenus

Agmina frenasset jam procurentia ductor.

Isque ut Varronem procul inter proelia vidit,

Et juxta sagulo circumvolitare rubenti

420

Lictorem: Nosco pompam, atque insignia nosco:

Flaminius modo talis, ait. Tum fervidus aerem

Ingentis clypei tonitru prænuntiat iram.

Heu miser! æquari potuisti funere Paulo,

Si tibi non ira Superum tunc esset ademtum

425

Hannibalis cecidisse manu. Quam sæpe querere,

Varro, Deis, quod Sidonium defugeris ensẽ?

Nam, rapido subitam portans in morte salutem

Procursum, cœpta in sese discrimina vertit

Scipio. Nec Pœnum (quanquam est ereptus opimæ

430

Cædis honor) mutasse piget majore sub hoste

Proelia, & erepti Ticina ad flumina patris

Exigere oblato tandem certamine poenas.

Stabant educti diversis orbis in oris,

Quantos non alio vidit concurrere tellus.

435

Marte, viri, dextraque pares, sed cetera ductor

Anteibat Latiùs, melior pietate fideque.

Defiluere cava turbati ad proelia nube,

Mavors Scipiadae metuens, Tritonia Poeno;
 Adventuque Deum, intrepidis ductoribus, ambæ 440
 Contremuere acies. Ater, qua pectora flestit
 Pallas, Gorgoneo late micat ignis ab ore,
 Sibilaque horrificis torquet serpentibus ægis.
 Fulgent sanguinei, geminum vibrare cometen
 Ut credas, oculi: summaque in casside largus 445
 Undantes volvit flammæ ad sidera vertex.
 At Mavors, moto proturbans aera telo,
 Et clypeo campum involvens, Ætnæa Cyclopum
 Munere fundentem lorica incendia gestat,
 Ac pulsat fulva confurgens æthera crista. 450
 Ductores pugnae intenti, quantumque vicissim
 Audere est, propius mensi, tamen arma ferentes
 Sensere advenisse Deos, & lætus uterque
 Spectari Superis, addebant mentibus iras.
 Jamque ictu valido libratam a pectore Poeni 455
 Pallas in obliquum dextra detorserat hastam.
 Et Gradivus, opem Divæ portare ferocis
 Exemplo doctus, porgebat protinus enses
 Ætnæum in pugnas juveni, ac majora jubebat.
 Tum virgo, ignescens penitus, violenta repente 460
 Suffudit flammis ora, atque, obliqua retorquens
 Lumina, turbato superavit Gorgona vultu.
 Erexere omnes immania membra chelydri
 Ægide commota, primique furoris ad ictus
 Retulit ipse pedem sensim a certamine Mavors. 465
 Hic Dea convulsam rapido conamine partem
 Vicini montis scopulisque horrentia saxa
 In Martem furibunda jacit, longeque relatos

Expavit sonitus, tremefacto litore, Saron.

At non hæc Superùm fallebant proelia regem.

470

Demittit propere succinctam nubibus Irim,

Quæ nimios frenet motus, ac talia satur:

I, Dea, & Enotris velox allabere terris,

Germanoque truces, dic, Pallas mitiget iras.

Nec speret fixas Parcarum vertere leges:

475

Dic etiam, Ni desistis, (nam virus & æstus

Flammiferæ novi mentis) nec colligis iram,

Ægide præcellant quantum horrida fulmina nosces.

Quæ postquam accepit dubitans Tritonia virgo,

Nec sat certa diu, patriis an cederet armis,

480

Abstitermus, ait, campo. Sed Pallade pulsa.

Num fata avertet? coeloque arcebit ab alto

Cernere Gargani ferventia cædibus arva?

Hæc effata cava Poenum in certamina nube

Sublatum diversa tulit, terrasque reliquit.

485

At Gradivus atrox, remeantis in æthera Divæ

Abseffu revocat mentes, fufosque per æquor

Ipsè manu magna, nebulam circumdatus, acri

Restituit pugna. Convertunt signa, novamque

Instaurant Itali, versa formidine, cædem.

490

Cum ventis positus custos, cui flamina carcer

Imperio compressa tenet, cælumque ruentes

Eurique, & Boreæ parent, Corique, Notique,

Junonis precibus, promissa haud parva ferentis,

Regnantem Ætolis Vulturum in proelia campis

495

Effrenat. Placet hic iræ exitiabilis ultor.

Qui, se postquam Ætnæ merfit candente barathro,

Concepitque ignes, & flammea protulit ora,

Evolat horrendo stridore, ac Daunia regna
 Perflat, agens cæcam glomerato pulvere nubem. 500
 Eripuere oculos auræ, vocemque, manusque:
 Vortice arenoso candescentes (flebile dictu)
 Torquet in ora globos Italûm, & bellare manipulis
 Jussa lætantur rabie. Tum mole ruinæ
 Sternuntur tellure & miles & arma tubæque; 505
 Atque omnis retro flatu occursante refertur
 Lancea, & in tergum Rutulis cadit irritus ictus.
 Atque idem flatus Pœnorum tela secundant,
 Et velut amento contorta hastilia turbo
 Adjuvat, ac Tyrias impellit stridulus hastas. 510
 Tum, denso fauces præclusus pulvere, miles
 Ignavam mortem compresso mæret hiatu.
 Ipse, caput flavum caligine conditus atra,
 Vulturnus, multaque comam perfusus arena;
 Nunc versos agit a tergo stridentibus alis, 515
 Nunc, mediam in frontem veniens clamante procella,
 Obvius arma quatit, patuloque infibilat ore.
 Interdum intentos pugnae, & jam jamque ferentes
 Hostili jugulo ferrum, conamine ducto
 Avertit, dextramque ipso de vulnere vellit. 520
 Nec satis Ausonias passim foedare cohortes,
 In Martem vomit immixtas mugitibus auras,
 Bisque Dei summas libavit turbine cristas.
 Quæ dum Romuleis exercet proelia turmis
 Æolius furor, & Martem succendit in iras, 525
 Affatur virgo socia Junone parentem:
 Quantos Gradivus fluctus in Punica castra
 (Respice) agit, quantisque furens se cædibus implet!

Nunc, quæso, terris descendere non placet Irim?
 Quanquam ego non Teucros, (nostro cum pignore regnet 530
 Roma, & Palladio sedes hac urbe locarim)
 Non Teucros delere aderam; sed lumen alumnæ
 Hannibalem Libyæ pelli florentibus annis
 Vita, atque exstingui primordia tanta negabam.
 Excipit hic Juno; longique laboris ab ira, 535
 Immo, ait, ut noscant gentes, immania quantum
 Regna Jovis valeant, cunctisque potentia quantum
 Antistat, conjux, Superis tua, disjice telo
 Flagranti (nil oramus) Carthaginis arces,
 Sidoniamque aciem vasto telluris hiatus 540
 Tartareis immerge vadis, aut obrue ponto.
 Contra quæ mihi responderet Jupiter ore:
 Certatis fati, & spes extenditis ægras.
 Ille, o nata, libens cui tela inimica ferebas,
 Contrundet Tyrios juvenis, ac nomina gentis 545
 Induet, & Libycam feret in Capitolia laurum.
 At, cui tu, conjux, cui das animosque decusque,
 (Fata cano) avertet populis Laurentibus arma.
 Nec longe cladis metæ. Venit hora diesque,
 Qua nullas unquam transisse optaverit Alpes. 550
 Sic ait; atque Irim propere demittit Olympo,
 Quæ revocet Martem, jubeatque abscedere pugna.
 Nec veritis luctatus abire Gradivus in altas
 Cum fremitu nubes, quanquam lituique, tubæque,
 Vulneraque, & sanguis, & clamor, & arma juvant. 555
 Ut patuit liber Superum certamine tandem,
 Laxatusque Deo campus, ruit æquore ab imo
 Pœnus, quo sensim coelestia fugerat arma,

Magna voce trahens equitemque , virosque , feræque
Turrigeræ molem , tormentorumque labores. 560
Atque ubi turbantem leviores ense catervas
Agnovit juvenem , scintillavitque cruentis
Ira genis , Quænam Furæ , quisve egit in hostem ,
En , Minuci , Deus , ut rursum te credere nobis
Auderis , inquit ? Genitor tibi natus ab armis 565
Ille meis , ubi nunc Fabius ? Semel , improbe , nostras
Sit satis evasisse manus : atque inde superbis
Hasta comes dictis murali turbine pectus
Transforat , & voces venturas occupat ictu.
Nec ferro sævire sat est. Appellitur atra 570
Mole fera , & monstribus componitur Itala pubes.
Nam , prævestus equo , moderantem cuspide Lucas
Maurum in bella boves stimulis majoribus ire ,
Ac raptare jubet Libycarum armenta ferarum.
Immane stridens agitur , crebroque coacta 575
Vulnere bellatrix properos fert belua gressus.
Livent dorso turris , flammaque virisque
Et jaculis armata , sedet : procul aspera grando
Saxorum super arma ruit , passimque volanti
Celsus telorum fundit Libys aggere nimbum. 580
Stat niveis longum stipata per agmina vallum
Dentibus , atque ebori præfixa comminus hasta
Fulget ab incurvo directæ cacumine cuspis.
Hic , inter trepidos rerum , per membra , per arma
Exigit Ufentis sceleratum belua dentem ; 585
Clamantemque ferens calcata per agmina portat.
Nec levius , Tadio lævum qua tegmine thorax
Multiplicis lini claudit latus , improba sensim ,

Corpore non læso, penetrarunt spicula dentis,
 Et sublime virum clypeo resonante tulerunt. 590
 Haud excussa novi virtus terrore pericli.
 Utitur ad laudem casu, geminumque citato
 Vicinus fronti lumen transverberat ense.
 Estimulata gravi sese fera tollit ad auras
 Vulnere, & erectis excussam cruribus alte 595
 Ponē jacet volvens reflexo pondere turrim.
 Arma virique simul spoliataque belua visu
 Sternuntur subita (miserandum) mixta ruina.
 Spargi flagrantes contra bellantia monstra
 Dardanius tædas victor jubet, & facis atræ, 600
 Quos fera circumfert, compleri sulfure muros.
 Nec jussu mora: collectis fumantia lucent
 Terga elephantorum flammis; pastusque sonoro
 Ignis edax vento per propugnacula fertur.
 Non aliter, Pindo Rhodopeve incendia pastor 605
 Cum jacet, & filvis spatiatur fervida pestis,
 Frondosi ignescunt scopuli; subitoque per alta
 Collucet juga diffultans Vulcanius ardor.
 It fera candenti torrente bitumine corpus
 Amens, & laxo diducit limite turmas. 610
 Nec cuiquam virtus propiora capeffere bella:
 Longinquis audent jaculis, & arundinis ictu.
 Uritur impatiens, & magni corporis æstu
 Huc atque huc jactas accendit belua flammæ:
 Donec vicini tandem se fluminis undis 615
 Præcipitem dedit, &, tenui decepta liquore
 Stagnantis per plana vadi, tulit incita longis
 Exstantem ripis flammam, tum denique sese

Gurgitis immerfit molem capiente profundo.

At qua pugna datur, necdum Maurusia pestis

620

Igne calet, circumfusi Rhoeteia pubes

Nunc jaculis, nunc & faxis, nunc alite plumbo

Eminus incessunt. Ut qui castella per altos

Oppugnat munita locos, atque affidet arces.

Ausus digna viro, fortuna digna secunda,

625

Extulerat dextram atque adversum comminus enses

Mincius infelix ausi: sed stridula, anhelum

Fervorem effundens, monstri manus abstulit acri

Implicitum nexu, diroque ligamine torfit,

Et superas alte miserum jaculata per auras

630

Telluri elisis afflixit (flebile) membris.

Has inter clades viso Varrone sub armis

Increpitans Paullus, Quin imus commimus, inquit,

Ductori Tyrio, quem victum colla catenis

Staturum ante tuos currus promissimus urbi?

635

Heu patria, heu plebes scelerata, & prava favoris!

Haud unquam expedies tam dura sorte malorum,

Quem tibi non nasci fuerit per vota petendum,

Varronem, Hannibalemve magis. Dum talia Paullus;

Urget præcipites Libys, atque in terga ruentum

640

Ante oculos cunctas ductoris concitat hastas.

Pulsatur galea, & quatiuntur Consulis arma.

Acrius hoc Paullus medios ruit asper in hostes.

Tum vero excussus mentem, in certamina Paullo

Avia diducto, convertit Varro, manuque

645

Cornipedem inflectens, Das, inquit, patria, poenas,

Quæ, Fabio incolumi, Varronem ad bella vocasti.

Quænam autem mentis, vel quæ discordia fati?

Silius Italicus.

P

Parcarumque latens fraus est? Abrumpere cuncta
 Jamdudum cum luce libet. Sed comprimit ensem 650
 Nescio qui Deus, & meme ad graviora reservat.
 Vivamne? & fractos sparsosque cruore meorum
 Hos referam populo fasces? atque ora per urbes
 Iratas spectanda dabo? &, quo sævius ipse
 Hannibal haud poscat, fugiam, & te, Roma, videbo? 655
 Plura indignantem telis propioribus hostes
 Egere, & sonipes rapuit laxatus habenas.

C. SILII ITALICI P U N I C O R U M

LIBER X.

PAULLUS, ut adversam videt increbrescere pugnam,
 Ceu fera, quæ, telis circumcingentibus, ultro
 Affilit in ferrum, & per vulnera colligit hostem,
 In medios fert arma globos, seseque periclis
 Ingerit, atque omni letum molitur ab ense. 5
 Increpat horrendum, Perstate, & fortiter, oro,
 Pectoribus ferrum accipite, ac sine vulnere terga
 Ad manes deferte, viri. Nisi gloria mortis,
 Nil superest. Idem sedes adeuntibus imas 10
 Hic vobis dux Paullus erit. Velocius inde
 Hæmonio Borea, pennaque citatior ibat,
 Quæ redit in pugnas fugientis arundine Parthi;
 Atque, ubi certamen primi ciet immemor ævi
 Fetus Gradivo mentem Cato, fertur in hostes;
 Ac juvenem, quem Vasco levis, quem spicula densus 15
 Cantaber urgebat, letalibus eripit armis.
 Abscessere retro, pavidique in terga relatos
 Abduxere gradus. Ut lætus valle remota

P 2

Cum capream venator agit, fessamque propinquo
 Insequitur cursu, & sperat jam tangere dextra, 20
 Si ferus adverso subitum se protulit antro,
 Et stetit ante oculos frendens leo, deferit una
 Et color, & sanguis, & tela minora periclo:
 Nec jam speratæ cura est in pectore prædæ.
 Nunc in restantes mucronem comminus urget, 25
 Nunc trepidos ac terga mala formidine verfos
 Asssequitur telis. Furere, ac decorare labores,
 Et sævire juvat: cadit ingens nominis experts
 Uni turba viro: atque alter si detur in armis
 Paullus Dardaniis, amittant nomina Cannæ. 30
 Tandem inclinato cornu sine more ruebat
 Prima acies, non parca fugæ. Labienus & Ocris
 Sternuntur leto atque Opiter, quos Setia colle
 Vitifero, celsis Labienum Cingula saxa
 Miserunt muris. Junxit fera tempora leti 35
 Sidonius non consimili discrimine miles:
 Nam Labienus obit penetrante per ilia corno;
 Fratres, hic humero, cecidere, hic poplite, cæsis.
 Oppetis & Tyrio super inguina fixe veruto
 Mæcenas, cui Mæonia venerabile terra, 40
 Et sceptris olim celebratum nomen Etruscis.
 Per medios agitur; projecto lucis amore
 Hannibalem lustrans, Paullus. Sors una videtur
 Aspera, si occumbat ductore superflite Pœno.
 Quam metuens molem (neque enim, certamine sumto, 45
 Témpestat tanta & rabies impune fuissent)
 In faciem pavidi Juno conversa Metelli,
 Quid vanos, inquit, Latio spes unica Consul,

Incassumque moves, fato renuente, furores?
 Si superest Paullus, restant Æneïa regna: 50
 Sin secus, Ausoniam tecum trahis. Ire tumentem
 Tu contra juvenem, & caput hoc abscidere rebus.
 Turbatis, o Paulle, paras? Nunc Hannibal ipsi
 (Tam lætus bello est) ausit certare Tonanti.
 Et jam conversis (vidi nam flectere) habenis 55
 Evasis Varro, ac sese ad meliora reservat.
 Sit spatium fatis: &, dum datur, eripe leto
 Huc nostris majorem animam: mox bella capeffes.
 Ad quæ suspirans ductor, Mortemne sub armis
 Cur poscam, causa ista parum est, quod talia nostræ. 60
 Pertulerunt aures suadentem monstra Metellum?
 I, demens, i, carpe fugam. Non hostica tela
 Excipias tergo, Superos precor. Integer, oro,
 Intactusque abeas, atque intres moenia Romæ
 Cum Varrone simul. Talin', pavidissime, dignum. 65
 Me vita, pulchraque indignum morte putasti?
 Quippe fuit Poenus, qui nunc contraria bella
 Ipsi ferre Jovi valeat. Pro degener altæ
 Virtutis patrum! Quando certamen inire,
 Cuive virum mallem memet componere, quam qui 70
 Et victus dabit & victor per sæcula nomen?
 Talibus increpitat, mediosque aufertur in hostes,
 Ac retro cursum tendentem ad crebra suorum
 Agmina, & in densis furantem membra manipulis.
 Per conferta virum & stipata umbonibus arma 75
 Consequitur melior planta, atque obtruncat Acheman.
 Ut canis occultos agitat cum Belgicus apros,
 Erroresque feræ sollers per devia mersa

Nare legit, tacitoque premens vestigia rostro
 Lustrat inacceffos venantum indagine saltus; 80
 Nec fiffit, nifi, conceptum feftatus odorem,
 Deprendit fpiffis arcana cubilia dumis.
 At conjux Jovis, ut Paullum depellere dictis
 Nequidquam fuit, & Conful non definit iræ,
 In faciem Mauri rurfus mutata Geleftæ, 85
 Avocat ignarum sævo a certamine Pœnum.
 Huc tela, huc, inquit, dextram implorantibus affer,
 O decus æternum Carthaginis. Horrida juxta
 Stagnantes Conful molitur prælia ripas:
 Et laus haud alio major datur hofte peremto. 90
 Hæc ait; & juvenem diverfa ad prælia raptat.
 Flumineo Libycam turbabat in aggere pubem:
 Criftæ nomen erat. Bis terni juncta ferebant
 Arma fenem circa nati: pauperque penatum,
 Sed domus haud obfcura Tuder, notusque per Umbros 95
 Bellator populos, factis & cæde docebat
 Natorum armigeram pugnas tractare cohortem.
 Unanima inde phalanx, crudo ducente magiftro,
 Poftquam hominum fatiata nece eft, proftroverat ictu
 Innumero cum turre feram, facibusque fecutis 100
 Ardentem monftri fpectabat læta ruinam:
 Cum fubitus galeæ fulgor, conoque corufcæ
 Majore intremuere jubæ: nec tarda fenectus.
 (Agnovit nam luce virum) rapit agmine natos
 Sæva parens ultro in certamina, & addere paffim 105
 Tela jubet, nec manantes ex ore feroci,
 Aut quæ flagrarent galea, exhorrefcere flammæ.
 Armiger hæud aliter magni Jovis, anxia nido

Cum dignos nutrit gestanda ad fulmina fetus,
Obversam spectans ora ad Phaethontia prolem,
Explorat dubios Phoebea lampade natos.

110

Jamque suis daret ut pugnæ documenta vocantis,

[Stridentem gelidis vibravit viribus hastam,]

Quæ medias raptim velox prætervolat auras.

Hæsit multiplici non alte cuspis in auro,

115

Ac senium invalido dependens prodidit ictu.

Cui Poenus : Quinam ad cassos furor impulit ictus

Exsanguem senio dextram ? Vix prima momordit

Tegmina Callæci cornus tremebunda metalli.

En, reddo tua tela tibi : memorabilis ista.

120

A nobis melius discet bellare juvenus.

Sic propria miseri transfigit pectora corno.

At contra (horrendum) bis terna spicula dextra

Torta volant, paribusque ruunt conatibus hastæ.

Haud secus ac Libycam feta tellure leonam.

125

Venator premit obfesso cum Maurus in auro,

Invadunt rabidi jam dudum, & inania tentant

Nondum sat firmo catuli certamina dente.

Consumit clypeo tela, &, collectus in arma,

Sustinet ingentes crepitantibus ictibus hastas.

130

Sidonius ductor : nec jam per vulnera credit,

Aut per tot cædes astum satis : iraque anhelat,

Ni læto det cuncta virum, jungatque parenti,

Corpora, & excidat miseros cum stirpe penates.

Tunc Abarim affatur; namque una hic armiger ira.

135

Flammabat Martem, atque omnes comes ibat in actus:

Suppedita mihi tela. Vadis liventis Averni

Demitti globus ille cupit, qui nostra laceffat

P 4

Tegmina, jam stultæ fructus pietatis habebit.
 Hæc fatus jaculo Lucam, qui maximus ævi, 140
 Transadigit: pressa juvenis cum cuspide labens
 Arma super fratribus resupino concidit ore.
 Mortiferum inde manu properantem vellere ferrum
 Pilo Volsionem (namque hoc de strage jacentum
 Fors dabat) affixa sternit per tegmina nare. 145
 Tum Vesulum, calido lapsantem in sanguine fratrum,
 Ense merit rapido; plenamque (heu barbara virtus!)
 Abscisi galeam capitis, ceu missile telum,
 Conuersis in terga jacet. Telefinus, ad ossa
 Illiso saxo, qua spina interstruit artus, 150
 Occumbit; fratrisque videt labentia membra
 Quercentis, quem funda procul per inane voluta
 Sopierat, dum supremam Telefinus in auras
 Exhalat lucem, & dubitantia lumina condit.
 At fessus mærore simul, cursuque, metuque, 155
 Et tamen haud iræ vacuus, non certa per æquor
 Interdum insistens Perusinus membra ferebat;
 Hunc sude, quam raptam Libyci per terga jacentis
 Armiger obtulerat monstri, super inguina fixum,
 Obtruncat, quercuque premit violentus obusta. 160
 Tentarat precibus sævum lenire furorem,
 Sed Stygius primos implevit fervor hiatus,
 Et pulmone tenus demisit anhelitus ignem.
 Tandem cum toto, cecidit grege, nomen in Umbro
 Clarum, Crista, diu populo. Ceu fulmine celsa 165
 Æsculus, aut, proavis ab origine cognita, quercus
 Cum fumat percussa Iovi, sacrosque per ævum
 Æthereo ramos populantur sulfure flammæ:

Donec victa Deo late procumbit, & omnem
 Collabens operit spatioso stipite prolem. 170
 Atque ea dum juxta Tyrius stagna Aufida ductor
 Molitur, Paullus, numerosa cæde futuram
 Ultus jam mortem, ceu victor bella gerebat
 Inter mille viros. Jacet ingens Phorcys ab antris
 Herculeæ Calpes, cælatus Gorgone parmam, 175
 Unde genus tristisque Deæ manabat origo.
 Hinc objectantem sese atque antiqua tumentem
 Nomina saxificæ monstrosa e stirpe Medusæ,
 Dum lævum petit incumbens violentius inguen,
 Detrahit, excelsi correptum vertice coni, 180
 Afflictumque premens, tergo qua balteus imo
 Sinuatur, coxaque sedet munimen utraque,
 Conjecto fodit ense super: vomit ille calentem
 Sanguinis effundens per hiantia viscera rivum,
 Et subit Ætolos Atlanticus accola campos. 185
 Has inter strages rapido terrore coorti
 Invadunt terga, atque averso turbine miscent
 Bella inopina viri, Tyrius quos fallere doctos
 Hanc ipsam pugnae rector formarat ad artem:
 Succinctique dolis, fugerent ceu Punica castra, 190
 Dediderant dextras. Tum totis mentibus actam
 In cædes aciem pone atque in terga ruentes
 Præcipitant. Non hasta viros, non deficit ensis.
 E strage est ferrum, atque evulsa cadavere tela.
 Raptum Galba procul (neque enim virtutis amorem 195
 Adversa exemisse valent) ut vidit ab hoste
 Auferri signum, connisus corpore toto
 Victorem assequitur, letalique occupat idu.

Ac dum comprehensam cæso de corpore prædam
 Avellit, tardeque manus moribunda remittit,
 Transfixus gladio propere accurrentis Amorgi
 Occidit, immoriens magnis non prosperus ausis.
 Hæc inter, veluti nondum satiaffet Enyo
 Iras sæva truces, sublatum pulvere campum
 Vulturibus rotat, & candentes torquet arenas.
 Jamque reluctantes stridens immane procella
 Per longum tulit ad campi suprema, cavisque
 Afflictos ripis tumidum demersit in amnem.
 Hic tibi finis erat, metas hic Ausidus ævi
 Servabat tacito, non felix Curio, leto.
 Namque, furens animi dum consternata moratur
 Agmina, & oppositu membrorum sistere cætat,
 In præceps magna propulsus mole ruentum.
 Turbaris hauritur aquis, fundoque volutus
 Hadriaca jacuit sine nomine mortis arena.
 Ingens ferre mala, & Fortunæ subdere colla
 Nescius, adversa fronte incurrebat in arma
 Vincentum Consul; pereundi Martius ardor,
 Atque animos jam sola dabat fiducia mortis:
 Cum Viriathus agens telis, regnator Hiberæ
 Magnanimus terræ, juxta atque ante ora furentis
 Obtruncat Paulli fessum certaminis hostem.
 Heu dolor, heu lacrimæ! Servilius optima belli,
 Post Paullum belli pars optima, corrui istu
 Barbarico, magnamque cadens leto addidit uno
 Invidiam Cannis. Tristem non pertulit iram
 Consul, & infani quanquam contraria venti
 Exarmat vis, atque obtendit pulvere lucem.

200

205

210

215

220

225

Squalentem rumpens ingestæ torvus arenæ
Ingreditur nimbum, ac ritu jam moris Hiberi 230
Carmina pulsata fundentem barbara cætra
Invadit, lævæque fodit vitalia mammæ.
Hic fuit extremus cædum labor. Addere bello
Haud ultra licuit dextram, nec tanta relictum est
Uti, Roma, tibi posthac ad prælia Paulo. 235
Saxum ingens, vasto libratum pondere, cæca
Venit in ora manu, &, perfractæ cassidis æra
Offibus infodiens, complevit sanguine vultus.
Inde pedem referens, labentia membra propinquo
Imposuit scopulo, atque, undanti vulnere anhelans, 240
Sedit terribilis clypeum super ore cruento:
Immanis ceu, depulsis levioribus hastis,
Accepit leo cum tandem per pectora ferrum,
Stat teli patiens media tremebundus arena,
Ac, manante jubaris rictuque & naribus unda 245
Sanguinis, interdum languentia murmura torquens,
Effundit patulo spumantem ex ore cruorem.
Tum vero incumbunt Libyes super. Ipse citato
Ductor equo, qua flatus agit, qua pervius ensis,
Qua sonipes, qua belligero fera belua dente. 250
Obrutus hic telis ferri per corpora Piso
Rectorem ut vidit Libyæ, connisus in hastam
Ilia cornipedis subrecta cuspide transit,
Collapsoque super nequidquam incumbere cœpat.
Cum Pœnus, propere collecto corpore, quanquam 255
Cernuus inflexo sonipes effuderat armo;
Umbræne Aufoniæ rediviva in bella retractant
Post obitum dextras? nec in ipsa morte quiescunt?

Sic ait , atque ægrum cœptanti attollere corpus
 Arduus insurgens totum permiscuit ensẽm. 260
 Ecce , Cydonea violatus arundine plantam ,
 Lentulus effusus campum linquebat habenis ;
 Cum videt in scopulo rorantem saxa cruore ,
 Torvoque obtutu labentem in Tartara Paullum.
 Mens abiit : puduitque fugæ. Tum visa cremari 265
 Roma viro , tunc ad portas jam stare cruentus
 Hannibal ; & totum tunc primum ante ora fuere
 Sorbentes Latium campi. Quid deinde relictum ,
 Crastina cur Tyrios lux non deducat ad Urbem ,
 Deferis in tantis puppim si , Paulle , procellis ? 270
 Testor Coelicolas , inquit , ni damna gubernas
 Crudelis belli , vivisque in turbine tanto
 Invitus ; plus , Paulle , (dolor verba aspera dicat)
 Plus Varrone noces. Cape , quæso , hunc , unice rerum.
 Fessarum , cape cornipedem. Languentia membra 275
 Ipse levabo humeris , & dorso tuta locabo.
 Hæc inter , lacero manantem ex ore cruorem
 Ejectans , Consul , Maeste o virtute paterna !
 Nec vero spes angustæ , cum talia restent
 Pectora Romuleo regno. Calcaribus aufer , 280
 Qua vulnus permittit , equum : atque hinc ocus Urbis.
 Claudantur portæ. Ruet hæc ad mœnia pestis.
 Dic , oro , rerum Fabio tradantur habenæ.
 Nostris pugnavit monitis furor. Amplius acta
 Quid superest vita , nisi cæcæ ostendere plebi 285
 Paullum scire mori ? Feror an consumtus in Urbem
 Vulneribus ? Quæmine emtum velit Hannibal , ut nos.
 Vertentes terga aspiciat ? Nec talia Paullo

Pectora, nec manes tam parva intramus imago.
 Ille ego. Sed vano quid enim te demoror æger, 290
 Lentule, conquestu? Perge, atque hinc cuspide fessum
 Eripe quadrupedem propere. Tum Lentulus Urbem,
 Magna ferens mandata, petit: nec Paullus inultum,
 Quod superest de luce, finit. Ceu vulnere tigris
 Letifero cedens tandem, projectaque corpus 295
 Luctatur morti, & languentem pandit hiatum
 In vanos morsus, nec sufficientibus iræ
 Istibus, extrema lambit venabula lingua.
 Jamque coruscanti telum, propiusque ferenti
 Gressum exultantem, & securo cædis lertæ 300
 Non expectatum surgens defixerat enssem,
 Sidoniumque ducem circumspectabat, in illa
 Exoptans animam certantem ponere dextra.
 Sed vicere virum coeuntibus undique telis
 Et Nomas, & Garamas, & Celtæ, & Maurus, & Astur. 305
 Hic finis Paullo. Jacet altum pectus & ingens
 Dexterâ, quem (soli si bella agitanda darentur.)
 Æquâres forsan Fabio. Mors additur Urbi
 Pulchra decus, misitque viri inter sidera nomen.
 Postquam spes Italâm mentesque in Consule lapsæ, 310
 Ceu truncus capitis, sævis exercitus armis
 Sternitur, & victrix toto fremit Africa campo.
 Hic Picentum acies, hic Umber Martius, illic
 Sicana procumbit pubes, hic Hernica turma.
 Passim signa jacent, quæ Samnis belliger, & quæ 315
 Sarraßtes populi, Marsæque tulere cohortes;
 Transfixi clypei, galeæque, & inutile ferrum,
 Fractaque conspectu parmarum tegmina, & ore

Cornipedum derepta fero spumantia frena.
 Sanguineus tumidas in campos Aufidus undas 320
 Ejectat, redditque furens sua corpora ripis.
 Sic Lagea ratis, vasto velut insula ponto
 Conspecta, illisit scopulis ubi nubifer Euris,
 Naufragium spargens operit freta. Jamque per undas
 Et transtra, & mali, laceroque aplustria velo, 325
 Ac miseri fluitant revomentes æquora nautæ.
 At Poenus, per longa diem certamina sævis
 Cædibus emensus, postquam eripuerunt furori
 Insignem tenebræ lucem, tum denique Martem
 Dimisit, tandemque suis in cæde pepercit. 330
 Sed mens invigilat curis, noctisque quietem
 Ferre nequit. Stimulat dona inter tanta Deorum.
 Hortatur nondum portas intrasse Quirini.
 Proxima lux placet. Hinc strictos ferre ociosus enses,
 Dum fervet cruor, & perfusæ cæde cohortes, 335
 Destinat, ac jam claustra manu, jam mœnia flamma
 Occupat, & jungit Tarpeja incendia Cannis.
 Quo turbata viri conjux Saturnia cœpto,
 Irarumque Jovis Latique haud inscia fati,
 Incautum ardorem atque avidas ad futile votum 340
 Spes juvenis frenare parat. Ciet inde quietis
 Regnantem tenebris Somnum; quo sæpe ministro
 Edomita inviti componit lumina fratris.
 Atque huic arridens, Non te majoribus, inquit,
 Ausis, Dive, voco: nec posco ut mollibus alis 345
 Des victum mihi, Somne, Jovem. Non mille premendi
 Sunt oculi tibi, nec spernens tua numina custos
 Inachiae multa superandus nocte juvencae.

Ductori precor immittas nova somnia Poeno ;
 Ne Romam & vetitos cupiat nunc visere muros , 350
 Quos intrare dabit nunquam regnator Olympi.
 Imperium celer exsequitur , curvoque volucris
 Per tenebras portat medicata papavera cornu.
 Ast ubi , per tacitum allapsus , tentoria prima
 Barcæi petiit juvenis , quatit inde soporas 355
 Devexo capiti pennas , oculisque quietem
 Irrorat , tangens Lethæa tempora virga.
 Exercent rabidam truculenta insomnia mentem.
 Jamque videbatur multo sibi milite Thybrim
 Cingere , & insultans adstare ad moenia Romæ. 360
 Ipse refulgebat Tarpejæ culmine rupis ,
 Elata torquens flagrantia fulmina dextra ,
 Jupiter , & lati fumabant sulfure campi ,
 Ac gelidis Anio trepidabat cæculus undis :
 Et densi ante oculos iterumque iterumque tremendum 365
 Vibrabant ignes. Tunc vox effusa per auras :
 Sat magna , o juvenis , pressa est tibi gloria Cannis.
 Siste gradum ; neque enim sacris irrumpere muris ,
 Poene , magis dabitur , nostrum quam scindere coelum.
 Attonitum visis majoraque bella paventem 370
 Post confecta Sopor Junonia iussa relinquit ;
 Nec lux terribili purgavit imagine mentem.
 Quos inter motus somni vanosque tumultus ,
 Dedita per noctem reliquo cum milite castra
 Nuntiat , & prædam pleno trahit agmine Mago. 375
 Huic ductor lætas Tarpejo vertice mensas
 Spondenti , cum quinta diem nox orbe tulisset ,
 Celatis Superûm monitis clausoque pavore ,

Vulnera & exhaustas sævo certamine vires ,
 Ac nimium lætis excusat fidere rebus. 380
 Tum spe dejectus juvenis , ceu vertere ab ipsis
 Terga juberetur muris , ac signa referre ,
 Tanta mole , inquit , non Roma (ut credidit ipsa)
 Sed Varro est victus. Quonam tam prospera Martis
 Munera destituis fato , patriamque moraris ? 385
 Mecum exsultet eques : juro hoc caput , accipe muros
 Iliacos , portasque tibi sine Marte patentes.
 Dumque ea Mago fremit cauto non credita fratri ;
 Jam Latius sese Canusina in moenia miles
 Colligere , & profugos vicino cingere vallo , 390
 Cœperat. Heu rebus facies inhonora sinistris !
 Non aquilæ , non signa viris , non Consulis altum
 Imperium , non subnixæ liſtore secures.
 Trunca atque ægra metu , ceu magna elisa ruina ,
 Corpora debilibus nituntur sistere membris. 395
 Clamor sæpe repens , & sæpe silentia fixis
 In tellurem oculis , nudæ plerisque sinistrae
 Detrito clypeo : defunt pugnacibus enses :
 Saucius omnis eques : galeis carpsere superbum
 Cristarum decus , & damnarunt Martis honores. 400
 At multa thorax perfossus cuspide ; & hærens
 Loricæ interdum Maurusia pendet arundo.
 Interdum mæsto socios clamore requirunt.
 Hic Galba , hic Piso , & , leto non dignus inerti ,
 Curio deflentur ; gravis illic Scævola bello. 405
 Hos passim ; at Paulli pariter , ceu dira parentis
 Fata gemunt. Ut vera mali præsentia nunquam
 Cessarit canere , & Varronis sistere mentem.

Utque diem hunc toties nequidquam averterit Urbi:

Atque idem quantus dextra. Sed cura futuri

410

Quos premit, aut fossas instant præducere muris,

Aut portarum aditus (ut rerum est copia) firmant.

Quaque patet campus planis ingressibus hosti,

Cervorum ambugitis imitantur cornua ramis,

Et stilus occulitur, cæcum in vestigia telum.

415

Ecce, super clades & non medicabile vulnus,

Reliquias belli atque imperdita corpora Poenis

Impia formido ac major jactabat Erinnyes.

Trans æquor Tyrios enses atque arma parabant

Punica & Hannibalem mutato evadere coelo.

420

Dux erat exilio collectis Marte Metellus,

Sed stirpe haud parvi cognominis. Is mala bello

Pectora degeneremque manum ad deformia agebat

Consulta; atque alio positas spectabat in orbe,

Quis sese occulerent, terras: quo nomina nulla

425

Poenorum, aut patriæ penetraret fama relictæ.

Quæ postquam accepit flammata Scipio mente,

Quantus Sidonium contra, fera proelia miscens,

Ductorem stetit in campis, rapit ocius enssem,

Atque, ubi turpe malum Latioque extrema coquebant

430

Cœpta viri, ruptis foribus sese arduus infert.

Tum, quatiens strictum cum voce ante ora paventum

Mucronem, Tarpeja, pater, qui templa secundam

Incolis a coelo sedem, & Saturnia nondum

Iliacis mutata malis, tuque aspera pectus

435

Ægide Gorgoneos virgo succincta furores,

Indigetesque Dei, sponte inter numina nostra,

Perque caput, nullo levius mihi numine, patris

Silius Italicus.

Q

Magnanimi juro , nunquam Lavinia regna
 Linquam , nec linqui patiar , dum vita manebit. 440
 Ocius , en , testare Deos , si moenia tædis
 Flagrabunt Libycis , nullas te ferre , Metelle ,
 Ausurum in terras gressus. Ni talia sancis ,
 Quem tremis , & cujus somnos formidine rumpis ,
 - Hannibal hic armatus adest. Moriere , nec ullo 445
 Poenorum melior parietur gloria cæso.
 His excussa incepta minis. Jamque ordine jussu
 Obstringunt animas patriæ , dictataque jurant
 Sacramenta Deis , & purgant pectora culpa.
 Atque ea dum Rutulis turbata mente geruntur , 450
 Lustrabat campos , & sævæ tristitia dextræ
 Facta recensēbat , pertractans vulnera visu ,
 Hannibal , & , magna circumstipante caterva ,
 Dulcia præbebat trucibus spectacula Poenis.
 Quas strages inter , confossus pectora telis , 455
 Seminecem extremæ vitam exhalabat in auras
 Munere deficiens jam Cloelius , oraque nisu
 Languida vix ægro & dubia cervice levabat.
 Agnovit sonipes , arrectisque auribus acrem
 Hinnitum effundens , sternit tellure Vagesum , 460
 Quem tunc captivo portabat in agmina dorso.
 Hinc , rapidum glomerans cursum , per lubricra pingui
 Stante cruore soli & multata cadavera cæde
 Evolat , ac domini consistit in ora jacentis.
 Inde , inclinatus colla , & submissus in armos , 465
 De more inflexis præbebat scandere terga
 Cruribus , ac proprio quodam trepidabat amore.
 Milite non illo quisquam felicius acri

Insultarat equo , vel si resupina citato
Projectus dorso ferret cum membra , vel idem
Si nudo starēt tergo , dum rapta volucris
Transfigeret cursu sonipes certamina campi.

470

At Libys , humanos æquantem pectore sensus
Haud parce miratus equum , quinam ille sinistrā
Depugnet morti juvenis , nomenque , decusque
Erogitat , letique simul compendia donat.

475

Hic Cinna (ad Tyrios namque is sua verterat arma ,
Credulus adversis , & tum comes ibat ovanti)

Auribus huic , inquit , ductor fortissime , origo est

Non indigna tuis. Quondam sub Regibus illa ,

480

Quæ Libycos renuit frenos , sub Regibus olim

Roma fuit. Sed enim , solum indignata Superbi ,

Ut sceptrâ exegit , confestim ingentia bella

Clusina venere domo. Si Porſenâ fando

Auditus tibi , si Cocles , si Lydia castra.

485

Ille , ope Mæonia & populo succinctus Etrusco ,

Certabat pulsos per bella reponere Reges.

Multa adeo nequidquam ausi : pressitque tyrannus

Janiculum incumbens. Ubi mox , jam pace probata ,

Compressere odia , & positum cum foedere bellum ,

490

Obsidibusque obstricta fides , mansuescere corda

Nescia , pro Superi ! & nil non immite parata

Gens Italûm pro laude pati ! Bis Cloelia senos

Nondum complerat primævi corporis annos ,

Una puellarum Laurentum , & pignora pacis

495

Inter virgineas regi transmissa catervas :

(Facta virûm fileo) rege hæc , & foedere , & annis ,

Et fluvio spretis , mirantem interrita Thybrim

Q 2

Tranavit, frangens undam puerilibus ulnis.
 Cui si mutasset sexum Natura, reverti 500
 Forſan Tyrrhenas tibi non licuiſſet in oras,
 Poſſena. Sed juveni (ne ſim tibi longior) hinc eſt
 Et genus & clara memorandum virgine nomen.
 Talia dum pandit, vicinus parte finiſtra
 Per ſubitum erumpit clamor. Permixa ruina 505
 Inter & arma virum & lacerata cadavera, Paulli
 Ernerant corpus média de ſtrage jacentum.
 Heu quis erat! quam non ſimilis modo Punica telis
 Agmina turbanti! vel cum Taulantia regna
 Vertit, & Illyrico ſunt addita vincla tyranno! 510
 Pulvere canities atro, arentique cruore
 Squalebat barba, & perfracti turbine dentes
 Muralis ſaxi, tum toto corpore vulnus.
 Quæ poſtquam aſpexit gemmarum gaudia ductor
 Sidonius; Fuge, Varro, inquit, fuge, Varro, ſuperſtes, 515
 Dum jaceat Paullus: Patribus Fabioque ſedenti
 Et populo Conſul totas ediffere Cannas.
 Concedam hanc iterum, ſi lucis tanta cupido eſt,
 Concedam tibi, Varro, fugam. At, cui fortia & hoſte
 Me digna haud parvo caluerunt corda vigore; 520
 Funere ſupremo & tumuli decoretur honore.
 Quantus, Paulle, jaces! qui tot mihi millibus unus
 Major lætitiæ cauſa es. Cum fata vocabunt,
 Tale precor nobis, ſalva Carthagine, letum.
 Hæc ait: & ſocium mandari corpora terræ, 525
 Poſtera cum thalamis Aurora rubebit apertis,
 Imperat; armorumque jubet conſurgere acervos,
 Arſuros, Gradiſve, tibi. Tum munera juffa,

Defessi quanquam, accelerant, sparsoque propinquos.
 Argmine prosternunt lucos: sonat æta bipenni. 539
 Frondosis silva alta jugis. Hinc ornus & albæ
 Populus alta comæ, validis accisa lacertis,
 Scinditur, hinc ilex proavorum condita seclo.
 Devolvunt quercus, & amantem litora pinum,
 Ac, ferale decus, mæstas ad busta cupressos. 545
 Funereas tum deinde pyras certamine texunt:
 Officium infelix & munus inane peremtis.
 Donec anhelantes stagna in Tartessia Phœbus.
 Merfit equos, fugiensque polo Titania cæcam,
 Orbita nigranti traxit caligine noctem. 549
 Post, ubi fulserunt primis Phaethontia frena,
 Ignibus, atque sui terris rediere colores,
 Supponunt flammam, & manantia corpora tabo.
 Hostili tellure cremant. Subit horrida mentem.
 Formido incerti casus, tacitusque pererrat. 545
 Intima corda pavor, si fors ita Martis iniqui:
 Mox ferat, ac ipsis inimica sede jacendum.
 Ast, tibi, bellipotens, sacrum, constructus acervo.
 Ingenti mons armorum surgebat ad astra.
 Ipse, manu celsam pinum flammaque comantem. 550
 Attollens, ductor Gradivum in vota ciebat;
 Primitias pugnae & læti libamina belli.
 Hannibal Ausonio cremat hæc de nomine victor,
 Et tibi, Mars genitor, votorum haud surde meorum,
 Arma electa dicat spirantum turba virorum. 555
 Tum, face conjesta, populatur fervidus ignis
 Flagranrem molem, & rupta caligine, in auras
 Actus apex claro perfundit lumine campos.

Hinc citus ad tumulum donataque funera Paullo
 Ibat, & hostilis leti jactabat honorem. 560
 Sublimem eduxere pyram, mollesque virenti
 Stramine composuere toros. Superaddita dona,
 Funereum decus: expertis invisus & ensis,
 Et clypeus terror Nomadum: atque insigne superbum
 Tum laceri fasces captæque in Marte secures. 565
 Non conjux native aderant, non juncta propinquo
 Sanguine turba virum, aut celsis de more feretris
 Præcedens prisca exsequias decorabat imago.
 Omnibus exuviis nudo jamque Hannibal unus
 Sat decoris laudator erat; fulgentia pingui 570
 Murice suspirans inicit velamina & auro
 Intextam chlamydem, ac supremo affatur honore:
 I, decus Ausoniæ, quo fas est ire superbas
 Virtute & factis animas. Tibi gloria leto
 Jam parva insigni. Nostros Fortuna labores 575
 Versat adhuc, casusque jubet nescire futuros.
 Hæc Libys; atque repens crepitantibus undique flammis
 Æthereas anima exsultans evasit in auras.
 Fama dehinc gliscente sono jam fidera adibat;
 Jam maria ac terras primamque intraverat urbem. 580
 Diffidunt muris. Solam pavitantibus arcem
 Speravisse sat est. Nec enim superesse juventam,
 Ac stare Ausoniæ vacuum sine corpore nomen.
 Quodque adeo nondum portis irruperit hostis,
 Contemtu cessare putant. Jam testæ cremari, 585
 Ac delubra rapi; cædesque ante ora nefandæ
 Natorum, septemque arces fumare videntur.
 Lux una everfas bis centum in strage curules,

Ac juvenum bis tricenis orbata gemebat
 Milibus exhaustæ nutantia moenia Romæ: 590
 Atque ea post Trebiam, post Tusci stagna profundi;
 Nec socium numero pariter leviora perempto.
 Sed vero, sed enim reliqui pia turba Senatus
 Munera sortito invadunt. Celer omnia lustrans
 Clamitat attonitus Fabius, Non ulla relicta est 595
 (Credite) cunctandi ratio. Approperemus: ut hostis
 Nequidquam armatos ausit succedere muros.
 Dura inter pavidos alitur fortuna sedendo,
 Et gliscunt adversa metu: ite ocius, arma
 Deripite, o pubes, templis. Vos atria raptim 600
 Nudate, & clypeos in bella refigite captos.
 Sat patriæ sumus; e numero si ad proelia nostro
 Nil minuit pavor. In patulis illa horrida campis
 Sit metuenda lues: muros haud fregerit unquam,
 Exsultare levis nudato corpore, Maurus. 605
 Dum Fabius lapsas acuit formidine mentes,
 Varronem adventare vagus per moenia rumor
 Spargit, & occulto perfundit pectora motu.
 Haud secus, ac fractæ rector si forte carinæ
 Litoribus solus vacuis ex æquore sospes 610
 Adnatet, incerti trepidant, tendantve, negentve
 Jactato dexteras, ipsamque odere salutem
 Unius amissa superantis puppe magistri.
 Quam restare viro labem, qui accedere portis
 Audeat, ac dirum veniat pavitantibus omen! 615
 Hos mulcens questus Fabius deforme docebat
 Cladibus irasci, vulgumque arcebat ab ira.
 Adversis etenim frangi non esse virorum,

Qui Martem inscribant genti, non posse dolores
Condere, & ex pœna solatia poscere luctus.

620

Si vero exprobare sinant, sibi tristius illum
Illuxisse diem, quo castris viderit ire

Varronem, quam quo videat remeare sine armis.

His dictis sedere minæ, & conversa repente

Pectora: nunc fati miseret, nunc gaudia Pœna

625

Consulibus reputant cæsis erepta duobus.

Ergo omne effundit longo jam se agmine vulgus

Gratantum, magnaue actum se credere mente

Testantur, quod, sisus avis sceptrisque superbis,

Laomedontiadum non desperaverit urbi.

630

Nec minus infelix culpæ, grandique pudore

Turbatus, Consul titubantem ad mœnia gressum

Portabat lacrimans: dejectum attollere vultum,

Ac patriam aspicere, & luctus renovare pigebat.

Quod vero reduci tum se populusque Patresque

635

Offerrent, non gratari; sed poscere natos

Quisque suos, fatresque simul, miseræque parentes

Ire videbantur laceranda ad Consulis ora.

Sic igitur muto listore inductus in urbem,

Dæmarum Superis aspernabatur honorem.

640

At Patres Fabiusque, procul mærore remoto,

Præcipitant curas. Raptim delecta juventa

Servitia armantur; nec claudit castra saluti

Postpositus pudor. Infixum est Æneïa regna

Parcarum in leges quæcunque reducere dextra,

645

Proque arce & sceptris & libertatis honore

Vel famulas armare manus. Primæva suorum

Corpora prætexto spoliant velamine, & armis

Insolitis cingunt. Puerilis casside vultus
Clauditur , atque hostis pubescere cæde jubetur. 650
Idem obsecrantes , captivum vulgus ut auro
Pensarent parvo , (nec pauca fuere precantum
Millia) miranti durarunt prodere Pæno.
Cuncta adeo scelera & noxam superaverat omnem ,
Armatum potuisse capi. Tunc terga dedisse 655
Damnatis Siculas longe meritare per oras
Impositum , donec Latio decederet hostis.
Hæc tum Roma fuit ; post te cui vertere mores
Si stabat fatis , potius , Carthago , maneres.

C. SILII ITALICI PUNICORUM

LIBER XI.

NUNC, age, quos clades insignis lapyge campo
 Verterit ad Libyam populos Sarranaque castra,
 Expediam. Stat nulla diu mortalibus usquam,
 Fortuna titubante, fides. Adjungere dextras
 Certavere palam rumpenti foedera Poeno,
 Heu! nimium faciles læsis diffidere rebus:
 Sævior ante alios iras servasse repostas,
 Atque odium renovare ferox in tempore Samnis.
 Mox levis & sero pressurus fata pudore
 Bruttius, ambignis fallax mox Appulus armis.
 Tum gens Hirpini vana indocilisque quieti,
 Et rupisse indigna fidem. Cen dira per omnes
 Manarent populos foedi contagia morbi.
 Jamque Atella suas, jamque & Calatia adegit,
 Fas superante metu, Poenorum in castra cohortes.
 Inde Phalanteo levitas animosa Tarento,
 Ausonium laxare jugum. Patefecit amicas
 Alta Croton portas, Afrisque ad barbara jussa

Theſpiadum docuit ſubmittere colla nepotes.

Idem etiam Locros habuit furor. Ora vadofi 20

Litoris, Argivos major qua Græcia muros

Servat, & Ionio luitur curvata profundo,

Lætas res Libyæ & fortunam e more ſecuta,

Juravit pavitans Tyrio ſua prælia Marti.

Iam vero, Eridani tumidiſſimus accola, Celtæ 25

Incubuerunt malis Italûm, veteresque doloris

Tota ſe ſocios properarunt jungere mole.

Sed fas id Celtis, fas impia bella referre

Bojorum fuerit populis. Capuæne furorem,

Quem Senonum genti, placuiſſe? & Dardana ab ortu 30

Moenia barbarico Nomadum ſociata tyranno

Quiſnam, mutato tantum nunc tempore, credat?

Luxus, & infanis nutrita ignavia luſtris,

Conſumtuſque pudor peccando, uniſque relictus

Divitiis probroſus honor, lacerabat hiantem 35

Deſidia populum, ac reſolutam legibus urbem.

Inſuper exitio truculenta ſuperbia agebat.

Nec vitis deerant vires. Non largior ulli

Auſoniæ populo (ſic tum fortuna fovebat)

Aurique argenteique modus: madefacta veneno 40

Aſſyrio manibus veſtis, medioque dierum

Regales epulæ, atque ortu convivia ſolis

Depreſſa, & nulla macula non illita vita.

Tum populo ſævi Patres, plebesque Senatus

Invidia læta, & collidens diſſona corda 45

Seditio. Sed enim interea temeraria pubis

Deſicta augebat, pollutior ipſa, ſenectus.

Nec, quos vile genus deſpectaque lucis origo

Foedabat, sperare sibi & deposcere primi
 Deerant imperia ac patriæ pereuntis habenas. 50
 Quin etiam exhilarare viris convivia cæde
 Mos olim, & miscere epulis spectacula dira
 Certantum ferro; sæpe & super ipsa cadentum
 Pocula, resperfis non parco sanguine mensis.
 Has, astu aggressus, quo verteret acrius ægras 55
 Ad Tyrios mentes, quia nulla sorte daturam
 Certus erat Romam, neque enim impetrata volebat,
 (Pacuvio fuit haud obscurum crimine nomen)
 Hortatur summi partem deposcere juris,
 Atque alternatos sociato Consule fasces : 60
 Et, si partita renuant sedisse curuli,
 Æquatumque decus geminasque videre secures,
 Ultorem ante oculos atque ora adstare repulsæ.
 Ergo electa manus gressu fert dicta citato.
 Antistat cunctis præcellens Virrius ore : 65
 Sed genus obscurum, nullique furore secundus.
 Qui postquam coetu Patrum ingentique Senatu
 Impia dementis vulgi, ac vix tota, profudit
 Consulta, & tumidis incendit vocibus aures ;
 Concordi fremitu renuentum effunditur asper. 70
 Toto e concilio clamor. Tum quisque fatigat
 Increpitans, vocumque tremat certamine templum.
 Hic Torquatus, avum fronte æquavisse severa
 Nobilis ; Heu Capua portantes talia dicta
 Romuleis durastis, ait, succedere muris ? 75
 Ad quos non ausi Carthago atque Hannibal arma
 Post Cannas afferre suas ? Nunquamne per aures
 In vestras, in Tarpeja cum sede Latini

Orarent paria, haud verbis, haud voce, sed acri
 Propulsum dextra, qui tum mandata superbo 80
 Ore apportabat, tanto per limina templi
 Turbine præcipitem revoluti corporis actum,
 Ut, sævo afflictus saxo, spectante piaret
 Tristia dicta Jove, & lueret verba impia leto?
 En ego progenies ejus, qui sede Tonantis 85
 Expulit orantem, & nuda Capitolia Consul
 Defendit dextra. Rabidum hinc, palmasque virorum
 Intentantem oculis, proavitaque facta parantem
 Ut vidit majore adeo crudefcere motu,
 Excipit his frendens Fabius: Pro cuncta pudendi! 90
 Sedes, ecce, vacat, belli viduata procella:
 Quem, quæso, e vobis huic imposuisse paratis?
 Inque locum Paulli quemnam daris? An tua, Virri,
 Prima atque ante alios sors, concedente Senatu,
 Te citat, ac nostris æquat jam purpura Brutis? 95
 I, demens, i; quo tendis: tibi perfida fasces
 Det Carthago fuos. Medio fervore loquentis,
 Impatiens ultra gemitu cohibere furorem,
 Fulminea torvum exclamat Mæcellus ab ira:
 Quæ tandem, & quam lenta tenet patientia mentem, 100
 O confuse nimis Gradiui turbine Varro,
 Ut perferre queas furibunda insomnia Consul?
 Nonne exturbatos jam dudum limine templi
 Præcipites agis ad portas? & discere cogis 105
 Semiviros, quod sit nostro de more creati
 Consulis imperium? Non unquam sobria pubes
 Et peritura brevi, moneo, ocius Urbe facesse.
 Muros ante tuos (ut par est) debita ductor

Armatus responsa dabit. Consurgere cuncti
 Hinc pariter, magnoque viros clamore premebant. 110
 Nec non & foribus propere Campana juvenus
 Extulit ipsa gradum, tantæque dolore repulsæ
 Concitus Hannibalem volvebat Virrius ore.
 Fulvius, (huic nam spondebant prælagia mentis
 Venturum decus, & Capuæ pereuntis imago 115
 Jam tum erat ante oculos) Non si Carthaginis, inquit,
 Ductorem vestris devinctum colla catenis
 Romam victor agis, posthac intrare Quirini
 Sacratas dabitur sedes. Tende ocius, oro,
 Quo mens ægra vocat. Referunt hæc inde citati 120
 Mixta minis & torva trucidis responsa Senatus.
 Tantane, omnipotens, caligine mersa latere
 Fata placet? Veniet quondam felicior ætas,
 Cum pia Campano gaudebit Consule Roma,
 Et per bella diu fasces perque arma negatos 125
 Ultro ad magnanimos referet secunda nepotes.
 Poena superborum tamen hæc durabit avorum,
 Quod non ante suos Capua ad suffragia mittet,
 Quam Carthago suos. Postquam nunc dicta Senatus,
 Nunc facta exposuit, tum veris falsa per artem 130
 Virrius admiscens cecinit fatale cruenti
 Turbatis signum belli. Furiata juvenus
 Arma, arma, Hannibalemque volunt. Ruit undique vulgus,
 Et Poenos in testæ vocant: ingentia facta
 Sidonii juvenis celebrant, ut ruperit Alpes 135
 Herculei socius decoris, Divisique propinquas
 Transierit cursu rupes: ut cæde referta
 Clauserit Eridani victor vada: victor ut idem

Lydia Romano turbarit stagna cruore.

Ut Trebiæ ripas æterno nomine famæ

140

Tradiderit, Paullumque idem inter prælia, & idem

Flaminium, procetes rerum, demiserit umbris.

His super excisam primori Marte Saguntum,

Et juga Pyrenes, & Hiberum, & sacra parentis,

Juratumque viro bellum puerilibus annis

145

Accumulant. Unum, ducibus tot cæde peremtis,

Tot fufis acie, stare inter prælia nullis

Attactum telis. Superum cum munere detur

Huic fociare viro dextras & foedere jungi;

Fastus exfanguis populi vanumque tumorem

150

Nimirum Capua & dominatum perferat Urbis,

Ceu famulis fasces æquataque jura negantis?

Prorsus enim tanto potiozem nomine habendum

Varronem, ut fugiat Consul fulgentior ostro.

Talia jactantes jam lectam sorte parabant

155

Mittere, quæ Tyrios adjungat foedere, pubem.

Sed non invictum ponebat pectore robur

Tum solum Decius Capuæ decus. Isque receptus

In medios coetus, neque enim differre dabatur;

Itis, ait, cives violanda ad jura parentum?

160

Damnatumque caput temerati foederis aris

Jungitis hospitio? Quæ tanta oblivio recti?

Magnum utique in magnis rebus populisque virisque

Adversis servare fidem. Nunc tempus inire

Prælia pro Rutulis; nunc signa aciemque movere,

165

Dum trepidæ res, & medicinam vulnera poscunt;

Is locus officio, cum cessant prospera, cumque

Dura ad opem Fortuna vocat. Nam læta fovere,

Haud, quaquam magni est animi decus : huc , age , adeste.

Novi Dis animas fimiles & pectora magnis 170

Nunquam angusta malis : capiunt (mihi credite) Cannas ,

Et Thrasymena vada , & Paulli memorabile letum.

Hi sunt , qui vestris infixum mœnibus hostem

Dejecere manu , & Capuam eripuerere superbis

Samnitum jussis. Hi sunt , qui jura dedere 175

Terrore expulso , Sidicinaque bella remorunt.

Quo fugitis ? socios quosve additis ? Ille ego sanguis

Dardanius , cui sacra pater , cui nomina liquit

Ab Jove ducta Capys , magno cognatus lulo ;

Ille ego , semihomines inter Nasamonas , & inter 180

Sævum atque æquantem ritus Garamanta ferarum ,

Marmarico ponam tentoria mixtus alumno ?

Ductoremque feram , cui nunc pro foedere proque

Justitia est ensis , solæque e sanguine laudes ?

Non ita , non Decio permixtum fasque nefasque , 185

Hæc ut velle queat. Nullo nos invida tanto

Armavit Natura bono , quam janua mortis

Quod patet , & vita non æqua exire potestas.

Hæc vana aversas Decius jactavit ad aures.

Ast delecta manus jungebant foedera Poeno. 190

Jamque aderant præmissa duci turbante tumultu

Autololes numerosa cohors. Ipse agmine magno

Festinata citus per campos signa movebat.

Et Decius , Nunc hora , viri , nunc tempus : adeste ,

Dum Capua dignum , dum me duce dextera vindex 195

Molitur facinus ; procumbat barbara pubes.

Pro se quisque alacres rapite hoc decus. Hostis adire

Si parat , obstructas replete cadavere portas ,

Et ferro purgate nefas. Hic denique solus
 Eluerit sanguis maculatas crimine mentes. 200
 Dúmque ea nequidquam non ulli læta profatur;
 Audita asperitate viri cœptoque feroci,
 Multa feta gerens ira præcordia, Pœnus
 Adstabat muris, propereque arcessere lectos
 Immitem castris Decium jubet. Horrida virtus; 205
 Armatumque fide pectus, rectique cupido,
 Et major Capua mens imperterrita mole
 Invisita stabat, torvoque minacia vultu
 Jussa ducis, verbisque etiam incessabat amaris.
 Quem Libyæ rector tot signa tot arma ferentis 210
 Spernentem increpitans magno clamore profatur:
 Post Paullum, post Flaminium componimur, eheu!
 Vecordi Decio, mecum certasse volenti
 In decus & famam leti. Rapite, ite citati,
 Signa, duces. Pateatne mihi Campana vetante 215
 Urbs Decio, explorare libet, nova bella moventi
 Cui patuere Alpes, saxa impellentia coelum,
 Atque uni calcata Deo. Suffuderat ora
 Sanguis, & a torvo surgebant lumine flammæ.
 Tum rictus spumans, & anhelis faucibus acta 220
 Versabant penitus dirum suspiria murmur.
 Sic urbem investus, toto comitante Senatu,
 Et vulgo ad spectanda ducis simul ora ruente,
 Effundit cunctam rabiem irarumque procellas.
 Nec non & Decio propiora pericula mentem 225
 Flammarant, tempusque adeo cernebat adeste;
 Quo laudes ducis invicti superaret inermis.
 Non illum fuga, non clausi occuluere penates:

Silius Italicus.

R

Sed liber, veluti nullus penetrasset in urbem
Hannibal, intrepido servaverat otia vultu.

230

Cum juvenem sævis (horrendum) concitus armis

Invadunt globus, & pedibus sublime sedentis

Ductoris sistunt. Tonat inde ferocibus alte

Incessens victor dictis, Solusne ruentem

Fulcire, & revocare paras a funere, Romam?

235

O demens! en, qui Divûm mihi munera tanta

Eripiat. Decio prorsus servabar inertî

Vincendus, Decio imbelli, cui femina pulla,

Orta in Agenoreis nostræ Carthaginis oris,

Cesserit: huic agedum, (nam cur indigna feramus?)

240

Magnanime o miles, meritas innecte catenas.

Dixerat hæc: nec dum finem convicia norant.

[Cum fera gens Decii constanti pectore corpus

Invadit, vincitque manus post terga catenis.]

Illatus velut armentis super ardua colla

245

Cum sese imposuit, victorque immane sub ira

Infremuit leo, & immerfis gravis unguibus hæsit,

Mandit anhelantem pendens cervice juvenum.

At Decius, dum vincla ligant, Necte ocuis, inquit,

(Nam sic Hannibalem decet intravisse) catenas,

250

Fœderis insauti pretium. Sic victima prorsus

Digna cadat Decius. Nec enim te, sanguine lætum

Humano, sit fas cæsis placasse juvenis.

En dextra! en fœdus! Nondum tibi Curia, nec dum

Templorum intrati postes: jam panditur acri

255

Imperio carcer. Perge, ac primordia tanta

Accumula paribus factis. Mihi fama sub umbras

Te feret oppressum Capuæ cecidisse ruinis.

Nec plura effari concessum. Obnubitur arra
 Veste caput, trahiturque ferox ante ora suorum. 260
 Exin victor ovans sedato pectore tandem
 Spectandis urbis tectis templisque serenos
 Lætus circumfert oculos, & singula discit:
 Quis muris fator, & pubes sit quanta sub armis,
 Quotque auri pateant bello argentique talenta. 265
 Nunc qualis frenata acies, nunc deinde pedestris
 Copia quanta viris. Monstrant Capitolia celsa,
 Stellatæque docent campos, Cereremque benignam.
 Jamque diem ad metas defessis Phœbus Olympo
 Impellebat equis, fuscabat & Hesperus umbra 270
 Paulatim iafusa properantem ad litora currum.
 Instituunt de more epulas, festamque per urbem
 Regifice exstructis celebrant convivia mensis.
 Ipse, Deum cultu & sacro dignatus honore,
 Præcipuis multoque procul splendentibus ostro 275
 Accipitur sublime toris: non una ministri
 Turba gregis: posuisse dapes his addita cura,
 His adolere focos, his ordine pocula ferre.
 Nec non & certis struitur penus. Aspera mensa
 Pondera cælati fulgent antiquitus auri. 280
 Eripiunt flammæ noctem, strepituque moventum
 Murmurat alta domus. Stupet inconsumetus opimæ
 Sidonius mensæ miles, faciemque superbi
 Ignotam luxus oculis mirantibus haurit.
 Vescitur ipse filens, & tantos damnat honores 285
 Esse epulis, facilesque coli tanto agmine mensas.
 Donec pulsa fames, & Bacchi munera duram
 Laxarunt mentem. Tum fronti reddita demum

Lætitia, & positæ graviores pectore curæ.
 Personat Euboïca Teuthras testudine, Cymes 290
 Incola, & obtusas immitti murmure sævæ
 Inter bella tubæ permulcet cantibus aures.
 Jamque Jovem & lætos per furta canebat amores,
 Electræque toros Atlantidos: unde creatus,
 Proles digna Deum, tum Dardanus: isque Tonanti 295
 Ut det Erichthonium magna de stirpe nepotem.
 Hinc Tros, hinc Ilus, generis tunc ordine longo
 Assaracus, nulloque minor famave manu
 Tum Capys ut primus dederit sua nomina muris.
 Concelebrant plausu pariter Sidonia pubes, 300
 Campanæque manus. Ante omnes ductor honori
 Nominis augusto libat carchesia ritu;
 Cetera quem sequitur, Bacchique ex more liquorem
 Irrorat mensis turba, ardescitque Lyæo.
 Interea, Tyrio resoluta in gaudia coetu 305
 Converso, (neque enim, juvenis non digne fileri,
 Transmittam tua cœpta libens, famamque negabo
 Quanquam imperfectis, magnæ tamen indolis, ausis)
 Mens una inviolata mero, nullisque venenis
 Potando exarmata, decus pugnæque, necisque 310
 Sidoniæ tacitoolvebat pectore molem.
 Quoque esset miranda magis tam sacra libido,
 Pacuvio genitus patrias damnaverat artes.
 Is variis oneratum epulis atque atria tardo
 Linquentem gressu comitatus pone parentem, 315
 Postquam posse datum meditata aperire, novosque
 Pandere conatus, & liber parte relicta
 Tectorum a tergo patuit locus; Accipe digna

Et Capua & nobis, inquit, consulta. Togaque
 Armatum amota nudat latus. Hoc ego bellum 320
 Conficere ense paro, atque avulsum ferre Tonanti
 Reſtoris Libyci victor caput. Hic erit ille,
 Qui polluta dolis jam ſœdera ſanciet, enſis:
 Si perferre nequit ſpectacula tanta ſenectus,
 Et tremiſt inceptis laſſo majoribus ævo, 325
 At tu ſecuris concede penatibus, & me
 Linque meæ menti: ſummum quod credis, & æquas
 Hannibalem Superis, o quantum nomine maior
 Jam Pœno tibi natus erit! Vibrabat ab ore
 Ignis atrox, animuſque viri jam bella gerebat, 330
 Cum ſenior, tanti pondus conaminis ægra
 Jam dudum vix aure ferens, tremebundus ibidem
 Sternitur, & pedibus crebro pavida oſcula figens,
 Per ſi quid ſupereſt vitæ, per jura parentis,
 Perque tuam noſtra potiore, nate, ſalutem, 335
 Abſiſte inceptis, oro: ne ſanguine cernam
 Polluta hoſpitia, ac tabo repleta cruento
 Pocula, & everſas pugnæ certamine menſas.
 Tune illum, quem non acies, non mœnia & urbes
 Ferre valent, cum frons propior lumenque coruſco 340
 Igne micat, tune illa viri, quæ vertice fundit,
 Fulmina pertuleris; ſi viſo intorſerit enſe
 Diram, quæ vertit per campos agmina, vocem?
 Fallit te, menſas inter quod credis inermem.
 Tot bellis quæſita viro, tot cœdibus armat 345
 Majeſtas æterna ducem. Si admoveris ora,
 Cannas, & Trebiam ante oculos, Thraſymenaque buſta,
 Et Paulli ſtare ingentem miraberis umbram.

Quid? tanto in casu comitum juxtaque jacentum
 Torpebunt dextræ? Parce, oro, & define velle, 350
 Cui nequeas victor superesse. An tristia vincla
 Et Decius non erudiunt componere mentem?
 Talia commemorans, famæ majoris amore
 Flagrantem ut vidit juvenem surdumque timori;
 Nil ultra posco, refer in convivia gressum: 355
 Approperemus, ait. Non jam tibi pectora pubis
 Sidoniæ fodienda manu tutantia regem.
 Hoc jugulo dextram explora. Namque hæc tibi ferrum,
 Si Pœnum invasisse paras, per viscera ferrum
 Nostra est ducendum. Tardam ne sperne senectam. 360
 Opponam membra, atque enses extorquere negatum
 Morte mea eripiam. Lacrimæ tunc ore profusæ,
 Et magna Superûm cura servatus in arma
 Scipiadæ Pœnus; nec tantum fata dederunt
 Externa peragi dextra. Pulcherrimus iræ, 365
 Et dignus fieri compos memorabilis ausi,
 Amisit quantam posito conamine laudem,
 Cui tantum est voluisse decus? Tum reddere sese
 Festinant epulis, & tristia fronte serenant:
 Donec læta virûm solvit convivia somnus. 370
 Postera lux Phaethontis equos proferre parabat,
 Jam rapido summis curru splendente sub undis:
 Et juvenis, magno generatus Hamilcare, duras
 Jam dudum exercet curas. Carthaginis arces
 Ire ferox Mago, & Patribus portare jubetur 375
 Nuntia facta ducis. Præda & captiva leguntur
 Corpora, dereptæque viris sub Marte cruento
 Exuviae, fausti Superis libamina belli.

Altera curarum Libycis demittitur oris

Heu ! Decius , reduci lentas servatus ad iras ;

380

Ni poenæ juvenem indignæ miseratus ab alto

Jupiter antiquam Batti vertisset ad urbem.

Hic Pellea virum Ptolemæi sceptrâ vehentum

Eripuere minis , resolutaque vincula collo.

Atque eadem vitæ custos mox deinde quieto

385

Accepit tellus ossa inviolata sepulcro.

Nec Venerem interea fugit exoptabile tempus.

Pœnorum mentes cæco per læta premendi

Exitio , & luxu corda importuna domandi.

Spargere tela manu passim fallentia natis

390

Imperat , & tacitas in pectora mittere flammâs.

Tum pueris dulce arridens : Eat improba Juno ,

Et nos (nec mirum , quid enim sumus ?) acta secundis

Despiciat. Valet illa manu , valet illa lacertis :

Parvula nos arcu puerili spicula sensim

395

Fundimus , & nullus nostro de vulnere sanguis.

Verum , agite , o mea turba , precor , nunc tempus , adeste ,

Et Tyriam pubem tacitis exurite telis.

Amplexu , multoque mero , somnoque virorum

Profliganda acies , quam non perfregerit ensis ,

400

Non ignes , non immixtis Gradivus habenis.

Combibat illapsos ductor per viscera luxus ,

Nec pudeat picto fultum jacuisse cubili ,

Nec crinem Assyrio perfundere pugnet amomo.

Hic sub hiberno somnos educere coelo

405

Jactator , testis malit consumere noctes.

Ac ponat ritus vescendi , sæpe citato

Dum residet sub casside equo , discatque Lyæo

R 4.

Imbellem donare diem. Tum deinde madenti
 Post epulas sit grata chelys, segnisque soporas, 410
 Aut nostro vigiles ducat sub numine noctes.
 Hæc postquam Venus, applaudit lascivus, & alto
 Mittit se cœlo niveis exercitus alis.
 Sentit flammiferas pubes Maurusia pennas,
 Et pariter fusis tepuerunt pectora telis. 415
 Bacchi dona volunt, epulasque, & carmina rursus
 Pieria liquefacta lyra. Non acer aperto
 Desudat campo sonipes: non ulla per auras
 Lancea nudatos exercet torta lacertos.
 Mollitæ flammis lymphæ languentia fomno 420
 Membra sovent, miserisque bonis perit horrida virtus.
 Ipse etiam, afflatus fallente Cupidine, ductor
 Instaurat mensas dapibus, repetitque volentum
 Hospitia, & patrias paulatim decolor artes
 Exuit, occulta mentem vitiante sagitta. 425
 Altera jam patria, atque æquo sub honore vocatur
 Altera Carthago Capua, intactumque secundæ
 Fortunæ ingenium vitia allatrancia quassant.
 Nec luxur ullus merfæque libidine vitæ
 Campanis modus: accumulans, variasque per artes 430
 Scenarum certant epulas distinguere ludo.
 Ut strepit assidue Phrygiam ad Nilotica loton
 Memphis Amyclæo passim lasciva Canopo.
 Inprimis dulcem, Pœno lætante, per aures
 Nunc voce infundit Teuthras, nunc pectine cantum. 435
 Isque ubi mirantem resonantia pollice fila
 Ductorem vidit Libyæ, canere inde superbas
 Aoniæ laudes sensum testudinis orsus,

Concordem citharæ movit per carmina linguam,

Vincere linquentes vitam quæ possit olores.

440

Atque hæc e multis carpsit mollissima mensæ

[Facta antiqua virum, placidas quis mulceat aures.]

Argolicis quondam populis (mirabile dictu !)

Exandita chelys, lapidem testudine felix

Ducere, & in muros posuisse volentia saxa.

445

Hæc Amphionio vallavit pectine Thebas,

Ac, filice aggeribus per se scandente vocatis,

Iussit in immensum cantatas surgere turres.

Altera, turbatum plectro moderata profundum,

Et tenuit phocas, & in omni Protea forma

450

Traxit, & æquoreo portavit Ariona dorso.

Nam, quæ Peliaca formabat rupe canendo

Heroum mentes & magni pectora Achillis,

Centauro dilecta chelys compesceret iras,

Percussa fide, vel pelagi vel tristis Averni.

455

Namque chaos, cæcam quondam sine fidere molem

Non surgente die, ac mundum sine luce canebat.

Tum Deus ut liquidi discisset stagna profundi,

Tellurisque globum media compage locasset:

Ut celsum Superis habitare dedisset Olympum,

460

Castaque Saturni monstrabat secula patris.

Sed, quos pulsabat Rhipæum ad Strymona, nervi,

Auditus Superis, auditus manibus Orpheus,

Emerito fulgent clara inter sidera cœlo.

Hunc etiam mater, rota comitante sororum

465

Aonidum turba, mater mirata canentem.

Non illo Pangæa juga aut Mavortius Hæmus,

Non illo modulante sonos stetit ultima Thrace:

Cum filvis venere feræ, cum montibus amnes.
 Immemor & dulcis nidi / positoque volatu
 Non mota volucris captiva pendit in æthra.
 Quin etiam Pagasæa ratis, cum cærula nondum
 Cognita terrigenis, pontoque intrare negarent,
 Ad puppim sacrae, citharæ eliciente, carinæ
 Adductum cantu venit mare. Pallida regna
 Bistonius vates flammisque Acheronta sonantem
 Placavit plectro, & fixit revolubile saxum.
 O diræ Ciconum matres, Geticique furores,
 Et damnata Deis Rhodope! tulit ora revulsa
 In pontum, ripis utrinque sequentibus, Hebrus.
 Tum quoque, cum rapidi caput a cervice recisum
 Portarent fluctus, subito emicuere per undas
 Ad murmur cete toto exsultantia ponto.
 Sic tum Pierius bellis durata virorum
 Pectora Castalio frangebat carmine Teuthras.
 Interea placida attulerant jam flamina terris
 Magonem Libycis. Lauro redimita subibat
 Optatos puppis portus, pelagoque micabant
 Captiva arma procul celsa fulgentia prora.
 At, patulo surgens jam dudum ex æquore, late
 Nauticus implebat resonantia litora clamor,
 Et, simul adductis percussa ad pectora tonsis,
 Centeno fractus spumabat verbere pontus.
 Nec lentum in medios rapienda ad gaudia vulgus.
 Procurrit fluctus, elataque turba favore
 Certatim ingenti celebrant nova gaudia plausu.
 Æquatur rector Divis. Illum undique matres,
 Illum turba minor moniti gaudere nepotes.

47a

47b

48a

48b

49a

49b

Et senior manus, & juxta populusque, Patresque,
Maestatis Superum dignantur honore juvenis.

500

Sic patriam Mago & portas ingressus ovantes
Fraternæ laudis fama. Ruit inde Senatus,

Et multo Patrum stipatur curia coetu.

Tum, Divos veneratus avum de more vetusto,
Martem, ait, egregium & fractas, quis Itala tellus
Nitebatur, opes, pars ipse haud parva laborum,

505

Nuntio. Pugnatum Superis in vota secundis.

Est locus, Ætoli signat quem gloria regis,

Possessus quondam prisca inter secula Dauno:

Humentes rapido circumdat gurgite campos

510

Aufidus, & stagnis intercipit arva refusus;

Mox fluctus ferit Hadriacos, magnoque fragore

Cedentem impellit retrorsus in æquora pontum.

Hic Varro & magnum Latia inter nomina Paulus

Nomen, quis rerum ducibus permessa potestas,

515

Vix dum depulsa nigræ caligine noctis,

Invadunt campum, & late fulgentibus armis

Accendunt ultro lucem surgentis Eoi.

Nos contra (nam germanum furor acer agebat

Optatæ pugnæ) castris cita signa movemus.

520

Intremit & tellus, & pulsus mugit Olympus.

Hic fluvium & campos abscondit cæde virorum

Ductor, quo nunquam majorem ad bella tulerunt

Rectorem terræ. Vidi, cum turbine sævo

Aufonia & sonitu bellantis fusa per agros

525

Uni terga daret. Vidi, cum Varro citato

Auferretur equo, projectis degener armis.

Quin & magnanimum, perosso corpore telis,

- Strage super fociùm vidi te, Paullè, cadentem.
 Ægates ille & servilia foedera larga 530
 Ultus cæde dies: non plus optasse liberet;
 Quam tum concessit dexter Deus. Altera jam lux
 Si talis redeat, populis sis omnibus una
 Tum, Carthago, caput, terrasque colare per omnes.
 Testes hi stragis, quos signum illustre superbis 535
 Mos læva gestare viris. Tum funditur ante
 Ora admirantum præfulgens annulus auro;
 Datque fidem verbis haud parvo insignis acervo.
 Hinc iterum repetens: Restat nunc sedibus imis
 Vertenda atque æquanda solo jam subruta Roma: 540
 Annitatur, ait, vires refovere tot haustas
 Casibus, ut pateant non parca æraria dextris,
 Quas emimus bello. Desit jam belua, tristis
 Aufoniis terror: nec non alimenta fatigant.
 Atque ea dum memorat, torvo conversus in ora 545
 Hannonis vultu, quem gliscens gloria pravum
 Ductoris studio jam dudum agitabat acerbò.
 Jamne tibi dextras inceptaque nostra probamus?
 Jam fas Dardaniò me non servire colono?
 Anne iterum Hannibalem dedi placet? Atra veneno 550
 Invidiæ nigroque undantia pectora felle,
 Tandem tot titulis totque exorata tropæis,
 Infelix muta. Dextra en, en dextera, quam tu
 Æneadis lacerare dabas, & litora, & amnes,
 Et stagna, & latos implevit sanguine campos. 555
 Hæc Mago, atque animos favor haud obscurus alebat.
 Cui, simul invidia atque ira stimulantibus, Hanno:
 Talia vesani juvenis convicia miror

Haud equidem : tumet ingenio , fraternaue corda
 Non tarde agnoscas & virus futile linguæ. 560
 Quin , ne mutatum vanis abfistere credat ,
 Nunc pacem orandum , nunc improba foedere rupto
 Arma reponendum , & bellum exitiale cavendum
 Auctor ego. Atque adeo vosmet perpendite , quæso ;
 Quid ferat : haud aliud nobis censere relictum est. 565
 Tela , viros , aurum , classes , alimenta precatur ,
 Belligeramque feram. Victus non plura dedissem.
 Sanguine Dardanio Rutulos saturavimus agros ,
 Et jacet in campis Latium. Deponere curas
 Tandem ergo , bone , da , victor , liceatque sedere 570
 In patria ; liceat non exhaurire rapacis
 Impensis belli vacuatos sæpe penates.
 Nunc en , nunc , inquam , (falsa ut præfagia nostra
 Sint , oro , mensque augurio ludatur inani)
 Haud procul est funesta dies. Atrocia novi 575
 Corda , ac prospicio natas e cladibus iras.
 Vos ego , vos metuo , Cannæ. Submittite signa ;
 Atque adeo tentate , agedum , ac deposcite pacem :
 Non dabitur. Parat ille dolor (mihi credite) majus
 Exitium accepto : citiusque hæc foedera victor , 580
 Quam victus , dabit. Atque adeo , qui tanta superbo
 Facta sonas ore , & spumanti turbine perflas
 Ignorantium aures , dic , en , germanus in armis
 Ille tuus par Gradivo , per secula tellus
 Cui similem nunquam ductorem in bella creavit , 585
 Moenia Romulæ cur nondum viderit urbis ?
 Scilicet e gremio matrum rapiamus in hostem
 Nondum portandis habiles gravioribus armis ?

Æratas iussi texamus mille carinas,
 Atque omnis Libyæ quæratur belua terris? 599
 Ut longa imperia, atque armatos proroget annos
 Hannibal, & regnum trahat usque in tempora fati?
 Vos vero, (neque enim occulto circumdamur astu)
 Ne dulces spoliare domos; castrisque potentum
 Atque opibus sancire modum. Pax optima rerum, 600
 Quas homini novisse datum est: pax una triumphis
 Innumeris potior: pax, custodire salutem
 Et cives æquare potens, revocetur in arces
 Tandem Sidonias; & fama fugetur ab urbe
 Perfidiae, Phoenissa, tua. Si tanta libido 601
 Armorum tenet, atque enses non reddere perstat
 Poscenti patriæ; nil suppeditare furori
 Hortor, & hæc fratri Magonem dicta referre.
 Plura annectentem (neque enim satiaverat iras
 Dicendo) clamor. turbat diversa volentum. 602
 Si, Libyæ decus, haud ulli superabilis armis,
 Hannibal est iræ tibi, destituemus ad ipsas
 Victorem metas? nec opum adjumenta feremus?
 Invidia unius sceptrum ut jam parta retardet?
 Inde alacres tribuunt, quæ belli posceret usus: 603
 Absentique suum jactant sub teste favorem.
 Mox eadem terris placitum traducere Hiberis,
 Dum malus obtrectat facta immortalia livor,
 Nec finit adjutas ductoris crescere laudes.

C. SILII ITALICI PUNICORUM

LIBER XII.

JAM terra glaciale caput, fecundaque nimbis
 Tempora, & austrifero nebulosam vertice frontem
 Immitis condebat hiems, blandisque salubre
 Ver Zephyris tepido mulcebat rura fereno.
 Prorumpit Capua Pœnus, vicinaque late
 Præmissa terrore quatit. Ceu condita bruma,
 Dum Rhipæa rigent Aquilonis flamina, tandem
 Evolvit serpens arcano membra cubili,
 Et splendente die novus emicat, atque eoruscum
 Fert caput, & saniem sublati faucibus efflat.
 At Libyci ducis ut fulserunt signa per agros,
 Desolata metu cuncta, &, suadente pavore,
 Vallo se claufere simul, trepidique salutis
 Expectant ipsis metuentes moenibus hostem.
 Sed non ille vigor, qui ruptis Alpibus arma
 Intulerat, dederatque vias, Trebiaque potitus
 Mæonios Itala sceleravit sanguine fluctus,
 Tunc inerat. Molli luxu madefacta meroque,

5

10

15

Illecebris somni torpentia membra fluebant :
 Quis gelidas fuetum noctes thorace gravatis 20
 Sub Jove non æquo trahere , & tentoria sæpe
 Spernere , ubi hiberna ruerent cum grandine nimbi ,
 Ac ne nocte quidem clypeive ensesve reposti ,
 Non pharetræ aut jacula , & pro membris arma fuere ;
 Tunc grave cassis onus , majoraque pondera visa 25
 Parmarum , ac nullis fusæ stridoribus hastæ .
 Prima instaurantem sensit certamina mitis
 Parthenope , non dives opum , non spreta vigoris :
 Sed portus traxere ducem secura volentem
 Æquora , quæ peteret veniens Carthagine puppis. 30
 Nunc molles urbi ritus , atque hospita Musis
 Otia , & exemptum curis gravioribus ævum .
 Sirenium dedit una suum memorabile nomen
 Parthenope muris Acheloïas : æquore cujus
 Regnavere diu cantus , cum dulce per undas 35
 Exitium miseris caneret non prospera nautis .
 Hæc pone aggressus (nam frontem clauferat æquor)
 Moenia , non ullas valuit perfringere Poenus
 Tota mole vias , frustraue inglorius ausi 40
 Pulsavit quatiens obstructas ariete portas .
 Stabat Cannarum Graja ad munimina victor
 Nequidquam , & cautæ mentis consulta probabat
 Eventu , qui post Dauni stagnantia regna
 Sanguine Tarpejas ire abstinuisset ad arces .
 En , qui nos segnes , & nescire addere cursum 45
 Fatis jactastis , quod vobis scandere nuper
 Non acie ex ipsa concessum moenia Romæ ;
 Intrate , atque epulas promissas sede Tonantis

His, quæ Graja manus defendit, reddite testis.
 Talia jactabat, famæque pudore futuræ,
 Irritus incepta primus si absteret urbe,
 Audebat cuncta, atque acuebat fraudibus enses.
 Sed subitæ muris flammæ, totoque fluebant
 Aggeris anfractu tela improvisa per auras.
 Haud secus, occuluit saxi quos vertice fetus
 Ales fulva Jovis, tacito si ad culmina nifu
 Evasit serpens, terretque propinquus hiatu;
 Illa, hostem rostro atque assueris fulmina ferre
 Unguibus incessens, nidi circumvolat orbem.
 Tandem ad vicinos Cumarum vertere portus
 Defessus subigit, varioque laceffere motu
 Fortunam, & famæ turbando obstare sinistra.
 Sed custos urbi Gracchus, tutela vel ipsis
 Certior, arcebat, muris, iterumque sedere,
 Portus atque aditus iterum sperare vetabat,
 Lustrat inops animi, rimaturque omnia circum
 Alite vectus equo, rursusque hortatibus infit
 Laudum agitare suos: Pro Di, quis terminus, inquit;
 Ante urbes standi Grajas, oblite tuorum
 Factorum miles? quis erit modus? Alpibus astat
 Nimirum major moles, & scandere cœlum
 Pulsantes jubeo scopulos: quanquam altera detur
 Si similis tellus, aliæque repente sub astra
 Exsurgant rupes, non ibis, & arduus arma
 Me ducente feres? Tene, heu! Cumanus hiantem
 Agger adhuc murusque tenet? Gracchumque, moveri
 Non ausum portis, parvo in discrimine cerno?
 An vobis gentes, quæcunque labore parastis,
Silius Italicus.

50

55

60

65

70

75

S

Casu gesta putent? Per vos Tyrrhena faventum
 Stagna Deum, per ego & Trebiam, cineresque Sagunti 80
 Obtestor, dignos jam vosmet reddite vestra,
 Quam trahitis, fama, & revoke in pectora Cannas.
 Sic ductor fellas luxu attritasque secundis
 Erigere, & verbis tentabat filtere mentes.
 Atque hic perlustrans aditus, fulgentia cernit 85
 Arqis templa jugo, quorum tum Virrius, atq̃
 Immitis ductor Capuæ, primordia pandit.
 Non est hoc, inquit, nostri, quod suspicis, ævi:
 Majores fecere manus. Cum bella timeret
 Dictæi regis, sic fama est, linquere terras 90
 Dædalus invenit, nec toto signa sequenti
 Orbe dare, ætherias aliena tollere in auras
 Ausus se penna, atque homini monstrare volatus.
 Suspensum hic librans media inter nubila corpus
 Enavit, Superosque novus conterruit ales. 95
 Natum etiam docuit falsæ sub imagine plumæ
 Attentare vias volucrum: lapsūque solutis
 Pennarum remis, & non felicibus alis
 Turbida plaudentem vidit freta. Dumque dolori
 Indulget subito, motis ad pectora palmis, 100
 Nescius heu! planctu duxit moderante volatus.
 Hic pro nubivago gratus pia templa meatu
 Instituit Phœbo, atque audaces exiit alas.
 Virrius hæc. Sed enim ductor numerabat inertes
 Atque actos sine Marte dies, ac stare pudebar. 105
 Ingemit adversis, respectansque irrita tecta
 Urbe Dicarchæa parat exsatiare dolorem.
 Hic quoque nunc pelagus, nunc muri saxea moles

Officit audenti, defensantumque labores.

Dumque tenet socios, dura atque obsepta viarum

110

Rumpere nitentes, lentus labor; ipse propinqua

Stagnorum terræque simul miracula lustrat.

Primores adsunt Capuæ, docet ille, tepentes

Unde ferant nomen Bajæ, comitemque dedisse

Dulichiaë puppis stagno sua nomina monstrat.

115

Ast hic Lucrino mansisse vocabula quondam

Cocyti memorat, medioque in gurgite ponti

Herculeum commendat iter, qua discidit æquor

Amphitryoniades, armenti victor Hiberi.

Ille, olim populis dictum Styga, nomine verso

120

Stagna inter celebrem nunc mitia monstrat Avernum;

Tum, tristi nemore atque umbris nigrantibus horrens,

Et formidatus volucris, letale vomebat

Suffuso virus coelo, Stygiaque per urbes

Religione sacer sævum retinebat honorem.

125

Hinc vicina palus (fama est, Acherontis ad undas

Pandere iter) cæcas stagnante voragine fauces

Laxat, & horrendos aperit telluris hiatus,

Interdumque novo perturbat lumine manes.

At juxta caligantes, longumque per ævum

130

Infernis pressas nebulis, pallente sub umbra

Cimmerias jacuisse domos, noctemque profundam

Tartareæ narrant urbis: tum sulfure & igni

Semper anhelantes coctoque bitumine campos

Ostentant. Tellus, atro exundante vapore

135

Suspirans, ustisque diu calefacta medullis,

Æstuat, & Stygios exhalat in aera flatus.

Parturit, & tremulis metuendum exhibilat antris.

Interdumque cavas luctatus rumpere sedes,
 Aut exire fretis, sonitu lugubre minaci 140
 Mulciber immugit, lacerataque viscera terræ
 Mandit, & exelos labefactat murmure montes.
 Tradunt Herculea prostratos mole gigantas
 Tellurem injectam quatere, & spiramine anhelō
 Torrerī late campos, quotiesque minantur 145
 Rumpere compagē impositam, expallescere cœlum.
 Apparet Prochyte sævum sortita Mimanta:
 Apparet procul Inarimæ, quæ turbine nigro
 Fumantem premit lapetum, flammæque rebelli
 Ore ejectionem, & si quando evadere detur, 150
 Bella Jovi rursus Superisq̃ue iterare volentem.
 Monstrantur Velsina juga, atq̃ue in vertice summo
 Depasti flammis scopuli, stratusque ruina
 Montis circum, atque Ætnæ fatis certantia saxa.
 Nec non Misenum servantem Idæa sepulcro 155
 Nomina, & Herculeos videt ipso in litore Baulos.
 Miratur pelagique minas terræque labores.
 Quæ postquam perspecta viro, regressus ad altos
 Inde Pherecyadum muros, frondentia læto
 Pålmitē devastat Nylæa cacumina Gauri. 160
 Hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina Nola.
 Campo Nola sedet, crebris circumdata in orbem
 Turribus, & celso facilem tutatur adiri
 Planitiem vallo: sed, qui non turribus arma
 Defendenda daret, verum ultro mœnia dextra 165
 Protegeret, Marcellus opem auxiliumque ferebat.
 Isque ubi Agenoream procul adventare per æquor,
 Et ferri ad muros nubem videt; Arma, cruentus

Hostis adest , capite arma , viri , clamatque , capitque.
 Circumstant rapidi juvenes , aptantque frementi 170
 Sanguineas de more júbas : sonat inde , citato
 Agmina disponens passu , Tu limina dextræ
 Servabis portæ , Nero : tu converte cohortes
 Ad lævam patrias & Larinatia signa ,
 Clarum Volscorum Tulli decus : ast ubi jussu , 175
 Per tacitum ruptis subita vi fundite portis
 Telorum in campos nimbum. Ferar ipse revulsa
 In medios , equitumque traham certamina , porta.
 Dumque ea Marcellus , jam claustra revellere Poeni ;
 Et scalis spretos tentabant rumpere muros. 180
 Insonuere tubæ passim , clamorque virorum ,
 Hinnitusque , simul litui , raucoque tumultu
 Cornua , & in membris concussa furentibus arma.
 Fertur acerba lues disjectis undique portis ,
 Effusæque ruunt inopino flumine turbæ ; 185
 Improbus ut fractis exundat molibus amnis ,
 Propulsum ut Borea scopulis impingitur æquor ,
 Ut rupto terras invadunt carcere venti.
 Nec , torrente , Libys , viso armorumque virumque
 Dejectus , sperare valet. Dux Dardanus instat 190
 Attonito , prægressus equo , tergisque ruentum
 Incumbens hasta , socios nunc voce fatigat :
 Perge , age , fer gressus. Dexter Deus ; horaque nostra est.
 Hac iter ad muros Capuæ. Nunc rursus in hostem
 Conversus , Sta. Quo raperis ? Non terga tuorum , 195
 Te , ductor Libyæ , increpito. Sta. Campus , & arma ,
 Et Mars in manibus. Dimitto a cæde cohortes.
 Spectemur soli. Marcellus prælia posco.

Sic rector Latius: juvenique invadere pugnam
 Barcæo suadebat honor pretiumque pericli. 200
 Sed non hæc placido cernebat pectore Juno,
 Cœptoque avertit suprema in fata ruentem.
 Sistere perculsos ille & revocare laborat.
 Talesne e gremio Capuæ testisque sinistris
 Egredimur? State, o miseri, quis gloria summa 205
 Dedecori est. Nil vos hodie (mihi credite) terga
 Vertentes fidum exspectat. Meruistis, ut omnis
 Ingruat Ausonia, & sævo Mavorte paratis,
 Ne qua spes fusos pacis vitæque maneret.
 Vincebat clamore tubas, vocisque vigore 210
 Quamvis obstruclas sævus penetrabat in aures.
 Polydamanteis juvenis Pedianus in armis
 Bella agitabat atrox, Trojanaque semina & ortus
 Atque Antenorea sese de stirpe ferebat,
 Haud levior generis fama sacroque Timavo 215
 Gloria, & Euganeis dilectum nomen in oris.
 Huic pater Eridanus, Venetæque ex ordine gentes,
 Atque Apono gaudens populus, seu bella cieret,
 Seu Musas placidus doctæque silentia vitæ
 Mallet, & Aonios plectro mulcere labores, 220
 Non ullum dixere parem; nec notior alter
 Gradivo juvenis, nec Phœbo notior alter.
 Qui postquam, effusus urgens vestigia frenis
 Poenorum, juxta galeam atque insigne perempti
 Agnovit spoliū Paulli. Puer illa gerebat, 225
 Non parvo lætus ductoris munere, Cinyps,
 Dilectus Poeno Cinyps, quo gravior ora
 Non fuit, ac nulla nituit plus fronte decoris.

Quale micat, semperque novum est, quod Tiburis aura
 Pascit, ebur, vel qui miro candoris honore 230
 Lucet in aure lapis, rubris advectus ab undis.
 Quem postquam, egregium cristis & casside nota
 Fulgentem, extremo Pedianus in agmine vidit,
 Ceu subita ante oculos Paulli emerisset imago
 Sedibus infernis, amissaque posceret arma, 235
 Invadit frendens, Tunc, ignavissime, sacri
 Portabis capitis, quæ non sine crimine vester
 Invidiaque Deum gestaret, tegmina, ductor?
 En Paullus. Vocat inde viri ad spectacula manes,
 Et fugientis agit costis penetrabile telum. 240
 Tum, delapsus equo, galeam atque insignia magni
 Consulis abruptis dextra, spoliaturque videntem.
 Solvitur omne decus leto, niveosque per artus
 It Stygius color, & formæ populatur honores.
 Ambrosiæ cecidere comæ, violataque cervix 245
 Marmoreum in jugulum collo labente recumbit.
 Haud secus Oceano rediens Cythereius ignis,
 Cum sese Veneri jactat splendore resecto,
 Si subita invadat nubes, hebetatur, & atris
 Decrescens tenebris, languentia lumina condit. 250
 Ipse etiam, capta, Pedianus, casside, nudos
 Attonitus stupet ad vultus, irasque coerces.
 Tum, galeam magno socium clamore reportans,
 Immitem quatiebat equum, spumantia sævo
 Frena cruentantem morsu, cui turbidus armis. 255
 Obvia Marcellus rapido tulit ora tumultu:
 Agnoscesque, Decus mæste o virtutis avitæ,
 Mæste Antenoride. Nunc, inquit, rapta peramus.

- Quod superest, Libyci ductoris tegmina, & ardens
 Terrificis sævam fundit stridoribus hastam. 260
- Nec forsan voti vanus foret, obvia ni vis
 Gestaris opposito tenuisset corpore relum.
 Qui dum vicinis ductorem protegit armis,
 Transibit non hunc sitiens gravis hasta cruorem,
 Ingentesque minas mutata morte peregit. 265
- Avehitur raptim ductor, discrimine leti
 Turbatus, cursumque furens ad castra capeffit.
 Jamque, fugæ immodicus, tendit certamine gressum
 Præcipitem versis Pœnorum exercitus armis.
 Assequitur telis hostis, longasque viritim 270
- Exsantiant iras cladum, cœloque cruentos
 Cerratim ostentant & Dis ultoribus enses.
 Ille dies primus docuit, quod credere nemo
 Auderet Superis, Martis certamine fisti
 Posse ducem Lybiæ. Raptant currusque, virosque, 275
- Massylamque feram; & vivis avulsa reportant
 Tegmina bellantum, atque abeunt, sub cuspide terga
 Contenti vidisse ducis. Tum Martis adæquant
 Marcellum decori. Graditur comitante triumpho
 Major, quam ferret cum victor opima Tonanti. 280
- Inde furens, postquam vallo vix depulit hostem,
 Ductor Agenoreus, Quando hanc, quantoque cruore
 Hostili labem eluerim? Mea terga videre
 Contigit Aufoniæ? Mene, inquit, summe Deorum,
 Post Trebiam statuis tam tristi funere dignum? 285
- Vosque, invicta diu, nunc, heu! sine Marte, juvenus
 Debellata bonis Capuæ, non degener ipse
 Gestorum Aufoniis verti victricia signa,

Vobis terga dedi. Vidi, cum ad bella vocarem,
 Non secus atque Italo fugere a ductore paventes. 290
 Quid reliquum prisca Martis tibi, qui dare terga
 Me revocante potes? Fundebat talia Pœnus:
 Et Latiae sese Nolana ad moenia turmæ,
 Portantes spolia insigni clamore, ferebant.
 At, consueta graves per longum audire suorum 295
 Eventus, Roma, & nunquam recreata secundis,
 Allato tandem faustæ certamine pugnae,
 Erigitur, primoque Deum se munere tollit.
 Ante omnes pigra in Martem, fugiensque laborum,
 Dum bellum tonat, & sese furata juvenus 300
 Dat pœnas latebræ: tum, qui dulcedine vitæ
 Invenere dolos, jurataque fœdera Pœno
 Corruptere, notant, & purgant crimine gentem.
 Punitur patriam meditati linquere terram
 Consilium infelix scelerataque culpa Merelli. 305
 Talia corda virum. Sed enim nec femina cessat
 Mente æquare viros, & laudis poscere partem.
 Omnis, præ sese portans capitisque manusque
 Antiquum decus ac derepta monilia collo,
 Certatim matrona ruit, belloque ministrant. 310
 Haud tanta cessisse viros in tempore tali
 Laudis sorte piget; factoque in secula ituro
 Lætantur tribuisse locum. Tum celsa Senatus
 Subsequitur turba. In medium certamine magno
 Privatæ cumulantur opes. Nudare penates, 315
 Ac nihil arcanos vitæ melioris ad usus
 Seposuisse juvat. Coit & sine nomine vulgus.
 Corpore sic toto ac membris Roma omnibus usa,

Exsanguis rursus tollebat ad æthera vultus.

Addunt spem miseris dulcem Parnasia Cirrha

320

Portantes responsa viri. Nam læta ferebant

Exaudisse adytis, sacra eum voce tonaret

Antrum, & mugiret Phoebo jam intrata sacerdos:

Solvite, gens Veneris, graviores corde timores:

Adversa, & quidquid duri sub Marte manebat,

325

Exhaustum est vobis. Restant leviora laborum,

Et sine pernicie terror. Dis vota precesque

Ferte modo, & tepidos aris libate cruores.

Neu date terga malis. Aderit Gradivus, & ipse

Delius avertet propiora pericula vates,

330

Trojanos notus semper minuisse labores.

Sed vero, sed enim ante omnes altaria fument

Centum festa Jovi: centrum cadat hostia cultris.

Ille trucem belli nubem sævasque procellas

In Libyam violenter aget; spectabitis ipsi

335

Ægida turbato quatientem in prælia mundo.

Atque ea Parnasi postquam clamata sub antris

Allatum, vulgique Deus pervenit ad aures;

In Capitolas certatim scanditur arces,

Sternunturque Jovi, & delubrum sanguine honorant.

340

Tum Pæana canunt, responsaque fida precantur.

Interea affluens senior Torquatus in armis,

Sardoas patrio quatiebat milite terras.

Namque, ortum Iliaca jactans ab origine nomen,

In bella Hamplogoras Tyrios renovata vocarat.

345

Proles pulchra viro, nec tali digna parente,

Hostis erat: cujus fretus fulgente juvena,

Ipse asper paci, crudos sine viribus annos,

Barbarici studio ritus, refovebat in armis.

Isque ubi Torquatum raptim properata ferentem 350

Signa videt, pugnaeque avidas accendere dextras,

Fraude loci nota, latebrosa per avia saltus

Evolat, & provisa fugae compendia carpens,

Virgulta tegitur valle ac frondentibus umbris.

Insula, fluctifono circumvallata profundo, 355

Castigatur aquis, compressaque gurgite terras

Enormes cohibet nudae sub imagine plantae.

Inde Ichnusa prius Grajis memorata colonis,

Mox, Libyci, Sardus, generoso sanguine fidens

Herculis, ex sese mutavit nomina terrae. 360

Affluxere etiam, & sedes posuere coactas

Dispersi pelago, post eruta Pergama, Teucri.

Nec parvum decus, advesto cum classe paterna

Agmine Thespiadum, terris, Iolae, dedisti.

Fama est, cum laceris Actæon flebile membris 365

Supplicium lueret spectatae in fonte Dianae,

Attonitum novitate mali fugisse parentem

Per freta Aristæum, & Sardoos isse recessus:

Cyrenen monstrasse ferunt nova litora matrem.

Serpentum tellus pura, ac viduata venenis; 370

Sed tristis coelo, & multa vitiata palude.

Qua videt Italiam, saxoso torrida dorso

Exercet scopulis late freta, pallidaque intus

Arva coquit nimium, Cancro fumantibus Austris.

Cetera propensae Cereris nutrita favore. 375

Hoc habitu terrae nemorosa per invia crebro

Torquatum eludens hostis, Sidonia pugnae

Tela exspectabat, sociosque laboris Hiberos.

Qui postquam appulsi animos auxere carinis;
 Haud mora, prorumpit latebris; adversaque late 380
 Agmina inhorrescunt, longumque coire videtur,
 Et conferre gradum. Media intervalla patentis
 Corripiunt campi properatis eminus hastis:
 Donec ad expertos enses, fidissima tela,
 Perventum. Dira inde lues, cæduntque, caduntque; 385
 Alternique animas sævo in mucrone relinquunt.
 Non equidem innumeras cædes totque horrida facta
 Sperarim tanto digne pro nomine rerum
 Pandere, nec dictis bellantum æquare calorem.
 Sed vos, Calliope, nostro donate labori, 390
 Nota parum magni longo tradantur ut ævo
 Facta viri, & meritum vati sacremus honorem.
 Ennius, antiqua Messapi ab origine regis,
 Miscebat primas acies, Latineque superbum
 Vitis adornabat dextram decus: hispida tellus 395
 Miserunt Calabri; Rudie genuere vetustæ:
 Nunc Rudie solo memorabile nomen alumno.
 Is prima in pugna (vates ut Thracius olim,
 Infestam bello quateret cum Cyzicus Argo,
 Spicula deposito Rhodopeia pectine torfit) 400
 Spectandum sese non parva strage virorum
 Fecerat, & dextræ gliscebant cædibus ardon.
 Advolat, æternum sperans fore, pelleret Hostes
 Si tantam labem, ac perlibrat viribus hastam.
 Risit nube sedens vani conamina cœpti, 405
 Et telum procul in ventos dimisit Apollo.
 Ac super his: Nimum, juvenis, nimiumque superbi.
 Sperata hausisti. Sacer hic, ac magna sororum

Aronidum cura est, & dignus Apolline vates.
 Hic canet illustri primus bella Itala versu, 410
 Attolletque duces cœlo; resonare docebit
 Hic Latius Heliconæ modis, nec cedit honore
 Ascraeo famæ seni. Sic Phoebus, & Hosto
 Utrix per geminum transcurrit tempus arundo.
 Vertuntur juvenis casu perculsa per agros 415
 Agmina, & effusæ pariter dant terga catervæ.
 Tum pater, audita nati nece, turbidus iræ,
 Barbaricum atque immane gemens, transigit anhelum
 Pectus, & ad manes urget vestigia nati.
 At Libyæ ductor, Marcello fractus, & acri 420
 Contusus pugna, campos damnarat, & arma
 Verterat ad miseras non æqui Martis Acerras.
 Inde, ubi permisit flammis atque ensibus urbem,
 Nuceriæ, nihilo levior nec parcior ira,
 Incessit sese, atque æquavit moenia terræ. 425
 Post Casilina sibi, multum oblectatus iniquis
 Defendentum armis, ægre referaverat astu
 Limina, & obsessis vitam pensaverat auro.
 Jamque, in Dauniacos perfundens agmina campos,
 Fleſcebat rabiem, quo præda vel ira vocasset. 430
 Fumabat versis incensa Petilia testis,
 Infelix fidei, miseræque secunda Sagunto,
 At quondam Herculeam servare superba pharetram.
 Verterat & mentem Tyria ad conata Tarentus,
 Portisque intrarant Pœni. Sed enim arce corusca, 435
 Fisa loco, manus Ausoniæ stipata sedebat.
 Hic, miranda movens, classem, quæ condita portu
 Adstabat, (namque angustis e faucibus æquor

Erumpit scopulos inter, patuloque recessu
 Infundit campis secretum gurgite pontum.) 440
 Inclusas igitur, quibus haud enare dabatur,
 Arce superposita, claustris maris extulit astu,
 Perque averſa tulit portatas arva carinas.
 Lubrica roboreis aderant substramina plauſtris,
 Atque, recens caſi tergo prolapſa juvenci, 445
 Æquoream rota ducebat per gramina puppim.
 Et jam, per colles dumosque ad litus adaſta,
 Innabat pelago veniens ſine remige claſſis.
 Nuntius interea veſtis non more carinis
 Terrentem freta curarum fervoribus implet. 450
 Dum procul Œbalios amet expugnare nepotes,
 Et primus roſtris ſulcet navalibus arva,
 Aſſeſſos Capuæ muros, clauſtra ipſa revelli
 Portarum, ac totum miſeris incurrere bellum.
 Linquit cœpta ferox, pennasque addente pudore 455
 Atque ira ſimul immani, per proxima motu
 Evolat, & minitans avida ad certamina fertur.
 Haud ſecus, amiſſo tigris ſi concita fetu
 Emicet, attonitæ paucis luſtratur in horis
 Caucasus, & ſaltu tramittitur alite Ganges; 460
 Donec fulmineo partus veſtigia curſu
 Colligat, & rabiem preſſo conſumat in hoſte.
 Obvius huic ſparſo Centenius agmine raptim
 Funditur, audendi pravus, facilisque periclis.
 Sed parvum decus Hannibali. Nam, vitis honore 465
 Perfunctus Latiae, ſubito ſtimularat agreſtes,
 Semermemque manum ſternendam objecerat hoſti.
 Bis ſeptem demiſſa neci, nec ſubſtitit agmen,

Millia : bis septem , quæ non sollertior ense ,
 Sed genus insignis , justis ducebat in armis 470
 Fulvius , ast æque per corpora fusa jacentum
 Raptum iter est , victorque moram non passus eundi.
 Exsequiæ tantum famam nomenque volentem
 Mitificæ mentis tenuerunt funere læto.
 Namque per insidias (infandum !) & ab hospite cæsus , 475
 Colloquium & promissa petit dum perfida gentis
 Lucanæ , Gracchus , cæco circumdatus astu ,
 Occiderat , laudemque Libys rapiebat humandi.
 Sed non , ut scitum celerare ad moenia Pœnum ,
 Adstabat res ulla loco. Jam Consul uterque 480
 Præcipites aderant ; Nola vis omnis , & Arpis
 Ævi floridior Fabius rapida arma ferebat ;
 Hinc Nero , & hinc volucres Silanus nocte dieque
 Impellebat agens properata ad bella cohortes.
 Undique conveniunt , pariterque opponere cunctos 485
 Uni ductores juveni placet. Arduus ipse
 Tifata insidit , propior qua moenibus instat
 Collis , & e tumulis subiectam despicit urbem.
 Verum ubi , tot sese circumfundentibus armis ,
 Vallatas focium portas , unaque negari 490
 Intravisse sibi , Capuæque erumpere cernit ,
 Anxius adventus , nunc ferro frangere coetum
 Obstantum meditatur : init nunc avia cœpro
 Consilia , atque astu quærit tot millia portis
 Abstrahere artatis , cinctosque resolvere muros. 495
 Sic igitur secum , curasque ita corde fatigat :
 Quo , mens ægra , vocas ? Rursusne pericula sumam ,
 Non æquus regione loci ? Capuaque vidente

Terga dabo? an, residens vicini vertice montis,
 Excindi ante oculos patiar socialia testâ? 500
 Non ita me experti Fabius Fabique magister
 Turbatum, Hesperio cum clausos milite colles
 Evassi victor, sparsoſque per arva juvencoſ
 Jactare accenſis ſtimulavi cornibus igneſ.
 Haud dum omneſ abiere doli. Defendere nobiſ 505
 Si Capuam ereptum eſt, dabitur circumdare Romam.
 Hæc poſtquam placita, & tenuit ſententia mentem,
 Non exſpectato, Titan dum gurgite lucem
 Spiranteſ proferret equoſ, impellit in agmen
 Voce manuque viroſ, & coepta immania pandit: 510
 Perge, age, vince omnem, mileſ, virtute laborem;
 Et, quantum humani poſſunt ſe tendere paſſuſ,
 Arduuſ accelera. Romam petiſ. Hoc iter Alpeſ,
 Hoc Cannæ ſtravere tibi. Eja, incute muris
 Umbonem Iliaciſ, Capuæque repende ruinâſ; 515
 Quam tanti fuerit cadere, ut Palatia cernâſ,
 Et demigrantem Tarpeja ſede Tonantem.
 Inſtincti glomerant greſſuſ. Roma auribuſ hæret,
 Roma oculiſ. Creduntque duciſ ſollertiſ actiſ
 Aptiuſ id coeptum, quam ſi duxiſſet ab ipſo 520
 Fatali Æneadiſ campo. Vulturna citata
 Tranſmittunt alno vada, poſtremique relinquunt
 Tardandiſ Italiſ corruptaſ igne carinaſ.
 Tum Sidicina legunt pernicibuſ arva manipliſ,
 Threïciamque Calen, veſtraſ a nomine nati, 525
 Orithyïa, domoſ. Hinc Allifanuſ laccho
 Haud inamatuſ ager, Nymphiſque habitata Caſiniſ
 Rura evaſtantur: mox & vicinuſ Aquinaſ,

Et, quæ fumantem texere giganta, Fregellæ
 Agmine carpuntur volucris. Fert concitus inde 530
 Per juga celsa gradum, duris qua rupibus hæret
 Bellator Frusino, & surgit suspensa tumentis
 Dorso frugiferis Cerealis Anagnina glebis.
 Jamque adeo est campos ingressus & arva Labici;
 Linqvens Telegoni pulsatos ariete muros, 535
 Haud dignam inter tanta moram. Nec amœna retentant
 Algida, nec juxta Junonis testæ Gabinæ.
 Præceps ad ripas immani turbine fertur,
 Sulfureis gelidus qua serpit leniter undis
 Ad genitorem Anio, labens sine murmure, Thybrim. 540
 Hic ut signa ferox dimensaque castra locavit,
 Et ripas tremefecit eques, perterrita pulsus
 Ilia prima vadis sacro se conjugis antro
 Condidit, & cunctæ fugerunt gurgite Nymphæ.
 At matres Latæ, ceu moenia nulla supersint, 545
 Attonitæ passim furibundis gressibus errant.
 Ante oculos astant lacerae trepidantibus umbræ,
 Quæque gravem ad Trebiam, quæque ad Ticina fluentia
 Oppetiere necem, Paullus Gracchusque cruenti,
 Flaminiusque simul, miseris ante ora vagantur. 550
 Clausit turba vias. Stat celsus & asper ab ira,
 Ingentemque metum torvo domat ore Senatus.
 Interdum tamen erumpunt sub casside fusæ
 Per tacitum lacrimæ; quidnam Fortuna minetur,
 Quidve parent Superi? Pubes dispersa per altas 555
 Stat turres, atque huc ventum sub corde volutat,
 Ut jam Roma satis credat defendere muros.
 Pœnus ut ad somnos vix totam cursibus actæ

Silius Italicus,

T

Indulſit publi noctem, vigil ipſe, nec ullam
 Ad requiem facilis, credenſque abſcedere vitæ, 560
 Quod ſopor eripiat, tempus; radiantibus armis
 Induitur, Nomadumque jubet prorumpere turmas.
 Inde, levis frenis, circum pavitantiæ fertur
 Quadrupedante ſono percuſſæ mœnia Romæ.
 Nunc aditus luſtrat, clauſas nunc cuſpide pulſat 565
 Infeſta portas, fruiturque timore paventum.
 Nunc, lentus celſis aſtans in collibus, intrat
 Urbem oculis, diſcitque locos, cauſasque locorum.
 Ac legeret viſu cuneta, & penetraret in omnes
 Spectando partes, ni magno turbine adeſſet 570
 Fulvius, haud tota Capuæ obſidione relicta.
 Tum demum caſtris turmas inflexit ovantes,
 Spectata, ductor, ſatiatus pectora Roma.
 Atque, ubi nox depulſa polo, primaque rubeſcit
 Lampade Neptūnus, revocatque Aurora labores, 575
 Effundit rupto perſultans agmina vallo,
 Et quantum clamare valet, Per plurima noſtra,
 O focii, decora & ſacras in ſanguine dextas,
 Vobis ite pares, & tantum audete ſub armis,
 Quantum Roma timet. Reliquam hanc exſcindite molem, 580
 Nil, quod vincatis, toto reſtabit in orbe.
 Neu populi vos Martigenæ tardarit origo;
 Intratam Senonum capietis millibus urbem,
 Aſſuetamque capi. Fortaſſe curulibus altis,
 Jam vos, exemplo proavorum, ad nobile letum 585
 Exſpectant de more ſenes, mortique parantur.
 Talibus hinc Pœnus: ſed contra Ænotriæ pubes
 Non ullas voces ducis aut præcepta requirit.

Sat matres stimulant, natique, & cara supinas
 Tendunt palmas lacrimantiaque ora parentum. 590
 Ostentant parvos, vagituque incita pulsan
 Corda virum, armatis insignunt oscula dextris.
 Ire volunt, & pro muris opponere densi
 Pectora, respuantque suos, fletumque resorbent.
 Ut vero impulso patefactæ cardine portæ, 595
 Et simul erupit motis exercitus armis,
 Funditur immixtus gemitu precibusque per altos
 Ad cœlum muros plangor, sparsæque solutis
 Crinibus exululant matres, atque ubera nudant.
 Fulvius antevolans agmen, Quis nesciat, inquit, 600
 Non sponte ad nostros Pœnum venisse penates?
 A portis fugit Capuæ. Subnectere plura
 Conantem tristis cœli cum murmure vasto
 Turbavit fragor, & subita de nube procellæ.
 Jupiter, Æthiopum remeans tellure, minantem 605
 Romuleo Pœnum ut vidit succedere vallo,
 Cœlicolis raptim excitis, defendere testa
 Dardana, & in septem discurrere jusserat arces.
 Ipse e Tarpejo sublimis vertice cuncta,
 Et ventos simul, & nubes, & grandinis iras, 610
 Fulminaque, & tonitrus, & nimbos conciet atros.
 Concussi tremuere poli, cœlumque tenebris
 Clauditur, & terras cæco nox condit amictu.
 Instat tempestas oculis, hostique propinquo
 Roma later. Jactæ in turmas per nubila flammæ 615
 Stridorem servant, membrisque insibilat ignis.
 Hinc Notus, hinc Boreas, hinc fuscis Africus alis
 Bella movent, quantis animos & pectora possint

Irati satiare Jovis. Fluit agmen aquarum ,
 Turbine confusum piceo & nigrante procella , 620
 Atque omnes circa campos spumantibus undis
 Involvit. Celsus summo de culmine montis
 Regnator Superum sublata fulmina dextra
 Libravit , clypeoque ducis , non cedere certi ,
 Incussit. Summa liquefacta est cuspis in hasta , 625
 Et fluxit , ceu correptus fornacibus , ensis.
 Ambustis sed enim ductor Sidonius armis
 Sistebat socios , & cæcum e nubibus ignem ,
 Murmuraque a ventis misceri vana docebat.
 Tandem post clades socium coelique ruinam , 630
 Non hoste in nimbis viso , non ense , referri
 Signa jubet castris , mæstasque refuscitat iras.
 Ventis debebis nimirum hiemisque procellis
 Unum , Roma , diem. Sed non te craftina nobis
 Lux unquam eripiet ; descendat Jupiter ipse 635
 In terras licet. Infrendens tum talia fatur ,
 Ecce serenato clarum jubar emicat axe ,
 Purgatusque nitet discussis nubibus æther.
 Æneadæ sensere Deum , telisque repostis
 Summissas tendunt alta ad Capitolia dextras , 640
 Et festa cingunt montis penetralia lauro.
 Tum vultus , modo non parvo sudore madentes ,
 Nunc lætos Jovis aspeçant. Da , summe Deorum ,
 Da , pater , ut sacro Libys inter proelia telo
 Concidat. Haud alia potis est occumbere dextra. 645
 Sic adeo orantes pressere silentia , postquam
 Abstulerat terras nigrantibus Hesperus umbris :
 Quem , simul attollens rutilantem lampada , Titan

Obruit, & vitæ rediit mortalibus usus,
 Pœnus adest, nec se castris Ænotria pubes 650
 Continet. Haud dum enses stricti, mediumque jacebat
 Tantum ad bella loci, quantum transmittere jactæ
 Sufficerent hastæ, cum fulgor hebescere cœli
 Per subitum cœpit, densæque subire tenebræ;
 Atque dies fugere, atque armari ad proelia rursus 655
 Jupiter. Incumbunt venti, crassusque, rotante
 Austro, nimborum fervet globus. Intonat ipse,
 Quo tremat & Rhodope, Taurusque, & Pindus, & Atlas.
 Audivere lacus Erebi, mersusque profundis
 Agnovit tenebris cœlestia bella Typhœus. 660
 Invadit Notus, ac, piceam cum grandine multa
 Intorquens nubem, cunctantem & vana minantem
 Circumagitur, castrisque ducem succedere cogit.
 Verum ubi depositis sepsit sese aggere telis,
 Læta serenati facies aperitur Olympi, 665
 Nullaque tam mitem credas habuisse Tonantem
 Fulmina, nec placido commota tonitrua coelo.
 Durat, & affirmans non ultra spondet in ipsos
 Venturam crebroque diem, modo patria virtus
 In dexteras redeat, nec Romam exscindere Pœni 670
 Credant esse nefas. Ubi nam tunc fulmina tandem
 Invisi latuisse Jovis, cum sterneret ensis
 Ætolos campos? ubi, cum Tyrrhena natarent
 Stagna cruore virum? Pugnat pro moenibus, inquit,
 Si rector Superum tot jactis fulmine telis, 675
 Inter tot motus cur me contra arma ferentem
 Afflixisse piget? Ventis hiemique fugaces
 Terga damus. Remeet, quæso, mens illa vigorque.

Qua vobis, cum pacta Patrum, cum foedera adessent,
 Integrare acies placitum. Sic pectora flammât; 680
 Donec equum Titan spumantia frena resolvit.
 Nec nox composuit curas, somnulse frementem
 Ausus adire virum, & redeunt cum luce furores.
 Rursus in arma vocat trepidos, clypeoque tremendum
 Increpat, atque armis imitatur murmura coeli. 685
 Ut vero accepit, tantum confidere Divis
 Ausonios Patres, summissaque Bætis ad oras
 Auxilia, & noctu progressum moenibus agmen:
 Sic agitare fremens obsessos otia, jamque
 Securam Hannibalis Romam, violentior instat. 690
 Jamque propinquabat muro, cum Jupiter ægram
 Junonem alloquitur curis, mulcetque monendo:
 Nullane Sidonio juveni, conjuxque sororque
 Cara mihi, non ulla unquam sine fine feroci
 Addes frena viro? Fuerit delere Saguntum, 695
 Exæquare Alpes, imponere vincula sacro
 Eridano, foedare lacus. Etiamne parabit
 Nostras ille domos, nostras perrumpere in arces?
 Siste virum. Namque (ut cernis) jam flagitat ignes,
 Et parat accensus imitari fulmina flammis. 700
 His dictis, grates agit, ac turbata per auras
 Devolat, & prensa juvenis Saturnia dextra,
 Quo ruis, o vecors? majoraque bella capeffis,
 Mortali quam ferre datum? Juno inquit, & atram
 Dimovit nubem, veroque apparuit ore. 705
 Non tibi cum Phrygio res Laurentive colono,
 En, age, (namque, oculis amota nube parumper,
 Cernere cuncta dabo) surgit qua celsus ad auras,

Aspice, montis apex, vocitata Palatia regi
 Parrhasio plena tenet & resonante pharetra, 710
 Intenditque arcum, & pugnas meditatur Apollo.
 At, qua vicinis tollit se collibus altæ
 Molis Aventinus, viden', ut Latonia virgo
 Accensas quatiat Phlegethontis gurgite tædas,
 Exsertos avide pugnae nudata lacertos? 715
 Parte alia, cerne, ut sævis Gradivus in armis
 Impleret dictum proprio de nomine campum.
 Hinc Janus movet arma manu, movet inde Quirinus,
 Quisque suo de colle Deus. Sed enim aspice, quantus
 Ægida commoveat nimbos flammæque vomentem 720
 Jupiter, & quantis pascit ferus ignibus iras.
 Huc vultus flecte, atque aude spectare Tonantem,
 Quas hiemes, quantos concussio vertice cernis
 Sub nutu tonitrus! Oculis qui fulgurat ignis!
 Cede Deis tandem, & Titania desine bella. 725
 Sic effata virum, indocilem pacisque modique,
 Mirantem Superum vultus & flammea membra,
 Abstrahit, ac pacem terris cœloque reponit.
 Respectans abit, & castris avulsa moveri
 Signa jubet ductor, remeaturumque minatur. 730
 Redditur extemplo flagrantior æthere lampas,
 Et tremula infuso resplendent cœrula Phœbo.
 At procul e muris videre ut signa revelli
 Æneadæ, versumque ducem; tacita ora vicissim
 Ostentant, nūtuque docent, quod credere magno 735
 Non audent hærente metu; nec abire volentis,
 Sed fraudem infidiasque purant, & Punica corda:
 Ac tacitæ natis infigunt oscula matres,

Donec procedens oculis sese abstulit agmen ,
 Suspectosque dolos demto terrore resolvit. 740
 Tum vero passim sacra in Capitolia pergunt ,
 Inque vicem amplexi permixta voce triumphum
 Tarpeji clamant Jovis , ac delubra coronant.
 Jamque omnes pandunt portas ; ruit undique lætum ;
 Non sperata petens dudum sibi gaudia , vulgus. 745
 Hi spectant , quo fixa loco tentoria regis
 Astiterint : hi , qua celsus de sede vocatas
 Astatus fuerit turmas : ubi belliger Astur ,
 Atque ubi atrox Garamas , sævusque tetenderit Hannou.
 Corpora nunc viva sparguntur gurgitis undæ : 750
 Nunc Anienicolis statuunt altaria Nymphis.
 Tum festam repetunt , lustratis moenibus , urbem.

C. SILII ITALICI
P U N I C O R U M
LIBER XIII.

SEGNE iter emenso vix dum Tarpeja videri
Culmina defierant; torvos cum versus ad Urbem
Ductor Agenoreus vultus, remeare parabat.
Castra locat, nulla lædens ubi gramina ripa
Turia deducit tenuem sine nomine rivum, 5
Et tacite Tuscis inglorius affluit undis.
Hic modo primores socium, modo iussa Deorum,
Nunc sese increpitat. Dic o, cui Lydia cæde
Creverunt stagna, & concussa est Daunia tellus
Armorum tonitru, quas exanimatus in oras 10
Signa refers? Qui mucro tuum, quæ lancea tandem
Intravit pectus? Si nunc existeret alma
Carthago ante oculos, turrata celsa figura,
Quas abitus, miles, causas, illæse, dedisses?
Imbres, o patria, & mixtos cum grandine nimbos 15
Et tonitrus fugio. Procul hanc expellite gentis
Femineam Tyriæ labem, nisi luce serena
Nescire ac liquida Mavortem agitare sub æthra.

Terror adhuc inerat Superſum , ac redolentia in armis
 Fulmina , & ante oculos irati pugna Tonantis. 20
 Parendi tamen , & cuicunque incumbere juſſo
 Durabat vigor , ac , ſenſim diffuſus ad aures ,
 Signa reportandi creſcebat in agmine fervor.
 Sic , ubi perripit ſtagnantem calculus undam ,
 Exiguos format per prima volumina gyros , 25
 Mox , tremulum vibrans motu glifcente liquorem ,
 Multiplicat crebros ſinuati gurgitis orbes ;
 Donec poſtremo laxatis circulus oris
 Contingat geminas parulo curvamine ripas.
 At contra Argyripæ pravum decus , (inclita namque 30
 Semina ab Œnea ductoris ſtirpe trahebat
 Ætoli) Daſio fuit haud ignobile nomen ,
 Lætus opum , ſed clauda fides , ſeſeque calenti
 Addiderat Pœno , Latia diffuſus habenæ.
 Is , volvens veterum memorata antiqua parentum ; 35
 Longo , miles , ait , quateret cum Teucria bello
 Pergama , & ad muros ſtaret ſine ſanguine Mavors ,
 Sollicitis Calchas (nam ſic fortiffimus heros
 Poſcenti focero ſæpe inter pocula Dauno
 Narrabat memori Diomedes condita mente) 40
 Sed Calchas Danaïs , niſi clauſum e ſedibus arcis
 Armifonæ curent ſimulacrum avellere Divæ ,
 Non unquam affirmat Therapnæis Ilion armis
 Ceſſurum , aut Ledæ rediturum nomen Amyclas.
 Quippe Deis viſum , ne cui perſtrumpere detur , 45
 Effigies ea quas unquam poſſederit , urbes.
 Tum meus adjuncto monſtratam evaſit in arcem
 Tydides Ithaco , & , dextra molitus in ipſo

Custodes aditu templi, cœleste reportat
 Palladium, ac nostris aperit mala Pergama fatis. 50
 Nam postquam Ænōtris fundavit sinibus urbem,
 Æger delicti, Phrygium placare colendo
 Numen, & Iliacos parat exorare Penates.
 Ingens jam templum celsa surgebat in arce,
 Laomedontæ sedes ingrata Minervæ: 55
 Cum medios inter somnos altamque quietem,
 Nec celata Deam, & minitans Tritonia virgo:
 Non hæc, Tydide, tantæ pro laudis honore
 Digna paras, non Garganus, nec Daunia tellus
 Debentur nobis. Quære in Laurentibus arvis, 60
 Qui nunc prima locant melioris mœnia Trojæ.
 Huc vittas castumque refer penetrale parentum.
 Quis trepidus monitis Saturnia regna capeffit.
 Jam Phryx cōdebat Lavinia Pergama victor,
 Armaque Laurenti figebat Troia luco. 65
 Verum ubi Tyrrheni perventum ad fluminis undas,
 [Castraque Tydides posuit fulgentia ripa,]
 Priamidæ intremuere metu. Tum, pignora pacis
 Prætendens dextra ramum canentis olivæ,
 Sic orsus Dauni gener inter murmura Teucrū: 70
 Pone, Anchisiade, memores irasque metusque:
 Quidquid ad Idæos Xanthum Simoentaque nobis
 Sanguine sudatum Scææque ad limina portæ,
 Haud nostrum est: egere Dei duræque sorores.
 Nunc, age, quod superest, cur non melioribus, ævi, 75
 Ducimus auspicis? Dextras jungamus inermes.
 Fœderis, en, hæc testis erit. Veniamque precatus
 Trojanam ostentat trepidis de puppe Minervam.

Hæc ausos Celtas irrumpere moenia Romæ Corripuit leto; neque tot de millibus unum Ingentis populi patrias dimisit ad aras.	80
His fractus ductor convelli signa manipulis Optato lætis abitu jubet. Itur in agros, Dives ubi ante omnes colitur Feronia Iuco; Et sacer humectat fluvialia rura Capenas.	85
Fama est, intactas longævi ab origine fani Crevisse, in medium congestis undique donis; Immensum per tempus opes, lustrisque relictum Innumeris aurum, solo servante pavore.	
Hac avidas mentes & barbara corda rapina Polluit, atque armat contemptu pectora Divum. Avia tunc longinqua placent, quæ fulcat aratro Ad freta porrectis Trinacria Bruttius arvis.	90
Dum Libys haud lætus Rhegina ad litora tendit; Victor, summoto patriis a sinibus hoste, Fulvius infaustam Campana ad moenia clausis Portabat famam, miserisque extrema movebat.	95
Tum prensans passim, cuicunque est nomen in armis; Dédecus hoc defende manu: cur perfida, & urbi Altera Carthago nostræ, post foedera rupta, Et missum ad portas Pœnum, post jura petita	100
Consulis alterni, stat adhuc? & turribus altis Hannibalem ac Libycas exspectat lenta cohortes? Miscebat dictis facta, & nunc robore celsas Educi turres, quis vinceret ardua muri,	105
Cogebat, nunc conjunctas astringere nodis Instabat ferroque trabes, quo frangeret altos Portarum postes, quateretque morantia claustra.	

Hic latera intextus stellatis axibus agger,
Hic grvida armato surgebat vinea dorso. 110
Ac postquam properata satis, quæ commonet usus,
Dat signum, atque alacer scalis transcendere muros
Imperat, ac sævis urbem terroribus implet;
Cum subito dextrum offulsit conatibus omen.
Cerva fuit, raro terris spectata colore, 115
Quæ candore nivem, candore anteiret olores.
Hanc agreste Capys donum, cum mœnia fulco
Signaret, grato parvæ mollitus amore,
Nutrierat, sensusque hominis donarat alendo.
Inde exuta feram, docilisque accedere mensis, 120
Atque ultro blanda attactu gaudebat herili.
Aurato matres assuetæ pectine mitem
Comere, & humenti fluvio revocare colorem.
Numen erat jam cerva loci: famulamque Dianæ
Credebant, ac tura Deum de more dabantur. 125
Hæc, ævi vitæque tenax, felixque senectam
Mille indefessos viridem duxisse per annos,
Seclorum numero Trojanis condita recta
Æquabat; sed enim longo nox venerat ævo.
Nam, subito incursu sævorum agitata luporum, 130
Qui noctis tenebris urbem (miserabile bello
Prodigium) intrarant, primos ad luminis ortus
Extulerat sese portis, pavidaque perebat
Consternata fuga positos ad mœnia campos.
Exceptam læto juvenum certamine ductor 135
Maestat, Diva, tibi, tibi enim hæc gratissima sacra,
Fulvius, atque, adfis, orat, Lætônia, cœptis.
Inde, alacer fidensque Dea, circumdata clausis

Arma movet, quaque obliquo curvantur in orbem
 Moenia flexa sinu, spissa vallata corona 140
 Alligat, & telis in morem indaginis ambit.
 Dum pavitant, spumantis equi fera corda fatigans,
 Evehitur porta sublimis Taurea cristis
 Bellator; cui Sidonius superare lacerto
 Ductor & Autololas dabat & Maurusia tela. 145
 Is, trepido ac lituū tinnitu stare neganti
 Imperitans violenter equo, postquam auribus hostis
 Vicinum sese videt, & clamore propinquo,
 Claudius huic, inquit, (præstabat Claudius arte
 Bellandi, & merita mille inter proelia fama) 150
 Huic, inquit, solum, si qua est fiducia dextræ,
 Det sese campo, atque ineat certamina mecum.
 Una mora Æneadæ, postquam vox attigit aures,
 Dum daret auspiciū jusque in certamina ductor.
 Prævetitum namque & capital, committere Martem 155
 Sponte viris. Erumpit ovans, ut Fulvius arma
 Imperio solvit, patulumque inuestus in æquor
 Erigit undantem glomerato pulvere nubem.
 Indignatus opem amenti, socioque juvare
 Expulsum nodo jaculum, atque arcessere vires, 160
 Taurea vibrabat nudis conatibus hastam.
 Inde, ruens ira, telum contorquet in auras.
 At non idem animus Rutulo: speculatur, & omni
 Corpore perlustrat, qua sit certissima ferro
 In vulnus via. Nunc vibrat, nunc comprimit hastam, 165
 Mentiturque minas; mediam tunc transit ictu
 Parmam, sed grato fraudata est sanguine cuspis.
 Tum strictum propere vagina detegit ensē.

Et jam ferrata rapiebat calce volan-
 Taurea cornipedem, fugiens minitanti-
 fata. 170
 Nec Rutulus levior cedentis prendere terga.
 Nam profugo rapidus fufis instabat habenis.
 Utque metus victum, sic ira & gloria portis
 Victorem immisit, meritique cupido cruoris.
 Ac dum vix oculis, vix credunt mentibus, hostem 175
 Confisum nullo comitante irrumpere testis,
 Per mediam propere trepidantum interritus urbem
 Egit equum, adversaque evasit ad agmina porta.
 Hinc ardore pari nisuque incurrere muris
 Ignescunt animi, penetrataque testa subire. 180
 Tela simul flammæque micant. Tunc saxens imber
 Ingruit, & summis ascendunt turribus hastæ.
 Nec pronum audendi virtute excellere cuiquam:
 Æquarunt iræ dexteras. Distæ per auras
 Tranat, & in medium perlabitur urbis arundo. 185
 Lætatur, non hortandi, non plura monendi
 Fulvius esse locum. Rapiunt sibi quisque laborem.
 Quos ubi tam erectos animi vider, & superesse
 Fortunæ sibi quemque ducem; ruit impete vasto
 Ad portam, magnæque optat discrimina famæ. 190
 Tres claustra æquævo servabant corpore fratres,
 Quis delecta manus centeni cuique ferebant
 Excubias, unaque locum statione tenebant.
 Forma ex his Numitor, cursu plantaque volucris
 Præstabat Laurens, membrorum mole Laburnus. 195
 Sed non una viris tela. Hic mirabilis arcu,
 Ille hastam quater, ac medicatæ cuiusque ictu
 Prælia moliri, & nudo non credere ferro,

Tertius aptabat flammis ac sulfure tædās.

Qualis Atlantiaco memoratur litore quondam

200

Monstrum Geryones immane tricorporis iræ;

Cui tres in pugna dextræ varia arma gerebant.

Una ignes sævos, alt altera pone sagittas.

Fundebat, validam torquebat tertia cornum,

Atque uno diversa dabat tria vulnera nisu.

205

Hos ubi non æquis variantes prælia Consul

Conspexit telis, & portæ limina circum

Stragem, ac perfusos subeuntum sanguine postes,

Concitāt intortam furiatis viribus hastam.

Letum triste ferens auras secat Itala taxus,

210

Et, qua nudarat, dum fundit spicula ab alto,

Arcum protendens, Numitor latus, ilia transit.

At, non obsepto contentus limine Martem

Exercere levis bello, sed turbidus ausi,

Virrius incauto fervore eruperat amens

215

Reclusa in campum porta, miseramque furori

Vincentum obtulerat pubem. Ruit obvia in arma

Scipio, & oblatum metit insatiabilis agmen.

Tifata umbrifero generatum monte Calenum

Nutrierant, audere trucem. Nec corpore magno

220

Mens erat inferior. Subsidere sæpe leonem,

Nudus inire caput pugnās, certare juvenco,

Atque obliqua truci deducere cornua tauri

Affluerat, crudoque aliqua se attollere facto.

Is, dum præcipites expellit Virrius urbe,

225

Seu spreto, seu ne fieret mora, nudus in æquor

Thorace exierat, leviorque premebat anhelos

Pondere lorice, & palantes victor agebat.

Jamque Veliternum media transegerat alvo,
 Jam, solitum æquali ludo committere equestres 230
 Scipiadæ pugnæ, Marium tellure revulso
 Perculerat saxo. Miser implorabat amicum
 Cum gemitu exspirans, scopulusque premebat hiantem.
 Sed, validas sævo vires duplicante dolore,
 Effudit lacrimas pariter cornumque sonantem 235
 Scipio, solamen properans optabile in armis
 Hostem prostrato morientem ostendere amico.
 Tranavit, liquidas volucris ceu scinderet auras,
 Hasta viri pectus, rupitque immania membra.
 Quanta est vis agili per cærula summa liburnæ, 240
 Quæ, pariter quoties revocatæ ad pectora tonsæ
 Percussere fretum, ventis fugit ocior, & se,
 Quam longa est, uno remorum præterit ictu.
 Ascanium Volesus, projectis ocuis armis,
 Quo levior peteret muros, per aperta volantem 245
 Assequitur planta. Dejectum protinus ense
 Ante pedes domini jacuit caput: ipse secutus
 Corruit ulterior procursus impete truncus.
 Nec spes obsessis ultra referata tueri
 Moenia. Convertunt gressus, recipique precantes 250
 Infandum! excludunt socios. Tum cardine verso
 Obnixa torquent obices, munimina fera.
 Acrius hoc instant Itali, clausosque fatigant.
 Et, ni cæca sinu terras nox conderet atro,
 Perfractæ rapido patuissent milite portæ. 255
 Sed non in requiem pariter cessere tenebræ.
 Hinc sopor impavidus, qualem victoria movit:
 At Capua, aut mæstis ululantum flebile matrum
Silius Italicus. V

Questibus, aut gemitu trepidantum exterrita patrum;
 Tormentis finem metamque laboribus orat. 260
 Mussat perfidiæ ductorque caputque Senatus
 Virrius, a Pœno nullam docet esse salutem,
 Vociferans, pulsus vivendi e pectore curis:
 Speravi sceptrâ Ausonia, pepigique, sub armis
 Si dexter Pœnis Deus & Fortuna fuisset, 265
 Ut Capuam Iliaci migrarent regna Quirini:
 Qui quaterent muros Tarpejaque mœnia, misi:
 Nec mihi poscendi vigor astitit, alter ut æquos
 Portaret fasces nostro de nomine Consul.
 Hastenus est vixisse satis; dum copia noctis. 270
 Cui cordi comes æterna est Acherontis ad undam
 Libertas, perat ille meas mensasque daplesque:
 Et, victus mentem fuso per membra Lyæo,
 Sôpitoque necis morfu, medicamina cladis
 Hauriat, ac placidis exarmet fata venenis. 275
 Hæc ait, & turba repetit comitante penates.
 Ædibus in mediis consurgens ilice multa
 Exstruitur rogos, hospitium commune peremitis.
 Nec vulgum cessat furiare dolorque pavorque.
 Nunc menti feræ Decius redit; & bona virtus 280
 Exfilio punita truci. Despectat ab alto
 Sacra fides, agitatque virûm fallacia corda.
 Vox occulta subit, passim diffusa per aures:
 Fœdera, mortales, ne sævo rumpite ferrô:
 Sed castam servate Fidem. Fulgentibus ostro 285
 Hæc potior regnis. Dubio qui frangere rerum
 Gaudebit pacta, ac tennes spes linquet amici,
 Non illi domus, aut conjux, aut vitâ manebit

Unquam expers luctus lacrimæque. Aget, æquore semper
 Ac tellure premens, aget ægrum nocte dieque 290
 Despecta ac violata Fides. Adit omnia jamque
 Concilia, ac mensas contingit, &, abdita nube,
 Accumbitque toris, epulaturque improba Erinnyes.
 Ipsa etiam Stygio spumantia pocula tabo
 Porrigit, & large poenas letumque ministrat. 295
 Virrius interea, dum dat penetrare medullas
 Exitio, ascenditque pyram, atque amplexibus hæret
 Jungentum fata, & subici juber ocius ignes.
 Stringebant tenebræ metas, victorque ruebat.
 Jamque superstantem muro, sociosque Milonem 300
 Voce attollentem pubes Campana videbat.
 Pandunt attoniti portas, trepidoque capeffunt
 Castra inimica gradu, quîs leto avertere poenas
 Desuerant animi. Patet urbs, confessa furorem,
 Et referat Tyrio maculatas hospite sedes. 305
 Matronæ puerique ruunt, mæstumque Senatus
 Concilium, nullique hominum lacrimabile vulgus.
 Stabant innixi pilis exercitus omnis,
 Spectabantque viros, & læta & tristia ferre
 Indociles, nunc propexis in pectora barbis 310
 Verrere humum, nunc fœdantes in pulvere crinem
 Canentem, & turpi lacrima precibusque pudendis
 Feminæum tenues ululatum fundere in auras.
 Atque ea dum miles miratur inertia facta,
 Exspectatque ferox sternendi mœnia signum, 315
 Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
 Religio, & sævas componit numine mentes:
 Ne flammam tædasque velint, ne templa sub uno

In cinerem traxisse rogo. Subit intima corda,
 Petlabens sensim, mitis Deus. Ille superbæ 320
 Fundamenta Capyn posuisse antiquitus urbi,
 Non cuiquam visus, passim monet: ille refusus
 In spatium immensum campis habitanda relinqui
 Utile testâ docet. Paulatim atrocibus iræ
 Languescunt animis, & vis mollita senescit. 325
 Pan Jove missus erat, servari testâ volente
 Troia, pendenti similis Pan semper, & imo
 Vix ulla inscribens terræ vestigia cornu.
 Dextera lascivit cæsa Tegeatide capra
 Verbera læta movens festa per compita cauda. 330
 Cingit acuta comas, & opacat tempora, pinus,
 Ac parva erumpunt rubicunda cornua fronte:
 Stant aures, imoque cadit barba hispida mento.
 Pastorale Deo baculum, pellisque sinistrum
 Velat grata latus teneræ de corpore damæ. 335
 Nulla in præruptum tam prona & inhospita cautes,
 In qua non, librans corpus, similisque volanti
 Cornipedem tulerit præcisa per avia plantam.
 Interdum inflexus, medio nascentia tergo
 Respicit arridens hirtæ ludibria caudæ. 340
 Obrendensque manum solem intervescere fronti
 Ardet, & umbrato perlustrat pascua visu.
 Hic, postquam mandata Dei perfecta, malamque
 Sedavit rabiem, & permulsit corda furentum,
 Arcadiæ volucris saltus & amata revisit 345
 Mænala; ubi argutis longe de vertice sacro
 Dulce sonat calamis, ducit stabula omnia cantu.
 At legio Ausonidum, flammæ ductore jubente

Arceri portis, stantesque relinquere muros,

(Mite decus mentis) condunt ensesque facesque.

Multa Deum templis domibusque nitentibus auro.

Egeritur praeda, & victus alimenta superbi,

Quisque bonis periere, virum de corpore vestes.

Femineæ, mensæque alia tellure petitæ,

Poculaque Eoa luxum irritantia gemma.

Nec modus argento, cælataque pondera facti

Tantum epulis auri, tum passim corpora longo

Ordine captiva, & domibus deprompta talenta,

Pascere longinquum non deficientia bellum,

Immenisque greges famulæ ad convivia turbæ.

Fulvius, ut finem spoliandis ædibus, ære

Belligero revocante, dedit, sublimis ab alto.

Suggestu, magnis auctor non futilis ausis:

Lanuvio generate, inquit, quem Sospita Juno

Dat nobis, Milo, Gradiivi cape victor honorem,

Tempora murali cinctus turrita corona.

Tum fontes procerum meritosque piacula primæ

Acciit, & iusta punit commissa seecuri.

Hic atrox virtus, (nec enim oculuisse probarim

Spectatum vel in hoste decus) clamore feroci,

Taurea, Tunc, inquit, ferro spoliabis inultus

Te majorem animam? Et iussu lictore recisa

Ignavos cadet ante pedes fortissima cervix?

Haud unquam hoc vobis dederit Deus. Inde, minaci

Obrutu torvum contra & furiale renidens,

Bellatorem alacer per pectora transigit enses.

Cui ductor, Patriam moriens comitare cadentem.

Qui nobis animus, quæ dextera, quidve viritum

350

355

360

365

370

375

Decernet Mayors. Tibi, si rebare pudendum
 Iussa pati, licuit pugnanti occumbere letum. 380
 Dum Capua infaustam luit haud sine sanguine culpam,
 Interea geminos terra crudelis Hibera
 Fortuna abstulerat, permiscens tristia lætis,
 Scipiadas, magnumque decus, magnumque dolorem.
 Forte Dicarchea juvenis dum sedit in urbe 385
 Scipio, post belli repetens extrema penates,
 Huc tristis lacrimas & funera acerba fuorum
 Fama tulit. Duris quanquam non cedere suetus,
 Pulsato lacerat violenter pectore amictus.
 Non comites tenuisse valent, non ullus honorum 390
 Militiæve pudor. Pietas irata sinistris
 Coelicolis furit, atque odit solaria luctus.
 Jamque dies, iterumque dies absunta queresis.
 Versatur species ante ora oculosque parentum.
 Ergo excire parat manes animasque fuorum, 395
 Alloquioque virum tantos mulcere dolores.
 Hortatur vicina palus, ubi signat Avernî
 Squalentem introitum stagnans Acherusius humor.
 Noscere venturos agitat mens prorinus annos.
 Sic ad Cymæam, quæ tum sub nomine Phœbi 400
 Autonoe tripodas sacros antrumque tenebat,
 Fert gressus juvenis, consultaque pectoris ægri
 Pandit, & aspectus orat contingere patrum.
 Nec cunctata diu vates, Mactare repostis
 Mos umbris, inquit, consueta piacula nigras 405
 Sub lucem pecudes, reclusæque abdere terræ
 Manantem jugulis spirantium cæde cruorem.
 Tunc populos tibi regna suos pallentia mittent.

Cetera; quæ poscis, majori vate canentur.
 Namque tibi Elyfio repetita oracula campo 410
 Eliciam, veterisque dabo inter sacra Sibyllæ
 Cernere fatidicam Phœbei pectoris umbram.
 Vade, age, &, a medio cum se nox humida cursu
 Flexerit, ad fauces vicini castus, Avernī
 Duc prædicta sacris duro placamina Diti. 315
 Mella simul tecum & puri fer dona Lyæi.
 Hoc alacer monitu, & promissæ nomine vatis,
 Apparat occulto monstrata piacula cœpto.
 Inde, ubi nox jussam procedens contigit horam,
 Et spatia æquarunt tenebras transacta futuras, 420
 Confurgit stratis, pergitque ad turbida portæ
 Ostia Tartaræ: penitus quīs abdita vates
 Promissa implerat, Stygioque sedebat in antro.
 Tum, qua se primum rupta tellure recludit
 Invisum cœlo specus, atque eructat acerbam 425
 Cocyti laxo suspirans ore paludem,
 Inducit juvenem, ferroque cavare refoßam
 Ocius urget humum, atque, arcanum murmur anhelans,
 Ordine mactari pecudes jubet. Ater operto
 Ante omnes taurus Regi, tum proxima Divæ 430
 Cæditur Hennææ casta cervice juvenca.
 Inde tibi, Aleßto, tibi, nunquam læta Megæra,
 Corpora lanigerum procumbunt læta bidentum.
 Fundunt mella super Bacchique & lactis honorem.
 Sta, juvenis; faciemque, Erebo quæ surgit ab omni, 435
 Exclamat vates, patere. Accedentia cerno
 Tartara, & ante-oculos assistere tertia regna.
 Ecce ruunt variæ species, & quidquid ab imo

Natum hominum extinctumque chaos est. Jam cuncta videbat ,
 Cyclopas , Scyllamque , & pastos membra virorum 440
 Odrysiæ telluris equos. Contende tueri ,
 Eductumque tene vagina interritus enssem.
 Quæcunque ante animæ tendent potare cruorem ,
 Diffice , dum castæ procedat imago Sibyllæ.
 Interea cerne , ut gressus inhumata citatos 445
 Fert umbra , & properat tecum conjungere dicta :
 Cui datur ante atros absumti corporis ignes ,
 Sanguine non tacto , solitas effundere voces.
 Aspicit , & subito turbatus Scipio visu ,
 Quinam te , qui casus , ait , dux maxime , fessæ 450
 Eripuit patriæ ; cum tales horrida poscant
 Bella viros ? Nec enim dextra concesserit ulli
 Appius , aut astu. Decimum lux retulit ortum ,
 Ut te , cum Capua remearem , vulnera vidi
 Mulcentem , hoc uno mæstum , quod adire nequires 455
 Saucius ad muros , & Martis honore careres.
 Contra quæ ductor : Fessio mihi proxima tandem
 Lux gratos Phaethontis equos avertit , & atris
 Æternum demisit aquis. Sed lenta meorum ,
 Dum vanos ritus , cura , & sollempnia vulgi 460
 Exsequitur , cessat flammis imponere corpus ,
 Ut portet tumulis per longum membra paternis.
 Quod te per nostri Martis precor æmula facta ,
 Arce , quæ putres artus , medicamina , servant :
 Daque vago portas quamprimum Acherontis adire. 465
 Tum juvenis : Gens o veteris pulcherrima Clausi ,
 Haud ulla ante tuam , quanquam non parva fatigent ,
 Curarum prior exstiterit. Namque ista per omnes

Discrimen servat populos, variatque jacentum
 Exsequias tumuli & cinerum sententia discors. 470
 Tellure (ut perhibent) is mos antiquus Hibera ;
 Exanima obscœnus consumit corpora vultur.
 Regia cum lucem posuerunt membra , probatum est
 Hyrcanis adhibere canes. Ægyptia tellus
 Claudit odorato post funus stantia saxo 475
 Corpora , & a mensis exsanguem haud separat umbram.
 Exhausto instituit Pontus vacuare cerebro
 Ora virum , & longum medicata reponit in ævum.
 Quid , qui reclusa nudos Garamantes arena
 Infodiunt ? Quid , qui sævo sepelire profundo 480
 Exanimos mandant Libycis Nasamones in oris ?
 At Celtæ vacui capitis circumdare gaudent
 Ossa (nefas) auro , ac mensis ea pocula servant.
 Cecropidæ ob patriam Mavortis sorte peremtis
 Decrevere simul communibus urere flammis. 485
 At gente in Scythica suffixa cadavera truncis
 Lenta dies sepelit , putri liquentia tabo.
 Talia dum memorant , umbra veniente Sibyllæ ,
 Autonoe , Finem hic , inquit , sermonibus adde
 Alternis. Hæc , hæc veri secunda sacerdos : 490
 Cui tantum patuit rerum , quantum ipse negarit
 Plus novisse Deus. Me jam comitante tuorum
 Tempus abire globo , & pecudes imponere flammis.
 At gravis arcanis Cymes anus attigit ore
 Postquam sacrificum , delibavitque cruorem , 495
 In decus egregiæ vultus intemta juventæ ,
 Ætherea fruerer cum luce , haud segniter , inquit ,
 Cymæo populis vox nostra sonabat in antro.

Tunc te permixtum seclis rebusque futuris.
 Æneadum cecini. Sed non sat digna mearum 500
 Cura tuis vocom. Nec enim conquerere dicta,
 Aut servare fuit proavis sollertia vestris.
 Verum age, discere, puer, (quando cognoscere cordi est)
 Jam tua, deque tuis pendentia Dardana fatis.
 Namque tibi cerno properatum oracula vitæ 505
 Hinc petere, & patrios visu contingere manes.
 Armifero victor patrem ulcisceris Hiberno,
 Creditus ante annos Marti, ferroque resolves.
 Gaudia Pœnorum, & missum lætabere bello.
 Omen, Hiberiacis victa Carthagine terris. 510
 Majus ad imperium post hæc capiere, nec ante
 Jupiter absistet cura, quam cuncta fugarit
 In Libyam bella, & vincendum duxerit ipse
 Sidonium tibi rectorem. Pudet urbis iniquæ,
 Quod post hæc decus hoc patriaque domoque carebit. 515
 Sic vates, gressumque lacus vertebat ad atros.
 Tum juvenis, Quæcunque datur fors durior ævi,
 Obnitemur, ait: culpa modo pectora cessent.
 Sed, te oro, (quando vitæ tibi causa labores
 Humanos juvisse fuit) siste, inclita virgo, 520
 Paulisper gressum, & nobis manesque silentium
 Enumera, Stygiæque aperi formidinis aulam.
 Annuit illa quidem: sed, Non optanda recludis
 Regna, ait. Hic tenebras habitant, volitantque per umbras
 Innumeri quondam populi. Domus omnibus una. 525
 In medio vastum late se tendit inane,
 Huc, quidquid terræ, quidquid freta, & igneus aer
 Nutrivit primo mundi genitalis ab ævo,

(Mors communis agit) descendunt cuncta: capique

Campus iners, quantum interiit, restatque futurum.

530

Cingunt regna decem portæ: quarum una receptat

Belligeros, dura Grædivi sorte creatos.

Altera, qui leges posuere atque inclita jura

Gentibus, & primas fundarunt moenibus urbes.

Tertia ruricolæ Cereris, justissima turba

535

Quæ venit ad manes, & fraudum illæsa veneno.

Exin, qui lætas artes vitæque colendæ

Invenere viam, nec dedignanda parenti

Carmina fuderunt Phœbo, sua limina servant.

Proxima, quos venti sævæque hausere procellæ,

540

Naufraga porta rapit; sic illam nomine dicunt.

Finitima huic, noxa gravido & peccasse fatenti,

Vasta patet populo. Pœnas Rhadamanthus in ipso

Expetit introitu, mortemque exercet inanem.

Septima femineis referatur porta catervis,

545

Humentes ubi casta fovet Proserpina lucos.

Infantum hinc gregibus, versasque ad funera tædas

Passis virginibus, turbæque in limine lucis

Est iter extinctæ, & vagitu janua nota.

Tum, seducta loco, & laxata lucida nocte,

550

Claustra nitent, quæ secreti per limitis umbram

Elyfios ducunt campos. Hic turba piorum,

Nec Stygio in regno, cœli nec postea sub axe:

Verum, ultra Oceanum sacro contermina fonti,

Lethæos potat latices, obliviam mentis.

555

Extrema hinc, auro fulgens, jam lucis honorem

Sentit, & admoto splendet ceu fidere lunæ.

Hac animæ cœlum repetunt; ac, mille peractis,

Oblitæ Ditem redeunt in corpora , lustris.
 Has passim nigrum pandens Mors lurida rictum 560
 Itque reditque vias , & portis omnibus errat.
 Tum jacet in spatium sine corpore pigra vorago ,
 Limosique lacus : late exundantibus urit
 Ripas sævus aquis Phlegethon , & , turbine anhelō
 Flammarum resonans , saxosa incendia torquet. 565
 Parte alia torrens Cocytos sanguinis atri
 Vorticibus furit , & spumanti gurgite fertur.
 At , magnis semper Divis regique Deorum
 Jurari dignata palus , picis horrida rivo ,
 Fumiferum volvit Styx inter sulfura limum. 570
 Tristior his Acheron sanie crassoque veneno
 Æstuat , & , gelidam eructans cum murmure arenam ,
 Descendit nigra lentus per stagna palude.
 Hanc potat faniem non uno Cerberus ore.
 Hæc & Tisiphones sunt pocula , & atra Megæra 575
 Hinc fitit , ac nullo rabies restinguitur haustu.
 Ultimus erumpit lacrimarum fontibus amnis.
 Ante aulam , atque aditus , & inexorabile limen.
 Quanta cohors , omni stabulante per avia monstro ,
 Excubat , & manes permixto murmure terret ! 580
 Luctus edax , Maciesque , malis comes addita morbis ,
 Et Mæror passus Fletu , & sine sanguine Pallor ,
 Curæque , Infidiæque , atque hinc queribunda Senectus ,
 Hinc angens utraque manu sua guttura Livor ,
 Et deforme malum ac scelerei proclivis Egestas , 585
 Errorque infido gressu , & Discordia gaudens
 Permiscere fretum coelo ; sed & ostia Diris
 Centenis suetus Briareus recludere palmis ,

Et Sphinx, virgineos rictus infecta cruore,
 Scyllaque, Centaurique truces, umbræque Gigantum. 590
 Cerberus hic ruptis peragrat cum Tartara vinclis,
 Non ipsa Aleſto, nec feta furore Megæra
 Audet adire ferum, dum fractis mille catenis
 Viperea latrans circumligat ilia cauda.
 Dextra vaſta comas nemoroſaque brachia fundit 595
 Taxus, Cocyti rigua frondosior unda.
 Hic diræ volucres, paſtusque cadavere vultur,
 Et multus bubo, ac ſparſis ſtrix ſanguine pennis,
 Harpyiæque ſovent nidos, atque omnibus hærent
 Condensæ foliis: sævit ſtridoribus arbor. 600
 Has inter formas conjux Junonis Avernæ,
 Suggeſtu reſidens, cognoscit crimina regum.
 Stant vincti, ſeroque piget ſub jūdice culpæ.
 Circumerrant Furia, pœnarumque omnis imago.
 Quam vellent nunquam ſceptris fulſiſſe ſuperbis! 605
 Inſultant duro imperio non digna nec æqua
 Ad ſuperos paſſi manes: quæque ante profari
 Non licitum vivis, tandem permiſſa queruntur.
 Tunc alius sævis religatur rupe catenis:
 Aſt alius ſubigit ſaxum contra ardua montis: 610
 Vipereo domat hunc æterna Megæra flagello.
 Talia letiferis reſtant patienda tyrannis.
 Sed te maternos tempus cognoscere vultus,
 Cujus prima venit non tardis paſſibus umbra.
 Adſtabat ſecunda Jovis Pomponia furto. 615
 Namque, ubi cognovit Latio ſurgentia bella
 Pœnorum, Venus, inſidias anteire laborans
 Junonis, ſuſa ſenſim per pectora patrem

Implicuit flamma. Quæ ni provisa fuissent,
 Sidonia Iliacas nunc virgo accenderet aras. 620
 Ergo ubi gustatus cruor, admonuitque Sibylla,
 Et dedit alternos ambobus noscere vultus,
 Sic juvenis prior: O, magni mihi numinis instar,
 Cara parens, quam, te ut nobis vidisse liceret,
 Optassem Stygias vel leto intrare tenebras. 625
 Quæ fors nostra fuit, cui te, cum prima subiret,
 Eripuit sine honore dies, & funere carpsit?
 Excipit his mater: Nullos, o nate, labores
 Mors habuit nostra: æthereo dum pondere partum
 Exsolvor, miti dextra Cyllenia proles 630
 Imperio Jovis Elyfias deduxit in oras;
 Attribuitque pares sedes, ubi magna moratur
 Alcidae genetrix, ubi sacro munere Leda.
 Verum age, nate, tuos ortus, ne bella paveas
 Ulla, nec in cœlum dubites te tollere factis, 635
 Quando aperire datur nobis, nunc denique disce.
 Sola die caperem medio cum forte petitos
 Ad requiem somnos, subitus mihi membra ligavit
 Amplexus, non ille, meo veniente marito,
 Assuetus facilisque mihi: tum luce corusca, 640
 Implebat quanquam languentia lumina somnus,
 Vidi (crede) Jovem. Nec me mutata fefellit
 Forma Dei, quod, squalentem conversus in anguem,
 Ingenti traxit curvata volumina gyro.
 Sed mihi post partum non ultra ducere vitam 645
 Concessum. Heu, quantum gemui, quod spiritus ante,
 Hæc tibi quam noscenda darem, discessit in auras!
 His alacer colla amplexu materna petebat:

Umbraque ter frustra per inane petita fefellit.
 Succedunt simulacra virum concordia, patris 650
 Unanimique simul patrui. Ruit ipse per umbram,
 Oscula vana petens, juvenis, fumoque volucris
 Et nebulis similes animas apprehendere certat.
 Quis te, care pater, quo stabant Itala regna,
 Exosus Latium Deus abstulit? Hei mihi! nam cur 655
 Ulla fuere adeo, quibus a te sævus abessem,
 Momenta? Opposito mutassem pectore mortem.
 Quantos funeribus vestris gens Itala passim
 Dat gemitus! Tumulus vobis, censente Senatu,
 Mavortis geminus surgit per gramina campo. 660
 Nec passi plura, in medio sermone loquentis
 Sic adeo incipiunt. Prior hæc genitoris imago:
 Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces,
 Dulce tamen, venit ad manes, cum gratia vitæ
 Durat apud superos, nec edunt oblivia laudem. 665
 Verum age, fare, decus nostrum, te quanta fatiget
 Militia. Hæc, quoties intrat mea pectora terror,
 Cum repeto, quam sævus eas, ubi magna pericla
 Contingunt tibi! Per nostri, fortissime, leti
 Obtestor causas, Martis moderare furori. 670
 Sat tibi sint documenta domus. Octava terebat
 Arentem culmis messem crepitantibus æstas,
 Ex quo cuncta mihi calcata, meoque subibat
 Germano devexa jugum Tarteßia tellus.
 Nos miseræ muros & tecta renata Sagunto, 675
 Nos dedimus Bætin nullo potare sub hoste.
 Nobis indomitus convertit terque quaterque
 Germanus terga Hannibalis. Pro barbara nunquam

Impolluta fides! Pererem cum victor adesum
 Cladibus Hasdrubalem; subito venale, cohortes 680
 Hispanæ, vulgus, Libyci quas fecerat auri
 Hasdrubal, abrupto liquerunt agmine signa.
 Tunc hostis socio desertos milite, multum
 Ditior ipse viris, spisso circumdedit orbe.
 Non segnis nobis nec inultis, nate, peracta est 685
 Illa suprema dies, & laude inclusimus ævum.
 Excipit inde suos frater conjungere casus.
 Excelsæ turris post ultima rebus in artis
 Subsidium optaram, supremæque bella ciebam.
 Fumantes tædas, ac lata incendia passim, 690
 Et mille injecere faces. Nil nomine leti
 De Superis queror. Haud parvo data membra sepulcro
 Nostri cremaverunt in morte hærentibus armis.
 Sed me luctus habet, geminæ ne clade ruinæ
 Cesserit affusis oppressa Hispania Pœnis. 695
 Contra quæ juvenis turbato fletibus ore:
 Di, quæso, ut merita est, dignas pro talibus ausis
 Carthago expendat pœnas. Sed continet acres
 Pyrenes populos, qui, vestro Marte probatus,
 Excepit fessos, & notis Marcini armis 700
 Successit bello. Fusos quoque fama ferebat
 Victores acie, atque exacta piacula cædis.
 His læti rediere duces loca amœna piorum:
 Prosequiturque oculis puer adveneratus euntes.
 Jamque aderat multa vix agnoscendus in umbra 705
 Paullus, & epoto fundebat sanguine verba:
 Lux Italum, cujus spectavi Martia facta,
 Multum uno majora viro, descendere nostri,

Atque habitanda semel subigit quis visere regna?

Cui contra tales effundit Scipio voces:

710

Armipotens ductor, quam sunt tua fata per Urbem

Lamentata diu! Quam pæne ruentia tecum

Traxisti ad Stygias Ænotria tecta tenebras!

Tum tibi defuncto tumulum Sidonius hostis

Constituit, laudemque tuo quæsit honor.

715

Dumque audit lacrimans hostilia funera Paullus,

Ante oculos jam Flaminius, jam Gracchus, & ægro

Absumtus Cannis stabat Servilius ore.

Appellare viros erat ardor, & addere verba:

Sed raptabat amor priscos cognoscere manes.

720

Nunc meritum sæva Brutum immortale securi

Nomen, nunc Superos æquantem laude Camillum,

Nunc auro Curium non unquam cernit amicum.

Ora Sibylla docet venientum, & nomina pandit.

Hic fraudes pacis Pyrrhumque a limine portæ

725

Dejecit, visus orbus. Tulit ille ruentem

Thybridis in ripas regem, solusque revulso

Pone ferox ponte exclusit redeuntia regna.

Si tibi dulce virum, primo qui foedera bello

Phoenicum pepigit, vidisse; hic inclitus ille

730

Æquoreis victor cum classe Lutatius armis.

Si studium & sævam cognoscere Hamilcaris umbram;

Illa est, (cerne procul) cui frons nec morte remissa

Irarum servat rabiem. Si jungere cordi est

Colloquium; sine, gustato det sanguine vocem.

735

Atque ubi permissum, & litiens se implevit imago,

Sic prior increpitat non miti Scipio vultu:

Talane, o fraudum genitor, sunt foedera vobis?

Silius Italicus.

X

Aut hæc Sicania pepigisti captus in ora?
 Bella tuus toto natus contra omnia pæcta 740
 Exercet Latio, & , perruptis motibus, Alpes
 Eluctatus adest, ferver gens Itala Marte
 Barbarico, & refluunt obstructi stragibus amnes.
 Post quæ Poenus ait: Decimum modo coeperat annum
 Excessisse puer, nostro cum bella Latinis 745
 Concepit jussu: licitum nec fallere Divos
 Juratos patri. Quod si Laurentia vastat
 Nunc igni regna, & Phrygias res vertere tentat,
 O pietas, o sancta fides, o vera propago!
 Atque utinam amissum reparet decus! Inde citato 750
 Celsus abit gressu, majorque recessit imago.
 Exin designat vates, qui jura sub armis
 Poscenti dederint populo, primique petitas
 Miscuerint Italis Piræo litore leges.
 Lætatur, spectatque virum insatiabilis ora 755
 Scipio, & appellet cunctos; ni magna sacerdos
 Admoneat turbæ innumeræ: Quot millia toto
 Credis in orbe, puer, lustras dum singula visu,
 Descendisse Erebo? Nullo non tempore abundans
 Umbrarum huc agitur torrens, vastatque capaci 760
 Agmina mole Charon, & sufficit improba puppis.
 Post hæc, ostendens juvenem, sic virgo profatur:
 Hic ille est, tellure vagus qui victor in omni
 Cursu signa tulit; cui pervia Bactra Dahæque;
 Qui Gangem bibit, & Pellæo ponte Niphaten 765
 Adstrinxit; cui stant sacro sua mœnia Nilo.
 Incipit Æneades: Libyci certissima proles
 Hammonis, quando exsuperat tua gloria cunctos

Indubitata duces, similique cupidine rerum
 Pectora nostra calent, quæ te via, fare, superbum 779
 Ad decus & summas laudum perduxerit arces.
 Ille sub hæc: Turpis lenti sollertia Martis.
 Audendo bella expedias. Pigra extulit artis
 Haud unquam sese virtus. Tu magna gerendi
 Præcipita tempus: mors atra impendet agenti. 775
 Hæc effatus abit. Cræsi mox advolat umbra,
 Dives apud superos; sed mors æquarat egenis.
 Atque hic, Elyfio tendentem limite cernens
 Effigiem juvenis castam, cui vitta ligabat
 Purpurea effusos per colla nitentia crines, 780
 Dic, ait, hic quinam, virgo? nam luce refulget
 Præcipua fons sacra viro, multæque sequuntur
 Mirantes animæ, & læto clamore frequentant.
 Qui vultus! quam (si Stygia non esset in umbra)
 Dixissem facile esse Deum! Non falleris, inquit, 785
 Docta comes Triviæ: meruit Deus esse videri,
 Et fuit in tanto non parvum pectore numen.
 Carmine complexus terram, mare, sidera, manes;
 Et cantu Mûsas & Phœbum æquavit honore.
 Atque hæc cuncta, prius quam cerneret, ordine terris 790
 Prodidit, & vestram tulit usque ad sidera Trojam.
 Scipio, perlustrans oculis lætantibus umbram,
 Si nunc fata darent, ut Rômula facta per orbem
 Hic caneret vates, quanto majora futuros
 Facta eadem intrarent hoc, inquit, teste nepotes! 795
 Felix Æacida, cui tali contigit ore
 Gentibus ostendi! Crevit tua carmine virtus.
 Sed quæ tanta adeo gratantum turba requirens,

Heroum effigies majoresque accipit umbras.
 Inde viro stupet Æacide, stupet Hecstore magno, 800
 Ajacisque gradum venerandaque Nestoris ora
 Miratur, geminos aspestat lærus Atridas,
 Jamque Ithacum, corde æquantem Peleïa facta.
 Visuram hinc cernit Ledæi Castoris umbram:
 Alternam lucem peragebat in æthere Pollux. 805
 Sed subito vultus monstrata Lavinia traxit.
 Nam virgo admonuit, tempus cognoscere manes
 Femineos, ne cunctantem lux alma vocaret.
 Felix hæc, inquit, Veneris nurus ordine longo
 Trojugenas junxit sociata prole Latinis. 810
 Vis & Martigenæ thalamos spectare Quirini?
 Herfiliam cerne: hirsutos cum sperneret olim
 Gens vicina procos, pastori rapta marito
 Intravitque casæ, culmique e stramine fultum
 Pressit læta torum, & soceros revocavit ab armis. 815
 Adspice Carmentis gressus. Evandria mater
 Hæc fuit, & vestros tetigit præfaga labores.
 Vis &, quos Tanaquil vultus gerat? Hæc quoque castæ
 Augurio valuit mentis, venturaque dixit
 Regna viro, & dextros agnovit in alite Divos. 820
 Ecce pudicitiae Latium decus, inclita leti
 Fert frontem atque oculos terræ Lucretia fixos.
 Non datur, heu! tibi, Roma, nec est, quod malle deceret,
 Hanc laudem retinere diu. Virginia juxta,
 Cerne, cruentato vulnus sub pectore servat, 825
 Tristia defensi ferro monumenta pudoris,
 Et patriam laudat miserando in vulnere dextram.
 Illa est, quæ Thybrim, quæ fregit Lydia bella,

Nondum passa marem , quales optabat habere
 Quondam Roma viros , contemtrix Cloelia sexus. 830
 Cum , subito aspectu turbatus , Scipio poscit ,
 Quæ poenæ causa , & qui sint in crimine manes.
 Tum virgo : Patrios fregit quæ curribus artus ,
 Et stetit adductis super ora trementia frenis ,
 Tullia , non ullos satis exhaustura labores , 835
 Ardenti Phlegethonte natat. Fornacibus atris
 Fons rapidus furit , atque uistas sub gurgite cautes
 Egerit , & scopulis pulsat flagrantibus ora.
 Illa autem , quæ tondetur præcordia rostro
 Alitis , (en quantum resonat plangentibus alis 840
 Armiger ad pastus rediens Jovis !) hostibus arcem
 Virgo (immane nefas) adamato prodidit auro
 Tarpeja , & pactis referavit claustra Sabinis.
 Juxta (nonne vides ? neque enim leviora domantur
 Delicta) illatrat jejunis faucibus. Orthrus , 845
 Armenti quondam custos immanis Hiberi ,
 Et morsu petit , & polluta eviscerat ungue.
 Nec par poena tamen sceleri : sacraria Vestæ
 Polluit , exuta sibi virginitate , sacerdos.
 Sed satis hæc vidisse , satis : mox deinde videnti 850
 Nunc animas tibi , quæ potant obliviam , paucas
 In fine enumerasse paro , & remeare tenebris.
 Hic Marius (nec multa dies jam restat ituro
 Ætheream in lucem) veniet tibi origine parva
 In longum imperium Consul : nec Sulla morari 855
 Jussa potest , aut amne diu potare soporo.
 Lux vocat , & nulli Divum mutabile fatum.
 Imperium hic primus rapiet : sed gloria culpæ ,
 X 3

Quod reddet solus : nec tanta in nomine quisquam
 Exisset, Sullæ qui se velit esse secundum. 860
 Ille, hirta cui subrigitur coma fronte, decorum
 Et gratum terris Magnus caput : ille Deūm gens,
 Stelligerum attollens apicem, Trojanus Iulo
 Cæsar avo ; quantas moles, cum sede reclusa
 Hac tandem erumpent, terraque marique movebunt ! 865
 Heu miseri, quonies toto pugnabitur orbe !
 Nec leviora lues, quam victus, crimina victor.
 Tum juvenis lacrimans, Restare hæc ordine duro
 Lamentor rebus Latiis. Sed luce remota
 Si nulla est venia, & merito mors ipsa laborat, 870
 Perfidia Poenus quibus aut Phlegethontis in urdis
 Exuret ductor scelus, aut quæ digna renatos
 Ales in æternum laniabit moribus artus ?
 Ne metue, exclamat vates. Non vita sequetur
 Inviolata virum : patria non ossa quiescent. 875
 Namque ubi, fractus opum, magnæ certamine pugnae
 Pertulerit vinci, turpemque orare salutem,
 Rursus bella volet Macetum instaurare sub armis.
 Damnatusque doli, desertis conjuge fida
 Et dulci nato, linquet Carthaginis arces, 880
 Atque una profugus lustrabit cæcula puppe.
 Hinc Cilicis Tauri faxosa cacumina viset.
 Pro, quanto levius mortalibus ægra subire
 Servitia, atque hiemes, æstus, fugamque, fretumque,
 Atque famem, quam posse mori ! Post Itala bella 885
 Assyrio famulus regi, falsusque cupiti
 Ausoniae motus, dubio petet æquora velo ;
 Donec, Prusiacas delatus segniter oras,

Altera servitia imbelli patietur in ævo,
 Et latebram munus regni. Perstantibus inde
 Æneadis, reddique sibi poscentibus hostem;
 Pocula furtivo rapiet properata veneno,
 Ac tandem terras longa formidinis solvet.
 Hæc vates, Erebiq; cavis se reddidit umbris:
 Tum lætus focios juvenis portumque revisit.

890

895

C. SILII ITALICI
PUNICORUM
LIBER XIV.

FLECTITE nunc vestros, Heliconis numina, cantus
 Ortygiæ pelagus Siculique ad litoris urbes.
 Muneris hic vestri labor est; modo Daunia regna
 Æneadum, modo Sicanos accedere portus,
 Aut Macetûm lustrare domos & Achaia rura, 5
 Aut vagæ Sardoo vestigia tingere fluctu,
 Vel Tyriæ quondam regnata mapalia genti,
 Extremumve diem & terrarum invisere metas.
 Sic poscit sparsis Mavors agnatus in oris.
 Ergo, age, qua litui, qua ducunt bella, sequamur. 10
 Ausoniæ pars magna jacet Trinacria tellus,
 Ut semel expugnante Noto & vastantibus undis
 Accepit freta, cæruleo propulsa tridente.
 Namque per occultum cæca vi turbinis olim
 Impactum pelagus laceratæ viscera terræ 15
 Discedit, &, medio pertumpens arva profundo,
 Cum populis pariter convulsas transtulit urbes.
 Ex illo, servans rapidus divortia, Nereus

Sævo dividos conjungi pernegat æstu.
 Sed spatium, quod dissociat consortia terræ, 20
 Latratus fama est (sic arta intervenit unda)
 Et matutinos volucrum transmittere cantus.
 Multa solo virtus. Jam reddere fœnus aratris,
 Jam montes umbrare olea, dare nomina Baccho,
 Cornipedemque citum lituis generasse ferendis, 25
 Nectare Cecropias Hyblæo accedere ceras.
 Hic & Pæonios arcano sulfure fontes,
 Hic Phœbo digna & Musis venerabere vatum
 Ora excellentum, sacras qui carmine filvas,
 Quique Syracosia resonant Heliconæ Camenæ. 30
 Promptæ gens linguæ: ast eadem, cum bella cieret,
 Portus æquoreis sueta insignire tropæis.
 Post dirum Antiphathæ sceptrum & Cyclopia regna,
 Vomere verterunt primum nova rura Sicani.
 Pyrene misit populos, qui nomen ab amne 35
 Ascitum patrio terræ imposuere vacanti.
 Mox Ligurum pubes, Siculo ductore, novavit
 Possessis bello mutata vocabula regnis.
 Nec Cres dedecori fuit accola, duxerat astos
 Mœnibus e centum non fausta ad proelia Minos; 40
 Dædaleam repetens pœnam. Qui fraude nefanda
 Postquam perpetuas iudex concessit ad umbras,
 Cocalidum infidiis, fesso Minoïa turba
 Bellandi studia Siculis subsedit in oris.
 Miscuerunt Phrygiam prolem Trojanus Acestes; 45
 Trojanusque Helymus, structis qui, pube secuta,
 In longum ex sese donarunt nomina muris.
 Nec Zancleæ gerunt obscuram mœnia famam,

Dextera quam tribuit posito Saturnia telo.
 Sed decus Hennæis haud ullum pulchrius oris ,
 Quam quæ Sisyphio fundavit nomen ab Isthmo ,
 Et multum ante alias Ephyræis fulget alumnis.
 Hic Arethusa suum piscofo fonte receptat
 Alpheon , sacræ portantem signa coronæ.
 At non æquus amat Trinacria Mulciber antra:
 Nam Lipare , vastis subter depasta caminis ,
 Sulfuræum vomit exeso de vertice fumum.
 Ast Ætna eructat tremefactis cautibus ignis
 Includi gemitus , pelagique imitata furorem:
 Murmure per cæcos tonat irrequieta fragores
 Nocte dieque simul. Fonte e Phlegethontis ut atro
 Flammarum exundat torrens , piceaque procella
 Semiambusta rotat liquefactis saxa cavernis.
 Sed quanquam largo flammæ exæstuet intus
 Turbine , & assidue subnascens profluat ignis ,
 Summo cana jugo cohibet (mirabile dictu !)
 Vicinam flammis glaciem ; æternoque rigore
 Ardentes horrent scopuli : stat vertice celsi
 Collis hiems , calidaque nivem tegit atra favilla.
 Quid referam Æolio regnatas nomine terras ?
 Ventorumque domos , atque addita claustra procellis ?
 Hic versi penitus Pelopea ad regna Pachyni
 Pulsata Ionio respondent saxa profundo.
 Hic , contra Libyamque situm Caurosque furentes ,
 Cernit devexas Lilybæon nobile Chelas.
 At , qua diversi lateris frons tertia terris
 Vergit in Italiam prolato ad litora dorso ,
 Celsus arenosa tollit se mole Peloris.

50

55

60

65

70

75

His longo mitis placide dominator in ævo
 Præfuerat terris Hieron, tractare sereno 80
 Imperio vulgum pollens, & pectora nullo
 Parentum exagitare metu, pactamque per aras
 Haud facilis temerare fidem, socialia jura
 Ausoniis multos servarat casta per annos.
 Verum, ubi fata virum fragili solvere senecta, 85
 Primævo cessit sceptrum exitiale nepoti,
 Et placida indomitos accepit regia mores.
 Namque, bis octonis nondum rex præditus annis,
 Caligare alto in folio, nec pondera regni
 Posse pati, & nimium fluxis confidere rebus. 90
 Jamque brevi nullum, delicta tuentibus armis,
 Fas notum, ignotumque nefas: vilissima regi
 Cura pudor. Tam præcipiti materna furori
 Pyrrhus origo dabat stimulos, proavique superbum
 Æacidæ genus, atque æternus carmine Achilles. 95
 Ergo ardor subitus Poenorum incepta fovendi:
 Nec sceleri mora. Conjungit nova foedera, pacto,
 Cederet ut Siculis victor Sidonius oris.
 Sed stabant pœnæ, tumultumque negabat Erinnyes,
 Qua modo pactus erat socium non cernere, terra. 100
 Sævos namque pati fastus, juvenemque cruento
 Flagrantem luxu, & miscentem turpia diris,
 Haud ultra faciles, quos ira metusque coquebat,
 Jurati obruncant: nec jam modus ensibus: addunt
 Femineam cædem, atque infantum rapta sororum 105
 Corpora prosternunt ferro. Nova sævit in armis
 Libertas, jactatque jugum. Pars Punica castra,
 Pars Italos & nota volunt; nec turba furentum

Desit, quæ neutro sociari foedere malit.
 Tali Trinacriæ motu, rebusque Sicaniis 110
 Exitio regis trepidis, sublimis honore
 (Tertia nam Latios renovarat purpura fasces)
 Marcellus classem Zancleis appulit oris.
 Atque ubi cuncta viro, cædesque exposita tyranni,
 Ambiguæque hominum mentes; Carthaginis arma 115
 Quos teneant, & quanta, locos; quod vulgus amicum
 Duret Trojugenis; quantos Arethusa tumores
 Concipiat, perstetque suas non pandere portas;
 Incumbit bello, ac totam per proxima raptim
 Armorum effundit flammato pectore pestem. 120
 Non aliter Boreas, Rhodopes a vertice præcep
 Cum sese immisit, decimoque volumine pontum
 Expulit in terras, sequitur cum murmure molem
 Ejecti maris, & stridentibus affremit alis.
 Prima Leontinos vastarunt proelia campos, 125
 Regnatam diro quondam Læstrygone terram.
 Instabat ductor, cui tarde vincere Grajas
 Par erat, ac vinci, turmas. Ruit æquore toto;
 (Femineum credas maribus concurrere vulgum)
 Et Cereri placitos fecundat sanguine campos. 130
 Sternuntur passim; pedibusque evadere letum
 Eripuit rapidus Mavors. Ut cuique salutem
 Promisit fuga, præveniens dux occupat ense.
 Ite, gregem metite imbellem, ac fuccidite ferro,
 Clamat, cunctantes urgens umbone catervas. 135
 Pigro luctandi studio certamen in umbra
 Molle pati docta, & gaudens splendescere olivo,
 Stat, mediocre decus vincendum, ignava juvenus.

Hæc laus sola datur, si viso vincitis hoste.

Ingruit, audito ductore, exercitus omnis;

140

Solaque, quod superest, secum certamina morunt,

Quis dextra antistat, spoliisque excellat opimis.

Euboici non, per scopulos illisa Caphareo,

Euripi magis unda furit; pontumve sonantem

Ejicit angusto violentius ore Propontis;

145

Nec fervet majore frerum rapiturque tumultu,

Quod ferit Herculeas extremo Sole columnas.

Mite tamen dextræ decus inter prælia tanta

Enituit fama. Miles Tyrrhenus, (Asilo

Nomen erat) captus quondam ad Thrasymena fluenta, 150

Servitium facile & dominantis mollia jussa

Expertus Beryæ, patrias remearat ad oras

Sponte faventis heri; repetitisque impiger armis

Tum veteres Siculo casus Mavorte piabat.

Atque is, dum medios inter fera prælia miscet,

155

Illatus Beryæ, cui, pacta ad regia misso

Poenorum a populis, sociataque bella gerenti,

Ærato cassis munimine clauserat ora,

Invadit ferro juvenem, trepideque ferentem

Instabiles retro gressus prosternit arena.

160

At miser, audita victoris voce, trementem

Cunctantemque animam Stygia ceu sede reducens,

Cassidis a mento malefidæ vincula rumpit,

Iungebatque preces, atque addere verba parabat.

Sed, subito aspectu & noto conterritus ore,

165

Tyrrhenus ferrumque manu revocavit, & ultro

Talia cum gemitu lacrimis effudit obortis:

Ne, quæso, supplex lucem dubiusque precare:

Qui fontes, vage Chrysa, tuos, & pauperis alvei
 Hipparin, ac facilem superari gurgite parco 230
 Pantagiam, rapidique colunt vada flava Symæthi.
 Litora Thermarum, prisca dotata Camena,
 Armavere suos, qua mergitur Himera ponto
 Æolio. Nam dividuas se scindit in oras;
 Nec minus occasus petit incita, quam petit ortus. 235
 Nebrodes gemini nutrit divortia fontis,
 Quo mons Sicania non surgit ditior umbræ.
 Henna Deum lucis sacram dedit ardua dextram.
 Hic specus, ingentem laxans telluris hiatum,
 Cæcum iter ad manes tenebroso limite pandit, 240
 Qua novus ignotas Hymenæus venit in oras.
 Hac Stygius quondam, stimulante Cupidine, rector
 Ausus adire diem, mæstoque Acheronte relicto
 Egit in illicitas currum per inania terras.
 Tum rapta præceps Hennæa virgine flexit 245
 Attonitos coeli visu lucemque paventes
 In Styga rursus equos, & prædam condidit umbris.
 Romanos Petræa duces, Romana petivit
 Fœdera Callipolis, lapidosique Enguion arvi,
 Hadranum, Ergetumque simul, telaque superba 250
 Lanigera Melite, & litus piscosa Melaete,
 Quæque procelloso Cephalœdias ora profundo
 Cæruleis horret campis pascentia cete,
 Et qui, correptas sorbentem vorticis haustu,
 Atque iterum e fundo jaculantem ad sidera, puppes, 255
 Tauromenitana cernunt de sede Charybdim.
 Hæc Latium manus & Laurentia signa movebat.
 Cetera Elissæis aderat gens Sicana votis.

Mille Agathyrna dedit, perflataque Trogilos Austris,

Mille Thoantæ sedes Facelina Dianæ.

260

Tergemino venit numero secunda Panormos,

Seu filvis sectere feras, seu retibus æquor

Verrere, seu cœlo libeat traxisse voluerem.

Non Herbesos iners, non Naulocha pigra pericli

Sederunt; non frondosis Morgentia campis

265

Abstulit Marte infido: comitata Menæis

Venit Amastra viris, & parvo nomine Tisse,

Et Nerum, & Mutyce, pubesque liquentis Achæti.

Sidonios Drepane, atque undæ clamoribus Helorus,

Et mox servili vastata Triocala bello,

270

Sidonios Arbela ferox, & celsus letas,

Et bellare Tabas docilis, Cossyraque parva,

Nec major Megara Mute concordibus ausis

Juvere, & strato Gaulum spectabile ponto,

Cum sonat Halcyones cantu, nidisque natantes

275

Immota gestat, sopitis fluctibus, unda.

Ipsa Syracusæ parulos urbs inclita muros

Milite collecto variisque impleverat armis:

Ductores facilem impelli lætamque tumultus

Vaniloquo pubem furiabant insuper ore:

280

Nunquam hoste intratos muros, & quatuor arces,

Et Salaminiciis quantam Eoisque tropæis

Ingenio portus urbs invia fecerit umbram,

Spectatum proavis, ter centum ante ora triremes

Unum naufragium, merfasque impune profundo

285

Clade pharetrigeri subnixas regis Athenas.

Flammabant vulgum geniti Carthagine fratres;

Pœni matre genus; sed quos, sub crimine pulsus

Silius Italicus.

Y

Urbe Syracosia, Libycis eduxerat oris
 Trinacrius genitor, geminaque a stirpe parentum 290
 Astus miscebant Tyrios levitate Sicana.
 Quæ cernens ductor, postquam immedicabile visum
 Seditio, atque ultro bellum surgebat ab hoste,
 Testatus Divos Sicularum, amnesque, lacusque,
 Et fontes, Arethusa, tuos, ad bella vocari 295
 Invitum; quia sponte diu non sumserit, hostem
 Induere arma sibi; telorum turbine vasto
 Aggreditur muros, atque armis intonat urbi.
 Par omnes simul ira rapit; certantque, ruuntque.
 Turris, multiplici surgens ad sidera testæ, 300
 Exhibat, tabulata decem cui crescere Grajus
 Fecerat, & multas nemorum consumserat umbras.
 Armatam hinc igni pinum & devolvere saxa
 Certabant, calidæque picis diffundere pestem.
 Huic procul ardentem jaculatus lampada Cimper 305
 Conjicit, & lateri telum exitiabile figit.
 Pascitur adjuto Vulcanus turbine venti,
 Gliscentemque trahens turris per viscera labem;
 Perque altam molem & tories crescentia testæ,
 Scandit ovens, rapidisque vorat crepitantia flammis 310
 Robora, &, ingenti simul exundante vapore
 Ad cœlum, victor nitentia culmina lambit.
 Implentur fumo, & nebula caliginis atræ
 (Nec cuiquam evasisse datur) ceu fulminis ictu
 Corruptæ rapido in cineres abiire ruinæ. 315
 Par contra pelago miseris fortuna carinis.
 Namque ubi se propius testis urbique tulere,
 Qua portus muris pacatas applicat undas,

Improvisa novo pestis conterruit astu.
 Trabs fabre teres, atque, erasis undique nodis, 320
 Navali similis malo, præfixa gerebat
 Uncæ tela manus: ea celso ex aggere muri
 Bellantes curvi rapiebat in aera ferri
 Unguibus, & mediam revocata ferebat in urbem.
 Nec solos vis illa viros, quin sæpe triremem 325
 Belligeræ rapuere trabes, cum desuper actum
 Incuterent puppi chalybem morsusque tenaces.
 Qui, simul affixo vicina in robora ferro
 Sustulerant sublime ratem, (miserabile visu!)
 Per subitum rursus laxatis arté catenis 330
 Tanta præcipitem reddebant mole profundo,
 Ut totam haurirent undæ cum milite puppem.
 His super infidiis angusta foramina murus
 Arte cavata dabat, per quæ confundere tela
 Tutum erat, opposito mittentibus aggere valli. 335
 Nec sine fraude labos, arta ne rursus eodem
 Spicula ab hoste via vicibus contorta redirent.
 Calliditas Graja, atque astus pollentior armis
 Marcellum tantasque minas terraque marique
 Arcebat; stabatque ingens ad mœnia bellum. 340
 Vir fuit Isthmiacis decus immortale colonis,
 Ingenio facile ante alios telluris alumnos,
 Nudus opum; sed cui coelum terræque paterent.
 Ille novus pluvias Titan ut proderet ortu
 Fuscatis tristis radiis; ille hæreat, anne 345
 Pendeat instabilis tellus; cur foedere certo
 Hunc affusa globum Tethys circumliget undis,
 Noverat, atque una pelagi lunæque labores,
 Y 2

Et pater Oceanus qua lege effunderet æstus.
 Non illum mundi numerasse capacis arenas 350
 Una fides: puppes etiam constructaque saxa
 Feminea traxisse ferunt contra ardua dextra.
 Hic dum Italûm ductorem astu Teucrosque fatigat,
 Adnabat cœntum late Sidonia velis
 Classis subsidio, & scindebat cœrula rostris. 355
 Erigitur subitas in spes Arethusia proles,
 Adjungitque suas, portu progressa, carinas.
 Neq̃ contra Ausonius tonsis aptare lacertos
 Addubitat, merfisque celer fodit æquora remis.
 Verberibus torfere fretum: salis iēta frequenti 360
 Albescit pulsu facies, perque æquora late
 Spumat canenti fulcatus gurgite limes.
 Insultant pariter pelago: ac Neptunia regna
 Tempestate nova trepidant. Tum vocibus æquor
 Personat, & clamat scopulis clamoris imago. 365
 Ac jam diffusus vacua bellator in unda
 Cornibus ambierat patulos ad prœlia fluctus,
 Navali claudens humentem indagine campum.
 At simili curvata sinu diversa ruebat
 Classis, & artabat lunato cœrula gyro. 370
 Nec mora: terrificis sævæ stridoribus æris;
 Per vacuum late cantu resonante profundum;
 Incubuerē tubæ, quis excitus æquore Triton
 Expavit tortæ certantia murmura conchæ.
 Vix meminere maris; tam vasto ad prœlia nisu 375
 Incumbunt proni, positisque in margine puppis
 Extremæ plantis nutantes spicula torquent.
 Sternitur effusus pelagi media area telis,

Celsaque anhelatis exsurgens iſtibus alnus
 Cærule nigranti findit ſpumantia ſulco. 380
 Aſt aliæ latere atque incuſſa roboris iſtu
 Detergent remos: aliæ per viſcera pinus
 Tramiffis ipſo retinentur vulnere roſtris,
 Quo retinent. Medias inter ſublimior ibat
 Terribilis viſu puppis, qua nulla per omne 385
 Egreſſa eſt Libycis major navalibus ævum.
 Sed quater hæc centum numeroſo remige pontum
 Pulſabat tonſis: veloque ſuperba capaci
 Cum rapidum hauriret Borean, & cornibus omnes
 Colligeret ſtatus, lento ſe robore agebat, 390
 Intraret fluctus ſolis ſi pulſa lacertis.
 Procurrunt levitate agili, docilesque regentis
 Audiviſſe manum, Latio cum milite puppes.
 Has ut per lævum venientes æquor Himilco
 In latus obliquas juſſamque incurrere proram 395
 Conſpexit, propere Divis in vota vocatis
 Æquoris, intento volucrem de more ſagittam
 Aſſignat nervo: utque oculis libravit in hoſtem,
 Et calamo monſtravit iter, diverſa relaxans
 Brachia, deduxit vultu comitante per auras 400
 In vulnus telum, ac reſidentis puppe magiſtri
 Affixit plectro dextram: nec deinde regenda
 Puppe manus valuit, ſeſtenti immortalis clavo.
 Dumque ad opem accurrit, ceu capta, navita, puppe,
 Ecce iterum fatoque pari nervoque ſagitta, 405
 In medium perlapſa globum, transverberat iſtu
 Orba gubernaculi ſubeuntem munera Taurum.
 Irrumpit Cumana ratis, quam Corbulo ductor.

Lectaque complebat Stabiarum litore pubes.
 Numen erat celsæ puppis vicina Dione. 410
 Sed superingestis propior quæ subdita telis
 Bella capeſſebat, media ſubſedit in unda,
 Diviſitque fretum. Clamantum ſpumeus ora
 Nereus implet aquis, palmæque, trahente profundo;
 Luſtantum fruſtra ſummis in fluctibus exſtant. 415
 Hic, audax ira, magno per cærula ſaltu
 Corbulo tranſgreſſus (nam textam robore turrim
 Appulerant nexæ ferri compage triremes)
 Evadit tabulata ſuper, flammaque comantem
 Multifida pinum celſo de culmine quaſſat. 420
 Inde atros alacer paſtoſque bitumine torquet,
 Amentante Noto, Pœnorum a pluſtribus ignes.
 Intrat diſfuſos peſtis Vulcania paſſim,
 Atque implet diſperſa foros: trepidatur omiſſo
 Summis remigio; ſed enim tam rebus in artis 425
 Fama mali nondum tanti penetrarat ad imos.
 At rapidus fervor, per pingues unguine tædas
 Illapſus, flammis victricibus inſonat alveo.
 Qua nondum tamen impulerat vim Dardâna lampas,
 Parcebatque vapor, ſaxorum grandine dirus 430
 Arcebat, fatumque ratis retinebat, Himilco.
 Hic miſer, igniferam dum ventilat aere pinum,
 Murali ſaxo per lubrica ſanguine tranſtra
 Volvitur in fluctus, Lychæi vulnere, Cydnus.
 Fax nidore gravi ſœdavit comminus auras, 435
 Ambuſto inſtridens pelago. Ferus inde citatum
 Miſſile adorata contorquet Sabratha puppe:
 Hammon numen erat Libycæ gentile carinæ,

Cornigeraque sedens spectabat cæcula fronte.
 Fer, pater, afflictis, fer, ait, Garamanrice vates, 440
 Rebus opem, inque Italos da certa effundere tela.
 Has inter voces tremulo venit agmine cornus,
 Et Neptunicolæ transverberat ora Telonis.
 Urgebant nihilo levius, jam in limine mortis
 Quos fuga præcipites partem glomerarat in unam 445
 Puppis, adhuc vacuum tædæ: sed, proxima cursu
 Fulmineo populatus, inevitabilis ardor
 Corruptam flammis involvit ovariantibus alnum.
 Primus, ope æquorei funis delapsus in undas,
 Qua nondum Stygios glomerabat Mulciber æstus, 450
 Ambustus socium remis aufertur Himilco.
 Proxima nudarunt miserandi fata Batonis
 Desertam ductore ratem. Bonus ille per artem
 Crudo luctari pelago, atque exire procellas.
 Idem, quid Boræas, quid vellet craftinus Auster, 455
 Anteibat: nec pervigilem tu fallere vultum,
 Obscuro quamvis cursu, Cynosura, valeres.
 Is, postquam adversis nullus modus, Accipe nostrum,
 Hammon, sanguinem, ait, spectator cladis iniquæ.
 Atque, actio in pectus gladio, dextra inde cruorem 460
 Excipit, & large sacra inter cornua fundit.
 Hos inter Daphnis, deductum ab origine nomen.
 Antiqua, fuit infelix, cui linquere saltus,
 Et mutare casas infido marmore visum.
 At princeps generis quanto majora paravit 465
 Intra pastorem sibi nomina. Daphnin amarunt
 Sicelides Mufæ. Dexter donavit avena
 Phœbus Castalia, & jussit, projectus in herba

Si quando caneret, lætos per prata per arva
 Ad Daphnin properare greges, rivosque filere. 470
 Ille ubi, septena modulatus arundine carmen,
 Mulcebat filvas, non unquam tempore eodem
 Siren assuetos effudit in æquore cantus:
 Scyllæi tacuere canes: sterit atra Charybdis:
 Et lætus scopulis audivit juba Cyclops. 475
 Progeniem hauserunt & nomen amabile flammæ.
 Innatat ecce super transtris fumantibus asper
 Ornytos, ac longam sibimet facit æquore mortem,
 Qualis Oiliades, fulmen jaculante Minerva,
 Surgentes domuit fluctus ardentibus ulnis. 480
 Transigitur valida medius, dum se allevat, alni
 Cuspide Marmarides Scyron. Pars subnatat unda
 Membrorum, pars exstat aquis; totumque per æquor
 Portatur, rigido (miserandum) immortalia rostro.
 Accelerant puppes utrinque, atque ora ruentum 485
 Sanguinei feriunt remorum aspergine rores.
 Ipse adeo senis ductor Rhœteius ibat
 Pulsibus, & valido superabat remige ventos.
 Quam rapidis puppem manibus frenare Lilæus
 Dum tentat, sæva truncatur membra bipenni, 490
 Ac fert hærentes trabibus ratis incita palmas.
 Sicania Æoliden portabant transtra Podætum.
 Hic, ævo quanquam nondum excessisset ephebos,
 Seu lævi traxere Dei, seu fervida corda,
 (Nec sat maturus laudum) bellicque cupido, 495
 Arma puer niveis aptarat picta lacertis,
 Et freta gandeat celsa turbare Chimæra.
 Jamque super Rutula, super & Garamantide pinu

Ibat ovans, melior remo meliorque sagitta:
 Et jam turrigerum demerferat æquore Nessum: 500
 (Heu puero malesuada rudi nova gloria pugnæ!)
 Dum cristam galeæ trucidis exuviasque precatur
 De duce Marcello Superos temerarius, hasta
 Excepit rapim vulnus letale remissa.
 Pro qualis! seu splendentem sub sidera nifu 505
 Exigeret discum, jaculo seu nubila supra
 Surgeret, aligeras ferret seu pulvere plantas
 Vix tacto, vel dimensi spatia improba campi
 Transfret velox saltu, decuere labores.
 Sat prorsus, sat erat decoris discrimine tuto; 510
 Sat laudis. Cur fata, puer, majora petebas?
 Illum, ubi labentem pepulerunt tela sub undas,
 Ossa Syracosio fraudatum naufraga busto,
 Fleverunt freta, fleverunt Cyclopia saxa,
 Et Cyane, & Anapus, & Ortygie Arethusa. 515
 Parte alia Perseus (puppem hanc Tiberinus agebat)
 Quaque vehebatur Crantor Sidonius, Io
 Concurrent. Injecta ligant hinc vincula ferri
 Atque illinc, steteruntque rates ad proelia nexæ.
 Nec jaculo aut longe certatur arundine fusa. 520
 Comminus & gladio terrestria proelia miscent.
 Perrumpunt Itali, qua cædes prima reclusit,
 Monstravitque viam: vastas & mole catenas
 Hortatur socios & vincla abrumpere ferri,
 Ac parat hostili resoluta puppe receptos 525
 Avehere, & paribus pelago diducere ab armis.
 Ætnæo Polyphemus erat nutritus in antro;
 Atque inde antiquæ nomen feritatis amabat.

Ubera præbuerat parvæ lupa : corporis alti
 Terribilis moles , mens aspera , vultus in ira 530
 Semper , & ad cædes Cyclopiæ corde libido.
 Isque relaxatis membrorum pondere vinculis.
 Impulerat puppim , & mergebat gurgite tonsas ,
 Duxissetque ratem , pressa Laronius hasta
 Ni propere duro nitentem exsurgere velox 535
 Affixet transstro. Vix morte incepta remittit.
 Namque manus servat dum suetos languida ductus ,
 Ignavum summa attraxit super æquora remum.
 Perculsi cuneo Pœni densantur in unum ,
 Quod caret hoste , latus : subito cum pondere victus. 540
 Infiliente mari , submergitur alveus undis.
 Scuta virum , cristæque , & inertî spicula ferro ,
 Tutelæque Deum fluitant. Hic robore fracto
 Pugnât inops chalybis , seseque in prælia rursus
 Armat naufragio : remis male fervidus ille 545
 Festinat spoliare ratem , discrimine nullo
 Nautarum interdum convulsa sedilia torquens.
 Non plestro ratis , aut frangendæ in vulnera proræ
 Parcitur , & pelago repetuntur nantia tela.
 Vulneribus patulis intrat mare. Mox sua ponto 550
 Singultante anima propulsa refunditur unda.
 Nec defunt , qui correptos amplexibus artis
 Immergant pelago , & , jaculis cessantibus , hostem
 Morte sua perimant. Remeantum gurgite mentes
 Crudescunt , ac pro ferro stat fluctibus uti. 555
 Haurit sanguineus contorta cadavera vortex.
 Hinc clamor , gemitus illinc , mortisque , fugæque ,
 Remorumque fragor , fluctuque sonantia rostra.

Perfusum bello fervet mare : fessus acerbis
 Terga fuga celeri Libyæ convertit ad oras , 560
 Exigua sese furatus Himilco carina.
 Concessere mari tandem Grajusque Libysque ,
 Et jam captivæ vinclis ad litora longo
 Ordine ducuntur puppes. Flagrantibus alto
 Stant aliæ tædis. Splendet lucente profundo 565
 Mulciber , & tremula vibratur imagine pontus.
 Ardet nota fretis Cyane , pennataque Siren.
 Ardet & Europe , nivei sub imagine tauri
 Vesta Jovi , ac presso tramittens æquora cornu.
 Et quæ , fusa comas , curvum per cærula piscem 570
 Nereis humenti moderatur roscida freno.
 Uritur undivagus Python , & corniger Hammon ,
 Et , quæ Sidonios vultus portabat Elissæ ,
 Bis ternis ratis ordinibus grassata per undas.
 At vinclis trahitur cognata in litora Anapus , 575
 Gorgoneasque ferens ad fidera Pegasus alas.
 Ducitur & Libyæ puppis signata figuram ,
 Et Triton captivus , & ardua rupibus Æne ,
 Spirantis rogos Enceladi , Cadmeaque Sidon.
 Nec mora , quin trepidos hac clade irrupere muros 580
 Signaque ferre Deum templis jam jamque fuisset ,
 Ni subito importuna lues inimicaque pestis ,
 Invidia Divum pelagique labore , parata ,
 Polluto , miseris rapuisset gaudia , coelo.
 Criniger æstiferis Titan fervoribus auras , 585
 Et patulam Cyanen lateque palustribus undis
 Stagnantem Stygio Cocyti opplevit odore ,
 Temporaque autumnæ , lætis florentia donis ,

Foedavit, rapidoque accendit fulminis igni.
 Fumabat crassus nebulis caliginis aer: 590
 Squallebat tellus, vitiatO fervida dorso;
 Nec victum dabat, aut ullas languentibus umbras:
 Atque ater picea vapor exspirabat in æthra.
 Vim primi sensere canes. Mox nubibus atris
 Fluxit deficiens penna labente volucris: 595
 Inde feræ filvis sterni: tum serpere labes
 Tartarea, atque haustis populari castra manipulis.
 Arebat lingua, & gelidus per viscera sudor
 Corpore manabat tremulo: descendere fauces
 Abnuent siccae jussorum alimenta ciborum. 600
 Aspera pulmonem tussis quatit, & per anihela
 Igneus efflatur stitientum spiritus ora.
 Lumina, ferre gravem vix sufficientia lucem,
 Unca nare jacent, saniesque immixta cruore
 Exspuitur, membrisque cutis tegit ossa perefis. 605
 Heu dolor! insignis notis bellator in armis
 Ignavo rapitur leto. Jactantur in ignem
 Dona superba virum, multo Mavorte parata.
 Succubuit medicina malis. Cumulantur acervo
 Labentum, & magno cineres sese aggere tollunt. 610
 Passim etiam deserta jacent inhumataque late
 Corpora, pestiferos tetigisse timentibus artus.
 Serpit pascendo crescens Acherusia pestis,
 Nec levioze quatit Trinacria moenia luctu,
 Poenorumque parem castris fert atra laborem. 615
 Æquato par exitio, & communis ubique
 Ira Deum, atque eadem leti versatur imago.
 Nulla tamen Latios fregit vis dura malorum.

Incolumi ductore, viros, clademque rependit
 Unum inter strages tutum caput. Ut gravis ergo 620
 Primum letiferos repressit Sirius æstus,
 Et minuere avidæ mortis contagia pestes;
 Ceu, fidente Noto cum se maria alta reponunt,
 Propulsa invadit piscator cærule cymba.
 Sic tandem ereptam morbis grassantibus armat 625
 Marcellus pubem, lustratis rite manipulis.
 Circumstant alacres signa, auditisque tubarum
 Respirant læti clangoribus. Itur in hostem;
 Et, si fata ferant, juvat inter proelia ferro
 Posse mori. Socium miseret, qui sorte pudenda 630
 In morem pecudum effudere cubilibus atris
 Illaudatam animam. Tumulos inhonoraque busta
 Respiciunt, &, vel nullo jacuisse sepulcro,
 Quam debellari morbis, placet. Ardua primus
 Ad muros dux signa rapit. Tenuata jacendo 635
 Et macie galeis abscondunt ora, malusque,
 Ne sit spes hosti, velatur casside pallor.
 Infundunt rapidum convulsis moenibus agmen;
 Condensque ruunt: tot bellis invia testæ,
 Totque uno introitu capiuntur militis arces. 640
 Totum, qua vehitur Titan, non ulla per orbem
 Tum sese Isthmiacis æquassent oppida testis.
 Tot delubra Deum, totque intra moenia portus,
 Adde fora, & celsis suggesta theatra columnis,
 Certantesque mari moles, adde ordine longo 645
 Innumeras spatium domos, æquare superbas
 Rura. Quid, inclusos porrecto limite longis
 Porticibus, sacros juvenum certamine lucos?

Quid tot captivis fulgentia culmina rostris ?
 Armaque fixa Deis , aut quæ Marathonius hostis 650
 Perdidit , aut Libya quæ sunt adveſta ſubacta ?
 Hic Agathocleis ſedes ornata tropæis :
 Hic mites Hieronis opes : hic ſancta vetuſtas
 Artificum manibus. Non uſquam clarior illo
 Gloria piſturæ ſeclo. Non æra juvabant, 655
 Quæ ſcirent Ephyren , fulvo certaret ut auro
 Veſtis , ſpirantes referens ſubtemine vultus ,
 Quæ radio cælat Babylon , vel murice piſto
 Læta Tyros , quæquæ Attalicis variata per artem
 Aulæis ſcribuntur acu , aut Memphitide tela. 660
 Jam ſimul argento fulgentia pocula , mixta
 Quis gemma quæſitus honos , ſimulacra Deorum ,
 Numen ab arte datum ſervantia : munera rubri
 Præterea ponti , depexaque vellera ramis ,
 Feminæ labor. His teſtis opibusque potitus 665
 Auſonius ductor , poſtquam ſublimis ab alto
 Aggere deſpexit trepidam clangoribus urbem ,
 Inque ſuo poſitum nutu , ſtent moenia regum ,
 An nullos oriens videat lux craſtina muros ,
 Ingemuit nimium juris , tantumque licere 670
 Horruit , & propere revocata militis ira ,
 Juſſit ſtare domos , indulgens templa veruſtis
 Incolere atque habitare Deis. Sic parcere victis
 Pro præda fuit , & , ſeſe contenta , nec ullo
 Sanguine pollutis plauſit Viſtoria pennis. 675
 Tu quoque ductoris lacrimas , memorande , tuliſti ,
 Deſenſor patriæ. Meditantem in pulvere formas ,
 Nec turbatum animi , tanta feriente ruina ,

* * *

[Ignarus miles vulgi tum forte peremit.]

At reliquum vulgus, resoluta in gaudia mente,

680

Certarunt victi victoribus. Æmulus ipse

Ingenii Superum, servando condidit urbem.

Ergo exstat seclis, stabitque insigne tropæum,

Et dabit antiquos ductorum noscere mores.

Felices populi! si, quondam ut bella solebant,

685

Nunc quoque inexhaustas pax nostra relinqueret urbes.

At, ni cura viri, qui nunc dedit otia mundo,

Effrenum arceret populandi cuncta furorem,

Nudassent avidæ terrasque fretumque rapinæ.

C. SILII ITALICI
P U N I C O R U M
L I B E R X V.

AT nova Romuleum carpebat cura Senatum,
 Quis trepidas gentes Martemque subiret Hiberum,
 Attritis rebus. Geminus jacet hoste superbo
 Scipio, belligeri Mavortia pectora fratres.
 Hinc metus, in Tyrias ne jam Tartessia leges
 Concedat tellus, propioraque bella paveſcat.
 Anxia turba Patrum quaſſo medicamina mæſti
 Imperio circumſpectant, Divosque precantur.
 Qui laceris auſit ductor ſuccedere caſtris?
 Abſterret juvenem, patrios patruique piare
 Optantem manes, triſti conterrita luſtu,
 Et reputans annos, cognato ſanguine turba.
 Si gentem perat infauſtam, inter buſta ſuorum
 Decertandum hoſti, qui fregerit arma duorum,
 Qui conſulta ducum, ac ſtagret meliore Gradivo.
 Nec promptum teneris immania bella lacertis
 Moliri, regimenque rudi depoſcere in ævo.
 Haſ, lauri reſidens juvenis viridante ſub umbra,

Ædibus extremisolvebat pectore curas :
 Cum subito affistunt, dextra lævaque per auras 20
 Allapsæ, haud paulum mortali major imago,
 Hinc Virtus, illinc virtuti inimica Voluptas.
 Altera Achæmenium spirabat vertice odorem,
 Ambrosias diffusa comas, & veste refulgens,
 Ostrum qua fulvo Tyrium suffuderat auro : 25
 Fronte decor quæstus acu, lascivaque crebras
 Ancipiti motu jaciebant lumina flammæ.
 Alterius dispar habitus, frons hirta, nec unquam
 Composita mutata coma : stans vultus, & ore
 Incessuque viro propior, lætique pudoris, 30
 Celsa humeros niveæ fulgebat stamine pallæ.
 Occupat inde prior, promissis fisa, Voluptas :
 Quis furor hic, non digne puer, consumere bello
 Florem ævi ? Cannæne tibi, graviorque palude
 Mæonius Stygia lacus excessere, Padusque ? 35
 Quem tandem ad finem bellando fata laceffes ?
 Tune etiam tentare paras Atlantica regna,
 Sidoniaeque domos ? Moneo, certare periclis
 Define, & armisonæ caput objectare procellæ.
 Ni fugis hos ritus, Virtus te sæva jubebit 40
 Per medias volitare acies, mediosque per ignes.
 Hæc patrem patruumque tuos, hæc prodiga Paullum,
 Hæc Decios Stygias Erebi detruxit ad undas :
 Dum cineri titulum, memorandaque nomina bustis
 Prætendit, nec sensuræ, quid gesserit, umbræ. 45
 At si me comitere, puer, non limite duro
 Jam tibi decurrat concessi temporis ætas.
 Haud unquam trepidos abruptet buccina somnos :
 Silius Italicus.

Non glaciem Arctoam, non experire furentis
 Ardorem Cancri, nec mensas sæpe cruento
 Gramine compositas: aberunt fitis aspera, & haustus
 Sub galea pulvis, partique timore labores:
 Sed current albusque dies, horæque serenæ;
 Et molli dabitur victu sperare senectam.
 Quantas ipse Deus lætos generavit in usus
 Res homini, plenaque dedit bona gaudia dextra!
 Atque idem, exemplar lenis mortalibus ævi,
 Imperturbata placidus tenet otia mente.
 Illa ego sum, Anchisæ Venerem Simoentis ad undas
 Quæ junxi, generis vobis unde editus auctor.
 Illa ego sum, verti Superum quæ sæpe parentem
 Nunc avis in formam, nunc torvi in cornua tauri.
 Huc adverte aures. Currit mortalibus ævum,
 Nec nasci bis posse datur: fugit hora, rapitque
 Tartareus torrens; ac secum ferre sub umbras,
 Si qua animo placuere, negat. Quis luce suprema
 Dimisisse meas sero non ingemit horas?
 Postquam conticuit, finisque est addicta dictis,
 Tum Virtus: Quasnam juvenem florentibus, inquit,
 Pellicis in fraudes annis, vitæque tenebras,
 Cui ratio & magnæ coelestia semina mentis
 Munere sunt concessa Deum? Mortalibus alti
 Quantum Coelicolæ, tantundem animalibus isti
 Præcellunt cunctis. Tribuit namque ipsa minore
 Hos terris Natura Deo: sed fœdere certo
 Degeneres tenebris animas damnavit Avernis.
 At, quis ætherei servatur seminis ortus,
 Cœli porta patet. Referam quid cuncta domantem

30

35

60

65

70

75

Amphitryoniadem? quid, cui, post Seras & Indos

Captivo Liber cum signa referret ab Euro,

80

Caucaſeæ currum duxere per oppida tigres?

Quid ſuſpiratos magno in discrimine nautis

Ledæos referam fratres, veſtrumque Quirinum?

Nonne vides, hominum ut celſos ad ſidera vultus

Suſtulerit Deus, ac ſublimia finxerit ora?

85

Cum pecudes, volucrumque genus, formasque ferarum,

Segnem atque obſcœnam paſſim ſtraviſſet in alvum.

Ad laudes genitum, capiat ſi munera Divum

Felix, ad laudes hominum genus. Huc, age, paulum

Aspice (nec longe repetam) modo Roma minanti

90

Impar Fidenæ, contentaque creſcere aſylo,

Quo ſeſe extulerit dextris: idem aspice, late

Florentes quondam luxus quas verterit urbes.

Quippe nec ira Deum tantum, nec tela, nec hoſtes,

Quantum ſola noceſ animis illapſa Voluptas.

95

Ebrietas tibi fida comes, tibi Luxus, & atris

Circa te ſemper volitans Infamia pennis:

Mecum Honor, ac Laudes, & læto Gloria vultu;

Et Decus, ac niveis Victoria concolor alis.

Me cinctus lauro producit ad aſtra triumphus.

100

Caſta mihi domus, & celſo ſtant colle penates:

Ardua ſaxoſo perducit ſemita clivo.

Aſper principio (nec enim mihi fallere mos eſt)

Proſequitur labor. Annitendum intrare volenti:

Nec bona cenſendum, quæ Fors infida dediſſe,

105

Atque eadem rapuiſſe valet. Mox celſus ab alto

Infra te cernes hominum genus. Omnia contra

Experienda manent, quam ſpondet blanda Voluptas.

Z 2

Stramine projectus duro patiere sub astris
 Infomnes noctes, frigusque famemque domabis. 110
 Idem iustitiæ cultor, quæcunque capeffes,
 Testes factorum stare arbitrabere Divos.
 Tunc, quoties patriæ rerumque pericula poscent,
 Arma feres primus: primus te in moenia tolles
 Hostica: nec ferro mentem vincere, nec auro. 115
 Hinc tibi non Tyrio vitiatas murice vestes,
 Nec donum deforme viro fragrantis amomi;
 Sed dabo, qui vestrum sævo nunc Marte fatigat
 Imperium, superare manu, laurumque superbam
 In gremio Jovis excisis deponere Pœnis. 120
 Quæ postquam cecinit sacrato pectore Virtus,
 Exemplis lætum vultuque audita probantem
 Convertit juvenem. Sed enim indignata Voluptas
 Non tenuit voces. Nil vos jam demoror ultra,
 Exclamat. Venient, venient mea tempora quondam, 125
 Cum docilis nostris magno certamine Roma
 Serviet imperiis, & honos mihi habebitur uai.
 Sic quassans caput in nubes se sustulit atras.
 At juvenis, plenus monitis, ingentia corde
 Molitur, iustæque calet virtutis amore. 130
 Ardua rostra petit, nullo fera bella volante;
 Et gravia ancipitis deposcit munera Martis.
 Arrecti cunctorum animi. Pars lumina patris,
 Pars credunt torvos patrui revirescere vultus.
 Sed quanquam instinctis tacitus tamen ægra periclis 135
 Pectora subrepit terror, molemque paventes
 Expendunt belli, & numerat favor anxius annos.
 Dumque ea confuso percenset murmure vulgus

Ecce, per obliquum cœli squalentibus auro
 Effulgens maculis, ferri inter nubila visus. 140
 Anguis, & ardenti radiare per aera sulco,
 Quaque ad cœliferi tendit plaga litus Atlantis,
 Perlabi resonante polo. Bis terque coruscum
 Addidit augurio fulmen pater, & vaga late
 Per subitum moto strepuere tonitrua mundo. 145
 Tum vero capere arma jubent, genibusque salutant
 Submissi augurium, ac irer, qua ducere Divos
 Perspicuum, & patrio monstraret semita signo.
 Certatim comites rerum bellicæ ministros.
 Agglomerant sese, atque acres sociare labores. 150
 Exposcunt, laudumque loco est isdem esse sub armis.
 Tum nova cæruleum descendit classis in æquor.
 It comes Ausonia, atque in terras transiit Hiberas.
 Ut, cum sæva fretis immisit proelia, Corus
 Isthmon curvata sublime suberigit unda, 155
 Et, spumante ruens per saxa gementia fluctu,
 Ionium Ægæo miscet mare. Celsus in arma
 Emicat, ac prima stans Scipio puppe profatur:
 Dive tridentipotens, cujus maria ire per alta
 Ordimur, si iusta paro, decurrere classi. 160
 Da, pater, ac nostros ne sperne juvare labores.
 Per pontum pia bella veho. Levis inde secunda
 Adspirans aura propellit carbasa flatus:
 Jamque agiles, Tyrrhena sonant qua cærulea, puppes
 Ausonium evasere latus, Ligurumque citatis 165
 Litora tramittunt proris: Hinc gurgite ab alto
 Tellurem procul irrupentem in fidera cernunt,
 Aerias Alpes. Occurrunt moenia Grajis

Condita, Massiliæ. Populis hæc cincta superbis,
 Barbarus immani cum territet accola ritu, 170
 Antiquæ morem patriæ cultumque habitumque
 Phocæis armiferas inter tenet hospita gentes.
 Hinc legit Aufonius sinuatos gurgite ductor
 Anfractus pelagi. Nemoroso vertice celsus
 Apparet collis, fugiuntque in nubila silvæ 175
 Pyrenes: tunc Emporiæ, veteresque per ortus
 Grajorum vulgus, tunc hospita Tarraco Baccho.
 Confidunt portu. Securæ gurgite clauso
 Stant puppes: positusque labor terrorque profundi.
 Nox fimiles morti dederat placidissima somnos: 180
 Visa viro stare effigies ante ora parentis,
 Atque hac aspectu turbatum voce monere:
 Nate, salus quondam genitoris, nate, parentis
 Et post fata decus, bellorum dira creatrix
 Evastanda tibi tellus, & cæde superbi 185
 Ductores Libyæ cauta virtute domandi,
 Qui sua nunc trinis diducunt agmina castris.
 Si conferre manum libeat, coeantque vocatæ
 Hinc atque hinc acies, valeat quis ferre ruentes
 Ter gemina cum mole viros? Abstiste labore 190
 Ancipiti, sed nec segnis potiora capeffe.
 Urbs colitur, Teucro quondam fundata vetusto,
 Nomine Carthago. Tyrius tenet incola muros.
 Ut Libyæ sua, sic terris memorabile Hiberis
 Hæc caput est. Non ulla opibus certaverit auri, 195
 Non portu, cellove situ, non dotibus arvi
 Uberis, aut agili fabricanda ad tela vigore.
 Invade averfis, nate, hanc ductoribus urbem.

Nulla acies famæ tantum prædæve pararit.
 Talia monstrabat genitor, propiusque monebat; 200
 Cum juvenem sopor & dilapsa reliquit imago.
 Surgit, & infernis habitantia numina lucis
 Ac supplex patrios compellat nomine manes.
 Este duces bello, & monstratam ducite ad urbem:
 Vobis ultor ego, & Sarrano murice fulgens, 205
 Inferias mittam fufis insignis Hiberis,
 Et tumulis addam sacros certamine ludos.
 Progreditur, celeratque vias, & corripit agmen
 Pernici rapidum cursu, camposque fatigat.
 Sic, ubi profiluit Pisæo carcere præceps, 210
 Non solum ante alios, sed enim (mirabile dictu!)
 Ante suos it victor equus; currumque per auras
 Haud ulli durant visus æquare volantem.
 Jamque Hyperionia lux septima lampade surgens
 Sensim attollebat propius subeuntibus arces 215
 Urbis, & admoto crescebant culmina gressu.
 Ac pelago vectus servata Lælius hora,
 Quam dederat ductor subigendæ ad moenia classis,
 A tergo affusis cingebat tecta carinis.
 Carthago, impenso naturæ adjuta favore, 220
 Excelsos tollit pelago circumflua muros.
 Artatas ponti fauces modica insula claudit,
 Qua Titan ortu terras aspergit Eoo.
 At qua prospectat Phœbi juga sera cadentis;
 Pigram in planiciem stagnantes egerit undas, 225
 Quas auget veniens refluxusque reciprocatur æstus.
 Sed gelidas a fronte sedet sublimis ad Arctos
 Urbs imposta jugo, pronumque excurret in æquor,

Et tuta æternò defendit mœnia fluctu.

Audax, ceu plano gradiens victricia campo

230

Ferret signa, jugum certabat scandere miles.

Aris ductor erat. Qui contra, amplexus in artis

Auxilium atque excelsa loci, præseperat arcem.

Pugnabat natura soli: parvoque superne

Bellantum nisu passim per prona voluti,

235

Truncato instabiles fundebant corpore vitam.

Verum ubi concessit pelagi revolubilis unda,

Et fluctus rapido fugiebat in æquora lapsu,

Quaque modo excelsæ fulcarant cærula puppes,

Hac impune dabat Nereus transcurrere planta:

240

Hinc tacite nitens informidatus adire

Ductor Dardanius, subitam trahit æquore pubem,

Perque undas muris pedes advolat. Inde citati

A tergo accelerant, qua sisus fluctibus Aris

Incustoditam sine milite liquerat urbem.

245

Tum prostratus humi (miserandum) victa catenis

Pœnus colla dedit, populumque addixit inermem.

Hanc oriens vidit Titan, cum surgeret, urbem

Vallari castris, captamque aspexit eandem

Ocius, Hesperio quam gurgite tingeret axem.

250

Aurora ingrediens terris exegerat umbras:

Principio statuunt aras. Cadit ardua taurus

Victima Neptuno pariter, pariterque Tonanti.

Tum merita æquantur donis, ac præmia virtus

Sanguine parta capit. Phaleris hic pectora fulget;

255

Hic torque aurato circumdat bellica colla;

Ille nitet celsus muralis honore coronæ.

Lælius ante omnes, cui dextera clara domusque,

Ter dena bove & æquorei certaminis alto
 Donatur titulo, Poenique recentibus armis 260
 Rectoris. Tunc hasta viris, tunc Martia cuique
 Vexilla, ut meritum, & prædæ libamina dantur.
 Postquam perfectæ laudes hominumque Deûmque,
 Captivæ spectantur opes, digestaque præda.
 Hoc aurum Patribus, bello hæc Martique talenta, 265
 Hoc regum donis, Divûm hoc ante omnia templis:
 Cetera bellantum dextræ pulchroque labori.
 Quin etiam accitus populi regnator Hiberi,
 Cui sponsa & sponsæ defixus in ossibus ardor;
 Hanc notam formæ concessit lætus ovanque 270
 Indelibata gaudenti virgine donum.
 Tum vacui curis vicino litore mensas
 Instituunt, festoque agitant convivia ludo.
 Lælius affatur: Macte, o venerande, pudici,
 Ductor, macte animi. Cedat tibi gloria lausque 275
 Magnorum heroum, celebrataque carmine virtus.
 Mille Mycenæus qui traxit in æquora proras
 Rector, & Inachiis qui Theffala miscuit arma,
 Femineo sociûm violarunt foedus amore.
 Nullaque tum Phrygio steterant tentoria campo, 280
 Captivis non plena toris: tibi barbara soli
 Sanctius Iliaca servata est Phœbade virgo.
 Hæc, atque his paria, alterno sermone serebant;
 Donec nox, atro circumdata corpus amictu,
 Nigrantes invexit equos, suavitque quietem. 285
 Hemathio interea tellus Ætola tumultu
 Fervebat, Macetûm subitis percussa carinis.
 Proximus hinc hosti dextras jungebat Acarnan.

Causa novi motus, Pœnis regique Philippo
 In bellum Aûsonium sociatæ foedere vires. 290
 Hic, gente egregius, veterisque ab origine regni
 Æacidum sceptris proavoque tumbat Achille.
 Ille & nocturnis conterruit Oricon armis:
 Quaque per Illyricum Taulantius incola litus
 Exiguos habitat non ullo nomine muros, 295
 Turbidus incescit telis. Ille æquore vectus,
 Nunc & Phæacum Tesprotiaque arva laceffens,
 Epirum cassis lustrabat futilis ausis.
 Nunc & Anaëtorîa signa ostentavit in ora,
 Ambraciosque sinus Pellæaque litora bello. 300
 Perfudit rapido. Pepulit vada fervida remis
 Leucata, & Phœbi vidit citus Actia templa.
 Nec portus Ithacæ, Laertia regna, Samenque
 Lixit inaccessible, fluctuque sonantia cano
 Saxa Cephallenum, & scopulosis Neriton arvis. 305
 Ille etiam, Pelopis sedes & Achaïa adire
 Moenia prægaudens, tristem Calydonâ Dianæ,
 Æneâque domos, Curetica testâ, subibat,
 Promittens contra Hesperiam sua proelia Grajis.
 Tum lustrata Ephyre, Patræque, & regia Pleuron, 310
 Parnasusque biceps, Phœboque loquentia saxa.
 Ac, sæpe ad patrios bello revocante penates,
 Cum modo Sarmaticus regna infestaret Orestes,
 Aspera nunc Dolopum vis exundasset in agros,
 Incepto tamen haud facilis desistere vano, 315
 Belli per Grajas umbram circumtulit oras.
 Donec, nunc pelago, nunc terra exutus, omisit
 Spem positam in Tyriis, & supplex foedera sanxit

Dardana, nec legem regno accepisse refugit.

Tunc & Tyndarii Latias Fortuna Tarenti

320

Auxit opes laudemque simul. Nam perfida tandem

Urbs Fabio devicta feni, postremus in armis

Ductoris titulus cauti. Sollertia tutum

Tum quoque adepta decus, captis sine sanguine muris.

Namque ut compertum, qui Punica signa regebat,

325

Feminea exuri flamma, tacitusque quietæ

Exin virtuti placuit dolus: ire forori,

Nam castris erat in Rutulis, germanus amatae

Cogitur, & magnis muliebria vincere corda

Pollicitis, si reclusas transmittere portas

330

Concedat Libycus rector. Votique potitus

Evisito Fabius Poeno circumdata telis

Incustodita penetravit moenia nocte.

Sed quisnam averfos Phoebum tunc jungere ab urbe

Romulea dubitaret equos, qui tempore eodem

335

Marcellum acciperet letum oppetiisse sub armis?

Moles illa viri, calidoque habitata Gradivo

Pectora, & haud ullis unquam tremefacta periclis,

(Heu quantum Hannibalem clara fractura ruina!)

Procubuere. Jacet campis Carthaginis horror.

340

Forfan Scipiadae confecti nomina belli

Rapturus, si quis paulum Deus adderet ævo.

Collis Agenoreum dirimebat ab aggere vallum

Aufonio: (Dauni Mavors confederat arvis)

Curarum comes & summi Crispinus honoris

345

Marcello socius communia bella ciebat.

Ad quem Marcellus: Gestit lustrare propinquas

Mens silvas, medioque viros imponere monti,

Ne Libys, occultis tumulum prior occupet ausis.
 Si cordi est, te participem, Crispine, laboris 350
 Esse velim. Nunquam desunt consulta duobus.
 Hæc ubi sedere, ardentem attollere sese
 Jam dudum certant in equos. Marcellus, ut arma
 Aptantem natum aspexit lætumque tumultu,
 Vincis, ait, nostros mirando ardore vigores. 355
 Sit præmaturus felix labor. Urbe Sicana
 Qualem te vidi, nondum permitteret ætas
 Cum tibi bella, meo tractantem proelia vultu.
 Huc, decus, huc, nostrum, lateri te junge paterno,
 Et me disce novum Martem tentare magistro. 360
 Tum, pueri colla amplectens, sic pauca precatur:
 Summe Deum, Libyco, faxis, de præside nunc his,
 His humeris tibi optima feram. Nec plura, sereno
 Sanguineos fudit cum Jupiter æthere rores,
 Atque atris arma aspersit non prospera guttis. 365
 Vixdum finitis intrant vocibus artas
 Letiferi collis fauces, cum turba volucris
 Invadunt Nomades jaculis, nimboque feruntur
 Æthereo similes, cæca fundente latebra
 Armatos in bella globos. Circumdata postquam 370
 Nil restare videt virtus, quod debeat ultra
 Jam Superis, magnum secum portare sub umbras
 Nomen mortis avet. Tortæ nunc eminens hastæ
 Altius insurgit, nunc sævit comminus ense.
 Forfan & enasset rapidi freta sæva pericli, 375
 Ni telum adversos nati venisset in artus.
 Tum patriæ tremuere manus, laxataque luctu
 Fluxerunt rigidis arma infelicia palmis.

Obvia nudatum tramittit lancea pectus,
 Labensque impresso signavit gramina mento. 380
 At postquam Tyrius sæva inter proelia ductor
 Infixum adverso vidit sub pectore telum,
 Immane exclamat: Latias, Carthago, timere
 Define jam leges: jacet exitiabile nomen,
 Aufonii columen regni. Sed dextera nostræ 385
 Tam similis non obscuras mittatur ad umbras.
 Magnanima invidia virtus caret. Alta sepulcri
 Protinus exstruitur, cœloque educitur, ara.
 Conveſtant ſilvis ingentia robora. Credas 390
 Sidonium cecidiſſe ducem. Tum tura dapeſque,
 Et faſces, clypeuſque viri, pompa ultima, fertur.
 Ipſe facem ſubdens, Laus, inquit, parta perennis.
 Marcellum abſtulimus Latio. Deponere forſan
 Gens Italûm tandem arma velit. Vos ite ſuperbæ
 Exſequias animæ, & cinerem donate ſupremi 395
 Muneris officio: nunquam hoc tibi, Roma, negabo,
 [Quod virtute viri titulis decorare ſepulcrum
 Ingentis bello liceat, nomenque futuros
 Æternum in Rutulos poſſis mandare nepotes.]
 Alterius par atque eadem fortuna laborum 400
 Conſulis: exanimum ſonipes ad ſigna revexit.
 Talia in Aufonia. Sed non & talis Hiberis
 Armorum eventus campis. Carthaginis omnes
 Per ſubitum raptæ pernix victoria late
 Terruerat gentes. Ducibus ſpes una ſalutis, 405
 Si ſocias jungant vires. Ingentibus orſum
 Auſpiciis juvenem, ceu patria geſtet in armis
 Fulmina, ſublimi vallatam vertice montis

Ex oculis urbem, cumulatam strage virorum,
 Non toto rapuisse die, qua Martius ille 410
 Hannibal in terra consumto verterit anno,
 Nec pube æquandam nec opum ubertate, Saguntum.
 Proximus, applicito saxosis aggere silvis,
 Tendebat, fratris spirans ingentia facta,
 Hasdrubal. Hic robur, mixtusque rebellibus Afris 415
 Cantaber, hic volucris Mauro perniciosior Astur:
 Tantaque majestas terræ rectoris Hibera,
 Hannibalis quantus Laurenti terror in ora.
 Forte dies priscum Tyriis sollemnis honorem
 Retulerat, quo, primum orbi Carthaginis altæ 420
 Fundamenta, novam cœpere mapalibus urbem.
 Et lætus, repetens gentis primordia, ductor
 Festa coronatis agitabat gaudia signis,
 Pacificans Divos. Fraternalis læna nitebat
 Demissa ex humeris donum, quam foederis arti 425
 Trinacrius Libyco rex inter munera pignus
 Miserat, Æoliis gestatum insigne tyrannis.
 Aurata puerum rapiebat ad æthera penna
 Per nubes aquila, intexto librata volatu.
 Antrum ingens juxta, quod acus simulavit in ostro, 430
 Cyclopi domus. Hic recubans manantia tabo
 Corpora letifero sorbet Polyphemus hiatu.
 Circa fracta jacent excussa moribus ossa.
 Ipse manu extenta Laertia pocula poscit,
 Permiscetque mero ructatos ore cruores. 435
 Conspicuis Siculi Tyrius subteminis arte
 Gramineas pacem Superum poscebat ad aras:
 Ecce inter medios hostilia nuntius arma,

Quadrupedante investus equo, adventare ferebat.

Turbatæ mentes, imperfectusque Deorum

440

Cessit honos. Ruptis linquunt altaria sacris:

Clauduntur vallo. Tenuemque ut roscida misit

Lucem Aurora polo, rapiunt certamina Martis.

Audax Scipiadæ stridentem Sabbura cornum

Excepit; geminæque acies velut omine motæ.

445

Exclamat Latius ductor, Prima hostia vobis,

Sacrati manes, campo jacet. En age, miles,

In pugnam & cædes, qualis spirantibus ire

Affueras ducibus, talis rue. Dumque ea fatur,

Incumbunt. Myconum Lænas, Cirtamque Latinus,

450

Et Thysdrum Maro, & incestum Catilina Nealcen

Germanæ thalamo obtruncat. Cadit obvius acri

Carthalo Nafidio, Libycæ regnator arenæ.

Te quoque Pyrenes vidit conterrita tellus

Permixture Pœnis, & vix credenda furentem,

455

Magnum Dardaniæ, Læli, decus; omnia felix

Cui natura dedit, nullo renrente Deorum.

Ille foro auditus, cum dulcia solverat ora,

Æquabat Pylæ Neleïa mella senectæ.

Ille, ubi suspensi Patres, & curia vocem

460

Posceret, ut cantu, ducebat corda Senatus.

Idem, cum subitum campo perstrinxerat aures

Murmur triste tubæ, tanto feryore ruebat

In pugnam atque acies, ut natum ad sola liqueret

Bella: nihil vitæ peragi sine laude placebat.

465

Tunc e furtiva trastantem proelia luce

Dejecit Galam. Sacris Carthaginis illum

Supposito mater partu subduxerat olim.

Sed stant nulla diu deceptis gaudia Divis.

Tunc Alabim, Murrum, atque Dracen, demisit ad umbras, 470

Femineo clamore Dracen extrema rogantem :

Hujus cervicem gladio inter verba precesque

Amputat. Absciso durabant murmura collo.

At non ductori Libyco par ardor in armis.

Frondosi collis latebras ac saxa capeffit

475

Avia, nec cædes extremave damna movebant

Agminis. Italiam profugus spectabat & Alpes,

Præmia magna fugæ. Tacitum dat tessera signum :

Dimissa in colles pugna silvasque ferantur

Disperfi, & summam, quicumque evaserit, arcem

480

Pyrenes culmenque petat. Tum primus, honore

Armorum exuto, & parma celatus Hibera,

In montes abit, atque volens palantia linquit

Agmina. Desertis Latius victricia signa

Immittit miles castris. Non urbe recepta

485

Plus ulla partum prædæ, tenuitque moratas

A cæde, ut Libycus ductor providerat, iras.

Fluminei veluti deprensus gurgitis undis,

Avulsa parte inguinibus causaque pericli,

Enatat intento prædæ fiber avius hoste.

490

Impiger occultis Pœnus postquam abditur umbris,

Saxosæ fidens silvæ, majora petuntur

Rursus bella retro, & superari certior hostis.

Pyrenes tumulo clypeum cum carmine figunt,

HASDRUBALIS SPOLIUM GRADIVO SCIPIO VICTOR. 495

Terrore interea posito trans ardua montis

Bebrycia populos armabat Pœnus in aula,

Mercandi dextras largus, belloque parata

Prodigere in bellum facilis. Præmissa feroces
 Augebant animos argenti pondera & auri, 500
 Parta metalliferis longo discrimine terris.
 Hinc nova complerunt haud tardo milite castra
 Venales animæ, Rhodani qui gurgite gaudent,
 Quorum serpit Arar per rura pigerrimus undæ.
 Jamque, hieme affecta, mitescere coeperat annus. 505
 Inde, iter ingrediens rapidum per Celtica rura,
 Miratur domitas Alpes, ac pervia montis
 Ardua, & Herculeæ quærit vestigia plantæ,
 Germanique vias divinis comparat ausis.
 Ut vero ventum in culmen, castrisque resedit 510
 Hannibalis, Quos Roma, inquit, quos altius, oro,
 Attollit muros, qui post hæc moenia, fratri
 Victa meo, stent incolumes? Sit gloria dextræ
 Felix tanta precor: neve usque ad sidera adisse
 Invideat lævus nobis Deus. Agmine celsio 515
 Inde alacer, qua munitum declivis ab alto
 Agger monstrat iter, properatis devolat armis.
 Non tanto strepuere metu primordia belli:
 Nunc geminum Hannibalem, nunc jactant bina coire
 Hinc atque hinc castra, & pastos per prospera bella 520
 Sanguine ductores Italo conjungere Martem,
 Et duplicare acies; venturum ad moenia cursu
 Hostem præcipiti, & visurum hærentia porta
 Spicula, Elissæis nuper contorta lacertis.
 His super infrendens sic secum Ænotria tellus: 525
 Tantone, heu Superi! spernor contemta furore
 Sidoniæ gentis, quæ quondam sceptrâ timentem
 Natj Saturnum nostris confidere in oris,
Silius Italicus. A a

Et regnare dedi? Decima hæc jam vertitur ætas,

Ex quo proterimur: juvenis, cui sola supersunt

530

In Superos bella, extremo de litore raptâ

Intulit arma mihi, temeratisque Alpibus ardens

In nostros descendit agros. Quot corpora texi

Cæsorum, stratis toties deformis alumnis!

Nulla mihi floret baccis felicibus arbor;

535

Immatura seges rapido succiditur ense;

Culmina villarum nostrum delapsa feruntur

In gremium, scédantque suis mea regna ruinis.

Hunc etiam, vastis qui nunc sese intulit oris,

Perpetiar, miseras quærentem exurere belli

540

Reliquias? Tum me scindat vagus Afer aratro,

Et Libys Aufoniis commendet semina fulcîs,

Ni cuncta, exsultant quæ latis agmina campis,

Uno condiderim tumulto. Dum talia versat,

Et thalamos clausit nox atra hominumque Deûmque,

545

Tendit Amyclæi præceps ad castra nepotis.

Is tum, Lucanis cohibentem finibus arma,

Pœnum vicini servabat cespite valli.

Hic juvenem aggreditur Latiae telluris imago:

Clausorum decus, atque erepto maxima Romæ

550

Spes Nero Marcello, rumpe, atque expelle quietem.

Magnum aliquid tibi, si patriæ vis addere fatis,

Audendum est, quod, depulso quoque mœnibus hoste;

Victores fecisse tremant. Fulgentibus armis

Pœnus inundavit campos, qua Sena relictum

555

Gallorum a populis servat per secula nomen.

Ni propere alipedes rapis ad certamina turmas,

Serus deletæ post auxiliabere Romæ.

PUNICORUM LIB. XV.

371

Surge , age ; fer gressus. Patulos regione Metauri

560

Damnati tumulis Pœnorum atque ossibus agros.

His dictis abit , atque abscedens visa paventem

Attrahere , & fractis turmas propellere portis.

Rumpit flammato turbatus corde soporem ,

Ac supplex , geminas tendens ad sidera palmas ,

565

Tellurem Noctemque , & coelo sparsa precatur

Astra , ducemque viæ tacito sub lumine Phœben.

Inde legit dignas tanta ad conamina dextras.

Quaque jacet superi Larinas accola ponti ,

Qua duri bello gens Marrucina , fidemque

570

Exuere indocilis fociis Frentanus in armis.

Tum , qua vitiferos domitat Prætutia pubes ,

Læta laboris , agros , & penna , & fulmine , & undis

Hibernis , & Achæmenio velocior arcu

Evolat. Hortator sibi quisque : Age , perge , salutem

575

Aufoniæ ancipites Superi , & , stet Roma cadatne ,

In pedibus posuere tuis , clamantque , ruuntque.

Hortandi genus acer habet præcedere ductor.

Illum augent cursus annisi æquare sequendo ,

Atque indefessi noctemque diemque feruntur.

580

At Roma adversi tantum mala gliscere belli

Accipiens , trepidare metu , nimiumque Neronem

Speravisse queri , atque uno sibi vulnere posse

Auferri restantem animam. Non arma , nec aurum ,

Nec pubem , nec , quem fundant , superesse cruorem.

585

Scilicet Hasdrubalem invadat , qui ad prælia soli

Hannibali satis esse nequit ? Jam rursus , ubi arma

Avertisse suo cognorit devia vallo ,

Hæsurum portis Pœnum : venisse , superbo

A 2 2

Qui fratri certet, cui maxima gloria cedit
 Urbis deletæ: fremit amens corde sub imo 390
 Ordo Patrum, ac magno interea meditatur amore
 Servandi decoris, quonam se fine minanti
 Servitio eripiat, Divosque evadat iniquos.
 Hos inter gemitus obscuro noctis opacæ
 Succedit castris Nero, quæ conjuncta feroci 395
 Livius Hasdrubali vallo custode tenebat.
 Belliger is quondam, scitusque accendere Martem
 Floruerat primo clarus pugnator in ævo.
 Mox falso læsus non æqui crimine vulgi,
 Secretis ruris tristes absconderat annos. 600
 Sed, postquam gravior moles terrorque periclo
 Poscebat propiore virum, revocatus ad arma
 Tot cæcis ducibus, patriæ donaverat iram.
 At non Hasdrubalem fraudes latuere recentum
 Armorum, quanquam tenebris nox texerat astus. 605
 Pulveris in clypeis vestigia visa movebant,
 Et properi signum accursus, sonipesque, virique
 Substricti corpus, bis clarum buccina signum.
 Præterea gemino prodebant juncta magistro
 Castra regi. Verum, fratri si vita superfit, 610
 Qui tandem licitum socias conjungere vires
 Consulibus? Sed enim solum (dum vera patefcant)
 Cunctandi restare dolum, Martemque trahendi.
 Nec consulta fugæ segni formidine differt.
 Nox, somni genitrix, mortalia pectora curis 615
 Purgarat, tenebræque horrenda silentia alebant:
 Erepat, suspenfa ferens vestigia, castris,
 Et muta elabi tacito jubet agmina passu.

Ilunem nacti per rura tacentia noctem

Accelerant, vitantque sonos: sed percita falli-

620

Sub tanto motu tellus nequit. Implicat actas.

Cæco errore vias, umbrisque ferentibus arto.

Circumagit spatio sua per vestigia ductos.

Nam, qua curvatas sinuosis flexibus amnis

Obliquat ripas, refluoque per aspera lapsu

625

In sese redit, hac, casso ducente labore,

Exiguum involvunt frustratis gressibus orbem;

Inque errore viæ tenebrarum munus ademtum.

Lux urget, panditque fugam. Ruit acer apertis

Turbo equitum portis, atque omnis ferrea late

630

Tempestat operit campos. Nondum arma manusque

Permixtæ, jam tela bibunt præmissa cruorem.

Hinc, iussæ Poenum fugientem sistere, pennæ

Dictææ volitant; hinc lancea turbine nigro

Fert letum cuicunque viro, quem prederit ictus.

635

Deponunt abitus curam, trepidique coactas

Constituunt acies, & spes ad prælia vertunt.

Ipse inter medios (nam rerum dura videbat)

Sidonius ductor, tergo sublimis ab alto

Quadrupedantis equi, tendens vocemque manusque,

640

Per decora, extremo vobis quæsitæ sub axe,

Per fratris laudes oro, venisse probemus.

Germanum Hannibalis: Latio Fortuna laborat

Adversis documenta dare, atque ostendere, quantus

Verterit in Rutulos domitor telluris Hiberæ,

645

Suetus ad Herculeas miles bellare columnas.

Forfitan & pugnas veniet germanus in ipsas.

Digna viro, digna, obtestor, spectacula pleno

Aa. 3.

Tondebat niveæ splendentia vellera lanæ,
 Aut, pecus e pastu cum sese ad tecta referret, 710
 Noscentes matrem spectabat ovis ovis agnos.
 Occubuit clypei transfixo proditus ære,
 Et sero ingemuit stabulis exire paternis.
 Acrius hoc Italum pubes incurrit, & urget:
 Ut torrens, ut tempestas, ut flamma corusci 715
 Fulminis, ut Boream pontus fugit, ut cava currunt
 Nubila, cum pelago coelum permiscuit Eurus.
 Proceræ stabant, Celtarum signa, cohortes,
 Prima acies; hos impulsu cuneoque feroci
 Laxat vis subita, & fessos errore viarum, 720
 Nec soli faciles, longique laboris anhelos
 Avertit patrius genti pavor. Addere tergo
 Hastas Aufonius, teloque instare sequaci,
 Nec donare fugam. Cadit uno vulnere Thyrmis,
 Non uno Rhodanus; profligatumque sagittæ 725
 Lancea deturbat Morinum, & jam jamque cadentem
 Cedentes urget, totas largitus habenas,
 Livius acer equo, & turmis abeuntibus infert
 Cornipedem. Tunc averfi turgentia colla
 Diripit ense Mosæ. Percussit pondere terram 730
 Cum galea ex alto lapsum caput, ac residentem
 Turbatus rapuit sonipes in proelia truncum:
 Hic Cato (nam medio vibrabat & ipse tumultu)
 Si, primas, inquit, bello cum amissimus Alpes,
 Hic juveni oppositus Tyrio foret: hei mihi! quanta 735
 Cessavit Latio dextra, & quot funera Poenis
 Donarunt pravi suffragia tristia campi!
 Jamque inclinabant acies, cunctisque pavorem

Gallorum induerat pavor, & Fortuna ruebat

Sidonia: ad Rutulos Victoria verterat alas.

740

Celsus, ceu prima refflorescente juventa,

Ibat Consul, ovans major majorque videri.

Ecce, trahens secum canentem pulvere turmam,

Ductor Agenoreus subit, intorquensque lacertis

Tela, sonat: Cohibete fugam. Cui cedimus hosti?

745

Nonne pudet? Conversa senex marcentibus annis

Agmina agit: nunc, quæso, mihi nunc dextera in armis

Degenerat, nostrique piget? Mihi Belus avorum

Principium, mihi cognatum Sidonia Dido

Nomen, & ante omnes bello numerandus Hamilcar

750

Est genitor: mihi, cui cedunt montesque, lacusque,

Et campi, atque amnes, frater: me magna secundum

Carthago putat Hannibali: me Bætis in oris

Æquant germano passæ mea prælia gentes.

Talia dum memorat, medios ablatus in hostes,

755

Ut nova conspecti fulserunt Consulis arma,

Hastam præpropere nisu jacet. Illa per oras

Ærati clypei & loricae tegmina summo

Incidit haud felix humero, parceque petitem

Perfrinxit corpus, nec multo tincta cruore:

760

Vana sed optanti promisit gaudia Pæno.

Turbati Rutuli, confusaque pectora visu

Terrifico. Tum increpitans conamina Consul:

Femineis læsum vana inter coraua corpus

Unguibus, aut palmis credas puerilibus ictum.

765

Ite, docete, viri, Romanæ vulnera fuerint

Quanta afferre manus. Tum vero effunditur ingens

Telorum vis, & densa sol vincitur umbra.

C. SILII ITALICI
P U N I C O R U M
L I B E R X V I.

BRUTIA mærentem casus patriæque suosque
Hannibalem accepit tellus. Hic aggere septus
In tempus posita ad renovandum bella coquebat.
Abditus ut silva, stabulis cum cesset ademptis,
Amisso, taurus, regno gregis, avia clauso
Molitur saltu certamina, jamque feroci
Mugitu nemora exterret, perque ardua cursu.
Saxa ruit: sternit filvas, rupesque laceffit
Irato rabidus cornu: tremit omnis ab alto.
Prospectans scopulo pastor nova bella parantem.
Sed vigor, hausurus Latium, si cetera Marti
Adjumenta forent, prava obtrestante suorum
Invidia revocare animos, ac stare negata
Cogebatur ope, & senio torpescere rerum.
Parta tamen formido manu, & tot cædibus olim
Quæsitus terror, velut inviolabile telis.
Servabant sacrumque caput: proque omnibus armis,
Et castrorum opibus, dextrisque recentibus unum

Hannibalis sat nomen erat. Tot dissona lingua
 Agmina, barbarico tot discordantia ritu 20
 Corda virum mansere gradu, rebusque retusis
 Fidas ductoris tenuit reverentia mentes.
 Nec vero Aufonia tantum se lætus agebat
 Dardanidis Mavors: jam terra cedit Hibera
 Auriferis tandem Phoenix depulsus ab arvis. 25
 Jam Mago, exutus castris, agitante pavore
 In Libyam propero tramisit cærule velo.
 Ecce aliud decus, haud uno contenta favore,
 Nutribat Fortuna duci. Nam concitus Hannon
 Adventabat, agens crepitantibus agmina cætris 30
 Barbara, & indigenas ferus raptabat Hiberos.
 Non ars, aut astus belli, vel dextera deerat,
 Si non Scipiadæ concurreret. Omnia ductor
 Magna adeo Aufonius majori mole premebat.
 Ut Phoebe stellas, ut fratris lumina Phœben 35
 Exsuperant, montesque Atlas, & flumina Nilus,
 Ut pater Oceanus Neptunia cærule vincit.
 Vallantem castra (obscuro nam vesper Olympo
 Fundere non æquam trepidanti coeperat umbram)
 Aggreditur Latius rector, subitoque tumultu 40
 Cæduntur passim coepti munimina valli
 Imperfecta. Supercontexere herbida lapsos
 Pondera, & in tumuli concessit cespes honorem.
 Vix uni mens digna viro, novisse minores
 Quam deceat, pretiumque operis sit tradere famæ. 45
 Cantaber ingenio membrorum & mole timeri
 Vel nudus telis poterat Larus. Hic fera gentis
 More securigera miscebat proelia dextra.

- Nec finem daret ille dies animosæque virtus,
 Ni perlapſa viro loricæ tegmine arundo , 110
 Et parco ſummum violaffet vulnere corpus ,
 Suaffiffetque fugam. Rapido certamina linquit
 In latebras evectus equo , noctiſque per umbram
 Ad Tarteſſiacos tendit per litora portus.
 Proximus in pugna ductori Marte manūque. 115
 Regnator Nomadum fuerat ; mox fœdere longo
 Cultuque Æneadum nomen Maſiniſſa ſuperbum.
 Huic feſſo , quos dura fuga & nox ſuaſerat atra ,
 Carpentī ſomnos ſubitus rutilante coruſcum
 Vertice fulſit apex , criſpamque involvere viſa eſt 120
 Mitis flamma comam , atque hirta ſe ſpargere fronte.
 Concurrunt famuli , & ſerpentes tempora circum
 Feſtinant gelidis reſtinguere fontibus ignes.
 At grandæva , Deūm prænoſcens omina , mater ,
 Sic , ſic , Coelicolæ : portentaque veſtra ſecundi 125
 Condite , ait. Duret capiti per ſecula lumen.
 Ne vero , ne , nate , Deūm tu læta paveſce
 Prodigia , aut ſacras metue inter tempora flammas.
 Hic tibi Dardaniæ promittit fœdera gentis ,
 Hic tibi regna dabit , regnis majora paternis , 130
 Ignis , & adjunget Latiis tua nomina fatiſ.
 Sic vates , juveniſque animum tam clara movebant
 Monſtra ; nec a Pœniſ ulli virtutis honores.
 Hannibal ipſe etiam jam jamque modeſtior armis
 [Ire videbatur , Martiſque liqueſcere fama.] 135
 Aurora obſcuri tergebat nubila cœli ,
 Vixque Atlantiadum rubefecerat ora ſororum :
 Tendit ad Auſonios , & adhuc hoſtilia caſtra.

Atque, ubi se vallo intulerat, ductorque benigno
Accepit Latius vultu, rex talibus infit:

149

Coelestum monita & sacrae responsa parentis,
Disque tua, o Rutulū rector, gratissima virtus
Avulsum Tyriis huc me duxere volentem,
Si tibi non segnes tua contra fulmina sæpe

Visi stare fumus, dignam te, nate Tonantis,
Afferimus dextram. Nec nos aut vana subegit

149

Incertæ mentis levitas, & mobile pectus;
Aut spes & læti sectamur præmia Martis.

Perfidiam fugio & perjuram ab origine gentem.

Tu, quando Herculeis finisti proelia metis,

150

Nunc ipsam belli nobiscum invade parentem.

Ille tibi, qui jam gemino Laurentia fustro

Possedit regna, & scalas ad moenia Romæ

Admovet, in Libyam flammis ferroque trahendus.

Sic Nomadum ductor. Tunc dextra Scipio dextram

155

Amplexus, Si pulchra tibi Mavorte videtur,

Pulchrior est gens nostra fide. Dimitte bilingues

Ex animo socios. Magna hinc te præmia claræ

Virtutis, Masinissa, manent: citiusque vel armis;

Quam gratæ studio, vincetur Scipio, mentis.

160

Cetera quæ in Libyam portari incendia suades,

Expediet tempus. Nec enim sunt talia rerum

Non meditata mihi, & mentem Carthago fatigat.

Hinc juveni dona insignem velamine picto

Dat chlamydem, stratumque ostro (quem ceperat ipse) 165

Dejecto victor Magone, animique probarat)

Cornipedem: tum, qua Divūm libabat ad aras

Hasdrubal, ex auro pateram, galeamque comantem.

Silius Italicus.

B b

Exin , firmato sociali foedere regis ,
 Vertendas agitat jam nunc Carthaginis arces. 170
 Massylis regnator erat ditissimus oris ,
 Nec nudus virtute , Syphax : quo jura petebant
 Innumeræ gentes , extremaque litore Tethys.
 Multa viro terra , ac sonipes , & belua , terror
 Bellorum , nec non Marti delecta juvenus. 175
 Nec foret , aut ebore , aut solido qui vinceret auro ,
 Gætulisve magis fucaret vellus ahenis.
 Has adungere opes avidus , reputansque laborem ,
 Si vertat rex ad Pœnos , dare vela per altum
 Imperat , atque animo jam tum Africa bella capeffit. 180
 Verum ubi perventum , & portus tenuere carinæ ,
 Jam , trepida fugiens per proxima litora puppe ,
 Hasdrubal afflictis aderat nova fœdera quærens
 Rebus , & ad Tyrios Massylia signa trahebat.
 Audito , pariter populorum in regna duorum 185
 Advenisse duces , qui tota mole laborent ,
 Disceptentque armis , terrarum uter imperet orbi ,
 Celsus mente Syphax acciri in tecta benigne
 Imperat , & tanto regni se tollit honore.
 Tum lætos volvens oculos adversa per ora , 190
 Sic Latium affatur juvenem , ac prior incipit ultro :
 Quam te , Dardanida pulcherrime , mente serena
 Accipio , intueorque libens ! quamque ora recordor
 Lætus Scipiadæ. Revocat tua forma parentem.
 Nam repeto , Herculeas Erythia ad litora Gades 195
 Cum studio pelagi & spectandis æstibus undæ
 Venissem , magnos vicina ad flumina Bætis
 Ductores miro quondam me cernere amore.

Tum mihi dona viri præda delecta tulere ,
 Arma simul , regnoque meo tum cognita primum 200
 Cornipedum frena , atque arcus , quis cedere nostra
 Non norunt jacula , & veteres tribuere magistros
 Militiæ , qui dispersas sine lege catervas
 Vestro formarent ritu ad certamina Martis.
 Ast ego , cum vestro (in nostris quæ copia regnis) 205
 Nunc auri ferrem , nivei nunc munera dentis ,
 Nil valui precibus. Solos sibi cepit uterque ,
 Quos cohibebat ebur vaginæ scætilis , enses.
 Quare , age , lætus habe nostros intrare penates ,
 Ac , mea quando affert Libycum fortuna per undas 210
 Ductorem , facili , quæ dicam , percipe mente.
 Et vos , qui Tyriæ regitis Carthaginis arces ,
 Hasdrubal , huc aures , huc quæso advertite sensus.
 Quanta per Ausonios populos torrentibus armis
 Tempestas ruat , & Latio suprema minetur , 215
 Utque bibant Tyrium bis quinos sæva per annos
 Sicana nunc tellus , nunc litora Hibera cruorem ,
 Cui nescire licet ? Quin ergo tristitia tandem
 Confidunt bella , & deponitis arma volentes ?
 Tu Libya , tu te Ausonia cohibere memento. 220
 Haud deformis erit vobis ad foedera versis
 Pacator mediusque Syphax. Subjungere plura
 Non passus , gentis morem arbitriumque Senatus
 Scipio demonstrat , vanique abstinere cœpri
 Spe juber , & Patres docet hæc expendere solos. 225
 Suadendi modus hic : quodque est de parte diei
 Exacti super , ad mensas & pocula vertunt.
 Atque , epulis postquam finis , dant corpora somno ,

Et dura in noctem curatum vincula solvunt.
 Jamque novum terris pariebat limine primo 230
 Egrediens Aurora diem, stabulisque subibant
 Ad juga solis equi, necdum ipse ascenderat axem;
 Sed prorupturis rutilabant æquora flammis:
 Exigit e stratis corpus, vultuque sereno
 Scipio contendit Massyli ad limina regis. 235
 Illi mos patrius fetus nutrire leonum,
 Et catulis rabiem atque iras expellere alendo.
 Tum quoque fulva manu mulcebat colla iubaſque;
 Et fera tractabat ludentum interritus ora.
 Dardanium postquam ductorem accepit adesse, 240
 Induitur chlamydem, regnique insigne vetusti
 Gestat læva decus: cinguntur tempora vitta
 Albente, ac lateri de more adstringitur ensis.
 Hinc in testa vocat, secretisque ædibus hospes
 Sceptrigero cum rege pari sub honore residunt. 245
 Tum prior his inſit terræ pacator Hiberæ:
 Prima mihi, domitis Pyrenes gentibus, ire
 Ad tua regna fuit properantem & maxima cura,
 O ſceptri venerande Syphax. Nec me æquore ſævus
 Tardavit medio pontus. Non ardua regnis 250
 Quæſumus aut inhonora tuis: conjunge Latinis
 Unanimum peſtus, ſociuſque accede ſecundis.
 Non tibi Maſſylæ gentes, extentaque tellus
 Syrtibus, & latis proavita potentia campis
 Amplius attulerint decoris, quam Romula virtus 255
 Certa juncta fide, & populi Laurentis honores.
 Cetera quid referam? Non ullus ſcilicet ulli
 Æquus Cœlicolũm, qui Dardana læſerit arma.

Audivit læto Massylus & annuit ore,
 Complexusque virum, Firmemus prospera, dixit, 260
 Omina, nec votis Superi concordibus absint;
 Cornigerumque Jovem Tarpejumque ore vocemus.
 Et simul exstructis cespes surrexerat aris;
 Victimaque admotæ stabat subjecta bipeanni,
 Cum subito abruptis fugiens altaria taurus 265
 Exsiluit vinclis, mugituque excita late
 Implevit testæ, &, fremitu suspiria rauco.
 Congeminans, trepida terrorem sparsit in aula.
 Vittaque, majorum decoramen, fronte sine ullo.
 Delapsa attactu, nudavit tempora regis. 270
 Talia Coelicolæ casuro tristia regno.
 Signa dabant, sævique aderant gravia omina fati.
 Hic fractum bello regem folioque revulsum,
 Tempus erit, cum ducet agens ad templa Tonantis;
 Qui tunc orabat socialia foedera supplex, 275
 His actis repetit portum, puppesque secundo.
 Dat vento, & notis reddit se Scipio terris.
 Concurre ævidæ gentes, variosque subacta
 Pyrene misit populos. Mens omnibus una.
 Concordes regem appellant, regemque salutant. 280
 Scilicet hunc summum norunt virtutis honorem.
 Sed, postquam miti rejecit munera vultu,
 Ausonio non digna viro, patriosque vicissim
 Edocuit ritus, & Romam nomina regum
 Monstravit nescire pati, tum versus in unam, 285
 Quæ restat, curam, nullo super hoste relicto,
 Et Latios simul, & vulgum Bætisque Tagique.
 Convocat, ac medio in cœtu sic deinde profatur:

B b 3.

Quando ita Cœlicolũm nobis propensa voluntas
 Annuit, extremo Libys ut dejectus ab orbe 290
 Aut his occideret campis, aut, axe relicto
 Hesperio, patrias exsul lustraret arenas:
 Jam vestra tumulos terra celebrare meorum
 Est animus, pacemque dare exposcentibus umbris.
 Mente favete pari, atque aures advertite vestras. 295
 Septima cum solis renovabitur orbita cœlo,
 Quique armis ferroque valent, quique arte regendi
 Quadrijugos pollent currus, quis vincere plãta
 Spes est, & studium jaculis impellere ventos,
 Adfint, & pulchræ certent de laude coronæ. 300
 Præmia digna dabo, e Tyria spolia inclita præda:
 Nec quisquam nostri discedet muneris experts.
 Sic donis vulgum laudumque cupidine flammât.
 Jamque dies prædicta aderat, coetuque sonabat
 Innumero campus, simulatasque ordine justo 305
 Exsequias rector lacrimis ducebat obortis.
 Omnis Hiber, omnis Latio sub nomine miles
 Dona ferunt, tumulisque super flagrantibus addunt.
 Ipse, tenens nunc læte, sacro nunc plena Lyæo
 Pocula, odoriferis aspergit floribus aras. 310
 Tum manes vocat excitos, laudesque virorum
 Cum fletu canit, & veneratur facta jacentum.
 Inde refert sese Circo, & certamina prima
 Inchoat, & rapidos cursus proponit equorum.
 Fluctuat æquoreo fremitu rabieque faventum, 315
 Carceribus nondum referatis, mobile vulgus,
 Atque fores oculis & limina servat equorum.
 Jamque, ubi prolato sonuere repagula signo,

Et toto prima emicuit vix ungula cornu ,
 Tollitur in cœlum furiali turbine clamor. 320
 Pronique , ac similes certantibus , ore sequuntur
 Quisque suos currus , magnaue volantibus idem
 Voce loquuntur equis. Quatitur certamine Circus
 Certantum , ac nulli mentem non abstulit ardor.
 Instant præcipites , & equos clamore gubernant. 325
 Fulvus , arenosa surgens tellure , sub auras
 Erigitur globus , atque operit caligine densa
 Cornipedumque vias , aurigarumque labores.
 Hic studio furit acris equi , furit ille magistri.
 Hos patriæ favor , hos accendit nobile nomen 330
 Antiqui stabuli. Sunt , quos spes grata fatiget ,
 Et nova ferre jugum cervix. Sunt , cruda senectus
 Quos juvet , & longo sonipes spectatus in ævo.
 Evolat ante omnes , rapidoque per aera cursu
 Callaicus Lampon fugit , atque ingentia tranat 335
 Exultans spatia , & ventos post terga relinquit.
 Conclamant , plausuque fremunt , votique peractam
 Majorem credunt præcepto limite partem.
 At , quis interior cura , & prudentia Cîrci
 Altior , effusas primo certamine vires 340
 Damnare , & cassis longe increpitare querelis.
 Indispensato lassantem corpora nisu ;
 Quo nimius , quo , Cyrne , ruis ? (nam Cynus agebat)
 Verbera dimitte , & revoca moderatus habenas.
 Heu surdas aures ! Fertur securus equorum , 345
 Nec meminit , quantum campi decurrere restet.
 Proximus , a primo distans , quantum æquore currus
 Occupat ipse , loci tantum : sed proximus ibat

B h. 4

Astur Panchates, patrium frons alba nitebat
 Insigne, & patrio pes omnis concolor albo:
 Ingentes animi, membra haud procera, decusque
 Corporis exiguum, sed tum sibi fecerat alas
 Concitus, atque ibat campo indignatus habenas.
 Crescere sublimem, atque augeri membra putares.
 Cinyphio rector cocco radiabat Hiberus.

350

355

Tertius æquata currebat fronte Peloro
 Caucasus. Ipse asper, nec qui cervicis amaret
 Applausæ blandos sonitus, clausumque cruento
 Spumeus admorsu gauderet mandere ferrum.
 At, dociliis freni & melior parere, Pelorus
 Non unquam effusum sinuabat devius axem:
 Sed lævo interior stringebat tramite metam.

360

Insignis multa cervice, & plurimus idem
 Ludentis per colla jubæ: (mirabile dictu)
 Nullus erat pater. Ad Zephyri nova flamina campis
 Vectonum eductum genetrix effuderat Harpe.

365

Nobilis hunc Durius stimulabat in æquore currum:
 Caucasus antiquo fidebat Atlante magistro.

Ipsam Ætola, vago Diomedæ condita, Tyde
 Miserat: exceptum Trojana ab origine equorum
 Tradebant, quos Æneæ Simoentis ad undas
 Victor Tydides magnis abduxerat ausis.

370

Jamque, fere medium evecti certamine campum,
 In spatio addebant: nifusque apprehendere primos
 Panchates animosus equos, super-altior ire,
 Et præcedentem jam jamque ascendere currum
 Pone videbatur, curvatisque ungula prima
 Callaicum quatiens pulsabat calcibus axem.

375

At postremus Atlas; sed non & segnior ibat
 Postremo Durio: pacis de more putares 380
 Æquata fronte & concordi currere freno.
 Sensit ut exhaustas, qui proximus ibat, Hiberus
 Callaïcas Cynri vires, nec, ut ante, salire
 Præcipitem currum, & fumantes verbere cogi
 Assiduo violenter equos, ceu monte procella 385
 Cum subita ex alto ruit, usque ad colla repente
 Cornipedum protentus, & in capita ardua pendens,
 Concitat ardentem, quod ferret lora secundus,
 Panchaten, vocesque addit cum verbere mixtas:
 Tene, Astur, certante feret quisquam æquore palmam 390
 Erepto? Confurge, vola, perlabere campum
 Assuetis velox pennis. Decrescit anhelus
 Pectore consumtus Lampon: nec restat hianti,
 Quem ferat ad metas, jam spiritus. Hæc ubi dicta,
 Tollit se sonipes, ceu tunc e carcere primo 395
 Corriperet spatium, &, nitentem opponere curvos
 Aut æquare gradus, Cynrum post terga relinquit.
 Confremit & coelum, & percussus vocibus altis
 Spectantum Circus. Fertur sublime per auras
 Altius attollens cervicem victor ovantem 400
 Panchates, sociosque trahit prior ipse jugales.
 At postremus Atlas, Durius postremus in orbem
 Exercent artes, lævos nunc appetit ille
 Conatus, nunc ille premit, certatque subire
 Dexter, & alterni nequidquam fallere tentant: 405
 Donec, confusus primævæ flore juventæ,
 Obliquum Durius conversis pronus habenis
 Opposuit currum, atque eversum propulit axem

Atlantis senio invalidi , sed iusta querentis :
 Quo ruis ? aut quidam hic rabidi certaminis est mos ? 410
 Et nobis & equis letum commune laboras.
 Dumque ea proclamat , perfracto volvitur axe
 Cernuus , ac pariter fusi (miserabile) campo
 Discordes sternuntur equi : quatit æquore aperto
 Lora suis victor , mediæque Pelorus arena 415
 Surgere nitentem fugiens Atlanta relinquit.
 Nec longum Cyrni defessos prendere currus.
 Hunc quoque , cunctantem & sero moderamina equorum
 Discentem , rapido prætervolat incitus axē :
 Impellit currum clamor vocesque faventum. 420
 Jamque etiam dorso atque humeris trepidantis Hiberi
 Ora superposuit sonipes , flatusque vapore
 Terga premi , & spumis auriga calefcere sentit.
 Incubuit campo Durius , misitque citatos
 Verbere quadrupedes , nec frustra : æquare videtur , 425
 Aut etiam æquavit juga præcedentia dexter.
 Attonitus tum spe tanta , Genitore , Pelore,
 Te Zephyro eductum nunc nunc ostendere tempus.
 Discant , qui pecudum ducunt ab origine nomen ,
 Quantum divini præcellat seminis ortus. 430
 Victor dona dabis , statuesque altaria patri.
 Et , ni successu nimio lætoque pavore
 Proditus elapso foret inter verba flagello ,
 Forfan sacrasset Zephyro , quas voverat , aras.
 Tum vero infelix , veluti delapsa corona 435
 Victoris capiti foret , in se versus ab ira ,
 Auratam medio discindit pectore vestem ,
 Ac lacrimæ simul & questus ad fidera fusi.

Nec jam subducto parebat verberare currus.
 Pro stimulis dorso quatiuntur inania lora. 440
 Interea metis, certus jam laudis, agebat
 Sese Panchates, & præmia prima petebat
 Arduus. Effusas lenis per colla per armos
 Ventilat aura jubar: tum, mollia crura superbi
 Attollens gressus, magno clamore triumphat. 445
 Par donum solido argento cælata bipennis
 Omnibus, at vario distantia cetera honore.
 Primus equum volucrem, Massyli munera regis
 Haud spernenda, tulit: tulit huic virtute secundus
 E Tyria, quæ multa jacet, duo pocula, præda, 450
 Aurifero perfusa Tago. Villosa leonis
 Terga feri, & cristis horrens Sidonia cassis
 Tertius inde honor: & postremo munere Atlantis,
 Quamvis perfracto senior subfederat axe,
 Accitum donat ductor, miseratus & ævum 455
 Et sortem casus. Famulus florente juventa
 Huic datur, adjuncto gentilis honore galeri.
 His actis ductor læta ad certamina plantæ
 Invitat, positisque accendit pectora donis:
 Hanc primus galeam, hac acies terrebat Hiberas 460
 Hasdrubal: hunc enssem, cui proxima gloria cursus,
 Accipiet; cæso pater hunc detraxit Hyempsæ.
 Tertius extremam tauro solabere palmam.
 Cetera contenti discedent turba duobus
 Quisque ferox jaculis, quæ dat gentile metallum. 465
 Fulgentes pueri Tarteσσos & Hesperos ora
 Ostendere simul vulgi clamore secundo.
 Hos Tyria misere domo patria inclita Gades.

Mox subit, asperfus prima lanugine malas,
 Bæticus: hoc dederat puero cognomen ab amne 470
 Corduba: & haud parvo certamina læta fovebat.
 Inde, comam rutilus, sed cum fulgore nivali
 Corporis, implevit caveam clamoribus omnem
 Eurytus: excelfo nutritum colle creatat
 Sætabis, atque aderant trepidi pietate parentes. 475
 Tum Lamus, & Sicoris, proles bellacis Ilerdæ,
 Et Theron potator aquæ, sub nomine Lethes
 Quæ fluit, immemori perstringens gurgite ripas.
 Qui, postquam, arrecti plantis & pectora proni,
 Pulsantesque æstu laudum exsultantia corda, 480
 Accepere tuba spatium, exsiluere per auras
 Ocius effusis nervo exturbante sagittis.
 Diversa & studia & clamor, pendentque faventes
 Unguibus; atque suos, ut cuique est gratia, anhel
 Nomine quemque cient. Grex inclitus æquore fertur, 485
 Nullaque tramissa vestigia signat arena.
 Omnes primævi, flaventiaque ora decori,
 Omnes ire leves, atque omnes vincere digni.
 Extulit, incumbens medio jam limite, gressum
 Eurytus, & primus brevibus, sed primus, abibat 490
 Præcedens spatiis. Instat non segnus acer
 Hesperos, ac prima stringit vestigia planta
 Progressæ calcis. Satis est huic esse priori;
 Huic sperare sat est, fieri se posse priorem.
 Acrius hoc tendunt gressus, animique vigore 495
 Corpora agunt. Auget pueris labor ipse decorem.
 Ecce, levi nisu postremoque agmine currens,
 Postquam sat visus sibi concepisse vigoris,

Celsus inexhaustas effundit turbine vires
 Non exspectato, subitusque erumpit, & auras 500
 Prævehitur Theron. Credas Cyllenida plantam
 Æthereo nexis cursu talaribus ire.
 Jamque hos, jamque illos, populo mirante, relinquit:
 Et, modo postremus, nunc ordine tertia palma,
 Hesperon infestat sua per vestigia pressum. 505
 Nec jam quem sequitur tantum, sed prima coronæ
 Spes trepidat tantis venientibus Eurytus alis.
 Quartus forte loci, sed, si tres ordine servant
 Inceptos cursus, nequidquam vana laborans,
 Tartessos fratrem medio Therone premebat. 510
 Nec patiens ultra tollit sese æquore Theron
 Igneus, & plenum prætervolat Hesperon iræ.
 Unus erat super, & metæ propioribus ægros
 Urebat finis stimulis: quacunq; reliquit
 Hinc labor, hinc penetrans pavor in præcordia vires; 515
 Dum sperare licet, brevia ad conamina uterque
 Advocat. Æquatur cursus: pariterque ruebant.
 Et forsan gemina meruissent præmia palma,
 Pervecti simul ad metas, ni, terga secutus
 Theronis, fusam late per lactea colla 520
 Hesperos ingenti tenuisset sævus ab ira,
 Traxissetque comam. Tardato lætus ovanisque
 Eurytus evadit juvene, atque ad præmia victor
 Emicat, & galeæ fert donum infigne coruscæ.
 Cetera promisso donata est munere pubes, 525
 Intonsasque comas viridi redimita corona
 Bina tulit patrio quatiens hastilia ferro.
 Hinc graviora virum certamina, comminus ensis

Destrictus, bellicę feri simulacra cientur.

Nec, quos culpa tulit, quos crimina noxia vitę,

530

Sed virtus animusque ferox ad laudis amorem,

Hi crevere pares ferro; spectacula digna

Martigena vulgo, sętque laboris imago.

Hos inter gemini (quid jam non regibus ausum?

Aut quod jam regnis restat scelus?) impia Circo

535

Innumero fratres, cavea damnante furorem,

Pro sceptro armatis inierunt proelia dextris.

Is genti mos dirus erat: patriumque petebant

Orbati solium lucis discrimine fratres.

Concurrere animis, quantis configere par est,

540

Quos regni furor exagitat: multoque cruore

Exsatiata simul portantes corda sub umbras

Occubere. Pari nisu per pectora adactus

Intima descendit mucro: superaddita sævis

Ultima vulneribus verba; &, convicia volvens,

545

Dirus in invitas effugit spiritus auras.

Nec manes pacem passi. Nam corpora junctus

Una cum raperet flamma rogos, impius ignis

Dissiluit, cineresque simul jacuisse negarunt.

Cetera distincto donata est munere turba,

550

Ut virtus & dextra fuit. Duxere juvencos,

Impressis dociles terram proscindere aratris:

Duxere assuetos lustra exagitare ferarum

Venatu juvenes, quos dat Maurusia pręda.

Nec non argenti, nec non insignia vestis

555

Captivę pretia, & sonipes, & crista nitenti

Insurgens cono, spolia exuvięque Libysę.

Tum jaculo petiere decus, spectacula Circi

Postrema, & metæ certarunt vincere finem
 Burrus avis pollens, quem misit ripa metalli, 560
 Qua Tagus auriferis pallet turbatus arenis,
 Et Glagus, insignis ventos anteire lacerto,
 Et, cujus nunquam fugisse hastilia cervi
 Prærapida potuere fuga, venator Aconteus,
 Indibilisque, diu lætus bellare Latinis, 565
 Iam socius, volucresque vagas deprendere nube
 Assuetus jaculis, idem & bellator, llerdes.
 Laus Burri prima, infixit qui spicula metæ;
 Est donum serva, albentes invertere lanas
 Munice Gætulo docta. At, quem proxima honorant 570
 Præmia, vicinam metæ qui propulit hastam,
 Accepto lætus puero discessit llerdes,
 Cui ludus, nullam cursu non tollere damam.
 Tertia palma habuit geminos insignis Aconteus
 Nec timidos agitare canes latratibus aprum. 575
 Quos postquam clamor plaususque probavit honores,
 Germanus ducis atque effulgens Lælius ostro
 Nomina magna vocant læti manesque jacentum,
 Atque hastas simul effundunt. Celebrare juvabat
 Sacratos cineres, atque hoc decus addere ludis. 580
 Ipse etiam, mentis testatus gaudia vultu,
 Ductor, ut æquavit meritis pia pectora donis,
 Et frater thoraca tulit multiplicis auri,
 Lælius Asturica rapidos de gente jugales,
 Contorquet magnis victricem viribus hastam 585
 Confurgens, umbrisque dari testatur honorem.
 Hasta volans (mirum dictu!) medio incita campo
 Substitit ante oculos, & terræ infixæ cohæsit.

Tum subitæ frondes, celsoque cacumine rami,
 Et latam spargens quercus, dum nascitur, umbram. 590
 Ad majora jubent præfagi tendere vates.
 Id monstrare Deos, atque hoc portendere signis.
 Quo super augurio, pulsus de litore cunctis
 Hesperio Poenis, ultor patriæque domusque
 Ausoniam repetit, fama ducente triumphum. 595
 Nec Latium curis ardet flagrantius ullis,
 Quam juveni Libyam & summos permittere fasces.
 Sed frigans animis, nec bello prospera turba
 Ancipiti senior temeraria cœpta vetabant,
 Magnosque horrebant cauta formidine casus. 600
 Ergo, ubi delato Consul sublimis honore
 Ad Patres consulta refert, deturque potestas,
 Orat, delendæ Carthaginis, altius orsus
 Hoc grandævæ modo Fabius pater ora resolvit:
 Haud equidem metuisse queam, satiatum & ævi 605
 Et decoris, cui tam superest & gloriâ & ætas,
 Ne credat nos invidiæ certamine Consul
 Laudibus obtrectare suis. Satis inclita nomen
 Gestat fama meum, nec egent tam prospera laude
 Facta nova: verum & patriæ, dum vita manebit, 610
 Deesse nefas, animumque nefas scelerare filendo.
 Bella nova in Libyæ moliris ducere terras?
 Hostis enim deest Ausoniæ: nec vincere nobis
 Est satis Hannibalem. Peritur quæ gloria major
 Litore Elissæo? Stimuli si laudis agunt nos, 615
 Hanc segetem mete. Composuit propioribus ausis
 Dignum te Fortuna parem. Vult Itala tellus
 Ductoris sævi, vult tandem, haurire cruorem.

Quo Martem, aut quo signa trahis? Restinguere primum est
Ardentem Italiam. Tu fessos obuius hostes 620

Deseris, ac septem denudas proditor arces.

An, cum tu Syrtim ac steriles vastabis arenas,

Non dira illa lues notis jam mœnibus urbis

Affiliet? vacuumque Jovem sine pube sine armis

Invadet? Quanti, ut cedas, Romamque relinquo 625

Emerito, est? Tanto perculsi fulmine belli

Siccine te, ut nuper Capua est accitus ab alta

Fulvius, æquoreis Libyæ revocabimus oris?

Vince domi, & trinis mærentem funera lustris

Aufoniam purga bello. Tum, tende remotos 630

In Garamantas iter, Nasamoniacosque triumphos

Molire. Angustæ prohibent nunc talia coepta

Res Italæ. Pater ille tuus, qui nomina vestræ

Addidit haud segnis genti, cum Consul Hiberi

Tenderet ad ripas, revocato milite primus 635

Descendenti avide superatis Alpibus ultro

Opposuit sese Hannibali. Tu Consul abire

A victore paras hoste, atque avellere nobis

Scilicet hoc astu Pœnum? Si deinde sedebit

Impavidus, nec te in Libyam tuaque arma sequetur, 640

Capta damnabis consulta improvida Roma.

Sed fac turbatum convertere signa, tuæque

Classis vela sequi. Nempe idem erit Hannibal, idem,

Cujus tu vallum vidisti e mœnibus urbis.

Hæc Fabius: seniorque manus paria ore fremebant. 645

Tum contra Consul: Cæsis ductoribus olim

Magnanimis leto gemino, cum tota subisset

Sidonium possessa jugum Tartessia tellus,

Silius Italicus.

C c

Non Fabio , non , quis eadem est sententia cordi ,
 Quoquam ad opem verso , fateor , primoribus annis 650
 Excepi nubem belli , solusque ruenti
 Objeci telo caput , atque in me omnia verti.
 Tum grandæva manus , puero male credita bella ,
 Atque idem hic vates temeraria cœpta canebat.
 Dis grates laudemque fero , sub numine quorum 655
 Gens Trojana fumus. Puer ille , & futilis ætas ,
 Imbellesque anni , necdum maturus ad arma
 Scipio , restituit terras illæsus Hiberas
 Trojugenis : pepulit Poenos , solisque secutus
 Extremas ad Atlanta vias , exegit ab orbe 660
 Hesperio nomen Libyæ , nec retulit auri
 Signa prius , quam fumantes circa æquora vidit
 Romano Phœbum solventem litore currus.
 Ascivit reges idem. Nunc ultimus ætis
 Restat Carthago nostris labor. Hoc sator ævi 665
 Jupiter æterni monet. Hannibali ecce senectus
 Intremit , aut ægros simulat mentita timores ,
 Ne finem longis tandem peperisse ruinis
 Sit noster titulus. Certe jam dextera nobis
 Experta , & robur florentibus auximus annis. 670
 Ne vero fabricate moras ; sed currere sortem
 Hanc finite ad veterum delenda opprobria cladum ,
 Quam mihi servavere Dei. Sat gloria cauto
 Non vinci pulchra est Fabio , peperitque sedendo
 Omnia cunctator nobis : nec Mago , nec Hannon , 675
 Nec Gisgone fatus , nec Hamilcare , terga dedissent ,
 Si segnes clauso traheremus proelia vallo.
 Sidoniusne puer , vix pubescente juvena ,

Laurentes potuit populos & Troia adire
Mœnia, flaventemque sacro cum gurgite Thybrim? 680
Et potuit Latium longo depascere bello?
Nos Libyæ terris transmittere signa pigebit?
Et Tyrias agitare domos? Secura pericli
Litora lata patent, & opima pace quieta
Stat tellus. Timeat tandem Carthago, timeri 685
Assueta, & nobis, quamvis Ænotria nondum
Hannibale arva vacent, superesse intelligat arma.
Illum ego, quem vosmet cauti, consultaque vestra
In Latio fecere senem, cui tertia large
Fundenti nostrum ducuntur lustra cruorem, 690
Illum ego ad incensas trepidantem & fera paventem
Advertam patriæ sedes. An Roma videbit
Turpia Agenoræ muris vestigia dextræ?
Carthago immunis nostros secura labores
Audiet interea, & portis bellabit apertis? 695
Tum vero pulset nostras iterum improbus hostis
Ariete Sidonio turres, si templa suorum
Non ante audierit Rutulis crepitantia flammis.
Talibus accensi Patres, fatoque vocante,
Consulis annuerunt dictis, faustumque precati 700
Ut foret Ausoniæ, transmittere bella dederunt.

C. SILII ITALICI
P U N I C O R U M
L I B E R X V I I .

HOSTIS ut Aufoniis discederet advena terris,
 Faridicæ fuerant oracula prisca Sibyllæ,
 Cœlicolûm Phrygia genetricem sede petitam
 Laomedontæ sacrandam moenibus urbis :
 Advectum exciperet numen , qui , lectus ab omni 5
 Concilio Patrum , præsentis degeret ævi
 Optimus. Heu nomen melius majusque triumphis !
 Jamque petita aderat , Latia portante Cybelen
 Puppe , atque intrepidus , magno cedente Senatu ,
 Obvius accitis properabat Scipio sacris , 10
 Quî , genitus patruo ductoris ad Africa bella
 Tunc lecti , multa fulgebat imagine avorum.
 Isque ubi longinquo venientia numina ponto
 Accepit supplex palmis , Tusci que sonora
 Thybridis adducit sublimis ad ostia puppim : 15
 Femineæ tum deinde manus subiere , per amnem
 Quæ traherent celsam religatis funibus alnum.
 Circum arguta cavis tinnitibus æra , simulque

Certabant rauco resonantia tympana pulsu ;
 Semivirique chori , gemino qui Dindyma monte 20
 Casta colunt ; qui Diætæo bacchantur in anro ;
 Quique Idæa juga & lucos novere silentes.
 Hos inter fremitus ac læto vota tumultu ,
 Substitit adductis renuens procedere vinclis
 Sacra ratis , subitisque vadis immobilis hæsit. 25
 Tum puppe e media magno clamore sacerdos ,
 Parcite pollutis contingere vincula palmis ,
 Et procul hinc , moneo , procul hinc , quæcunque profanæ ,
 Ferte gradus , nec vos casto miscere labori ;
 Dum satis est monuisse Dææ. Quod si qua pudica 30
 Mente valet , si qua illæsi sibi corporis adstat
 Conscia , vel sola subeat pia munera dextra.
 Hic , prisca ducens Clausorum ab origine nomen ,
 Claudia , non æqua populi mala credita fama ,
 In puppim versis palmisque oculisque profatur : 35
 Cœlicolûm genetrix , numen , quod numina nobis
 Cuncta creas , cuius proles , terramque , fretumque ,
 Sideraque , & manes regnorum forte gubernant ,
 Si nostrum nullo violatum est crimine corpus ,
 Testis , Diva , veni , & facili me absolve carina. 40
 Tum secura capit funem : fremitusque leonum
 Audiri visus subito , & graviora per auras
 Nulla pulsa manu sonuerunt tympana Divæ.
 Fertur prona ratis , (ventos impellere credas)
 Contraque adversas ducentem prævenit undas. 45
 Extemplo major cunctis spes pectora mulcet ,
 Finem armis tandem , finemque venire periclis.
 Ipse alacer Sicula discedens Scipio terra

Abscondit late propulsis puppibus æquor,
 Cui numen pelagi placaverat hostia taurus, 50
 Jactaque cæruleis innabant fluctibus exta.
 Tunc a sede Deum purumque per æthera lapsæ
 Armigeræ Jovis ante oculos cœpere volucres
 Æquoreas monstrare vias, ac ducere classem.
 Augurium clangor lætum dabat. Inde, securi 55
 Tantum progressos liquida sub nube volatns,
 Quantum non frustra speculantum lumina servant,
 Litora Agenoreæ tenuerunt perfida terræ.
 Nec segnis, tanta in semet veniente procella,
 Africa terribilem magno sub nomine molem 60
 Regis opes contra & Massyla paraverat arma.
 Spesque Syphax Libycis una, & Laurentibus unus
 Terror erat. Campos pariter vallesque refusas
 Litora implerat, nullo decorare tapete
 Cornipedem Nomas assuetus, densæque per auras 65
 Condebant jaculis stridentibus æthera nubes.
 Immemor is dextræque datæ junctique per aras
 Fœderis, & mensas testes, atque hospita jura,
 Fasque, fidemque simul, pravo mutatus amore,
 Ruperat, atque toros regni mercede pararat, 70
 Virgo erat eximia specie claroque parente,
 Hasdrubalis proles, thalamis quam cepit ut altis,
 Ceu face succensus prima tædaque jugali,
 Vertit opes gener ad Pœnos, Latæque soluto
 Fœdere amicitia, dotalia transtulit arma. 75
 Sed non Ausonio curarum extrema Syphacem
 Ductori monuisse fuit, sit fidus, & istum
 Observet fœdus, neu pacis jura resolvat,

Stet regno, reputet Superos, pacta hospita servet:
 Longe conjugia, ac longe Tyrios Hymenæos 80
 Inter Dardanias acies fore. Sanguine quippe,
 Si renuat, blando nimium faciliq; marito
 Statura obsequia & thalami flagrantis amores.
 Sic Latius permixta minis & casta movebat
 Ductor, nam furdas conjux obstruxerat aures. 85
 Ergo, asper monitis frustra nitentibus, enses
 Advocat, &, castas polluti fœderis aras
 Testatus, varia Martem movet impiger arte.
 Castra, levi calamo cannaque intorta palustri,
 Qualia Maurus amat dispersa mapalia pastor, 90
 Aggreditur, furtum armorum tutantibus umbris,
 Ac tacita spargit celata incendia nocte.
 Inde, ubi collecti rapidam diffundere pestem
 Cœperunt ignes, & se per pingua magno
 Pabula ferre sono, clare exspatiantur in auras, 95
 Et frenos volucris propellunt lumine flammæ.
 It totis inimica lues cum turbine castris,
 Atque alimenta vorat strepitu Vulcanus anhelò
 Arida, & ex omni manant incendia tecto.
 Senitur plerisque prius, quam cernitur, ignis 100
 Excitis fomno, multorumque ora vocantum
 Auxilium invadunt flammæ. Fluit undique victor
 Mulciber; & rapidis amplexibus arma virosque
 Corripit: exundat pestis, semustaque castra
 Ardenti volitant per nubila summa favilla. 105
 Ipsi ingenti regis tentoria saltu
 Lugubre increpitans late circumvolat ardor:
 Haussissetque virum, trepidus ni clade satellites

- E somno ac stratis rapuisset multa precantem.
 Verum, ubi mox juncto sociarant aggere vires 110
 Massylus Tyriusque duces, accitaeque regno
 Lenierat pubes infauftæ vulnera noctis,
 Ira, pudorque dabant, & conjux, tertius ignis,
 Immanes animos; afflataque barbarus ora
 Castrorum flammis, & se velamine nullo 115
 Vix inter trepidas ereptum ex hoste catervas
 Frendebat minitans. Sed enim non luce Syphacem,
 Nec claro potuisse die, nec sole tuente,
 A quoquam vinci. Jactarat talia vecors:
 Sed jam clauderat status, nec plura sinebat 120
 Atropos; & tumidæ properantur flamina linguæ.
 Namque, ubi profiluit castris, ceu turbidus amnis,
 Qui, silvas ac saxa trahens, per devia præceps
 Volvitur, & ripas spumanti gurgite laxat,
 Ante omnes prævectus equo, trahit agmina voce. 125
 Contra sana manus Rutuli, celsusque ruebat
 Viso rege procul raptis exercitus armis.
 Ac sibi quisque, Videsne? videsne, ut in agmine primo
 Massylus volitet, deposcens præcælia, rector?
 Fac nostrum hoc, mea dextra, decus. Violavit & aras 130
 Coelicolûm, & casti ductoris foedera rupit.
 Sit satis hunc castris semel effugisse crematis.
 Sic secum tacitæ, & certatim spicula fundunt.
 Prima in cornipedis sedit spirantibus ignem
 Naribus hasta volans, erexitque ore cruento 135
 Quadrupedem, elatis pulsanter calcibus auras.
 Corruit asper equus, confixaque cuspide membra
 Huc illuc jactans, rectorem prodidit hosti.

Invadunt, vanamque fugam, atque attollere fessos
Annitentem artūs, revocato e vulnere telo, 140
Corripiunt: tum vincla viro manicæque pudenda
Addita, &, exemplum non unquam fidere lætis,
Sceptriferas arta palmas vinxere catena.
Ducitur ex alto dejectus culmine regni,
Qui modo sub pedibus terras, & scepra, patenſque 145
Litorā ad Oceani sub nutu viderat æquor.
Prostratis opibus regni Phoeniſſa metuntur
Agmina, & inviſus Marti, notuſque fugarum
Vertit terga citus damnatis Haſdrubal auſis.
Stabat Carthago, truncatis undique membris 150
Uni nixa viro, tantoque fragore ruentem
Hannibal abſenti retinebat nomine molem.
Id reliquum feſſos opis auxiliique ciere
Rerum extrema jubent: huc confugere paventes,
Poſtquam ſe Superūm deſertos numine cernunt. 155
Nec mora: propulſa fulcant vada falſa carina,
Qui revocent, patriæque ferant mandata monentis,
Ne lentus nullas videat Carthaginis arces.
Quarta Aurora ratem Dauni devexerat oras,
Et ſera ductoris turbabant ſomnia mentem. 160
Namque gravis curis carpit dum nocte quietem,
Cernere Flaminium, Gracchumque, & cernere Paullum
Viſus erat ſimul adverſos mucronibus in ſe
Deſtriſtis ruere, atque Itala depellere terra:
Omniſque a Cannis, Thraſymenique omnis ab undis 165
In pontum impellens umbrarum exercitus ibat.
Ipſe, fugam capiens, notas evadere ad Alpes
Quærebat, terræque ulnis amplexus utriſque

Hærebat Latia: donec vis sæva profundo
 Truderet, & rapidis daret asportare procellis. 170
 His ægrum visis adeunt, mandata ferentes,
 Legati, patriæque extrema pericula pandunt.
 Massyla ut ruerint arma, ut cervice catenas
 Regnator tulerit Libyæ, letoque negato,
 Servetur nova pompa Jovi: Carthago laboret 175
 Ut trepidi Hasdrubalis (qui rerum agitarit habenas)
 Non una concussa fuga. Se, triste profatu,
 Vidisse, arderent cum bina in nocte silenti
 Castra, & luceret sceleratis Africa flammis.
 Prærapidum juvenem minitari, Bruttia servet 180
 Litora dum Pœnus, detracturum ignibus atris;
 In quam se referat, patriam, suæque inclita facta.
 Hæc postquam dicta, & casus patuere metusque,
 Effundunt lacrimas, dextramque ut numen adorant.
 Audivit torvo obtutu defixus, & ægra 185
 Expendit tacite cura secum ipse volutans,
 An tanti Carthago foret: sic deinde profatur:
 O dirum exitium mortalibus! o nihil unquam!
 Crescere, nec magnas patiens exsurgere laudes,
 Invidia! Eversam jam pridem excindere Romam, 190
 Atque æquasse solo potui, traducere captam/
 Servitum gentem, Latioque imponere leges.
 Dum sumtus, dumque arma duci, fessosque secundis
 Submisso tirone negant recreare maniplos,
 Dumque etiam Cerere & victu fraudasse cohortes 195
 Hannoni placet, induitur tota Africa flammis:
 Pulsat Agenoreas Rhœtici lancea portas.
 Nunc patriæ decus, & patriæ nunc Hannibal unus.

Subsidium : nunc in nostra spes ultima dextra.
 Vertentur signa , ut Patres statuere ; simulque 200
 Et patriæ muros , & te servabimus , Hannon.
 Hæc ubi detonuit , celsas e litore puppes
 Propellit , multumque gemens movet æquore classẽ.
 Non terga est ausus cedentum invadere quisquam ,
 Non revocare virum : cuncti præstare videntur , 205
 Quod sponte abscedat , Superi , tandemque resolvat
 Ausoniam. Ventos optant : & litora ab hoste
 Nuda videre sat est. Ceu flamina comprimit Ausfer
 Cum fera , & abscedens reddit mare , navita parco
 Interea voto non auras poscit amicas , 210
 Contentus caruisse Noto , pacemque quietam
 Pro facili cursu reputat falis. Omnis in altum
 Sidonius visus converterat undique miles ;
 Ductor defixos Itala tellure tenebat
 Intentus vultus , manantesque ora rigabant 215
 Per tacitum lacrimæ , & suspiria crebra ciebat.
 Haud secus ac patriam pulsus dulcesque penates
 Linqueret , & tristes exsul traheretur in oras.
 Ut vero affusus puppes procedere ventis ,
 Et sensim cœpere procul subsidere montes , 220
 Nullaque jam Hesperia , & nusquam jam Daunia tellus ;
 Hæc secum infrendens : Mentisne ego compos , & hoc nunc
 Indignus reditu , qui memet finibus unquam
 Amorim Ausoniæ ? Flagrasset subdita tædis
 Carthago , & potius cecidisset nomen Elissæ. 225
 Quid tunc ? Sat compos , qui non ardentia tela
 A Cannis in templa tuli Tarpeja ? Jovemque
 Detraxi folio ? Sparsissem incendia montes

Per septem bello vacuos, gentique superbæ
 Iliacum exitium & proavorum fata dedissem. 230
 Cur porro hæc angant? Nunc, nunc invadere ferro
 Quis prohibet? rursusque ad mœnia tendere gressus?
 Ibo: & castrorum relegens monumenta meorum,
 Qua via nota mihi est, remeabo Anienis ad undas.
 Flecite in Italiam proras, avertite classem. 235
 Faxo, ut vallata revocetur Scipio Roma.
 Talibus ardentem furiis Neptunus ex alto
 Prospexit, vertique rates ad litora vidit,
 Quassans cæruleum genitor caput æquora fundo
 Eruit, & tumidum movet ultra litora pontum. 240
 Extemplo ventos, imbresque, & rupe procellas
 Concitat Æolias, ac nubibus æthera condit.
 Tum, penitus telo molitus regna tridenti
 Intima, ab occasu Tethyn impellit & ortu,
 Ac totum Oceani turbat caput. Æquora surgunt 245
 Spumea, & illisu scopulus tremit omnis aquarum.
 Primus, se attollens Nasamonum sedibus, Austæ
 Nudavit Syrtim correpta nubilus unda.
 Insequitur sublime ferens nigrantibus alis
 Abruptum Boreas ponti latus: intonat acer 250
 Discordi flatu, & partem rapit æquoris, Euræ.
 Hinc rupti reboare poli, atque hinc crebra micare
 Fulmina, & in classem ruere implacabile cœlum.
 Consensere ignes, nimbiq; & fluctus, & ira
 Ventorum, noctemque freto imposuere tenebræ. 255
 Ecce, intorta Notæ, veniensque a rupe procella
 Antennæ immugit, stridorque immitte rudentum
 Sibilat, ac similem monti, nigrante profundo,

Ductoris frangit super ora trementia flūctum.

Exclamat, volvens oculos cœloque fretoque:

260

Felix, o frater, Divisq̃ æquate cadendo,

Hasdrubal! egregium fortis cui dextera in armis

Pugnanti peperit letum, & cui fata dedere,

Aufoniam extremo tellurem apprehendere morsu.

At mihi Cannarum campis, ubi Paullus, & illæ

265

Egregiæ occubuerē animæ, dimittere vitam

Non licitum: vel, cum ferrem in Capitolia flammæ,

Tarpejo Jovis ad manes descendere telo.

Talia dum mæret, diversis flatibus acta

In geminum ruit unda latus, puppimque sub atris

270

Æquoris aggeribus tenuit, ceu turbine mersam.

Mox, nigris altæ pulsa exundantis arenæ

Vorticibus, ratis ætherias remeavit ad auras,

Et flūctus supra, vento librante, pependit.

At geminas Notus in scopulos atque horrida saxa

275

Dura sorte rapit (miserandum & triste!) biremes.

Increpuere ictu proræ. Tum murice acuto

Diffiliens sonuit, rupta compage, carina.

Hic varia ante oculos faciēs: natat æquore toto

Arma inter, galeasque virūm, cristasque rubentes;

280

Florentis Capuæ gaze, & seposita triumpho

Laurens præda ducis, tripodes, mensæque Deorum,

Cultaque nequidquam miseris simulacra Latinis.

Cum Venus, emoti facie conterrita ponti,

Talibus alloquitur regem maris: Hoc satis iræ

285

Interea, genitor: satis ad majora minarum.

Cetera parce, precor, pelago: ne tollat acerba

Hoc Carthago decus, nullo superabile bello

Progenuisse caput, nostrosque in funera Poeni
 Æneadas undis totoque eguisse profundo. 290
 Sic Venus: & tumidi confidunt gurgite fluctus;
 Obviaque adversis propellunt agmina caltris.
 Dux vetus armorum, scitusque accendere corda
 Laudibus, ignifero mentes furiabat in iram
 Hortatu, decorisque urebat pectora flammis. 295
 Tu mihi Flaminii portas rorantia cæsi
 Ora ducis; nosco dextram. Tu primus in ictus
 Ingentis Paulli ruis, ac defigis in ossa
 Mucronem. Tibi pugnacis gestantur opima
 Marcelli: Gracchusque cadens tibi proluit ensen. 300
 Ecce manus, quæ te pulsantem, belliger Appi,
 Mœnia sublimis Capuæ de culmine muri
 Excelsæ fusa moribundum propulit hasta.
 Ecce aliud fulmen dextræ, quo nobile nomen
 Fulvius excepit non unum pectore vulnus. 305
 Huc prima te siste acie, cui Consul in armis
 Crispinus cecidit. Me tu comitare per hostes,
 Qui nobis (memini) ad Cannas lætissimus iræ
 Servili fers ora ducis suffixa veruto.
 Cerno flagrantem oculos, vultumque timendum 310
 Non ipso miqus ense tuum, fortissime Pœnũ
 O juvenis: qualem vidi, cum flumine sævo
 Insignis Trebiæ complexum ingentibus ulnis
 Mersisti fundo luctantem vana tribunum.
 At tu, qui gelidas Ticini primus ad undas 315
 Scipiadæ patris tinxisti sanguine ferrum,
 Incepta exsequere, & nati mihi redde cruorem.
 Horrescamne ipsos, veniant ad prælia, Divos,

Cum steti prope me? Vidi, certantia cœlo
 Cum juga calcastis, summas volitare per Alpes. 320
 Cum videam, quorum ferro manibusque capaces
 Arsere Argyripæ campi, num segnior ibis
 Nunc mihi, qui primus torques in mœnia telum
 Dardana, nec nostræ facilis concedere laudi?
 Te vero, te, te exstimulem, qui fulmina contra, 325
 Et nimbos, tonitrusque, ac summi numinis iras
 Cum starem, perferre ferox ac vana jubebas
 Nubila, & ante ducem Capitolia celsa petebas?
 Quid vos, quis claro deletum est Marte Saguntum,
 Exhorter, quos nobilitant primordia belli? 230
 Ut meque & vobis dignum, defendite, quæso,
 Præteritas dextræ laudes. Divûm ipse favore,
 Vincendoque senex patriam post trina labantem
 Lustra, & non visos tam longa ætate penates,
 Ac natum, & fidæ jam pridem conjugis ora, 335
 Confisus vobis, repeto. Non altera restat
 Jam Libye; nec Dardaniis pugna altera restat.
 Certatus nobis hodie dominum accipit orbis.
 Hannibal hæc: sed non patiens remorantia verba
 Aufonius miles, quoties dux coeperat ora 340
 Solvere ad affatus, signum pugnamque petebant.
 Hæc procul aëria speculantem nube sororem
 Ut vidit Divûm genitor, mæstosque sub acri
 Obtutu vultus, sic ore effatus amico est:
 Qui te mentis edunt morsus, da noscere, conjux: 345
 Num Pœni casus ducis, & Carthaginis angit
 Cura tuæ? Sed enim reputa tecum ipsa furores
 Sidonios. Gentem contra & fatalia regna

Teucrorum quis erit , quæso , germana , rebelli
 Fractis foederibus populo modus ? Ipsa malorum 350
 Non plus Carthago tulit , exhaustique laboris ,
 Quam pro Cadmea tu exercita gente tulisti.
 Turbasti maria ac terras , juvenemque ferocem
 Immisti Latio , tremuerunt mœnia Romæ ,
 Perque bis octonos primus fuit Hannibal annos 355
 Humani generis. Tempus componere gentem.
 Ad finem ventum : & claudenda est janua belli.
 Tum supplex Juno , Neque ego , mutare laborans ,
 Quis est fixa dies , pendenti nube refedi :
 Nec revocare acies , bellumque extendere quæro : 360
 Quæ donare potes , quoniam mihi gratia languet ,
 Et cecidit jam primus amor , nil fila sororum
 Adversus posco. Vertat terga Hannibal hosti ,
 Ut placet , & cineres Trojæ Carthagine regnent.
 Illud te gemini per mutua pignora amoris 365
 Et soror & conjux oro , tranare pericla
 Magnanimum patiare ducem , vitamque remittas ,
 Neve finas captum Ausonias perferre catenas.
 Stent etiam contusa malis mea mœnia , fracto
 Nomine Sidonio , & nostro servantur honori. 370
 Sic Juno , & contra breviter sic Jupiter orsus :
 Do spatium muris (ut vis) Carthaginis altæ.
 Stent lacrimis precibusque tuis. Sed percipe , conjux ,
 Quatenus indulgisse vacet. Non longa supersunt
 Fata urbi , venietque pari sub nomine ductor , 375
 Qui nunc servatas evertat funditus arces.
 Æthereas quoque (uti poscis) trahat Hannibal auras ,
 Ereptus pugna. Miscere hic sidera ponto ,

Et terras implere volet redeuntibus armis.

Novi feta viri bello præcordia : sed lex

380

Muneris hæc esto nostri : Saturnia regna

Ne posthac videat , repetat neve amplius unquam

Ansoniam. Nunc instanti raptum avehe leto :

Ne , si , miscebit latis fera proelia campis ,

Romulei nequeas juvenis subducere dextræ.

385

Dum statuit fata omnipotens urbiq[ue] ducique ,

Invadunt acies pugnam , & clamore laceffunt

Sidera. Non alio graviores tempore vidit

Aut populos tellus , aut , qui patria arma moverent ,

Majores certare duces. Discriminis alta

390

In medio merces , quidquid regit undique cœlum.

Ibat Agenoreus præfulgens ductor in ostro ,

Excelsumque caput penna nutante levabat

Crista rubens. Sævus magno de nomine terror

Præcedit , Latioque micat bene cognitus ensis.

395

At contra ardenti radiabat Scipio cocco ,

Terribilem ostentans clypeum , quo patris & una

Cælarat patrui spirantes proelia dira

Effigies : flammam ingentem frons atra vomebat.

Sub tanta cunctis vi telorumque virumque ,

400

In ducibus stabat spes & victoria solis.

Quin etiam , favor ut subigit plerosque metusve ,

Scipio si Libycis esset generatus in oris ,

Sceptra ad Agenoreos credunt ventura nepotes.

Hannibal Ansonia genitus si sede fuisset ,

405

Haud dubitant terras Italia in ditione futuras.

Contremuere auræ , rapido vibrantibus hastis

Turbine , & horrificam traxere per æthera nubem.

Silius Italicus.

D d

Inde ensis, propiorque acies, & comminus ora
Admota, ac dira flagrantia lumina flamma.

410

Œternitur in medium contemtrix turba pericli,

Quæ primis se præcipitem tulit obvia telis,

Gentilemque bibit tellus invita cruorem.

Fervidus ingenii Masinissa, & fervidus ævi;

In primas Macetum turmas immania membra

415

Infert, & jaculo circumvolat alite campum.

Cærus haud aliter, cum dimicat, incola Thules

Agmina falcifero circumvenit arta covinno.

Graja phalanx patrio densarat more catervas,

Innixisque adstat nulli penetrabilis hastis.

420

Immemor has pacti post fœdus in arma Philippus

Miserat, & quassam refovebat Agenoris urbem.

Rarefcit multo laxatus vulnere miles,

Atque aperit patulas prostrato corpore late

Inter tela vias. Irrumpit mole ruinæ

425

Aufonius globus, & perjuria Graja resignat.

Archemorum Rullus, Teucrum Norbanus, & ambo

Mantua labenti genetrix dimiserat ævo.

Obtruncat Samium bellacis dextra Caleni.

At Clytium Selius, Pellæum & vana tumentem

430

Ad nomen patriæ Clytium; sed gloria Pellæ

Haud valuit misero defendere Daunia tela.

Sævior his Latios vastabat Bruttia signa

Lælius increpitans: Adeone Ænotria tellus

Detestanda fuit, quam per maria aspera, perque

435

Insanos Tyrio fugeritis remige fluctus?

Sed fugisse satis fuerit. Latione cruore

Insuper externas petitis perfundere terras?

Hæc dicens Silarum, meditantem in proelia, telo

Prævenit. Hastâ volans imo sub gutture sedit,

440

Et vitæ vocisque vias simul incita clausit.

Virgilio Caudinus, acerbo Sarris Amano

Sternitur. Accendunt iras vultusque virorum,

Armorumque habitus noti, & vox consona linguæ.

Quos ubi nudantes conspexit Hamilcare cretus

445

Terga fugæ, State, ac nostram ne prodite gentem,

Vociferans subit, & convertit proelia dextra.

Qualis in æstiferis Garamantum feta veneno

Attollit campis ferventi pastus arena

Colla Paræthonius serpens, lateque per auras

450

Undantem torquet perfundens nubila tabem.

Continuo infesta portantem cuspide vulnus

Impedit antevolans Herium: cui nobile nomen

Marrucina domus, clarumque Teate ferebat.

Atque illi magnum nitenti, & laudibus hostis

455

Arrecto, capuli ad finem manus incita fodit.

Quærebatque miser morienti lumine fratrem,

Cum juvenis subit, &, leto stimulatus acerbo,

Pleminius sævum mucronem ante ora coruscat,

Ac fratrem magno minitans clamore reposcit.

460

Huic proles Barcæ: Germanum reddere vero

Si placet, haud renuo. Maneant modo foedera nostra,

Hasdrubalem revocare umbris. Egone aspera ponam

Unquam in Romanos odia? aut mansuescere corda

Nostra finam? parcamque viro, quem terra creavit

465

Itala? Tum manes inimica sede repellat

Æterna, socioque abigat me frater Averno.

Sic ait, & clypei propulsum pondere toto,

D d 2

Lubrica qua tellus lapsantis sanguine fratris
 Fallebat nifus, profternit, & occupat enfe. 470
 Extendit labens palmas, Heriumque jacentem
 Amplexus, juncta lenivit morte dolorem.
 Tum Libys invadit mixtæ certamina turbæ,
 Convertitque ruens per longum hostilia terga:
 Ut cum fulminibus permixta tonitrua mundum 475
 Terrificant, summique labat domus alta parentis,
 Omne hominum in terris trepidat genus: ipsaque ob ora
 Lux atrox micat, & præfens adstare viritim
 Creditur intento perculsis Jupiter igne.
 Parte alia, ceu sola forent discrimina campo, 480
 Qua miscebat agens truculentus Scipio Martem,
 Aspera pugna novas varia sub imagine leti
 Dat formas. Hic enfe jacet prostratus adacto;
 Hic saxo perfracta gemit lacrimabilis ossa;
 Atque hos (turpe) pavor fusos dejecit in ora; 485
 Horum adverfa dedit Gradivo pectora virtus.
 Ipse super strages ductor Rhoeteius instat.
 Qualis apud gelidum currus quatit altior Hebrum;
 Et Geticas solvit ferventi sanguine Mavors
 Lætus cæde nives, glaciemque Aquilonibus actam 490
 Perrumpit stridens sub pondere belliger axis.
 Jamque ardore truci lustrans fortissima quæque
 Nomina obit ferro. Claris spectata per orbem
 Stragibus occumbit late inter tela juvenus.
 Qui muros rapuere tuos, miserasque nefandi 495
 Principium belli fecere, Sagunte, ruinas.
 Qui sacros, Thrasymene, lacus, Phaethontia quique
 Polluerant tabo stagna; ac fiducia tanta

Quos tulit, ut Superûm regi foliumque domosque

Irent direptum, mactantur comminus uno

500

Exitio; redduntque animas, temerata ferebant

Qui secreta Deûm, & primo pressere negatas

Gressibus humanis Alpes. Formidinis hujus

Plena acies propere retro exanimata ruebat.

Haud secus, ac testis urbis Vulcania pestis

505

Cum sese infudit, rapidusque incendia flatus

Ventilat, & volucres spargit per culmina flammæ:

Attonitum erumpit subita formidine vulgus,

Lateque ut capta passim trepidatur in urbe.

Verum ubi cunctari tædet dispersa virorum

510

Proelia sectantem, & leviori Marte teneri:

Omnes in causam belli auctoremque malorum

Vertere jam vires tandem placet. Hannibal unus

Dum restet, non, si muris Carthagini ignis

Subdatur, cæsi que cadant exercitus omnis,

515

Profectum Latio: contra, si concidat unus,

Nequidquam fore Agenoreis cuncta arma virosque.

Illum igitur lustrans circumfert lumina campo,

Rimaturque ducem. Juvat in certamina summa

Ferre gradum, cuperetque viro concurrere, tota

520

Spectante Ausonia. Celsus clamore feroci

Provocat increpitans hostem, & nova proelia poscit.

Quas postquam audivit voces conterrita Juno,

Ne Libyci ducis impavidas ferrentur ad aures,

Effigiem informat Lariam, propereque coruscis

525

Attollit cristis: addit clypeumque jubaque

Romulei ducis, atque humeris imponit honorem

Fulgentis saguli: dat gressum habitusque cientis

D d 3

Proelia , & audaces adicit sine corpore motus.
 Tum par effigies fallacis imagine vana 530
 Cornipedis moderanda cito per devia passu
 Belligeræ datur ad speciem certaminis umbræ.
 Sic Pœni ducis ante oculos exultat , & ultro
 Scipio Junoni simulatus tela coruscat.
 At , viso lætus rectore ante ora Latino , 535
 Et tandem propius sperans ingentia , Poenus
 Quadrupedi citus imponit velocia membra ,
 Et jacet adversam properati turbinis hastam.
 Dat terga , & , campo fugiens , volat ales imago ,
 Tramittitque acies. Tum vero , ut victor , & alti 540
 Jam compos voti , ferrata calce cruentat
 Cornipedem , & largas Poenus quatit asper habenas.
 Quo fugis , oblitus nostris te cedere regnis?
 Nulla tibi Libyca latebra est , o Scipio , terra.
 Hæc ait , & stricto sequitur mucrone volantem. 545
 Donec longinquo frustratum duxit in arva
 Diversa spatio procul a certamine pugnæ.
 Tum fallax subito simulacrum in nubila cessit.
 Fulmineus ductor , Quisnam se lumine cæco
 Composuit nobis , inquit , Deus ? aut latet idem 550
 Cur monstro ? Tantumne obstat mea gloria Divis ?
 Sed non avelles unquam , quicumque secundus
 Cœlicolũ stas Ausoniæ , non artibus hostem
 Eripies verum nobis. Frena inde citatis
 Convertit furibundus equis , campumque petebat , 555
 Cum subitæ occulto pestis collapsa tremore
 Cornipedis moles ruit , atque efflavit anhelò
 Pectore , Junonis curis , in nubila vitam.

Tum vero impatiens, Vestra est hæc altera, vestra
 Fraus, inquit, Superi: non fallitis. Æquore mersum 560
 Texissent scopuli, pelagusque hausisset & undæ.
 Anne huic servabar leto? Mea signa secuti,
 Quis pugnae auspicium dedimus, cæduntur; & absens
 Accipio gemitus vocesque & verba vocantum
 Hannibalem. Quis nostra satis delicta piabit 565
 Tartareus torrens? Simul hæc fundebat, & una
 Spectabat dextram, ac leti fervebat amore.
 Tum Juno, miserata virum, pastoris in ora
 Vertitur, ac silvis subito procedit opacis.
 Atque his alloquitur versantem ingloria fata: 570
 Quænam te silvis accedere causa subegit
 Armatum nostris? Num dura ad prælia tendis;
 Magnus ubi Ausoniae reliquos domat Hannibal armis?
 Si velox gaudes ire, & compendia grata
 Sunt tibi, vicino in medios te tramite ducam. 575
 Annuit, atque onerat promissis pectora largis.
 Pastoris, Patresque docet Carthaginis altæ
 Magna repensuros, nec se leviora daturum.
 Præcipitem & vasto superantem proxima saltu
 Circumagit Juno, &, fallens regione viarum, 580
 Non gratam invito servat celata salutem.
 Interea Cadmea manus, deserta pavensque,
 Non ullum Hannibalem, nusquam certamina cernit.
 Sævi nota ducis. Pars ferro occumbere credunt,
 Pars damnasæ aciem, & Superis cessisse sinistris. 585
 Ingruit Ausonius, versosque agit æquore toto
 Rector, jamque ipsæ trepidant Carthaginis arces.
 Impletur terrore vago cuncta Africa pulsæ.

- Agminibus, volucrique fuga sine Marte ruentes
Tendunt attonitos extrema ad litora curfus, 590
Ac Tartessiacas profugi sparguntur in oras.
Pars Batti petiere domos, pars flumina Lagi.
Sic ubi, vi cæca tandem devictus, ad astra
Evomuit pastos per secula Vesbius ignes,
Et pelago & terris fusa est Vulcania pestis; 595
Videre Eoi (monstrum admirabile!) Seres
Lanigeros cinere Anfonio canescere lucos.
At fessum tumulo tandem regina propinquo
Sistit Juno ducem, facies unde omnis, & atræ
Apparent admota oculis vestigia pugnae. 600
Qualem Gargani campum, Trebiæque paludem,
Et Tyrrhena vada, & Phaethontis viderat amnem
Strage virum undantem; talis (miserabile visu!)
Prostratis facies aperitur dira manipulis.
Tum superas Juno sedes turbata revisit. 605
Jamque propinquabant hostes, tumuloque subibant,
Cum secum Poenus: Coelum licet omne soluta
In caput hoc compage ruat, terræque dehiscant,
Non ullo Caunas abolebis, Jupiter, ævo.
Decedesque prius regnis, quam nomina gentes 610
Aut facta Hannibalis fileant. Nec deinde relinquo
Securam te, Roma, mei: patriæque superstes
Ad spes armorum vivam tibi. Nam modo pugna
Præcellis, resident hostes: mihi satque superque,
Ut me Dardaniæ matres atque Itala tellus, 615
Dum vivam, expectent, nec pacem pectore norint.
Sic rapitur, paucis fugientum mixtus, & altos
Inde petit retro montes tutasque latebras.

Hic finis bello. Referantur protinus arces
 Aufonio jam sponte duci. Jura improba adempta ; 620
 Armaque , & incisæ leges , opibusque superbis
 Vis fracta , & posuit gestatas belua turres.
 Excelsæ tum sæva rates spectacula Poenis
 Flammiferam accepere facem , subitaque procella
 Arserunt maria , atque expavit lumina Nereus. 625
 Mansuri compos decoris per secula rector ,
 Devictæ referens primus cognomina terræ ,
 Securus sceptri , repetit per cærula Romam ,
 Et patria invehitur sublimi testâ triumpho.
 Ante Syphax , feretro residens , captivâ premebat 630
 Lumina , & auratæ servabant colla catenæ.
 Hic Hannon , clarique genus Phœnissæ juventa ,
 Et Macetum primi , atque incocti corpora Mauri ,
 Tum Nomades , notusque sacro , cum lustrat arenas ,
 Hammoni Garamas , & semper naufraga Syrtis. 635
 Mox victas tendens Carthago ad fidera palmas
 Ibat , & effigies oræ jam lenis Hiberæ ,
 Terrarum finis Gades , ac laudibus olim
 Terminus Herculeis Calpe , Bætisque lavare
 Solis equos dulci consuetus fluminis unda. 640
 Frondosumque apicem subigens ad fidera mater
 Bellorum fera Pyrene , nec mitis Hiberus ,
 Cum simul illidit ponto , quos attulit , amnes.
 Sed non ulla magis mentesque oculosque tenebat ;
 Quam visa Hannibalis campis fugientis imago. 645
 Ipse , adstant curru , atque anro decoratus & ostro ,
 Martia præbebat spectanda Quiritibus ora.
 Qualis odoratis descendens Liber ab Indis

426 C. SILII ITALICI PUNICOR. L. XVII.

Egit pampineos frenata tigride currus.

Aut cum Phlegræis, confecta mole Gigantum,

650

Incessit campis tangens Tirynthius astra.

Salve, invicte parens, non concessure Quirino

Laudibus, ac meritis non concessure Camillo.

Nec vero, cum te memorat de stirpe Deorum,

Prolem Tarpeji mentitur Roma Tonantis.

655

VARIÆ LECTIONES.

VARIÆ LECTIONES

EDITIONIS PARISINÆ

JO. BAPT. LEFEBURE DE VILLEBRUNÉ.

IN LIBRUM I.

37. Terras) <i>terra</i> .	374. Ne) <i>ni</i> .
40. Tum læta) <i>quæ læta</i> .	425. Geminum — torquet)
63. Ac laudum) & <i>cladum</i> .	<i>geminat — dentem</i> .
71. Quondam) <i>tandem</i> .	455. Prædas) <i>prædam</i> .
113. Dictu) <i>distā</i> .	503. Instanti) <i>urgenti</i> .
134. Quænam) <i>quianam</i> .	525. Direptumque) <i>derep-</i>
147. Duci) <i>ducis</i> .	<i>tumque</i> .
149. Et metui) <i>en, metui</i> .	561. Invalidique senes) <i>in-</i>
156. Ululatus) <i>ululatur</i> .	<i>validusque senex</i> .
174. Lucentes) <i>lufcentes</i> .	569. Martis) <i>Marti</i> .
178. Liquefactis) <i>liquefcentis</i> .	613. Hirtæque comæ) <i>hirtæque toga</i> .
194. Torretur) <i>torquetur</i> .	636. Emenfos) <i>emenfum</i> .
240. Utque) <i>atque</i> .	647. Vestras effringet in ur-
259. Humentis jacuisse) <i>in-</i>	<i>bes) vestra se franget in ur-</i>
<i>venta latuisse</i> .	<i>be</i> .
264. Socios) <i>populos</i> .	667. Nimium) <i>nimiam sc.</i>
268. Et rumpere) <i>erumpere</i> .	<i>pubem</i> .
355. Fumant) <i>fumat</i> .	671. Vesterque — cur) <i>no-</i>
362. Cum) <i>ceu</i> .	<i>sterque — sua</i> .

IN LIBRUM II.

52. Imperet æternum &)	78. Dono crinem) <i>crinem nado</i> .
<i>æternum imperitet</i> .	86. Propinquo) <i>propinquum</i> .
69. Defenderat) <i>depende-</i>	92. Dirigit) <i>derigit</i> .
<i>rat</i> .	96. Divisit) <i>demisit</i> .

99. Incauto) *incautus*.
 121. Casu) *casum*.
 159. Et sectis) *exsectis*.
 189. Distringi) *destringi*.
 208. Iramque) *irasque*.
 224. Fata) *fato*.
 247. Et frustrato) *frustrato*.
 275. Cœptantis) *captantis*.
 279. Cuncta quidem) *cuncti equidem*.
 299. Annuit. Ille) *haud nunc ille*.
 341. Succinctus) *evinctus*.
 375. Patrum) *patribus*.
 377. Addi) *addit*.
 392. Accitis) *accitis*.
 400. Unum) *una*.
 421. Petebat) *premebat*.
 528. Ab ævo) *in ævo*.
 459. Vano) *vani*.
 461. Et) *en*.
 467. Venis) *nervis*.
 481. Forte) *forte*.
 507. Secura) *si cura*.
 531. Palmas) *palmam*.
 550. Circumstant) *circumdant*.
 592. Excussæ mentes) *excussi mentem*.
 605. Captis) *carptim*.
 614. Parentem) *parentum*.
 620. Perpeffæque) *perpeffus-que*.
 631. Fumum) *fumans*.
 645. Quinam) *quianam*.
 647. Revocabat) *renovabat*.
 662. Soliti spectare) *solita inspicere*.
 668. Erecta) *arrecta*.
 700. Neu) *ne*.

IN LIBRUM III.

8. Adytis) *adyti*.
 20. Templis) *templo*.
 39. Cervæ) *cervi*.
 49. Nam) *jam*.
 146. Nec tamen) *ne tamen*.
 273. Infamare) *inflammare*.
 278. Ab arte) *in harpen*.
 319. Celebratum) *librandum*.
 320 & 322. Hinc) *huc*.
 335. Notus) *natus*.
 338. Cydnus) *Erdus*.
 342. Tale nefas) *tale, nefas*.
 380. Perstat) *prostat*.
 395. Arcano) *Orthane*.
 439. Resonant) *reboant*.
 440. Intercidit) *intercidet*.
 469. Vastavit) *vexavit*.
 495. Pelio) *Phlegæo*.
 504. Mæstus) *monstris*.
 522. Humentis) *undantis*.
 529. Eretere gradum) *erep- fere gradu*.
 534. Permittere) *promittere*.
 556. Præruptis) *proruptis*.
 560. Et quando) *ecquando*.
 570. Et contra) *at contra*.
 571. Neu) *ne*.
 591. Repulsum) *revulsum*.
 595. Efferet) *exferet*.
 635. Obvia) *avia*.
 659. Spargens — aëra) *sur- gens — æquora*.
 682. Niveis) *nigris*.

IN LIBRUM IV.

40. Gradum) *gradu.*
86. Certamine) *certamina.*
179. Anhela) *nuda.*
188. Meditatus) *meditatum.*
266. Martemque minorem)
Martique minore.
310. Tanto) *toto.*
346. Vitreo) *viridi.*
365. Innare) *juvat ire.*
381. Feris) *feri.*
404. Dum) *quam.*
409. Quo) *qua.*
424. Cædum Sifte) *cædum.*
siste &c.
438. Curfu) *curru.*
455. Conjectum) *trajectum.*
528. Fundere) *rumpere.*
534. Anxur) *Axur.*
535. Sacra) *Sarra.*
542. Directo) *derecto.*
644. Violentius) *violentior.*
698. Vires & voce) *voces &*
vota.
724. Noscenda) *nascenda.*
741. Lætam) *lætus.*
750. Mulcetque) *mulcete.*
805. Hominumque) *hominif-*
que.

IN LIBRUM V.

4. Læva) *dextra*.
7. Auno) *Arno*.
23. Thraſymenus) *Thraſy-*
menis.
66. Affuſa) *effuſa*.
76. Certaffe) *certare*.
95. Læva) *lævam*.
100. Dextræ) *dextra*.
102. Diviſus) *diverſus*.
103. Ne Flaminio) *de Flam.*
137. Gargeni) *Gargævi*.
142. Capit) *quatit*.
165. Atras) *Afro*.
178. Lætum) *lato*.
182. Factis) *fatis*.
183. Vulneribuſque) *mune-*
ribuſque.
202. Timet) *ſtupet*.
220. Flavam) *furvam*.
238. Agglomerant) *inglome-*
rant.
251. Vulnere) *pondere*.
310. Subſidens) *ſubſidit*.
319. Tunc) *cunſta*.
330. Corpufque) *tortuſque*.
361. Monſtravit) *monſtrarat*.
385. Altas) *alto*. mox ſulmi-
na.
410. Datum atque) *datur ne*.
424. Pectore) *pectora*.
450. Irrupit) *irrupit*.
454. Vulnere) *pondere*.
494. Moxque) *mox*.
510. Cædis) *cædi*.
526. Appetit) *oppetit*.
599. At) *Sic. & mox minuat*.
633. Ablatis) *ablatus*.
646. Fuſiſque) *fuſuſque*.
654. Victos) *vincloſ*.

Proelia , & audaces adicit sine corpore motus.
 Tum par effigies fallacis imagine vana 530
 Cornipedis moderanda cito per devia passu
 Belligeræ datur ad speciem certaminis umbræ.
 Sic Pœni ducis ante oculos exultat , & ultro
 Scipio Junoni simulatus tela coruscat.
 At , viso lætus rectore ante ora Larino , 535
 Et tandem propius sperans ingentia , Poenus
 Quadrupedi citus imponit velocia membra ,
 Et jacit adversam properati turbinis hastam.
 Dat terga , & , campo fugiens , volat ales imago ,
 Tramittitque acies. Tum vero , ut victor , & alti 540
 Jam compos voti , ferrata calce cruentat
 Cornipedem , & largas Poenus quatit asper habenas.
 Quo fugis , oblitus nostris te cedere regnis?
 Nulla tibi Libyca latebra est , o Scipio , terra.
 Hæc ait , & stricto sequitur mucrone volantem. 545
 Donec longinquo frustratum duxit in arva
 Diversa spatio procul a certamine pugnæ.
 Tum fallax subito simulacrum in nubila cessit.
 Fulmineus ductor , Quisnam se lumine cæco
 Composuit nobis , inquit , Deus ? aut latet idem 550
 Cur monstro ? Tantumne obstat mea gloria Divis ?
 Sed non avelles unquam , quicumque secundus
 Cœlicolùm stas Ausoniæ , non artibus hostem
 Eripies verum nobis. Frena inde citatis
 Convertit furibundus equis , campumque petebat , 555
 Cum subitæ occulto pestis collapsa tremore
 Cornipedis moles ruit , atque efflavit anhelò
 Pectore , Junonis curis , in nubila vitam.

Tum vero impatiens, Vestra est hæc altera, vestra
 Fraus, inquit, Superi: non fallitis. Æquore mersum 560
 Texissent scopuli, pelagusque hausisset & undæ.
 Anne huic servabar leto? Mea signa secuti,
 Quis pugnae auspicium dedimus, cæduntur; & absens
 Accipio gemitus vocesque & verba vocantum
 Hannibalem. Quis nostra satis delicta piabit 565
 Tartareus torrens? Simul hæc fundebat, & una
 Spectabat dextram, ac leti fervebat amore.
 Tum Juno, miserata virum, pastoris in ora
 Vertitur, ac filvis subito procedit opacis,
 Atque his alloquitur versantem ingloria fata: 570
 Quænam te filvis accedere causa subegit
 Armatum nostris? Num dura ad prælia tendis,
 Magnus ubi Ausoniæ reliquos domat Hannibal armis?
 Si velox gaudes ire, & compendia grata
 Sunt tibi, vicino in medios te tramite ducam. 575
 Annuit, atque onerat promissis pectora largis.
 Pastoris, Patresque docet Carthaginis altæ
 Magna repensuros, nec se leviora daturum.
 Præcipitem & vasto superantem proxima saltu
 Circumagit Juno, &, fallens regione viarum, 580
 Non gratam invito servat celata salutem.
 Interea Cadmea manus, deserta pavenque,
 Non ullum Hannibalem, nusquam certamina cernit.
 Sævi nota ducis. Pars ferro occumbere credunt,
 Pars damnasæ aciem, & Superis, cessisse sinistris. 585
 Ingruit Ausonius, versosque agit æquore toto
 Rector, jamque ipsæ trepidant Carthaginis arces.
 Impletur terrore vago cuncta Africa pulsæ.

Agminibus, volucrique fuga sine Marte ruentes
 Tendunt attonitos extrema ad litora cursus, 590
 Ac Tartessiacas profugi sparguntur in oras.
 Pars Batti petiere domos, pars flumina Lagi.
 Sic ubi, vi cæca tandem devictus, ad astra
 Evomuit passos per secula Vesbius ignes,
 Et pelago & terris fusa est Vulcania pestis, 595
 Videre Eoi (monstrum admirabile!) Seres
 Lanigeros cinere Ausonio canescere lucos.
 At fessum tumulo tandem regina propinquo
 Siftit Juno ducem, facies unde omnis, & atræ
 Apparent admota oculis vestigia pugnæ. 600
 Qualem Gargani campum, Trebiæque paludem,
 Et Tyrrhena vada, & Phaethontis viderat amnem
 Strage virum undantem; talis (miserabile visu!)
 Prostratis facies aperitur dira manipulis.
 Tum superas Juno sedes turbata revisit. 605
 Jamque propinquabant hostes, tumuloque subibant,
 Cum secum Pœnus: Cœlum licet omne soluta
 In caput hoc compage ruat, terræque dehiscant,
 Non ullo Cannas abolebis, Jupiter, ævo.
 Decedesque prius regnis, quam nomina gentes 610
 Aut facta Hannibalis fileant. Nec deinde relinquo
 Securam te, Roma, mei: patriæque superstes
 Ad spes armorum vivam tibi. Nam modo pugna
 Præcellis, residet hostes: mihi satque superque,
 Ut me Dardaniz matres atque Itala tellus, 615
 Dum vivam, expectent, nec pacem pectore norint.
 Sic rapitur, paucis fugientum mixtus, & altos
 Inde petit retro montes tutasque latebras.

Hic finis bello. Referantur protinus arces
 Ausonio jam sponte duci. Jura improba adempta, 620
 Armaque, & incisæ leges, opibusque superbis
 Vis fracta, & posuit gestatas belua tures.
 Excelsæ tum sæva rates spectacula Pœnis
 Flammiferam accepere facem, subitaque procella
 Arserunt maria, atque expavit lumina Nereus. 625
 Mansuri compos decoris per secula rector,
 Devictæ referens primus cognomina terræ,
 Securus sceptri, repetit per cærule Romam,
 Et patria invehitur sublimi testâ triumpho.
 Ante Syphax, feretro residens, captiva premebat 630
 Lumina, & auratæ servabant colla catenæ.
 Hic Hannon, clarique genus Phœnissæ juventa,
 Et Macetum primi, atque incocti corpora Mauri,
 Tum Nomades, notusque sacro, cum lustrat arenas,
 Hammoni Garamas, & semper naufraga Syrtis. 635
 Mox victas tendens Carthago ad sidera palmas
 Ibat, & effigies oræ jam lenis Hiberæ,
 Terrarum finis Gades, ac laudibus olim
 Terminus Herculeis Calpe, Bætisque lavare
 Solis equos dulci consuetus fluminis unda. 640
 Frondosumque apicem subigens ad sidera mater
 Bellorum fera Pyrene, nec mitis Hiberus,
 Cum simul illidit ponto, quos attulit, amnes.
 Sed non ulla magis mentesque oculosque tenebat;
 Quam visa Hannibalis campis fugientis imago. 645
 Ipse, adstans curru, atque auro decoratus & ostro,
 Martia præbebat spectanda Quiritibus ora.
 Qualis odoratis descendens Liber ab Indis

426 C. SILII ITALICI PUNICOR. L. XVII.

Egit pampineos frenata tigride currus.

Aut cum Phlegræis, confecta mole Gigantum,

650

Incessit campis tangens Tiryntius astra.

Salve, invictæ parens, non concessure Quirino

Laudibus, ac meritis non concessure Camillo.

Nec vero, cum te memorat de stirpe Deorum,

Prolem Tarpeji mentitur Roma Tonantis.

655

VARIÆ LECTIONES.

VARIÆ LECTIONES

EDITIONIS PARISINÆ

JO. BAPT. LEFEBURE DE VILLEBRUNÉ.

IN LIBRUM I.

37. Terras) <i>terra</i> .	374. Ne) <i>ni</i> .
40. Tum læta) <i>quæ læta</i> .	425. Geminum — torquet)
63. Ac laudum) & <i>cladum</i> .	<i>geminat — dentem</i> .
71. Quondam) <i>tandem</i> .	455. Prædas) <i>prædam</i> .
113. Dictu) <i>distā</i> .	503. Instanti) <i>urgenti</i> .
134. Quænam) <i>quianam</i> .	525. Direptumque) <i>derep-</i>
147. Duci) <i>ducis</i> .	<i>tumque</i> .
149. Et metui) <i>en, metui</i> .	561. Invalidique fenes) <i>in-</i>
156. Ululatus) <i>ululatur</i> .	<i>validusque senex</i> .
174. Lucentes) <i>lufantes</i> .	569. Martis) <i>Marti</i> .
178. Liquefactis) <i>liquefcen-</i>	613. Hirtæque comæ) <i>hir-</i>
<i>tis</i> .	<i>tæque togæ</i> .
194. Torretur) <i>torquetur</i> .	636. Emenfos) <i>emenfum</i> .
240. Utque) <i>atque</i> .	647. Vestras effringet in ur-
259. Humenti jacuisse) <i>in-</i>	<i>bes) vestra se franget in ur-</i>
<i>venta latuisse</i> .	<i>be</i> .
264. Soçios) <i>populos</i> .	667. Nimium) <i>nimiam sc.</i>
268. Et rumpere) <i>erumpere</i> .	<i>pubem</i> .
355. Fumant) <i>fumat</i> .	671. Vesterque — cur) <i>no-</i>
362. Cum) <i>ceu</i> .	<i>sterque — sua</i> .

IN LIBRUM II.

52. Imperet æternum &)	78. Dono crinem) <i>crinem nodo</i> .
<i>æternum imperitet</i> .	86. Propinquo) <i>propinquum</i> .
69. Defenderat) <i>depende-</i>	92. Dirigit) <i>derigit</i> .
<i>rat</i> .	96. Divisit) <i>demisit</i> .

99. Incauto) *incautus*.
 121. Casu) *casum*.
 159. Et sectis) *exsectis*.
 189. Distringi) *desstringi*.
 208. Iramque) *irasque*.
 224. Fata) *fato*.
 247. Et frustrato) *frustrato*.
 275. Cœptantis) *captantis*.
 279. Cuncta quidem) *cuncti equidem*.
 299. Annuit. Ille) *haud nunc ille*.
 341. Succinctus) *evinctus*.
 375. Patrum) *patribus*.
 377. Addi) *addit*.
 392. Accitis) *accisis*.
 400. Unum) *una*.
 421. Petebat) *premebat*.
 528. Ab ævo) *in ævo*.
 459. Vano) *vani*.
 461. Et) *en*.
 467. Venis) *nervis*.
 481. Forte) *forte*.
 507. Secura) *si cura*.
 531. Palmas) *palmam*.
 550. Circumstant) *circumdant*.
 592. Excussæ mentes) *excussi mentem*.
 605. Captis) *carptim*.
 614. Parentem) *parentum*.
 620. Perpeßæque) *perpeßusque*.
 631. Fumum) *fumans*.
 645. Quinam) *quianam*.
 647. Revocabat) *renovabat*.
 662. Soliti spectare) *solita inspicere*.
 668. Erecta) *arrecta*.
 700. Neu) *ne*.

IN LIBRUM III.

8. Adytis) *adyti*.
 20. Templis) *templo*.
 39. Cervæ) *cervi*.
 49. Nam) *jam*.
 146. Nec tamen) *ne tamen*.
 273. Infamare) *inflammare*.
 278. Ab arte) *in harpen*.
 319. Celebratum) *librandum*.
 320 & 322. Hinc) *huc*.
 335. Notus) *natus*.
 338. Cyd nus) *Erdus*.
 342. Tale nefas) *tale, nefas*.
 380. Perstat) *prostat*.
 395. Arcano) *Orthane*.
 439. Resonant) *reboant*.
 440. Intercidit) *intercidet*.
 469. Vastavit) *vexavit*.
 495. Pelio) *Phlegæo*.
 504. Mæstus) *monstris*.
 522. Humentis) *undantis*.
 529. Eretere gradum) *erepere gradu*.
 534. Permittere) *promittere*.
 556. Præruptis) *proruptis*.
 560. Et quando) *ecquando*.
 570. Et contra) *at contra*.
 571. Neu) *ne*.
 591. Repulsum) *revulsum*.
 595. Efferet) *exferet*.
 635. Obvia) *avia*.
 659. Spargens — aëra) *surgens — æquora*.
 682. Niveis) *nigris*.

I N L I B R U M I V.

40. Gradum) <i>gradu.</i>	438. Curfu) <i>curru.</i>
86. Certamine) <i>certamina.</i>	455. Conjectum) <i>trajectum.</i>
179. Anhela) <i>nuda.</i>	528. Fundere) <i>rumpere.</i>
188. Meditatus) <i>meditatum.</i>	534. Anxur) <i>Axur.</i>
266. Martemque minorem)
<i>Martique minore.</i>	535. Sacra) <i>Sarra.</i>
310. Tanto) <i>oto.</i>	542. Directo) <i>dereflo.</i>
346. Vitreo) <i>viridi.</i>	644. Violentius) <i>violentior.</i>
365. Innare) <i>juvat ira.</i>	698. Vires & voce) <i>voces &</i>
<i>vota.</i>
381. Feris) <i>feri.</i>	724. Noscenda) <i>nascenda.</i>
404. Dum) <i>quam.</i>	741. Lætam) <i>lætus.</i>
409. Quo) <i>qua.</i>	750. Mulcetque) <i>mulcetve.</i>
424. Cædum Siste) <i>cædum.</i>
<i>siste &c.</i>	805. Hominumque) <i>hominis-</i>
<i>que.</i>

I N L I B R U M V.

4. Læva) <i>dextra.</i>	251. Vulnere) <i>pondere.</i>
7. Auno) <i>Arno.</i>	310. Subsidens) <i>subsidit.</i>
23. Thrasymentus) <i>Thrasy-</i>
<i>menis.</i>	319. Tunc) <i>cuncta.</i>
66. Affusa) <i>effusa.</i>	330. Corpusque) <i>tortusque.</i>
76. Certasse) <i>certare.</i>	361. Monstravit) <i>monstrarat.</i>
95. Læva) <i>lævam.</i>	385. Altas) <i>alto. mox fulmi-</i>
<i>na.</i>
100. Dextræ) <i>dextra.</i>	410. Datum atque) <i>datur ne.</i>
102. Divisus) <i>diversus.</i>	424. Pectore) <i>pectora.</i>
103. Ne Flaminio) <i>de Flam.</i>	450. Irrupit) <i>irrupit.</i>
137. Gargeni) <i>Gargævi.</i>	454. Vulnere) <i>pondere.</i>
142. Capit) <i>quatit.</i>	494. Moxque) <i>mox.</i>
165. Atras) <i>Afro.</i>	510. Cædis) <i>cædi.</i>
178. Lætum) <i>lato.</i>	526. Appetit) <i>oppetit.</i>
182. Factis) <i>fatis.</i>	599. At) <i>Sic. & mox minuat.</i>
183. Vulneribusque) <i>mune-</i>
<i>ribusque.</i>	633. Ablatis) <i>ablatus.</i>
202. Timet) <i>stupet.</i>	646. Fusisque) <i>fususque.</i>
220. Flavam) <i>furvam.</i>	654. Victos) <i>vinctos.</i>
238. Agglomerant) <i>inglome-</i>
<i>rant.</i>	

IN LIBRUM VI.

4. Repetebant) *petlebant*.
 5. Et) *en*.
 7. In vulnere cæsi) *in funere cæse*.
 14. Fuerat fracta) *ruerat tota*.
 41. Meritæ) *merito*.
 109. Auni) *Arni*.
 119. Quidquid adest duri &) *quidquid id est duri en*.
 152. Viderat) *viderit*.
 158. Tractæ) *tacla*.
 185. Disjecta) *disjuncta*.
 194. Ingentibus artæ) *ingentibus arte*.
 234. Nutat) *mittit*.
 251. Feræ) *feri*.
 256. Rapidi) *rabidi*.
 260. Læva) *lævam*.
 276. Specus) *spes*. & mox *ingentis caudæ*.
 278. Lassoque) *lapsoque*.
 283. Erupit) *erumpit*.
 299. Tunc) *tum*.
 314. Et — exutos) *at — exutus*.
 319. Iniqua) *tela*.
 348. Vincam) *villam*.
 435. Magni) *Magno*.
 455. Senatus) *Senatu*.
 480. E nobis) *en vobis*.
 540. Denfumque) *densusque*.
 548. Post nomen interpungit
 Lef. ut subintelligatur *erit*;
 dein refert *vivet*, ad Regulum.
 558. Hinc) *hic*.
 563. Ululantque) *ululante*.
 568. Hic) *hinc*.
 571. Redeuntia) *redeuntum*.
 592. Timor) *dolor*.
 600. Tunc) *tum*.
 601. Dederit — transcendere) *dederim — transcendere*.
 605. Murisque) *murisve*.
 610. Mentem) *tandem*.
 611. Tandem) *gentem*.
 644. Summi) *summum*.
 649. Dives) *dites*.
 686. Effusus) *adufos*.
 689. Religatus) *legatus*.
 695. Horrebat Libys ac submissis) *horrebant Libyes, submissisque*.

IN LIBRUM VII.

18. Regna) *testa*.
 86. Proprio) *propereo*.
 114. Et tamen) *at tamen*.
 137. Tum) *nunc*.
 148. Nulla essent) *nulli amnem*.
 152. Genus est. Quoties) *genus. En quoties*.
 158. Notus) *notus*.
 184. Decerpsit) *deterpsit*.
 208. Lucentes) *liventes*.
 212. Dum) *tum*.
 269. Ægre) *agri*.
 305. Cum) *cui*.
 310. Quoniam) *quando*.
 344. Detergunt) *detergent*.

400. Tibi) *fat.*
 411. Intrarat) *intrabat.*
 418. Teleboi) *Teleboun.*
 428. Cymodoce) *Cymothoe.*
 437. Ida) *Ide.*
 446. Capillos; purpureos—
 amictus) *capillos purpu-*
 reos, — *amictum.*
 487. E furto) *in furto.*
 497. Pœno) *Pœnus.*
 510. Et purget) *purget, de-*
 leto &.
533. Quoniam) *quando.*
 540. Dignum) *dignus.*
 551. Nos) *non interrogative,*
 & *minorem*, pro vulg. *mi-*
 nori.
 606. Sedit cui) *confedit.*
 616. Campis) *campo.*
 643. Exscidere) *extindere.*
 674. Viscatos) *viscata.*
 723. Terris) *turmis.*
 729. Agnoscere) *cognoscere.*

IN LIBRUM VIII.

11. Angebat) *angebant.*
 19. Cruore) *cruoris.*
 33. Illa) *ille.*
 41. Sit fas, sit tantum) *fi*
 fas, sit cautum.
 51. Abrupta e medio, in
 penetralibus) *abruptæ, me-*
 diis penetralibus.
 107. Dilecti invitus) *dilec-*
 tum mitis.
 115. Labiisque) *labrisque.*
 121. Namque asper somno)
 nam somno adpersam.
 133. Cuncta) *juncta.*
 172. Ac) *at.*
 210. Voce) *noctæ.*
 218. Ex inconsulto) *exin*
 consulto.
 223. Hunc versum, ut spu-
 rium, delet Les.
 232. Marmoreis) *marmo-*
 ream.
 240. Marte exclusus) *Mar-*
 ti clusus.
 249. Et) *at.*
 Silius Italicus.
266. Et ovantia) *adovantiæ.*
 313. Tu protinus arma ? Tu)
 tum protinus arma, tum.
 315. Quantum hosti victus.
 Tu non) *ritus hostis ; tum*
 vero. Mox. locis.
 318. In devia) *indevia con-*
 junctim.
 322. Laxa) *lassa.*
 339. *sq.* Incedere noctis Quæ
 tardent cursum, tenebras
 dolet) *insidere (noctis Quæ*
 tardent cursum tenebræ) do-
 let.
 379. Incelebri) *e celebri.*
 390. Ruere acri in bella ma-
 gistro. Cernitur &c.) *fini-*
 re ; hoc, bella, magistro,
 Cernitur &c.
 413. Eloquii) *eloquio.*
 447. Afilos) *Afisos.*
 455. Clanis) *Chafis.*
 472. Invisaque) *illusaque.*
 505. Phrygios — Marfya Cre-
 E e.

- nos) *Phrygias* — *Martia* 534. *Acta*) *aptus*, eum ma-
crenas. jori interpunctione.
 520. *Avellæ*) *Avia*. 617. Non — sed lectos cinge-
 523. In pugna fertur) in re) *Na* — & *latos gignere*.
 pugnam offertur. 635. *Immensis*) *immersus*.

IN LIBRUM IX.

6. *Segnitæ*) *segnitie*.
 29. *Dextras*) *dextris*.
 33. *Primis*) *primus*.
 77. *Ac* (*at*.
 111. *sq.* *Sim* — *fatearque*)
sum — *fateorque*.
 145. *Attonito* & *nitens*) *at-*
tonitoque timens.
 185. *Iapygis*) *Iapygas*.
 196. In) &.
 199. *Victor*) *duclor*.
 212. *Garganus*) *Gargani*.
 230. *Auxere*) *hausere*.
 242. *Vagosque*) *citosque*.
 287. *Sævo* in turbine) *sævo*
turbine.
 305. *Effundit*) *effudit*.
 314. *Acrius* — *qua*) *ac pri-*
us — *quam*.
 362. *Acri*) *acer*.
 438. *Defiluere*) *diffiluere*.
 459. *Pugnas*) *pugnam*.
 478. *Ægide*) *ægida*.
 497 — 520. *Hos versûs* sic
ordinat & *emendat* Lef.

Ecce caput flavum caligine conditus atra
Vulturnus, multaue comam perfusus arena,
Qui postquam se Ætnæ merfit candente barathro,
Concepitque ignes, & flammea protulit ora,
Evolat horrendo stridore, ac Daunia regna
Perflat, agens cæcam glomerato pulvere nubem.
Nunc versos agit a tergo stridentibus alis,
Nunc mediam in frontem veniens clamante procella,
Obvius arma quatit, patuloque infibilat ore.
Eripuere oculos auræ vocemque manusque.
Vortice arenoso candentes, flebile dictu,
Torquet in ora globos Italum, & bellare manipulis
Jussa lætatur rabie. Tum mole ruinæ
Sternuntur tellure & miles, & arma, jubaque,
Atque omnis retro statu occursante refertur
Lancea, & in tergum Rutulis cadit irritus ictus.
Interdum intentos pugna, & jam jamque ferentes
Hostili jugulo ferrum, conamine ducto
Avertit, dextramque ipso de vulnere vellit:

*Atque idem status Pœnorum tela secundat ;
Et, velut amento contorta, hastilia turbo
Adjuvat, ac Tyrias impellit stridulus hastas.
Tum denso fauces præclusus pulvere miles
Ignavam mortem compresso mæret hiatu.*

523. Libavit) *vibravit.*

538. Disjice) *discute.*

603. Pastusque) *raptusque.*

637. Dura) *dira.*

IN LIBRUM X.

58. Huc) *hanc.*

67. Furit) *finis.*

70. Virum) *viro.*

77. Belgicus) *Bellicus.*

114. Quæ-raptim) *En-hasta.*

125. Libycam) *Libyca.*

141. Transadigit) *transgessit.*

177. Hinc) *hunc.*

193. Viros) *viro.*

201. Accurrentis) *occurrentis.*

244. Patiens-tremebundus) *impatiens-fremebundus.*

257. Rediviva) *recidiva.*

267. Et totum) *Ætoli.*

287. Quantine) *quantive.*

298. Ictibus) *risibus.*

303. Certantem) *cedentem.*

312. Fremit) *furit.*

333. Nondum) *nudi.*

354. Ast) *atque.*

384. Quonam) *quanam.*

385. Patriamque moraris) *patriamne moreris.*

407. Præsentia) *præsagia.*

408. Mentem) *mentis.*

415. Stilus) *filus.*

421. Exfilio) *ex illo.*

435. Iliacis) *Italicis.*

437. Inter-nostra) *en, per-vestra.*

457. Munere) *murmure.*

463. Mulctata) *mulcata.*

470. Projectus) *porrectus.*

502. Hinc) *huic.*

503. Virgine) *a virgine.*

513. Tum) *unum.*

514. Quæ — geminatus) *quem geminans, en.*

532. Alta) *alma.*

570. Decoris) *decori.*

583. Ausoniæ) *Ausoniam.*

597. Armatos — muros) *armatis — muris.*

618. Frangi) *ferri.*

639. Muto) *nullo.*

642. Juventa) *juventus.*

IN LIBRUM XI.

11. Quieti) *quietis.*

41. Manibus) *maribus.*

E c 2

- 44—50. Post versum nobis
50 leguntur apud Lef.
56. Quia) *qua*.
57. Hunc versum ante ver-
sum nobis 55 refert Lef.
87. Rabidum) *rapidum*.
94. Alios) *alias*.
100. Quam) *tam*.
112. Ipsa) *acta*.
118. Agis) *agas*.
135. Ruperit) *vicerit*.
154. Fugiat) *fugit*.
163. Magnum utique in ma-
gnis rebus) *magnam atque*
in magnis positam.
164. Adversis fervare) *ad-*
versam ostentare.
190. Jungebant) *jungebat*.
231. Post hunc versum Lef.
transponit versus nobis
245—248, deletis vers.
243 & 244.
248. Pendens) *prendens*.
257. Umbras) *umbris*.
264. Sator) *austor*.
265. Quotque auri pateant
bello argentique) *quot bel-*
lo pateant argenti arisque.
275. Præcipuis) *præcipuus*.
288. Fronti) *frontis*.
325. Lasso) *lapso*.
326. At tu securis concede)
en, tu securus confide.
396. Et) *it*.
406. Jactator) *jactatus*.
445. Muros) *muris*.
452. Nam) *jam*.
475. Venit) *vidit*.
480. Utrunque) *utraque*.
514. Latia) *Latia*.
521. Intremittit & tellus, &
pulsus mugit) *intremittit en*
tellus, pulsusque immugit.
542. Ut) *&*.
547. Ductoris) *ductori*.
561. Quin) *qui*.

IN LIBRUM XII.

9. Splendente) *spondente*.
51. Incepta primus) *incepti*
prima.
53. Fluebant) *pluebant*.
61. Defessus subigit) *defes-*
sum subiit.
75. Tene) *tenet*.
77. Non) *nunc*.
106. Tecta) *cæpta*.
180. Tentabant rumpere)
tentare irrumpere.
184. Undique) *incita*.
185. Flumine) *turbine*.
189. Viso) *nisu*.
197. A cæde) *cæde*, deleta a.
208. Sævo) *lævo*.
220. Aonios) *Aonio*.
267. Furens) *ferens*.
285. Tam tristi) *jam turpi*.
335. Violenter) *violentus*.
348. Paci) *pacis*.
356. Castigatur) *fastigatur*.
384. Expertos) *exsertos*.
464. Periclis) *pericli*.
480. Adstabat) *sat stabat*.
573. Spectata) *spectanda*.

609. Cuncta) *nutu.*

658. Quo) *quod.*

669. Crebroque diem) *cali*

rabiem.

710. Tenet &) *tumet, en.*

IN LIBRUM XIII.

5. Turia) *Tusia.*

50. Mala) *male.*

94. Lætus) *lentus.*

136. Hæc) *hanc.*

148. Et) *en.*

149. Huic) *huc. Sic & v.*

151.

163. Et omni) *in omni.*

166. Transiit) *transigit.*

168. Detegit) *deripit.*

171. Prendere) *perdere.*

188. *sq.* Et superesse Fortunæ) *&, super, esse, Fortunam.*

202. Pugna) *pugnam.*

235. Effudit) *effundit.*

255. Rapido) *rabido.*

273. Victus) *vinctus.*

283. Aures) *auras.*

287. Tenuēs) *tenui.*

292. Et abdita) *ut abdita.*

333. Imoque) *simoque.*

337. In qua) *in quam.*

385. Dum) *tum.*

432. Huc revocat Lef. ver-
sum nobis 434.

508. Marti) *Martem.*

532. Creatos) *crematos.*

546. Humentes) *liventes.*

640. Corusca) *coruscum.*

705. Multa) *muta.*

739. Aut) *atque.*

779. Castam) *castæ.*

782. Sequuntur) *frequentant.*

783. Frequentant) *sequuntur.*

792. Perlustrans) *persultans.*

798. Gratantum) *grassan-
tum.*

800. Inde) *ecce.*

827. Vulnere) *funere.*

847. Polluto) *pollutam.*

852. Enumeraſſe) *enumerare.*

865. Hæc) *hanc.*

894. Reddidit) *retulit.*

IN LIBRUM XIV.

17. Convulsas) *convulsis.*

39. Actos) *actum.*

97. Conjungit) *nam jungit.*

187. Frontem) *fronte.*

203. Et vertice) *e vertice.*

207. Agathyra) *Agyrena.*

296. Quia) *quæ.*

307. Adjuto) *adjutus.*

320. Trabs fabre teres, at-
que erasis) *trabs trabe junc-
ta teres deraſis.*

334. Confundere) *clam fun-
dere.*

351. Una fides) *vana fides.*

387. Sed) *nam.*

410. Puppis) *puppi.*

429. Impulerat) *intulerat.*
 466. Pastorem) *pastores.*
 475. Lætus) *lentus.*
 505 — 509. Qualis — decue-
 re) *qualem — decuere*, posi-
 ta parenthesi post *qualem*,
 & ante *decuere.*
 521. Et gladio) *at gladio.*
 523. Vastas & mole) *vasta*
sed mole.
 539. Denfantur) *denfantur.*
 567. Pennataque) *pinnata-*
que.
 570. Piscem) *pristim.*
 654. Illo) *ullo.*
 655. Juvabant) *juvabat.*
 656. Quæ scirent Ephyren;
 fulvo certaret ut auro)
Quæfisse ex Ephyre : fulvo
haud certaverit auro.

IN LIBRUM XV.

7. Patrum) *patres.*
 20. Dextra lævaque) *dextram*
lævamque.
 42. Hunc versum sequenti
 postponit Lef.
 46. Limite) *tramite.*
 74. Minore) *minores.*
 147. Ac iret) *atque iret.*
 151. Esse sub) *isse sub.*
 155. Isthmon curvata) *Isth-*
mo incurvatam.
 241. Nitens) *innitens.*
 339. Quantum — clara frac-
 tura) *quanta — clarum fac-*
tura.
 441. Cessit) *cessat.*
 580. Mala) *en, mala.*
 608. Substricti — clarum buc-
 cina) *Stricti — clarum quo-*
que buccina.
 647. Veniet) *veniat.*
 659. Præcipe) *præripe.*
 683. Divumque) *divique.*
 708. Lætus) *lentus.*
 713. Exire) *exisse.*
 721. Soli) *solis.*
 725. Sagittæ) *sagitta.*
 730. Diripit) *deripit.*
 750. Bello numerandus) *Be-*
lo adnumerandus.
 760. Perstrinxit) *præstrinxit.*
 810. Fuso) *cæso.*

IN LIBRUM XVI.

27. Post hunc versum Lef.
 versus 34 sqq. ex Petrar-
 chæ carmine Africa inse-
 rit: de quibus cf. quæ di-
 ximus in Ind. nostro edd.

*Sed, postquam medio juvenis stetit æquore pronus,
 Vulneris increscens dolor, & vicinia diræ
 Mortis agens, stimulis ardentibus urget anhelum.*

Ille, videns propius supremi temporis horam,
 Incipit, heu! qualis fortuna terminus aetæ!
 Quam lætis mens cæca bonis! furor ecce Potentum
 Præcipiti gaudere loco: status ille procellis
 Subjacet innumeris; sed finis ad alta levatis
 En, ruere. Heu! tremulum magnorum culmen honorum,
 Spesque hominum fallax, & inanis gloria fictis
 Illita blanditiis. Heu! vita incauta, labori
 Didita perpetuo; semperque incerta, nec unquam
 Sat mortis prævisa dies. Heu! sortis iniquæ
 Natus homo in terris! Animantia cuncta quiescunt:
 Irrequietus homo, perque omnes anxius annos,
 Ad mortem festinat iter! mors, optima rerum,
 Tu retegis sola errores, & somnia vitæ
 Discutis exactæ. Video nunc quanta paravi,
 Ah! miser, incassum: subii quot sponte labores
 Quos licuit transire mihi! moriturus ad astra
 Scandere quærit homo; sed mors docet omnia quo sint
 Nostra loco. Latio, quid profuit, arma potenti
 Et testis inferre faces? quid fœdera mundo
 Turbare, atque urbes tristi miscere tumultu?
 Aurea marmoreis quidve alta palatia muris
 Erexisse juvat, postquam sic fidere lævo
 Sic diro periturus eram! carissime frater,
 Quanta paras animis! heu! fati ignarus acerbi,
 Ignarusque mei. Dixit: tum liber in auras
 Spiritus egreditur, spatiis unde altior æquis
 Despiceret Romam simul & Carthaginis urbem:
 Ante diem felix abiens, ne summa videret
 Excidia, & claris quod reslat dedecus annis,
 Fraternosque, suosque simul, patriæque, dolores.

54. Reflexum) reflexus.

60. Disjecit) decussit.

61. Ejecta) dejecta.

88. Aut me) haud me.

103. Aut strages) haud strages.

111. Et) en.

113. Evectus) avectus.

125. Sic, sic) sic sit.

201. sq. Quis — nostra — no-

runt jacula, &) qui nostris
 norini jaculis: deletio &.

205. Ast ego) atque ego.

291. Occideret) excideret.

311. Vocat) vocare.

312. Canit & veneratur) ca-
 nere & venerari.

334. Rapidoque) raptoque.

338. Præcepto) præceptio.

394. Quem) *qui*.
 453. Honor : &) *honor est*.
 mox Atlanta, pro Atlantis.
 493. Progressæ) *pragressæ*.
 522. Tardato — juvene) *tar-*
 datum — juvenem.
 560. Burrus) *Burnus*.
 570. At — honorant) *ad — ho-*
 nore.
 590. Et — spargens) *en — spar-*
 gunt.
 620. Hostes) *hosti*.
 625. Quanti, ut cedas) *quan-*
 ti est cedas.
 626. Emerito, est ? Tanto
 perculsi) *emerito ! est tanto*
 perculsi.
 652. Telo) *calo*.
 661. Auri) *anie*.
 681. Depascere) *deposcere*.
 692. Advertam) *avertam*.
 695. Audiet — bellabit) *au-*
 diat — bellaris.

IN LIBRUM XVII.

8. Cybelen) *Cybele*.
 9. Intrepidus — cedente) *in-*
 nocuus — censente.
 38. Gubernant) *gubernat*.
 77. Sit fidus, & ictum) *mis-*
 sique minantur, deleto ver-
 su proxime sequenti.
 84. Sic — &) *hæc — sed*.
 89. Intorta) *intexta*.
 93. Collecti) *conjecti*.
 105. Ardenti) *albenti*.
 121. Properantur) *propera-*
 bat.
 126. Sana) *nava*.
 139. Vanamque fugam) *va-*
 numque fugæ.
 140. E vulnere) *a vulnere*.
 185. Ægra — cura) *agram —*
 curam.
 226. Quid) *quin*.
 256. Rupe) *puppe*.
 265. Et illæ) *ubi illæ*.
 296. Rorantia) *te in ovantia*.
 319. Prope me) *turma*.
 320. Cum juga calcastis)
 quas juga calcantes.
 327. Ac vana) *hæc vana*.
 329. Deletum — Saguntum)
 deleta — Saguntos.
 352. Tu exercita gente tuli-
 sti) *tolerasti exercita gente*.
 357. Ventum : &) & dela
 Lef.
 361. Quoniam) *quando*.
 413. Invita) *invisa*.
 420. Innixisque) *intentsque*.
 456. Fodit) *sedit*.
 461. Vero) *Averno*.
 467. Æterna) *æternum*.
 485. Atque — dejecit) *ast —*
 projecit.
 502. Primo pressere) *primum*
 referasse.
 549. Lumine) *numine*.
 554. sq. Citatis — equis) *ci-*
 tati — equi.
 556. Subitæ occulto) *subito*
 occulte.
 577. Pastoris) *pastori*.
 589. Sine Marte) *sine more*.
 591. Ac) *hi*.

S.
edas)

ft? T
o! af:

dey
vow
line

z r
g
s
f
t
g

z
a
z

z
z
z

z
z

